



**EŞREF ERTEKİN'İN  
GÜNLÜKLERİNDEN**

*Bir Zamanlar  
Çorum*

---

**Meral DEMİRYÜREK**

**Abdulkadir OZULU**



**Çorum  
2017**

Baskı Bilgileri

**Birinci Baskı**

Şubat-2017

Çorum

Yayına Hazırlayan/Kapak Tasarım

**İrfan YİĞİT**

**ISBN: 978-975-00946-4-4**

Grafik & Tasarım:

**Bir Medya**

Yeniyol Mh. Gazi Sk. No: 9/13

Tel: (+90-364)-225 66 64 ÇORUM

[www.birmedya.net](http://www.birmedya.net)

Baskı & Cilt:

**Salmat Basım Yayın Ambalaj San. ve Tic. Ltd. Şti.**

Kültür Bakanlığı Sertifika No: 26062

Büyük Sanayi 1. Cadde 95/1 İskitler/Altındağ/ANKARA

Tel: (+90-312) 341 10 20

[www.salmat.com.tr](http://www.salmat.com.tr)

İsteme Adresi

**Çorum Belediyesi Kent Arşivi**

Yeniyol Mahallesi Gazi Cad.

Turgut Özal İşmerkezi Kat: 4

ÇORUM

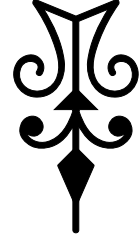
Tel: 0 364 225 08 10 / 1539 / 1541



**Bu eser Çorum Belediyesi'nin Kültür Yayınıdır.**

**PARA İLE SATILAMAZ**





## TAKDİM



**“Bana bir harf öğretenin kölesi olurum”** anlayışıyla ilme olan sevdasını bir nakış gibi şehirlerine işleyen, ilim ve irfan medeniyetinin mensuplarıyız. Medeniyetimizin mihenk taşları arasında Hoca Ahmet Yeseviler, Mevlanalar, Hacı Bektaş-ı Velîler, Hacı Bayram-ı Velîler, Yunus Emreler ve Ahi Evranlar vardır. Bu insanların ördüğü sağlam temeller üzerine inşa edilen şehirlerimiz, ilim ve irfan öncülerinden hiç bir zaman mahrum kalmamıştır.

Sosyal hayatın tanziminde önemli rol oynayan gönül insanlarımız, şehirlerimizin imarından ekonomik hayatına, eğitimden gelecek tasavvuruna kadar birçok alanda dinamik bir yapının kurulmasına vesile oldular. Bu yüzden şehirlerimiz, hem insani anlamda hem hayati anlamda da çok çeşitli renklere sahiptir.

1892-1979 yılları arasında yaşayan ve şehrimizin “**hafız-ı kütüplerinden**” olan Eşref Ertekin de Çorum’un renkli simalarından biridir. Bunun yanında öğrenmeye ve araştırmaya verdiği önem, milli kültürümüze olan hayranlığı ve bu alanda ortaya koyduğu eserlerle şehrimizin kültür hafızasına belirgin izler bırakmıştır.

Eşref Ertekin; yazdığı samimi günlüklerle de yaşadığı dönemin sosyal ve kültürel hayatını yine aynı samimiyetle yansıtarak, şehrimizin kültürü ve edebiyatı açısından önem arz eden bilgi ve belgeler bırakmıştır. 1925 yılında hizmete açılan Milli Kütüphanenin kurucusu olarak göreve başlayan Ertekin, şehrimizde modern kütüphaneciliğin de kurucusu kabul edilir.

Bu vesile ile kütüphaneciliği, edebi kişiliği ve saygın şahsiyeti ile anılan **Eşref Ertekin**’i hayırla yâd ediyorum. Çorum Belediyesi Kültür Yayınları Külliyyatı arasında basımını ve yayımını yapmaktan memnuniyet duyduğumuz, “**Eşref Ertekin Günlüklerinden Bir Zamanlar Çorum**” adlı eserimizin hazırlanmasında emeği geçen hocalarımıza ve büyüklerimize teşekkür ediyorum.

**MUZAFFER KÜLCÜ**  
**BELEDİYE BAŞKANI**

## Doç. Dr. Meral DEMİRYÜREK

---

İstanbul Vefa Lisesinde okudu. Üniversite öğrenimini Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi bölümünde tamamladı. Yakındoğu Üniversitesinden «Yeni Türk Edebiyatı» alanında yüksek lisans, Gazi Üniversitesinden aynı alanda doktora derecesi aldı. 2012 yılında doçent unvanını taşımaya hak kazandı. 2000-2012 yılları arasında Lefke Avrupa Üniversitesinde görev yaptı. Avrupa Birliği ve YÖK burslarıyla İngiltere'de dil eğitimi gördü, araştırmalarda bulundu, çeşitli projeler hazırladı. Kıbrıs Türk Edebiyatı ile roman incelemesi üzerine yayınları vardır. Kitaplarından *Kıbrıs Türk Basın Tarihinden İrşad Dergisi* (2007) ve *Larnaka Mektubu* (2010), Kıbrıs Türk edebiyatının basına yansımalarıyla ilgilidir. Diğer üç kitabı ise *Bir İstanbul Bilgesi Sermet Muhtar Alus* (2007), *Orhan Hançerlioğlu: Hikâyeden Öte Romandan Beri* (2010, 2016) ve *Yıldızdan Kopmuş Bir Şule* (2012) yazar biyografileriyle roman, hikâye ve tiyatro incelemeleri üzerinedir. Ayrıca alanıyla ilgili çok sayıda ulusal/uluslararası kapsamlı makale, bildiri ve araştırması bulunmaktadır. Son yıllarda Çorum'da edebiyat, edebiyatta Çorum konulu çalışmalar yürütmektedir.

Halen Hitit Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde öğretim üyesi ve bölüm başkanı olarak çalışmaktadır.

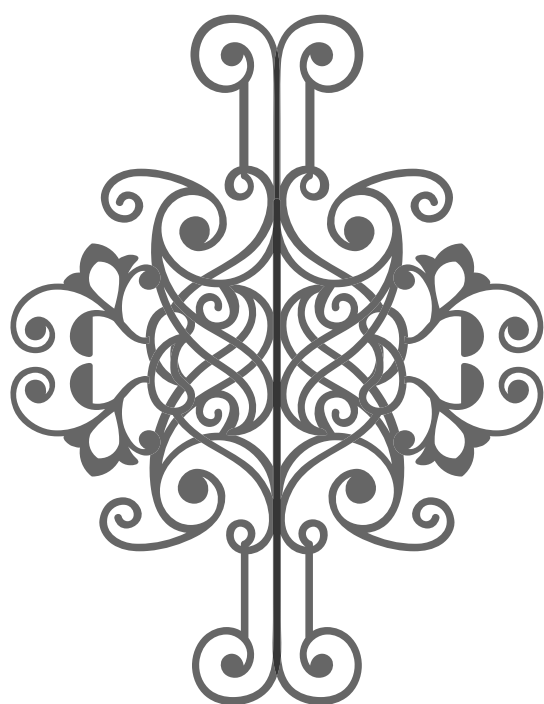
## Eğitimci-Yazar Abdulkadir OZULU

---

1941 yılında Çorum'da doğdu. İlk, orta ve lise tahsilini aynı şehirde tamamladı. Konya Selçuk Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümünden 1966 yılında mezun oldu.

Nevşehir Öğretmen Okulu, Çorum İmam Hatip Lisesi, Çorum Eğitim Enstitüsünde öğretmen ve yönetici olarak çalıştı, Çorum Anadolu ve Çorum Anadolu Öğretmen Liselerinin kurucu müdürlüğü görevinde bulundu. Çorum Anadolu Lisesi Müdürü iken kendi isteğiyle 1993 yılında emekliye ayrıldı. Çorum yerel basınında araştırma yazıları ve denemeleri yayımlanmaya devam etmektedir.

Yayımlanmış Eserlerinden Bazıları: Vatan İçin (1973), Gecekondu Çocuğu (1973), Hititler (2004), M. Tütüncü'nün Hatıra Defteri (2006), 1921-1923 Yıllarında Çorum Gazetesinde Yayımlanan Makaleler ve Şiirler (2006), Çorum İl Genel Meclisi 1921-1925 Yılları Tutanakları (2007), Çorum Gazetesi (1921-1926) Çevirileri I-II (2008), Çorum Basın Tarihi Notları (2012), Uluçınarlarla Konak Sohbetleri (2016).



## İÇİNDEKİLER

|                                                                 |    |
|-----------------------------------------------------------------|----|
| ÖNSÖZ.....                                                      | 17 |
| GİRİŞ .....                                                     | 21 |
| <br>                                                            |    |
| HAYATTAN YAZIYA: HASAN EŞREF ERTEKİN (1892-1979).....           | 27 |
| Ailesi, Eğitimi, Mesleği.....                                   | 27 |
| Çalışmaları .....                                               | 29 |
| Kişiliği .....                                                  | 30 |
| Eserleri.....                                                   | 32 |
| Yayımlanmış Tek Eseri: Çorumlu Maniler.....                     | 34 |
| Yayımlanmayı Bekleyen Eseri: Halk Hekimliği.....                | 35 |
| Mektupları.....                                                 | 37 |
| Çorum Tarihi ve Kültür Hayatına Katkıları .....                 | 38 |
| Çorumlu Dergisinde Yayımladığı Yazı Konuları ve Başlıkları..... | 39 |
| Dil ve Kültür Hizmetleri .....                                  | 40 |
| Türk Dil Kurumu Yardımcı Üyeliği.....                           | 40 |
| Eski Eserleri Koruma ve Tespit Komisyonu Üyeliği .....          | 42 |
| Çorum Hasan Paşa Kütüphanesine Bağışladığı Altı Dosya .....     | 42 |
| <br>                                                            |    |
| EŞREF ERTEKİN'İN GÜNLÜKLERİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRME.....          | 43 |
| EŞREF ERTEKİN'İN GÜNLÜKLERİNDEN SEÇMELER.....                   | 51 |
| Tura Oynadık, Gramofon Çaldık.....                              | 52 |
| Küllü Su ile Ev Temizliği .....                                 | 53 |
| Çerkez Ahmet Efendi'nin Hanesinde Arkadaşlarla .....            | 54 |

|                                                         |    |
|---------------------------------------------------------|----|
| Kütüphane Akşamları da Açık.....                        | 54 |
| Yağmur ve Sel.....                                      | 55 |
| Kuşçuoğullarından Hacı Bekir Efendi Kanun Çalıyor ..... | 56 |
| Güveyi Bizim Odaya Gizlenmiş.....                       | 56 |
| Kurdoğlu Süleyman Ağa'nın Destanını Okuduk.....         | 57 |
| Azap Ahmet Sokağına Yapılan Havuz ve Bahçe.....         | 58 |
| Evden Ödünç Verilen Romanlar .....                      | 59 |
| Kütüphanenin Müdavimleri ile.....                       | 59 |
| Mevlevi Şeyhi Hüsametdin Efendi.....                    | 60 |
| Kütüphanede Neşeli Bir Gün.....                         | 61 |
| Kol Ağrısına Kekik Yağı.....                            | 62 |
| Ceviz Yaprığı Demlemişler.....                          | 63 |
| Hastaneyi Yapanların Tercümanı Macar.....               | 63 |
| Ortaokul Mezunlarının Ziyafeti.....                     | 64 |
| Ankara'ya Toplantıya Gidecek Muallimler .....           | 65 |
| Şarlo Polis Hafiyesi Kitabını Okudum .....              | 65 |
| Sel Kürt Hafız'ın Bahçe Duvarını Yıkılmış.....          | 66 |
| Düğününe Başlandı .....                                 | 68 |
| Resmi Nikâhımızı Yaptırdık .....                        | 68 |
| Sabaha Kadar Eğlendik .....                             | 68 |
| Güveyi Hamamı Eğlencemiz Hoş Geçti.....                 | 69 |
| Bir Gürültü ile Gelin Odasına Ulaştım .....             | 69 |
| Sabah Kapı Çalındı.....                                 | 70 |
| Duvak Merasimi Oldu - Akşam El Öpmeye Gittik .....      | 70 |
| Ailemden Memnunum.....                                  | 70 |
| Tayyare İhtifal Günü.....                               | 71 |
| Danışmendname'nin Çoğaltılması Öyküsü .....             | 71 |
| Ateş Değirmeni Mazot Yağıyla İşliyormuş .....           | 72 |
| Millet Mektepleri.....                                  | 72 |

|                                                                      |    |
|----------------------------------------------------------------------|----|
| Fevziye Yeni Yazıyı Öğreniyor.....                                   | 73 |
| Tifo Salgını Korkusu .....                                           | 73 |
| Halk Mektepleri İmtihanları Başladı .....                            | 73 |
| Kütüphaneyi Zabitanaya Teslim Ettim.....                             | 74 |
| Bugün Maarif Vekili Mustafa Necati Bey Vefat Etmiştir.....           | 75 |
| Maarif Müdürü Vehbi Bey'e Veda Müsameresi .....                      | 75 |
| Veda Müsameresi Tehir Edildi.....                                    | 75 |
| Veda Müsameresi Yapıldı .....                                        | 76 |
| Maarif Müdürü Recep Nuri Bey Çorum'a Geldi .....                     | 76 |
| Maarif Müdürü Kütüphaneye Geldi .....                                | 77 |
| Kavuklu Hamdi'nin Turnalarla Uçtuğu Tekerlemesi .....                | 77 |
| İmam-Hatipler Yeni Yazıdan İmtihan Oluyor.....                       | 77 |
| Batumlu Hafız Çorum'da Görev Arıyor.....                             | 78 |
| Banka Müdürü Fahri (Bilge) Bey.....                                  | 78 |
| Bu Gece Baldız Emine Hanım Bir Kız Çocuğu Dünyaya Getirdi .....      | 78 |
| Yeni Dünya Ayşe'yi Erzurum (Dede) Tekkesine Götürüp Getirdiler ..... | 79 |
| Harman Vakti.....                                                    | 79 |
| Bugün Yeni Maarif Müdürümüz Şefik Bey Gelmiştir.....                 | 80 |
| Malatyalı Mehmet Tevfik Efendi Müftü Oldu.....                       | 80 |
| Vali Bey Kütüphaneye Geldi.....                                      | 80 |
| Hastanın Ayağına Kara Tavuk Sarmışlar .....                          | 81 |
| Ahşap Ev Tamir İster .....                                           | 82 |
| Müjde! Emine Ablam Oğlan Doğurdu .....                               | 82 |
| Oğlan Helvası Çalınıp Dağıtıldı .....                                | 83 |
| Yenidünya Dedesinin Kucağında .....                                  | 84 |
| Çatı için Gelen Kiremitleri Elleştik.....                            | 84 |
| Bakır Kaplar Kalaya Gidecek.....                                     | 85 |
| Binhan ve Hakkı'nın Doğum Tarihleri .....                            | 85 |
| İki Masaf Kömbe .....                                                | 85 |

|                                                                       |     |
|-----------------------------------------------------------------------|-----|
| Hakkı'nın Beşiğe Alma Eğlencesi .....                                 | 86  |
| İşaret Olarak Tespih veya Mendil Verme Âdeti .....                    | 87  |
| Çomar'dan Bir Hakla (Ölçek) Zuval (Kızılılık) Geldi .....             | 87  |
| Şerbet İçme Merasimi.....                                             | 87  |
| Sıtma Salgını-İlaç Kinin .....                                        | 89  |
| Nazar Değmiş, Kurşun Döktürün .....                                   | 90  |
| Maarif Müdürünü Çorum Muallimleri Amasya'ya Kadar Uğurlamışlar .....  | 90  |
| İnci Parası için Sandıktan Çıkarılan Altınlar .....                   | 91  |
| Anamızdan Miras Kalan Altınları Satıyoruz .....                       | 92  |
| Elde Kalan Altınları Sandığa Geri Koyduk .....                        | 93  |
| Komşu Çocuğuna Ad Koyma Merasimi.....                                 | 94  |
| Çorum'da Panayır- At-Eşek-Adam Yarışları, Hayvan Sergisi.....         | 94  |
| Komşu Kızı Roman İstemeye Gelmiş .....                                | 97  |
| Müezzinlere Türkçe Ezan Okumayı Talim Ediyorlar.....                  | 98  |
| Türkçe Ezan Talimi Devam Ediyor .....                                 | 98  |
| Ramazanda Gizli Gâvur Olmayalım Diye.....                             | 100 |
| Çorum'da Halkevinin Açılışı.....                                      | 100 |
| Bursa'dan Gelen Tutuklu Ezancılar.....                                | 102 |
| Halkevi Dil Edebiyat Şubesi Üyeliği .....                             | 103 |
| Beni de Dil Tetkike Yazdılar.....                                     | 103 |
| Baş Kayyum Ömer Ağa'nın Vefatı.....                                   | 104 |
| Ulu Cami İmam ve Hatibi Kürt Hafız Mehmet Arif Efendi'nin Vefatı..... | 104 |
| Ulu Cami Bahçesinden Kaldırılan Mezarlar ve Kesilen Ulu Çınar.....    | 105 |
| Musalla Evvelce Caminin Sol Tarafında idi.....                        | 106 |
| Âşık Necmi'yi Sordum.....                                             | 106 |
| Çorum'da İlk Siren Sesi- Canavar.....                                 | 107 |
| Vaiz Yozgatlı Ahmet Efendi'nin Vefatı.....                            | 108 |
| Eski Kıyafetle Bir Hatıra Resmi.....                                  | 108 |
| İki Ay Sonra Kıyafet Değişecek .....                                  | 108 |



|                                                           |     |
|-----------------------------------------------------------|-----|
| Samsun’a Konser Vermeye Giden Gençlerimiz .....           | 108 |
| Sarıklı Hocaların Şapka Giymesi .....                     | 109 |
| Sabah Kahvaltısı da Leblebi Çayla Olur mu? .....          | 109 |
| Yağmur Duası ve Taşa Okuma Geleneği .....                 | 109 |
| Bir Rica – Müftü Kim Olacak? .....                        | 110 |
| Tellal Bağırıyor Kadınlar Peçesiz Gezecek! .....          | 111 |
| Çakırlı Cami 1935 Yılında Yıkılmasaydı .....              | 111 |
| Çakırlı Camii .....                                       | 112 |
| Cami Yıkılacakmış .....                                   | 112 |
| Yeni Vali Hakkı Haydar Bey .....                          | 113 |
| Caminin Yıkımı Başladı .....                              | 113 |
| Hastalık .....                                            | 114 |
| Çakırlı Camiinin Çatısı Sökülüyor .....                   | 115 |
| Çatıyı Söktüler .....                                     | 115 |
| İçinde Çakırlı Camii Kaydı Geçen Vakfiye Senedi .....     | 116 |
| Müjde Hafız Ağa- Nikonya Yazılı Taş Çıktı .....           | 117 |
| Kütüphane Alt Kata İndirilecek .....                      | 119 |
| Kütüphaneyi Taşıyacak Yer Arıyorlar .....                 | 120 |
| Halkevi Binasına Ek Yapmak için Tören .....               | 120 |
| Polisler Kadınları Takip Edip Çarşafı Çıkarttırıyor ..... | 120 |
| Cumhuriyet Bayramı .....                                  | 121 |
| Çorumlu Seyrani mi Var? .....                             | 123 |
| Mazlum Kenan Köstekçi’nin Vefatı .....                    | 124 |
| Ulu Camide Bir Bayram Namazı Vakti .....                  | 125 |
| Hafız Bahri Kayış’ın Verdiği Ziyafet .....                | 126 |
| Yusuf Bahri Dedemin Türbesine Kilit Vurmuşlar .....       | 127 |
| Arkadaşlar Gerdekkaya’ya Gittiler .....                   | 127 |
| Ulu Camideki Farsça Tefsirli Kur’an-ı Kerim .....         | 129 |
| Muzafferiyeye Camii ve Ahi Evran Tekkesi .....            | 131 |

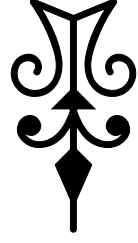
|                                                                    |     |
|--------------------------------------------------------------------|-----|
| Ulu Caminin Çatısı Tamir Ediliyor .....                            | 133 |
| Bağa Ev Yaptırıyoruz.....                                          | 133 |
| Halkevleri Dil-Tarih-Edebiyat Şubesinin Köy Gezileri .....         | 133 |
| Arpagöz, Babaoğlu, Pamucak Köyleri Gezisi .....                    | 133 |
| Divankebir, Divan Baba Türbesi ve Göcenovacığı Köyleri Gezisi..... | 135 |
| Çakır Köyü .....                                                   | 137 |
| Arpagöz ve Babaoğlu Köyleri .....                                  | 138 |
| Paşaköy, Beydili Köyleri Gezisi .....                              | 141 |
| Yakuparpa Köyü ve Kuşviran (Kuşören Kalesi) Gezisi .....           | 144 |
| Alamaslı, Alacahöyük Gezisi .....                                  | 147 |
| Osmancık Yolculuğu: Koyunbaba Köprüsü, Kale ve Beyler Camii .....  | 149 |
| Çamdeğirmeni Deller .....                                          | 157 |
| Lâcin'e Gezi .....                                                 | 159 |
| İnalözü Köyü Gezisi .....                                          | 168 |
| Seydim .....                                                       | 173 |
| Kuşsaray Elvan Çelebi Mecitözü .....                               | 174 |
| Camili Köyü Gerdekkaya Gezisi.....                                 | 178 |
| Kardeşimiz Fehmi'nin Son Günü .....                                | 187 |
| Kardeşimizi Annemin Yanına Gömdük .....                            | 189 |
| Amcamın Rahatsızlığı Var .....                                     | 191 |
| Alacahöyük Kazı Heyeti ile Çorum Gezisi .....                      | 191 |
| Gezi Hazırlığı .....                                               | 194 |
| Zannun (Zalnun, Danın) Köyü Kırklar Tepesi Gezisi .....            | 194 |
| Cumhuriyet Ne Olacak? .....                                        | 198 |
| İsmet Paşa Yeni Reiscumhur .....                                   | 200 |
| Atatürk'ün Cenaze Merasimi için Ankara'ya.....                     | 200 |
| Mecmua Çıkarmak için Karar .....                                   | 201 |
| Asurilerin İnsan Kafalı Öküz Mabutları .....                       | 203 |
| Çorumlu Mecmuasının Mesul Müdürlüğü .....                          | 203 |

|                                                                       |     |
|-----------------------------------------------------------------------|-----|
| Süleyman Köstekçi'nin Tavsiyesi.....                                  | 204 |
| On İki Yumurta Yirmi Kuruşa .....                                     | 205 |
| İlice Bağlarında .....                                                | 206 |
| Nöbet Mustafa Ağa'da imiş.....                                        | 207 |
| Ağaç Bayramı .....                                                    | 207 |
| Çomar Bağlarına Bir Gezi .....                                        | 208 |
| Sungurlu ve Boğazköy'e Gezi.....                                      | 210 |
| Boğazköy'den Ayrılış .....                                            | 213 |
| Halkta Harp Çıkacak Korkusu Var .....                                 | 215 |
| Hayalinin Ahmet Hafız.....                                            | 216 |
| Çorumlu Mecmuasının 16. Sayısı .....                                  | 216 |
| Karacaköy Sarta Maza Boğabağı Abdalata ve Büğdüz Köylerine Gezi ..... | 218 |
| Hıdırellez Günü/ Celilkırı Buluz ve Gürcü Köylerine Gezi .....        | 225 |
| Koyungöz Velipaşaların Çiftlik Gezisi .....                           | 227 |
| Saçayak ve Çat Boğazı Yörelere Gezi.....                              | 231 |
| Elmalı ve Palabıyık Köylerine Bir Gezi .....                          | 238 |
| Kadıkırı Ahilyas Harzadın Ahmetşahna Kılıçören Köylerine Gezi.....    | 240 |
| Kırkdilim Yöresi Gezisi.....                                          | 242 |
| Babaoğlu Çamlı Bahçeye Gezi.....                                      | 245 |
| Ankara Konservatuvar Heyeti Çorum'da.....                             | 247 |
| Bilalzâde Ahmet Efendi'nin Verdiği Kahvaltı Ziyafeti .....            | 247 |
| Almanlarla Kırkdilim Hamamözü ve Hacıköy Gezisi .....                 | 248 |
| Kütüphanenin İnkılap İlkokuluna Taşınması Bağdan Ayrılış .....        | 252 |
| Mecmua Hesabıyla Uğraşıp Duruyorum.....                               | 253 |
| Bu Gece Küre Yakılmadı.....                                           | 254 |
| Küre Başı .....                                                       | 255 |
| Karın Bumbar Yenir.....                                               | 256 |
| Hasan Paşa Kütüphanesi Kitabesi .....                                 | 256 |
| Bağ Bekçiliği Ödenmeyince Bağ Kesilmez .....                          | 257 |

|                                                                  |     |
|------------------------------------------------------------------|-----|
| Arkadaş Küre Başında Sabahlamış .....                            | 258 |
| Ramazan Geliyor .....                                            | 259 |
| İlk Sahur Yemeğimiz Yufka Böreği .....                           | 259 |
| Amasya'dan Bamya Gelmiş .....                                    | 259 |
| Bu Ramazan Fitre Yedi Buçuk Kuruş .....                          | 260 |
| Utanmaz Adam ve Tarık İsimli Kitapları Okudum .....              | 260 |
| Kadınlar Kadir Beklediler .....                                  | 261 |
| Fehmi'nin Mezarını Yaptırdık .....                               | 262 |
| Canlısı 38 Lira Derileri 13 Liraya .....                         | 262 |
| Kokain Faciası Adlı Kitabı Okudum .....                          | 263 |
| Abdülbaki Paşa Camii İmam Vekilliğine Tayin Edildim .....        | 263 |
| Refiye, Salim'in Askerden Terhis Oluşuna Pek Güvenmiş .....      | 264 |
| Harp Pahallık Getirdi .....                                      | 264 |
| Müdürümüz Neşet Köseoğlu Çorum'dan Ayrılıyor .....               | 265 |
| Deprem Korkuttu .....                                            | 265 |
| Maarif Müdürü Neşet Köseoğlu'nu Uğurladık .....                  | 266 |
| Dağlıoğlu Hikmet Turhan Çorum'da .....                           | 267 |
| Sarı Tavuk .....                                                 | 267 |
| Deprem Yine Salladı .....                                        | 268 |
| Birader Sadettin Tedavi ve Muayene İçin İstanbul'a Gidiyor ..... | 268 |
| Noter İhsan Bey ve Oğulları .....                                | 268 |
| Ahmet Evini Ayırdı .....                                         | 269 |
| Amcamın Rahatsızlığı .....                                       | 270 |
| Amcamı Kaybettik .....                                           | 270 |
| Bu Sene Uyuz Yılı Oldu .....                                     | 271 |
| Uyuzdan Kurtulmaya Çalışıyoruz .....                             | 271 |
| İlice Bağına Göç .....                                           | 272 |
| Bağdan Şehre Geldik .....                                        | 272 |
| Cuma Gecesi .....                                                | 273 |

|                                                                              |     |
|------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Çorum'da Çarşı İçinde Katillik .....                                         | 273 |
| Sivashlı'nın Mehmet .....                                                    | 273 |
| Halkevinin Eşyaları Toplandı .....                                           | 274 |
| Muhammed Hamidullah Çorum'da .....                                           | 274 |
| Hastalığımın Tedavisi için İstanbul'da Hastaneye Yattım .....                | 275 |
| Sanatoryumda Bulunan Hastalar .....                                          | 276 |
| Hastaneden Çıkınca İstanbul'da Geçirdiğim Günleri Kısaca Bildiren Yazılar .. | 277 |
| Damat Faruk Daldal .....                                                     | 291 |
| Erkek Tay .....                                                              | 291 |
| A. Şahnalı Necip .....                                                       | 291 |
| Kelle Pişireceğiz .....                                                      | 292 |
| İmam Hasan Kaçar .....                                                       | 292 |
| Faruk .....                                                                  | 292 |
| Asım Hafız .....                                                             | 292 |
| İlhan'dan Mektup .....                                                       | 292 |
| Ortakçı Bekir .....                                                          | 292 |
| İlice Bağına .....                                                           | 293 |
| Mart Nisan Ayları .....                                                      | 293 |
| Nikah Merasimi .....                                                         | 293 |
| Yufka Ekmek .....                                                            | 293 |
| Kürt Kakuş'tan .....                                                         | 293 |
| Bahar Ayları Gibi .....                                                      | 293 |
| Belim Çok Ağrıyor .....                                                      | 294 |
| Takvim Yaprağında Çorum ile İlgili Bilgi .....                               | 294 |
| Elbise Param .....                                                           | 294 |
| Hacı Hediyesi .....                                                          | 294 |
| Muzaffer Sarısözen .....                                                     | 295 |
| Bir Ziyafet .....                                                            | 295 |

|                                                               |            |
|---------------------------------------------------------------|------------|
| Şefika Çeksin Günahını .....                                  | 295        |
| Arkadaş Şehriye Hastalanmış.....                              | 295        |
| Arkadaşın Hastalığı .....                                     | 296        |
| Şehriye İyi Olmuş.....                                        | 296        |
| Birader Refet Hasta .....                                     | 296        |
| Biraderi Kaybettik .....                                      | 296        |
| Dört Aylık Maaş.....                                          | 296        |
| Baldız ve Oğlu .....                                          | 296        |
| Kavukçuların Hayri .....                                      | 297        |
| İlice Bağına.....                                             | 297        |
| Aziz Berker.....                                              | 297        |
| Orak Armudu .....                                             | 297        |
| <b>FOTOĞRAF VE BELGELER .....</b>                             | <b>299</b> |
| <b>SÖZLÜK.....</b>                                            | <b>315</b> |
| <b>GÜNLÜKLERDE GEÇEN KİŞİ VE YER ADLARINDAN BAZILARI.....</b> | <b>317</b> |



## ÖNSÖZ

Hasan Eşref Ertekin (1892-1979) Çorum’da yaşamış ve şehrin kültür hayatına büyük hizmetlerde bulunarak hafızalarda derin izler bırakmış saygın bir şahsiyettir.

Cumhuriyetimizin ilk yıllarında Çorum’da mevcut olan medrese kütüphanelerindeki kitapların bir araya toplanmasıyla 1925 yılında yapımı tamamlanan Millet Kütüphanesi hizmete açılır. Yeni açılan bu kütüphanede göreve başlayarak kurumun ilk hafız-ı kütübü olan Eşref Ertekin, ilimizde modern kütüphaneciliğin kurucusu olmuştur.

Millet Kütüphanesi, Osmanlı dönemi boyunca Çorum medreseleri kütüphanelerinde biriken, toplam sayısı altı binin üzerindeki yazma ve matbu eserlerle kurulmuştur. Kütüphanenin başına getirilen Eşref Ertekin, bu nadide koleksiyonu şahsına tevdi edilen mukaddes bir emanet olarak bilmiş ve 50 yıla yaklaşan hizmet süresi boyunca korumuş, ilim adamlarının, okuyucuların istifadesine hazır tutarak kendinden sonra gelenlere noksansız, hatta yeni eserlerle zenginleşmiş bir biçimde teslim etmiştir.

Eşref Ertekin’den bahsedilince kendisini özellikle kütüphaneciliği ile hatırlarız. Bu nedenle, kütüphaneciliği hakkında müstakil bir çalışma yapılması zarureti vardır. Onun hayatını bir bütün halinde inceleyenler; ne kadar öğrenme, araştırma ve paylaşma aşkıyla dolu bir milli kültür sevdalısı olduğunu hemen anlarlar. Bilge kişiliği sayesinde her kesimden insanın sevgisini kazanmıştır. Ayrıca memleketin kültür, edebiyat, dil, tarih ve halk bilimi alanlarında söz sahibi şahsiyetleriyle tanışıp yazışmalarda bulunarak Çorum’un dışarıya açılan bilgi kapısı olmuştur. Kaynak kişiliğine büyük saygı duyulmuş, hemen her konuda rehberliğine başvurulmuştur. Bugün Çorum’da onun adına Eşref Ertekin Kütüphanesinin ve Eşref Hoca Caddesinin bulunması, kadirşinas Çorumlunun Eşref Ertekin’e olan vefa ve saygı borcunu ödeme gayretinin güzel yansımalarıdır. O, kütüphaneciliği saygın bir meslek haline getirmiş ve Çorumlular nezdinde hüs-nükabul görmüştür.

Eşref Ertekin, 1925 yılından başlayıp 1970 yılına kadar Çorum kütüphanesine devam etmiş bütün Çorumlulara yardımcı ve yol gösterici

olmuştur. Ayrıca yardımsever kişiliğiyle Çorum'da kurulmuş olan çeşitli alanlardaki hayır kuruluşlarında görev almış, üye olarak çalışmıştır.

Askerlik yılları haricinde bütün ömrü Çorum'da geçen Eşref Ertekin, gündelik hayatını, yaşadığı günü nasıl değerlendirdiğini, kimlerle vakit geçirdiğini, hangi olaylara şahitlik ettiğini her gün küçük not defterlerine bazen uzun bazen kısaca anlatarak yazmıştır. Ertekin'in tamamı Osmanlıca ile doldurduğu defter sayısı kırkı bulmaktadır.

Elinizdeki bu eserde sırasıyla; günlük türü, Türk ve dünya edebiyatında günlük yazılarıyla öne çıkanlar üzerinde durulduktan sonra Eşref Ertekin'in hayatı, eserleri ve hizmeti öz olarak anlatıldı, günlükleri genel hatlarıyla değerlendirildi. Yazdığı günlüklerden oluşan bir seçki, denizden bir yudum misali, metin olarak sunuldu. Ayrıca ailesinden temin edilen çok sayıda fotoğraf ve belge eklendi. Son olarak, küçük bir sözlüğe ve günlüklerde adı geçen bazı şahıslar hakkında ulaşılabilen bilgilere yer verildi. Çalışmamızda, daha çok, yazarın uzun yıllar boyunca tuttuğu günlük notları üzerine yoğunlaşmak amaçlandı. Yazdıkları aynen aktarıldı, sadece bazı yöresel kelimeler ile kişiler açıklandı. Sonuçta Ertekin'in geniş bir zaman aralığında kaleme aldığı günlükler ilk defa bu kadar kapsamlı bir eser aracılığıyla paylaşılmış oldu.

Okuyacağınız günlüklerde Eşref Ertekin'in özel hayatı yanında kütüphane, kütüphaneye devam eden okuyucular, araştırmacılar, il yöneticilerinin kütüphaneye ilgileri, kütüphanenin gelişmesi yolunda gerçekleştirilenler, kütüphane eksenli veya kütüphane katkılı olarak ilde yapılan eğitim öğretim ve yayın faaliyetleri anlatılmaktadır. Ayrıca Çorum'un çarşı pazarı, o yılların heyecan dolu bayram kutlamaları, Halkevi çalışmaları, deprem ve sel gibi doğal afetlerin yaşandığı günler, sıra davetleri, akşam sohbetleri, dinî yaşantı ve şehir kültür varlıklarına sahip çıkış açısından yapılan olumlu olumsuz tutumlar gibi pek çok yönüyle Çorum ve Çorumlular, Eşref Ertekin'in bakış açısıyla yansıtılmaktadır.

Günlüklerin günümüz alfabesine çevrilip tadımlık denecek ölçüde örnekler alınarak bugüne taşınması yakın tarihimizi tanımamız açısından büyük önem arz etmektedir. Bir şehrin yakın tarihi ne kadar yazıya aktarılırsa o şehrin kültürel zenginliği de o kadar gözler önüne serilmiş, geçmişle gelecek arasında güçlü bağlar kurulmuş olur. Bu manada, şehir tarihleri medeniyetimizin yapı taşlarıdır. Ancak Eşref Ertekin'in günlüklerinden başka, geride bıraktığı özel evrakı içinde elimize ulaşan ve Çorum tarihi için belge mahiyetinde olan daha pek çok eser vardır ve Çorum kültür tarihine yeni zenginlikler kazandırmayı amaçlayan gayretlileri beklemektedir. Kısacası, Eşref Ertekin üzerine daha birçok çalışma yapılması elzemdir.



 orum tarihi içinde iz bırakmış, eser vermiş, örnek hayatı ile hafızalarda saygın yer kazanmış kişiler hakkında yazılacak ve adlarına yapılacak her türlü kalıcı katkının geleceğin  orumlularına sağlayacağı olumlu kazanımların yanı sıra şehrin kültüründe de büyük gelişmelere yol açacağı inancındayız. Gençlerimizin rol model olarak görecekleri bu hayatlardan alacakları ilhamlarla kendi yaşantılarına derin manevi anlamlar katıp şehirlerinin ihyasına çalışacakları da açık bir gerçektir.

Hazırlanan bu kitap sayesinde  niversite-kent ilişkisinin faydalı sonuçlarını gösteren iş birliği, el birliği yönünde yeni bir adım daha atılmıştır. Hitit  niversitemizin akademik kadrolarının  orum’u; tarih, dil, edebiyat, ilahiyat, tıp, ekonomi ve sair bilim alanlarında inceleyerek  orumlularla iş birliği içinde hazırlayacakları daha nice konular bulunmaktadır. Bu hususta son yıllarda sayısı sürekli artan sempozyum, panel ve düzeyli konferanslar gibi bilimsel toplantıları olumlu gelişmeler olarak görüp yaşamaktan dolayı sevinçliyiz. Bu etkinliklerle ilgili yayınların sayısı da giderek artmaktadır. İleride pek çok güzel sonuca yine beraberce ulaşılacağından  mitliyiz.

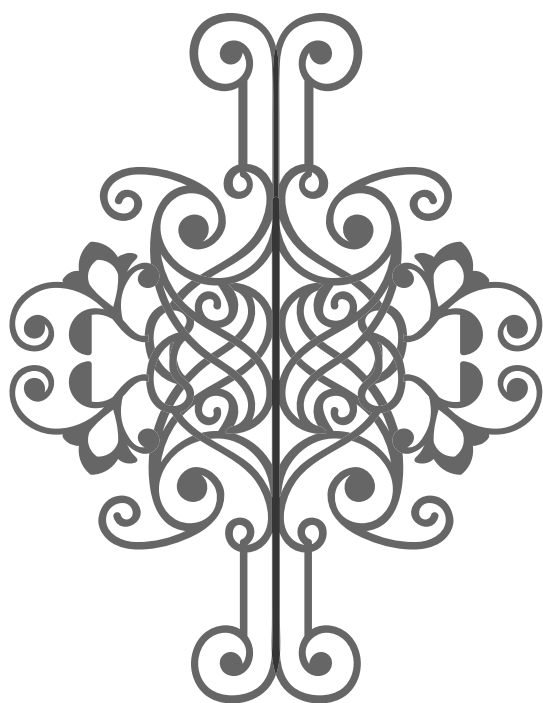
Eşref Ertekin ve günlüklerinin bir esere dönüşmesinde birçok kişinin desteği var. Öncelikle Ethem Erkoç, Mustafa Gökgöz ve Necati şahin sayesinde rahmetlinin evrakı kötü şartlardan kurtarılıp tanzim edildi, okunur hale getirildi. Atill  Lâçin yeni harflere aktarılmış günlükleri taslak halindeyken okuyup görüşlerini paylaştı. Dostluklarının işareti olan yardımlarına müteşekkirimiz. Ayrı mek nlerde, ikili çalışmanın zorluklarını bizim için kolaylaştıran genç bilim yolcuları Arş. Gör. Alperen Uluer Yaşar, Arş. Gör. Altuğ Ortakcı ile Yrd. Doç. Dr. İsa Sarı’ya teşekkür ederiz. Eşref Ertekin’e dair sahip oldukları bütün bilgi, belge ve fotoğrafı cömertçe paylaşmakla kalmayıp evlerinin kapılarını her defasında büyük bir misafirperverlikle bizlere a an Hakkı Bülhan Ertekin ve eşi Gülderen Hanım’a gönülden teşekkür borçluyuz.  orum’da şehir- niversite kaynaşmasını en önemli konuların başında gören ve ortak projemizi sürekli teşvik eden Hitit Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Reha Metin Alkan’a şükranlarımızı sunarız. Ve özellikle, bu kitabın yayımlanarak nihai hedefe, okuyucuya, ulaşmasını sağlayan  orum Belediye Başkanı Sayın Muzaffer Külcü’ye şükranlarımızı sunmaktan dolayı çok mutluyuz.

Son cümle olarak Hasan Eşref Ertekin’i rahmetle anarken gayemiz ve gayeniz güzel izler bırakmak olsun dileklerimizle...

 orum, Ağustos 2016

**Doç. Dr. Meral DEM RY REK**

**Abdulkadir OZULU**





## GİRİŞ

### Gün Gün Günlük...

İnsanoğlunun kendini ifade etme ihtiyacının bir sonucu olarak gelişen konuşma, kalıcılığını sağlamayı ancak yazıyla başarmıştır. İlk duvar resimlerinden başlayarak günümüze kadar geçen sürede yazının icadı sayesinde sayısız eser yazıldı ve yazılmaya devam ediyor. Farklı türler altında sınıflandırılan yazılar önce manzum mensur olarak ikiye ayrıldı. Manzum veya bir başka deyişle ölçülü, kafiyeli şiirler sözlü kültürden itibaren varlık gösterirken mensur yani düzyazı biçimindeki türler yazıyla birlikte gelişti, çoğaldı. Okuryazarlığın artması, matbaanın icadı, pazar ekonomisinin gelişmesi ve bireyin toplum içindeki yerinin belirginleşerek önem kazanması okuyucuya ulaşan kitap sayısını çok arttırdı. Zaman içinde roman gibi yeni birtakım türlerin eklenmesiyle kitap sayısına ilaveten tür bağlamında da zenginleşme görüldü.

Eli kalem tutan her okuyazarın yolu mutlaka az veya çok yazma deneyimlerinden geçer. İlkokul yıllarından, hatta okul öncesi dönemden itibaren bir yandan kitaplarla tanışıp onlar aracılığıyla ufkunu, hayal gücünü geliştiren okur, diğer yandan da elde ettiği bu birikimi yazıya dökmenin ihtiyacını hissetmeye başlar. Bu anlamda şiir, günlük, deneme gibi türlerdeki kalem pratikleri, ilk yazı tecrübelerini oluştururlar. Sürekli ve özgün bir biçimde yazabilmenin temelinde ise çok okumak vardır. Okumak fiilinin nesnesi olan kitaplar içeriklerine göre tür bağlamında çeşitlenir, farklılaşır. Bütün türler içinde öznelliği en fazla ön plana çıkaran ise herhalde gündüzdür. Yazarının kendisiyle baş başa kaldığı, zihninden geçenleri olduğu gibi kâğıda döktüğü gündüz, adeta kişinin iç sesinin somutlaşmasıdır. Özellikle yazılanların yayımlanmayacağı, gizli kalacağı düşüncesi büyük bir özgürleşme getirir. Kâğıt ve kalem aracılığıyla dışa yansıyan kişinin iç sesi olan gündüzler bu yönüyle çok önemlidir. Yazarı ve çevresini tanımak adına engin bilgilere, müthiş ayrıntılara ulaşmak mümkündür. İçinde öznelliği barındırmakla birlikte, gündüzler yazıldığı çağın, toplumun, çevrenin ve yazan kişinin bazen biricik detaylarını verirler. Bazen de başka örnekler aracılığıyla bilinenleri pekiştirirler.

Günlüklerde yazılı her bilgiye aynı önemi atfetmek elbette mümkün değildir. Sürekli ve herhangi bir edebî kaygı gözetmeden yazmanın getirdiği doğal bir sonuç olarak dikkate alınmayı hak etmeyecek kimi satırlar da söz konusudur. Ancak yazanı tanımak adına bütünü görmeye çalışmakta yarar vardır. Özgürlük alanının büyüklüğüne, özneliğin koyuluğuna rağmen günlükte her zaman hayali bir okurun varlığının hissedilmesi, çoklu benlik kavramının yazarın yalnız başına olmadığını sürekli hatırlatması ve dolayısıyla günlükler aracılığıyla yazarın orijinal benine ulaşmanın imkânsızlığı gibi sebeplerle günlük yazımında yazarın birtakım kontrol mekanizmalarından tamamen uzak kalmasını olanaksız kılar.

Zaman zaman anı ile günlük arasında karşılaştırmalar yapılsa da, iki türün özellikleri kısmen benzese de birbirinden farklıdır. Nitekim Türk Dil Kurumu günlüğü “günü gününe tutulan hatıra, günce, muhtıra” olarak tanımlıyor. Hatıranın bir türü gibi algılanabilecek bu ifadeden yola çıkıldığında günlük ile anı arasındaki yakınlık zihinleri hep meşgul edecek gibi görünüyor.

Anılar çoğunlukla yazarların ihtiyarlık dönemlerinde yaşadıkları, gördükleri olayları anlatmalarıyla meydana gelir. Anı yazarları olayların dışına çıkarak onları ele aldıkları için daha nesnel bir biçimde davranabilirler. Yılların ve tecrübelerin verdiği görüş keskinliği de bu olayları değerlendirmede önemli bir rol oynar, fakat günlükçüler olayları daha canlı ve daha ayrıntılı bir biçimde dile getirirler. Günlük yazarları olayları yaşar, onları günü gününe defterlerine geçirirlerken her günkü ilişkilerinin nedenini araştırırlar. Bu bağlamda günlük yazarlar kendilerini tanımak, anı yazarlar ise kendilerini tanıtmak çabası içindedirler.

Günlük yazarı okurları göz önünde tutmadan yazıyorsa doğru ve özel günlükler ortaya çıkar. Bunlarda insanın sadece kendisinde kalacak sırlar da yer alır. Bir gün bu günlüğün herkes tarafından okunabileceği düşüncesi bu tarz günlükçüleri yine de vazgeçiremez, yazmaya devam ederler. Bu gibi katkısız günlüklere çok az rastlanır. Ancak günlük yazarının mirasçıları tarafından konulan sansür günlüklerin doğruluğunu ortadan kaldırabilir.

XX. yüzyılda günlüklerin kazandığı özelliklerden biri yazarlar daha hayatta iken günlüklerinin yayımlanmasıdır. Meselâ; Andre Gide, Jean Cocteau, Max Frisch gibi isimlerin günlükleri yaşarken okuyucuyla buluşmuştur.

Günlüklerin içeriğinde ortak olarak görülen y n: Yazarın türlü sebeplerden dolayı kaderinden Őik yet etmesi ve insan olmanın acısını dile getirmesidir. Yazılarda yaŐama sevinci ve mutluluğu uzun uzun dile getiren satırlara rastlamak çok nadirdir. Bunun sebebi, karamsar bir bakış açısına sahip olmalarının yanı sıra aŐırı duyarlılıkla yazılmaları olabilir.

Günlük, Batı edebiyatı türlerinden biridir, ancak varlığı anı kadar eskiye dayanmaz. Roman, dram ve deneme gibi Rönesans döneminde ortaya çıkan bir türdür günlük. Japon edebiyatında da eski örnekleri görülmektedir. Japonya'daki ilk günlük örneğinin 935 yılında Tsurayuki tarafından yazılan *Tossa nikki* adlı günlük olduğu düŐünülmektedir.

Türk edebiyatında g nl   n kendini göstermesi diğer birçok tür gibi Batının etkisiyle Tanzimat yıllarına rastlar. Divan edebiyatı döneminde vakayiname, seyahatname ve sefaretnamelerde olayların yer yer günlük çeŐnisiyle anlatıldığı görülür. Elbette bu satırları günlük olarak addetmek mümkün değildir. Bizdeki ilk günlüklerden biri 1898 yılında yayımlanan Direktör  li Bey'in *Seyahat Jurnalı*'dir. Eserine verdiği isimden de anlaşıldığı üzere  li Bey, g nl   n Fransızca karŐılığı olan *journal* kelimesini olduğu gibi alıp kullanmıŐtır. Sonrasında ruzname, hatıra defteri gibi ifadeleri tercih eden yazarlar olmuştur. Cumhuriyet döneminde  z Türkçe kelime / kavram arayıŐlarının bir sonucu olarak *günce* ve *günlük* kelimeleri bulunmuş ve zamanla günlük kullanımı yaygınlaŐmıŐtır.

Direktör  li Bey'in jurnalinin günü gününe tutulan notların sonradan bir araya getirilerek düzenlendiği biliniyor. Bu sebeple, Şair Nigar Hanım'ın (1862-1918)  l m nden kırk yıl sonra yayımlanan eseri, gerçek anlamda ilk günlük olma özelliğini taŐıyor. Nigar Hanım'ın ölümünden elli yıl sonra açılması kaydıyla AŐıyan ArŐivine verilen defterleri, Őarta rağmen, 1959 yılında yayımlanır. Sonuç olarak, *Hayatımın Hik yesi* adıyla yayımlanan Nigar binti Osman'ın günlükleri –Őimdilik- edebiyatımızdaki bilinen en eski günlük  rne i olma özelliğini taŐıyor.

Günlük türünü bilimsel anlamda ele alan eser sayısı maalesef çok azdır. Sınırlı sayıdaki kaynakların başında Türk Dil Kurumunun Nisan 1962'te yayımladığı *Türk Dili* "Günlük  zel Sayısı" gelmektedir. Nitekim bu bölümde söz konusu sayıdan fazlasıyla istifade ettik. Bu yayının ardından uzun yıllar

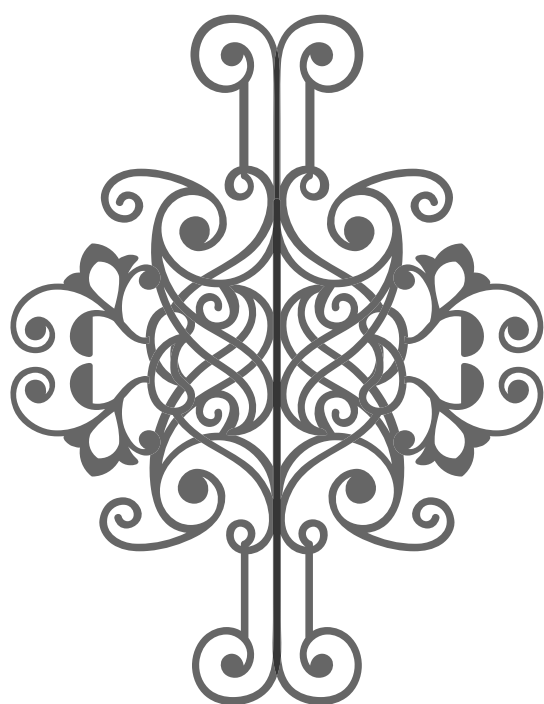
yeni ve kapsamlı bir çalışma görülmez. Var olan boşluğu fark eden *Hece* dergisi, Haziran 2015'te "Günlük Özel Sayısı"nı yayımlar. Yine zikredilmesi gereken bir diğer yayın Nesrin Aydın Satar tarafından kaleme alınan "Mahremiyet Bölgesinde Kişilik İnşası: Günlüklerin Türsel Özellikleri ve Tarihî Gelişimi" (Turkish Studies, S. 9/6, Bahar 2014, s. 117-132) başlıklı makaledir. Aydın Satar, uluslararası literatürü de inceleyerek yazdığı makalesinde günlük için Paperno'dan alıntılanarak *türsel matriks* (generic matrix) tanımını kullanır. Tanım, günlük ile otobiyografi ve anı gibi türler arasındaki benzerliği vurgulamak için tercih edilmiştir. Bu anlamda, *journal* kelimesiyle eş anlamlı olmadığının altını çizer. Batıda günlüklerin "bir yandan Avrupa sofuları tarafından dinsel yaşantının kişilikte bıraktığı izleri takip etmek; öte yandan pozitivistlerce epistemolojik temellerle bireyin iç ve dış dünyası arasındaki ilişkiyi gözlemlemek için bir gözlem aracı" olarak kullanıldığından bahseder. Yazara göre, her iki durumda da günlük yazımına edebî kaygılardan ziyade daha çok fayda maksadıyla başvurulmuştur. Aydın Satar makalesinde anı ve günlük kıyaslamasına şöyle yer verir: "Günlükler olay ve olguların peşi sıra yazıldıkları için tasarlanmamış üzerinde düzeltme yapılmamış, biçim kaygısı taşımayan ve herhangi bir sonuca varmak gayesiyle" kaleme alınmayan yazılardır. Anı ise "yaşandıkları ve yazıldıkları anlar arasındaki zaman farkının etkisiyle sınırları belli, planlı bir tür"dür. Salah Birsal, günlükleri anılara göre daha inandırıcı bulur. Çünkü günlük sıcaklığı sıcaklığına yazılırken anı, üzerinden uzun yıllar geçmiş olayları anlatır. Üstelik daha bariz bir farkları vardır yazara göre, o da günlüklerin yüzünün geleceğe dönük olmasıdır.

Türk edebiyatında günlük yazımı, yukarıda ismi geçen öncülerden sonra Mustafa Kemal Atatürk, Ömer Seyfettin, İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Nurullah Ataç ve Salah Birsal gibi yazarlar tarafından yazılan günlükler sayesinde gelişme gösterir. Özellikle son iki isim (Nurullah Ataç ve Salah Birsal) türün popüler hale gelmesinde önemli rol oynarlar. Onların devamında Cemil Meriç, Oğuz Atay, Tomris Uyar, Cahit Zarifoğlu, Sezai Karakoç ve Adalet Ağaoğlu gibi yazarlar da günlük tutmuştur. İlk baskısı 2007 yılında yayımlanan Ahmet Hamdi Tanpınar'ın günlükleri son dönemde en çok ses getiren günlüklerden biri, belki de, birincisi olmuştur. Tanpınar'ın şair, romancı ve edebiyat adamı kimliğinin arka planında kalan, bilinmeyen "insan Tanpınar"ın iç dökmeleri bazı kesimlerde büyük bir hayal kırıklığı yaratırken onu bir bütünlük içinde gören ve kabul eden okurları için farklı

duygulanımlara yol açmıştır. Hâlbuki günlüklerdeki samimiyet, yaşanan veya hissedilen ne olursa olsun saygıyı hak ediyor. Cemil Meriç’in “kalbimle kalem arasında kapı yok” deyişinde olduğu gibi yazarın içindekileri hiçbir sansürden geçirmeden k  da dökmesi tepkiyle değil, takdirle karşılanmalıdır. Çünkü bir yazarın günlüklerini yayımlaması zaten başlı başına bir  zg ven ve cesaret meselesidir. Tanpınar gibi ölümünden sonra günlükleri başkaları tarafından yayımlananlar için durum biraz farklı olsa da, her yazarın gizliden gizliye günlüklerinde dile getirdiklerinin okunmasını, bilinmesini arzu ettiğini düşünebiliriz. Aksi takdirde yazdıklarını bir biçimde imha etme yoluna giderlerdi. Elbette bir köşede unutulup kalmaları ihtimalini de göz önünde bulundurmak kaydıyla...

Günlük türüne ve günlük yazarlara dair çok söz söylenebilir, ama hepsinin toplamından ortaya çıkacak mutlak düşüncede “yazmasaydım deli olacaktım” diyen Sait Faik Abasıyanık’ın duygu hali kendini gösterir. Bir i  dökme seansıdır günlük. Ruhun somutlaşması, dile gelemeyenlerin yazıyla görünür olmasıdır. İnsanın gizli dünyasına açılan kapıdır günlük. İster okur g zetilsin, ister g zetilmesin...

Bu kitabın konusunu oluşturan Eşref Ertekin de yazdđđ günlükler vasıtasıyla yařadđđ dönemi, aile hayatını, kişisel yaşantısını, duygu ve düşüncelerinin penceresinden resmetmiştir. Suut Kemal Yetkin, günlüklerin i e ve dışa dönük olanlar diye iki gruba ayrılabilceğinden söz eder. Bu bağlamda Eşref Ertekin’in yazdıkları ikinci kategoride değerlendirilebilir, çünkü i  dünyasında olup bitenlerden çok çevresindeki olay ve kişileri anlatır, gündelik eylemlerine yer verir. Onun 1927 yılından başlayarak tuttuğu günlük defterleri,  orum’un kültürel zenginliğini anlamakta önemli bir role sahiptir. Mesleği gereği kitaplarla dolu bir dünyada hayatını sürdüren Ertekin, okumanın yanı sıra yazmada da aydın kimliğinin icabını yerine getirmiş, devrini günlükleriyle  l ms zleştirmeyi başarmıştır.







## HAYATTAN YAZIYA: HASAN EŞREF ERTEKİN (1892-1979)

### Ailesi, Eğitimi, Mesleği

Hasan Eşref Ertekin 1892 yılında Çorum'da doğdu. Babası Çorum Muzafferiyeye Medresesi müderrislerinden İbrahim Hakkı (1876–1906), annesi Ayşe Hanım'dır. Soyu, baba tarafından Elvan Çelebi ve Âşık Paşa'ya, anne tarafından ise ünlü ilim adamı Yusuf Bahri Hazretlerine uzanmaktadır. Anne ve baba tarafından soyağaçlarında ilim adamları, müftüler ve müderrisler bulunmaktadır. Babası İbrahim Hakkı, müderrisliği yanında şiir yazan ve şiirle alakasını her zaman sürdürmüş biridir. Çorum ve Havalisi Şairleri adlı kitabında Halil Rifat Arıncı, İbrahim Hakkı'nın mahlasının Mihri olduğunu ve oğlu Hasan Eşref Ertekin'den 30 kadar şiirini aldığını yazmaktadır. İlâveten Abdulkadir Ozulu, Eşref Ertekin'in kişisel evrakı içinde İbrahim Hakkı'ya ait bir yazma eser tespit etmiştir. Eski harfli eser 11 sayfadan oluşan 150 beyitlik didaktik bir mesnevi olup *Tilkinin Horoz, Ördek ve Fareye Ettiğini Beyan* başlığını taşımaktadır. Bu örneklerden de anlaşıldığı üzere, Eşref Ertekin, şair bir babanın çocuğu olarak aile ortamında şiir zevki ve hevesi edinerek büyümüş ve çocuk yaşlardan itibaren edindiği bu edebiyat kültürü, onu ileriki yıllarda cönklerle, şiir defterleri ve divanlarla ilgilenmeye sevk etmiştir.

İlim ve kitapla yaşanan bir ortamda dünyaya gelen Hasan Eşref'in mensubu olduğu ailenin Ertekin soyadını almadan önceki lakabı “Tekkelihocaoğulları” veya “Tekkelihocazâdeler”dir. Bu lakap, Elvan Çelebi adıyla bilinen köyden (Elvan Çelebi Tekkesi Köyü) gelmeleri ve o köye adını veren Elvan Çelebi'nin burada kurduğu tekke ve zaviyenin hizmetinden sorumlu bir aileden olmalarından dolayı kendilerine halk tarafından verilmiştir. Hasan Eşref'in dedesinin babası olan Hacı İbrahim Halil, daha sonra Çorum'a göç etmiştir. Elvan Çelebi'deki tekkenişinlik hizmetlerinden ve ilim adamı olmalarından dolayı aile, Çorum'da da “Tekkelihocaoğlu/oğulları” olarak tanınmış ve bu adla anılmıştır. Osmancık Caddesi üzerinde bulunan evleri de “Tekkeli Hoca Evi” olarak adlandırılmıştır. Bu evin halka açık olan odasına da “Tekkeli Hoca Odası” denmiştir. Hasan Eşref Ertekin, ailesinin soykütüğü için Çorum İl Kütüphanesindeki yazma eserler arasında yaptığı araştırmalar neticesinde

bulduğu bilgileri kendinden başlayarak geriye doğru şu şekilde sıralamıştır: Eşref Ertekin, İbrahim Hakkı, İbrahim Nuri, Hacı İbrahim Halil, Mehmet. Ailenin soyu Elvan Çelebi'ye dayanmaktadır.

Hasan Eşref, ailenin en büyük çocuğudur. Anne-baba bir, dört kardeşi daha olmuştur. Diğer çocukların isimleri: İsmail Refet, Mehmet Sadettin, Ahmet Cevdet ve Mustafa Fehmi.

Hasan Eşref babasının vefatında 14 yaşındadır. Kardeşlerinin ve bütün ailenin geçim yükü evin en büyük çocuğu olarak omuzlarında kalmıştır. Babasının ölümünden sonra Muzafferiyeye Medresesi vakfiyesinden Hasan Eşref adına çok az miktarda bir maaş bağlanmıştır. Hasan Eşref hafızlığını tamamlamış ve Mekteb-i Hamidi'den 1322 (1906) yılında mezun olmuştur. 1330 (1914) yılına kadar Çorum Kırklar ve Alaybey Medreselerinde tahsil görmüştür. Alaybeyoğlu Medresesinde âli dersler tahsiline devam ederken Sağrıcı Mahallesi İmamlığı görevini de üstlenmiştir. Bu imamet görevinden aldığı aylık 3 lira ve Medrese Vakfiyesinden gelen yıllık 40 lira gibi bir gelirle ailesini geçindirmeye çalışmıştır. 1925 yılında resmi memuriyete geçişinde verdiği mal beyanında babasından kalan mirası (beş kardeş ortak) bir ev, iki bağ ve üç parça tarla olarak bildirmiştir.

1913 yılında Sungurlu'da, 1914 yılında Çorum'da medrese talebelerine yönelik yapılan ehliyet imtihanlarında başarılı olarak şehadetnameler almıştır. Ne var ki, Birinci Dünya Savaşına Osmanlı Devletinin de katılması üzerine ilan edilen umumi seferberlik Hasan Eşref'in medrese tahsilini tamamlamasına imkân bırakmamıştır. Mart 1330 (1914)'da seferberlik davetine koşarak asker olmuş ve 1335 (1919) Nisanında terhis olarak Çorum'a dönmüştür. İstiklal Harbi yıllarında, Çapanoğlu İsyanı (1920) sırasında Çorum'da silâh altında asker bulunmadığı için gönüllü asker yazımı yapılmıştır. Hasan Eşref bu sırada gönüllü olmuştur. Bu gönüllü askerliğinden 27 Şubat 1921 tarihinde terhis olmuştur.

1925 yılında Çorum'daki Hasan Paşa, Kırklar ve Alaybey Medreseleri kütüphanelerindeki kitapların birleştirilmesiyle kurulan ve yeni bir binada hizmete açılan Milli Kütüphanede, kütüphanecilik görevine getirilen Hasan Eşref Ertekin 28 Aralık 1957 tarihinde yaş haddinden emekli olana kadar bu görevini sürdürmüştür. 1957'den 1970 yılına kadar da emekli olduğu kütüphanede bulunan eski eserlerin kataloglarının çıkarılması gibi

işlerde görevli olmak üzere “uzman kütüphaneci” statüsünde hizmetine devam etmiştir. Maliye Bakanlığının 1970 yılında E cetveli uygulamasını kaldırmayla Eşref Ertekin’in resmi çalışma hayatı sona ermiştir.

Hasan Eşref, 1928 yılında  orum’da “İstanbuluoğulları” diye bilinen aileden Sadık Efendi’nin kızı şehriye Hanım’la evlendi. Çocukları olmadı. 1953 yılında kardeşi İsmail Refet’in oğlu Hakkı Bülhan Ertekin’i resmen evlat edinmiştir. Vefatına kadar da yeğeni ve manevi evladı Hakkı Bülhan’ın ailesiyle birlikte yaşamıştır.

Ertekin’in 1957 yılında sağlığı bozuldu ve bir yıla yakın bir süre İstanbul Validebağ Sanatoryumunda tüberküloz (verem) tedavisi gördü.

Hasan Eşref Ertekin 9 şubat 1979 tarihinde  orum’da vefat etti. Mek nı cennet olsun.

Ertekin ailesinin bireylerinden Hakkı Bülhan Ertekin, eşi Gülderen Hanım ile babasından kalan Osmancık Caddesindeki evde yaşamaktadır. Manevi babası gibi kütüphane memurluğundan emekli olan Hakkı Bülhan Bey’in iki oğlu ve bir kız torunu bulunmaktadır.

###  alışmaları

Hasan Eşref, 1932–1950 yılları arasında kütüphane memurluğu yanında  orum Halkevinin sosyal, kültürel ve diğer alanlarda yaptığı bütün faaliyetlere katıldı. Halkevinin yayını olan  orumlu dergisinde yazıları yayımlandı ve derginin yayın s reğini takip işlerini yürüttü. Folklor derlemeleri, dil derlemeleri yaptı. Arşivlerde bulunan  orumla ilgili pek çok belgenin çevirisini  orumlu dergisinde ek sayfalar halinde yayımladı. Onun dergideki bu üretkenliği önemli sonuçlara yol açmıştır. Eşref Ertekin toplam 2310 sayfalık  orumlu dergisinin 946 sayfasına imzasını koymuştur. Üstelik 15 Nisan 1938- Ağustos 1946 tarihleri arasında toplam 8 sene içinde bu çalışmaları gerçekleştirmiştir.

Eşref Ertekin  orum’a gelen kültür ve sanat adamlarının ilk müracaat ettikleri kişi oldu. Bu ziyaretçileri özel misafiri gibi kabul edip ağırlamaktan hiçbir zaman uzak durmadı. Onlarla kalıcı dostluklar kurdu ve senelerce birçok konuda mektuplaştı. Ayrıca, 1960-1970 yılları arasında  orumlu gençlerin çıkardıkları yayınlardan İğdeli Gelin,  orumluya  ağırım ve *Madımak* dergilerinde yeni derlemelerinden örnekler paylaştı. 1971 yılında  orum’da Derlenen Maniler kitabı yayımlandı.

Tarih, edebiyat, dil ve folklor konularındaki çalışmaları ile Arapça ve Farsça dillerine vakıf olan Eşref Ertekin, Türk Dil Kurumu için üç binden fazla Türk harfleri ile dil fişi doldurmuştur. Yaptığı özverili çalışmaları sonucunda Türk Dil Kurumunun yardımcı üyeliği kendisine verilerek takdir edilmiştir. Eşref Ertekin, övünç duyduğu bu bağlantıyı şöyle dile getirir: “Yayımları halen bedelsiz olarak adresime gönderilmektedir. Kadirşinas büyük folklor otoriteleri tarafından zaman zaman Devlet Radyosunda isimimden bahisle hizmetlerim anlatıldı. Bunlarla kıvanç duyuyorum. 84 yaşındaki bir insan için en büyük kazanç budur.” Hasan Eşref Ertekin daima yeni bilgiler öğrenmeyi kendisine ömrü boyunca prensip edinmiş bir şahsiyettir.

Eşref Ertekin, başta pul olmak üzere, kartpostal ve eski belge mahiyeti olan her türlü kâğıt ve eşyayı biriktirmekten geri durmamış bir koleksiyoncudur. Pul koleksiyonculuğunu hayatı boyunca sürdürmüştür. İlaveten, sık rastlanmayacak bir koleksiyonu daha vardır: piyango bileti. Uzun yıllar boyunca piyango bileti biriktiren Hasan Eşref, bunları muntazam bir biçimde muhafaza ederek saklamıştır. Büyük boy defterler arasındaki biletlerin tarihleri 1900’lü yılların başından itibaren. Ayrıca Türkiye’nin iktisadi ve sanayi kalkınmasına katkıda bulunabilmek için çok küçük tasarruflarıyla bir kaç iktisadi kuruluşun hisse senetlerinden almıştır. Zaman içinde bu küçük hisseler yok hükmüne düşmüştür. Çorum’da Türk Tayyare Cemiyetinin kuruluşunda üye olmuş, Çorum’da Kızılay kurumunun kurucuları arasında yer almış, Türk Maarif Cemiyeti Çorum Şubesine üye olmuş, Çorum İlice Bağları ve Ahcılar Bağları Bakım Derneğine, merkezi İstanbul’da bulunan Sivil Emekliler Derneğine üye olmuş ve çok uzun yıllar bu kuruluşlara aidat ödeyerek üyeliğini sürdürmüştür.

Eşref Ertekin’in kütüphanecilik, folklor derlemeciliği, dil derlemeciliği ve diğer alanlardaki çalışmalarında gösterdiği başarıların altında kendi araştırma ve kabiliyeti yanında, birlikte çalıştığı vali, milli eğitim ve kültür müdürü gibi idarecilerin de yönlendirici ve teşvik edici etkisi vardır. Halkevi çalışmalarında ise beraber olduğu araştırmacı ve yazarlar ile kütüphaneye devam eden entelektüel kişilerin yol göstericiliklerinin önemli rolü bulunmaktadır.

### **Kişiliği**

Hasan Eşref Ertekin’in özel hayatında nasıl biri olduğunu öğrenebileceğimiz canlı tanıklardan biri manevi oğlu Hakkı Bülhan Ertekin’dir.

Hakkı Bülhan Ertekin amcasını/babasını şöyle anlatır: “Eşref Ertekin çok mütevazı bir insandı. Fazla ve lüzumsuz konuşmaz, dinlemeyi tercih eder, sorulduğunda kısa olarak cevaplandırırdı. G steri ten ve riyyadan nefret ederdi.  ar ı pazar i lerini pek bilmez, zaruri ihtiyaçlar söz konusu olduğunda ailesinden kişileri, mesel  kardeşleri veya ye enleri vasıtasıyla i lerini hallederdi. Kütüphaneye aynı yolu takip ederek gider gelirdi. Kış aylarını evinde, kitapları ile ba  ba a geçirirdi. Yaz aylarında ise doğa ile i  içe olmayı severdi. İmk nları ölçüsünde ba  evinde kalır, bu hayattan büyük zevk alırdı. ‘Allah’ı doğada arayın, muhakkak bulursunuz’ derdi.

Büyük bir koleksiyoncu idi. Okudu u takvim yapraklarını dahi atmaz ve saklardı. Yerde yazılı bir k  it parçası görse alır, cebine koyar ve ilk fırsatta onu muhakkak okurdu.

Kendisi hoca ve imam olduğu halde, görevli olduğu cami dışında başka yerde, camide  n saflara geçerek namaz kılmaz, Ulu Cami’nin  ardak bölümünü tercih ederdi. Son zamanlarda Osmancık Caddesinde d kk nlar açılması nedeniyle evine yakın birkaç dükkândan alışveriş yapmaya alı abilmi ti.

Fazla yemekten ho lanmaz, yo urdu çok severdi. Çocukları ve hayvanları da çok severdi.

 orum Belediyesi otobüsleri ile  ehir içi ta ımacılı ına başlayınca kütüphaneye, Belediye önünden kalkan otobüsle giderdi. Otobüsten inerken ve kimseye göstermemeye dikkat ederek  of rlere  eker verirdi. Tanıdık  ocuklara da  eker vermekten zevk alırdı. Mahallede  ocuklar ona “ eker Dede” adını takmı lardı.

“R ba” isimli kedisini çok severdi. Kayboldu unda günlerce aramı , dönmesini beklemiş ve çok  z lm  t r.

1940-1950 yılları arasında bir merkep arabası ile ba a gider gelirdi. Merkebe sopa ile vurdu u hiç görülmemiştir. Hayvanı gayrete getirmek gerektiğinde semerine vurmaya tercih ederdi.

İnsanları incitmekten, kalp kırmaktan daima ka ınmı tır. Yalnız bir şey onu  fkelenendirirdi: Okuyucunun kitabı hor kullanması, kitapların saygısız ve özensiz bir şekilde karıştırılması, yıpratılması. Bu duruma dayanamaz ve derhal müdahale eder “bu kitap, okumak için yazılmıştır, karıştırmak için değil..” diyerek ikazda bulunurdu.

Dinî bayramların birinci günü akrabalarının ve büyüklerinin evlerine kadar gider, tebrik ve ziyaret ederdi. İkinci günü odasını açar ve ziyaretçilerini kabul ederdi. Kendisinden büyük veya küçük olsun her gelen ziyaretçisini ayakta karşılardı. Kendisine yazılı tebrik gönderenlere, aynı yolla mukabelede bulunmayı ihmal etmezdi. Son yıllarda ellerinin titremesi fazlalaştığından tebrik ve mektuplarını daktilo ile yazardı.

Yeniliklere daima açıktı. ‘Medeniyetin imkânlarından faydalanmak kadar tabii bir şey olamaz’ derdi. Eve alınan televizyona karşı çıkmamış, hatta teşvik ve yardım etmiştir. TV’nin bulunduğu bölüme gelir haberleri dinlerdi. Cuma geceleri okunan Kuran-ı Kerim’i ve kandil geceleri naklen verilen Mevlit programını muhakkak izlerdi. ‘Bu büyük bir olay, çok güzel bir imkân’ diye takdirlerini belirtirdi.

9 Şubat 1979 akşamı da Kandil münasebetiyle naklen verilen Mevlid-i Şerif’i izlemiş ve yatağına çekildikten sonra vefat etmiştir. Allah rahmet eylesin.” (Bülhan Ertekin Anlatıyor, Çorum Hâkimiyet Gazetesi, 30 Mart 1996)

Eşref Ertekin maddi sıkıntılarla dolu hayat koşulları altında ezilmemiş aksine üstün kişilik özellikleri sayesinde kitaplarla örülü bir dünyada gittikçe zenginleşmeyi başarmıştır. Öğrenmeye açık olması onun kültürel birikimini sürekli arttırdığı gibi çeşitli alanlardaki yetkinliğiyle Türkiye’nin dört bir yanından dostlar edinmeyi başarmış biridir. O, sosyal sorumluluk duygusuyla sadece ailesine değil, içinde yaşadığı topluma da faydalı olmayı başarmış aydın ve inançlı biridir.

### **Eserleri**

Hayatı devamlı okumak, araştırmak ve yazmakla geçmiş olan Eşref Ertekin’in yazıları, dergilerin ve gazetelerin sayfalarında kalmıştır. Yazdıklarının kitap haline gelmesi arzusunu her zaman duymuştur. Çorum’da Derlenen Maniler adlı kitabı yayımlanan tek eseridir. Başlı başına bir yayın olacak şekilde hazırladığı ve üzerine “Halk Hekimliği Kitabımdır” diye yazdığı basıma hazır ikinci kitabı, okuyucuyla buluşacağı günü beklemektedir. Çorumlu dergisinde ve diğer dergilerde yayımlanan atasözleri, cönklerden derlemeler, deyimler, bilmece, ağıtlar, destanlar, giyim kuşamımıza ve kullandığımız eşyalara ait çok sayıda yazısı da türlerine göre toplanarak yayımlanması gereken çalışmalarıdır.

Hayatı boyunca sürdürdüğü günlük yazma alışkanlığı sonucu geleceğe hatıra bıraktığı kırk defter içinde Çorumlunun  zel ve sosyal hayatı ile dolu bir tarih bulunmaktadır. Defterlerin tamamı Osmanlıca yazıldığı için ilk önce bugünkü alfabemize olduğu gibi çevirileri yapılmış ve elinizde tuttuğunuz bu kitabın esin kaynağını oluşturmuştur. Eşref Ertekin'in günlüklerini yayımlayarak yazarın hayatına ve yaşadığı dönemin  orum'una, Türkiye'sine merak duyanlarla paylaşma hayalimiz böylece gerçeğe dönüşmüştür.

Günlükler dışında dost ve tanıdıklarıyla yaptığı yazışmalar, mektuplar ve şiir denemeleri de ayrı birer kitap konusu olarak önümüzde durmaktadır.

İsmi de cismine mutabık düşmüş

*Cennetten çıkmış huri misali*

diye başlayan şiirinin altına şu satırları ekleyen Eşref Ertekin, bize nasıl bir amaçla yazı hayatına başladığını çok güzel anlatmıştır:

“Yukarıdaki koşma taklidini 12 Ağustos 929 gecesı saat 20'de yazdım. Yaşım otuz altı olduğu için umut ediyorum ki, benden aşağı yaşta olanlar artık böyle eski medrese ağzı koşma ve destanlar ile uğraşmıyor.

Sanırım ben bunların nihayeti olacağım. Yani leylek kuşunun attığı kötürüm son c cesı gibi bundan başka birçok koşma ve mani ve destan gibi şiirlerim var halen yazıyorum. Nihayetinde muvaffak olabilirsem tab ettireceğim. Yeni nesil ellerine aldığında hiç olmazsa bir tesmiye de mi kılmazlar, o da k fi.

 orum Milli Kütüphanesi Hafız-ı K t b 

EşREF

Eşref Ertekin'in şiir denemesi altına yazdığı bu notunu, onun hakkında öğrendiğimiz çok kıymetli bir bilgi olarak değerlendirmek gerekir. şöyle ki; Eşref Ertekin  orum folkloru ve halk edebiyatı ile ilgili araştırma ve derlemelerini nasıl bir duygu ve hangi beklentilerle gerçekleştirmiştir? İşte bu sorunun bütün cevabını yukarıdaki satırlarında bulmak mümkündür. O çok bilinçli bir şekilde çalışmıştır. Nitekim 1929 yılında dile getirdiğı bu temennisi,  orumlu Maniler kitabının 1970 yılında yayımlanmasıyla 41 yıl sonra gerçekleşmiştir.

### **Yayınlanmış Tek Eseri: Çorumlu Maniler**

Eşref Ertekin'in Çorumlu Maniler adlı eseri önce Çorumlu dergisi sayfalarında parça parça yayımlanmıştır. Yazar, Çorumlu dergisinde yayımladığı “Çorumlu Maniler” başlıklı yazı dizisini şöyle takdim etmiştir:

#### **Çorumlu Maniler**

Toplayan: Eşref Ertekin

Bir ulusun folklorunu toplamak hars nokta-i nazarından şüphesiz ki çok değerli bir iştir. Bölgemizin duygularını, geçirdiği devirleri tanıtmak ve öğretmekte ayrıca bir değeri haizdir. Yiyecek ve içecekleriyle beslenip büyüdüğüm yurduma ufacak bir yardımım dokunur umudu ile yıllardan beri toplayıp derlediğim Çorum ve ilçelerinde yetişmiş saz ve kalem şairlerinin bazı şiirleri ile bulabildiğim kadar tercüme-i hallerini ve yine bu çevrelerde halk arasında söylenen atasözleri ve bilmeceleri ve hususile -özellikle- (Manileri) yüksek Halkevimizin neşre başladığı derginin sütunlarında yazmayı faydalı buldum. Her ne kadar (Maniler) bütün Türk ulusunun malı ise de bunları Çorum'da doğup büyümüş, hiçbir (başka ile) yere çıkmamış olan büyük analar ağzından çıktığı gibi şive ve söyleyişi bozulmadan yazıldığı için (Çorumlu Maniler) başlığı altında çıkarılmasını uygun bulduk. Çorumun münevver gençlerinin bana bu sahada yardım edeceklerini ve noksanlarını tamamlayacaklarını umarım.” (Çorumlu dergisi, Yıl 1, S. 1, s. 30)

Çorumlu Maniler kitabına yazdığı ön sözde de şunları söylemiştir:

“Ulu Tanrı adıyla şu esere başlarım.

Küçük yaşlarımdan beri Çorum'da doğup büyüyen ve hiç başka illere çıkmamış olan büyük anne ve ninelerin ağızlarından derleyip topladığım bini aşkın manileri Halkevleri dergisi (Çorumlu) da yayımlamış isem de bu kere birkaç yüksek vicdanlı bayların ilgi ve uğraşlarıyla (Çorumda derlenen maniler) başlığı altında kitap şeklinde çıkarıyoruz. Şimdiye kadar emek harcamış ve şimdiden sonra da eserin basın ve yayınında uğraşı göstereceklerle teşekkürü borç bilir ve Yüce Tanrıdan uzun ömür ve sağlıklı basılıp bitirilmesini dilerim.

Genel Kütüphaneden Emekli

Tekkeli Hoca Oğlu

Eşref Ertekin”



Çorumlu Maniler ilk kez 1971 yılında kitap olarak yayımlandı. İkinci baskısı 2007 yılında Sahaf Mustafa Gökgöz tarafından yaptırıldı. Eşref Ertekin'in derlediği bu maniler, Çorumlu dergisinden başka Çorum'da çıkan diğer bazı dergilerin belirli sayılarında da yayımlanmıştır. Söz konusu dergiler; İğdeli Gelin, Çorumluya Çağrım ve Çorumlu 2000'dir.

Çorumlu Maniler kitabının basımını yapan matbaa sahibi Orhan Çöplü'nün "Hasan Eşref Ertekin'in Kısa Hayat Öyküsü" başlıklı kısa fakat çok anlamlı bir takdim yazısı vardır.

Kitapta yer alan ilk ve son maniler şunlardır:

*A benim nazlı yârim*

*Kucağı nazlı yârim*

*Yaktın beni içimden*

*Kıldın marazlı yârim*

\*

*Zülfü bendini gördüm*

*Lebi kandini gördüm*

*Şükür olsun Hüda'ya*

*Bugün kendini gördüm*

Çorumlu Maniler kitabının sonunda "Sözler ve Deyimler" başlığı altında dört sahifelik bir sözlük mevcuttur.

### **Yayımlanmayı Bekleyen Eseri: Halk Hekimliği**

Eşref Ertekin'in *Halk Hekimliği* başlıklı kitabı henüz yayımlanmamış, ancak yayına hazır bir eserdir. Orta boy 52 sayfa bir defter içine tamamen Osmanlıca yazılmıştır. Bu kitap içinde muhtelif insan ve hayvan hastalıklarına ait 183 çeşit -ilaç- tavsiyesi verilmiştir. Bilinmelidir ki; bu tavsiyeler, modern tıbbın yaygın olmadığı devirlerde, halkın anadan, atadan gördüğü ve duyduğu veya tecrübelerle iyi olduğu kanaatine varılmış uygulamaların mahsulüdür. Günümüzde modern tıbbın tespitleri ve eczacılık alanındaki gelişmeler bu türlü

basit uygulamalara gerek bırakmamıştır. Halk kültürümüzün sağlık alanındaki uygulamalarını derleme yolunda yapılmış bu halk bilimi çalışmasının değerlendirilmesi ilgili alanlarda çalışan araştırmacılar için önemli bir kaynaktır. Eşref Ertekin'in hayatında yayımlamaya muvaffak olamadığı bu eserinin yayımlanması öncelikle Çorumlulara düşen bir vefa borcudur.

Halk Hekimliği kitabından bir kaç örnek:

### ***“SOĞULCAN DÜŞÜRMEK İÇİN İLAÇ***

Bir adamın karnında soğulcan olsa onları düşürmek için 20 dirhem sadeyağ ile 40 dirhem bala katıp eritip içerler, soğulcanı düşürür.

(Ebe Aişe Kadın)

### ***YÜREĞİ GİDENE İLAÇ***

Leblebi 5 adet, karanfil 5 adet, mazi 10 adet, kırmızı şab 10 dirhem, yarım dirhem şab ile cümlesini dövüp yumurtanın sarısı ile pişirip yarısını akşam yarısını sabah yerler. Mücerrebtir (Tecrübe edilmiştir, denenmiştir).

(Darendeli Ahmet Ağa)

### ***BEL VE DİZ AĞRISINA İLAÇ***

Sabuna kına katıp bel ve diz ağrısına vursalar yelleri sürüp def eder, çok sınanmıştır.

(Hekim Ömer)

### ***MAYASIRA İLAÇ***

Ebem kömeci yapraklarını toplayıp suda börtletip (haşlayıp) suyu ile beraber büyükçe bir leğene koyup mayasılı adam kaba butu batacak kadar içine oturursa sabah akşam bu yolca bir kaç gün devam olsun. Memeli memesiz bütün mayasır illetini giderir.

Bu börtlenmiş yani haşlanmış yaprakları sudan alarak bezin üstüne sürüp üzerine biraz zeytinyağı dökerse bezde lapa gibi kışın üstüne sararsa sıcak sıcak sabah akşam böylece devam etmesi dahi mayasırı giderir.

Ebem k mecinin  i e ini toplayıp kurutarak çay gibi demleyip içmek dahi mayasıra fayda edeceği söylenmektedir.

“Ebem k meci dertler ilacı” diye bir de atalar sözü vardır.

(Sabit Efendi)

### ***M LAYEMET İÇİN***

Yarım okka inek sütü, yarım okka su, onbeş dirhem devaimisk,    dirhem kakule. Bunları süt ile kaynatıp sabah sabah i enden peklik def olur.

(Ömer A a)

### ***SES TUTULMASI***

Taze hıyar yapra ından alıp kurutup dövüp nöbet  ekerine katıp yemeli.

Nöbet  ekeri yok ise çay  ekeri de olur. Ses tutulmasını giderir.

(Ömer A a)

### **Mektupları**

Eşref Ertekin, hem mesleği hem de mizacı itibarıyla hayat boyu okuma yazma faaliyetlerini sürdürmüştür. Ailesine kalan evrakından çıkanlar onun yaşadıklarını kayıt altına alma hususunda ne kadar titiz olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu kapsamda d   n ld  nde günlük kadar mektup yazma alışkanlığının da çok geli mi  olduğu tahmin edilebilir. Nitekim bugün Eşref Ertekin’den geriye birçok mektup kalmıştır.

Yazdıklarından çok kendisine gelen cevapları içeren mektup ar ivine bakıldığında Eşref Ertekin’in en eski tarihli mektubunun 1927 yılına ait olduğu görülmektedir. 1969 yılına kadar uzanan mektuplar, genellikle resmi içeriklidir. Özel mektuplar arasında Sıddık Hafız, Ahmet Tevhid,  orum mebusu Mustafa Cantekin, Ahmet Remzi Akyürek, Ne et Köseoğlu, Hikmet Turhan Da lıo lu gibi isimlerden gelenler dikkati çekmektedir. Özellikle Hikmet Turhan Da lıo lu’nun çok sayıdaki mektubundan uzun süre mektupla tıkları anlaşılmaktadır. Hikmet Turhan Bey’in İstanbul’dan

yazdığı 14 Eylül 1942 tarihli bir mektubunda Eşref Ertekin'den *Halkevleri Folklor Dergisi* için Çorum'a ait mani, destan, âdet ve göreneklere dair bir yazı istemesi, daha sonraki bir mektubunda (25 Eylül 1942) ise ÜN dergisinde bir yazısının yayımlanacağını müjdesini vermesi Eşref Ertekin'in yazarlık yönünü göstermesi açısından önemlidir. Yazışmalar esnasında konusu sıklıkla geçen bir yayın organı da Çorumlu dergisidir. Arkadaşları Eşref Ertekin'den çeşitli sebeplerle derginin nüshalarını isterler ve kıymetinin hep devam edeceğinden bahsederler. Mektuplarda Eşref Ertekin'in pul merakına dair ayrıntılara da rastlanır. Ayrıca eski para, kitap veya divan arayan meraklıların ya da yazılarını Çorumlu dergisinde yayımlatmak isteyenlerin mektupla kendisinden yardım talep ettikleri görülür. Ahmet Emri Yetkin bu isimler arasındadır.

Eşref Ertekin'in mektup evrakı içinde biri oldukça ilgi çekicidir. Samsun'dan 21 Ağustos 1948 tarihinde yazılan mektup, bugün 90 yaşında olan Çorum'un efsanevi doktoru Rıfat Patır'a aittir. Genç bir tıp öğrencisi olan Rıfat Patır, Eşref Ertekin'e gençlere verdiği destekten dolayı teşekkür eder ve yardımlarının devamını diler, ayrıca o da Çorumlu dergisinin önemini vurgular.

Mektubun temel iletişim aracı olduğu yıllarda yaşayan Eşref Ertekin, mektuplarla hem Çorum ve Çorumlunun Türkiye'nin dört bir yanına açılan penceresi olmuş hem de farklı şehirlerde yaşayan dostları sayesinde dışarıda neler olup bittiğini öğrenme şansını yakalamıştır. Özellikle çeşitli dergilerin yayınları, kaynak alışverişleri, Çorum'dan istenen kitaplar gibi konulardaki haberleşmeler, Eşref Ertekin'in entelektüel tarafını göstermesi açısından veri sağlayıcı niteliktedir. Elbette onun kadar Çorum'un aydın kimliği de mektupların satır aralarından kendini belli eder.

Abdulkadir Ozulu tarafından, Harf İnkılabı öncesine ait olanların yeni alfabeyle çevirisiyle birlikte, bütün mektupların bilgisayar ortamında yazımı tamamlanmış vaziyette yayımlanmayı beklemektedir. Kitaplaştığı takdirde, Eşref Ertekin'in mektupları da tıpkı günlükleri gibi yazıldıkları devri çeşitli açılardan aydınlatıcı bir etki yaratacaktır.

### **Çorum Tarihi ve Kültür Hayatına Katkıları**

Eşref Ertekin, 1925 yılında açılan Milli Kütüphanede hizmete başlamasıyla birlikte bütün Çorum okuryazarlarının, öğretmen ve öğrencilerinin kitap

ve kütüphane konusunda yardım aldıkları tek kaynak kişi olmuştur. G nl klerindeki ayrıntılardan il milli eēitim ve il kültür müdürlerinin, vali ve belediye başkanı gibi il yöneticilerinin sık sık kütüphaneye geldikleri ve kütüphane ile yakından ilgilendikleri anlaşılmaktadır.  orum’a teftiş için gelen müfettişler, üst düzey misafirler de mutlaka il kütüphanesini ziyaret etmişlerdir. O yıllarda, ildeki okullarda hazırlanan kültürel etkinlikler için lazım olan ve kütüphane sorumluluēunda tutulan her türden eşya (ses yayın cihazı, radyum lamba, gramofon gibi araçlar, sandalye, sehpa, yerine göre tabak anak, bardak sürahi gibi malzemeler yanında eski kıyafetler ve kostümler...) kütüphaneden temin edilmiştir. Hatta kültürel faaliyetlerin olduēu saatlerde mesai saati söz konusu edilmemiş ve kütüphane daima açık tutulmuştur. 1932 yılından sonra kütüphane binasının Halkevi binası olarak kullanılmaya başlanmasıyla bu kültürel ve sosyal etkinlikler çeşitlilik kazanmıştır. Piyesler oynanmış, konserler verilmiş, konferans ve sohbetler düzenlenmiş, balolar, eēlence programları, nikâh ve d ē n merasimleri gerçekleştirilmiş ve çeşitli kurslar (arıcılık, baēcılık, izcilik, okuma yazma kursları, müzik, folklor..) açılmıştır. Ayrıca Halkevinin çeşitli kolları toplantılarını ve çalışmalarını bu binada y r tm ştir. Halk Fırkası (Partisi) toplantıları da mutlaka bu binada gerçekleştirilmiştir. İşte Hasan Eşref Ertekin bu binanın her odasında yapılan toplantı ve gösterilerin gerisinde ve  oēu zaman içinde aktif hizmet insanı olarak bulunmuştur.

Hasan Eşref Ertekin, Çorum Halkevi şubesinin sosyal ve kültürel faaliyetleri içinde bir yandan gönüllü ve memuriyeti icabı, bir yandan da  orum sevgi ve sevdasıyla halka hizmet vermek ve bildiklerini bulduklarını paylaşmak arzusuyla dolu olarak Halkevi faaliyetlerine çok yönlü katılmıştır.

### ** orumlu Dergisinde Yayımladıēı Yazı Konuları ve Başlıkları**

Eşref Ertekin, Çorum Halkevinin  ıkardıēı  orumlu dergisinin yazar ve yayıncı kadrosu içinde yer almış ve bu derginin 61 sayısının tamamına bir veya iki yazı ile katkı saēlamıřtır. Böylece  orumlu dergisinin 61 sayısının tamamında yazısı olan tek isim olarak bir rekor kırmıştır.  orumlu dergisi üzerine geniş bir  zet çalışması yapan Eēitimci-Yazar Muzaffer G ndoēar, dergide bulunan Eşref Ertekin imzalı yazıları 11 başlık altında şöyle sıralamıştır:

1. Çorumlu Maniler
2. Atalar sözü
3. Çorumlu şairlerden Kadifeoğlu
4. Çorum'da oyun ve eğlence kültürüne ait derlemeler
5. Çorum'da söylenen bilmeceler, derlemeler
6. Çorum tarihinde kadın elbiseleri
7. Cönklerden derlemeler
8. Halk ağzından derlemeler
9. Yüz yıl öncesinden bir destan örneği
10. Çorum'un Göcenovacığı köyünden Hasanoğlu Halil
11. Der beyanı menakıb-ı Ali Osman

Çorumlu dergisinin toplam 61 sayısının sayfa sayısı 2310'dur. Bunun 440 sayfası telif, derleme, araştırmaya dayalı yazılar olup Eşref Ertekin'in emeğinin ürünüdür. Ayrıca derginin her sayısının son sayfalarında yer alan Çorum siciline ait arşiv defterlerinden günümüz abecesine çevirerek dergiyi zenginleştiren; fermanlar, mahkeme zabıtları, vakfiyeler ve benzeri belgelerin günışığına çıkarılması da Eşref Ertekin'in gayreti, sabrı, göz nuru ve emeğiyle olmuştur. Arşiv belgelerinin çevirilerinin ne ölçüde güç bir iş olduğunu Osmanlıca eski metinler ve yazılarla uğraşanlar ancak anlayabilirler. Eşref Ertekin'in çevirdiği bu belgeler Çorum için başlı başına bir kaynak eser demektir. Nitekim Çorum Belediyesi, bir kültür hizmeti olarak Çorumlu dergisinin 1938-1946 yılları arasındaki sayılarının tıpkıbasımını üç cilt hâlinde 2009 yılında yeniden yayımlamıştır.

## **Dil ve Kültür Hizmetleri**

### **Türk Dil Kurumu Yardımcı Üyeliği**

Türk Dili Tetkik Cemiyeti, 1932 yılından itibaren yurdumuzun her bir ilinde valilikler kanalıyla yaygınlaştırılmıştır. Türk dil inkılâbına yardım için Türk dili hazinesini eksiksiz toplayarak lügate almak, halk dilinde binlerce yıldan beri saklanan ve işlenen dil miraslarına sahip çıkmak gibi yüce amaçlarla başlatılan bu dil inkılâbı faaliyetine Çorum'dan katılmış en önemli isim Eşref Ertekin'dir.

Türk dil inkıl b  çerçevesinde

- a) Dili zenginleştirmek
- b) Dili yabancı sözlerden temizlemek
- c) Dili güzelleştirmek için yurt çapında derleme faaliyetlerine girişildi.

Ayrıca;

- a) Söz derlemeleri
- b) Halk bilgisi derlemeleri
- c) Halk sanat ve edebiyat  derlemeleri konularında ve bu konuların pek çok alt başlıkları üzerine derlemeler yapıldı.

Eşref Ertekin, bu konuların hemen hepsini kapsayan derlemeler yaptı. Söz derlemelerini Türk Dili Tetkik Cemiyetine gönderirken diğer dil-edebiyat ve halk bilimine ilişkin derlemelerini de  orumlu dergisinde yayımladı. Yine bu yıllarda Isparta’da çıkan  N dergisine “Cönklerden Derlemeler” başlığıyla yazılar göndererek yayımlanmasını sağladı. Bütün bu derleme çalışmalarının sonucunda Türk Dil Kurumu, Eşref Ertekin’i Kurumun “yardımcı  yesi” olarak takdir ve ilan etmiştir.

Türk Dil Kurumunun Türkiye’de *Halk Ağzından Derleme S zl  * hazırlamak için ülke çapında y r tt   birinci derleme çalışması 1932 yılından başlayarak 1934’e kadar sürdürülmüştür. İkinci derleme çalışması ise 1952–1959 yılları arasındadır. Her iki derleme çalışmasına da gönüllü olarak katılan Eşref Ertekin, Türk Dil Kurumuna  orum’dan derleyerek gönderdiği 3126 ayrı kelime için bilgi fişi doldurup göndermiştir.

Eşref Ertekin,  orumlunun kelime da arcı ına ait 3126 kelimelik derleme çalışması ile Türkiye  l e inde en çok söz/kelime derleyen ilk üç kişi arasında yer almıştır. Ertekin’in bu çalışması hakkında açıklama yapmaması da onun m tevacı kişiliği yanında milleti için gönüllü olarak gerçekleştirdiği bir hizmeti söz konusu etmemek gibi bir yüce fazilet sahibi olmasındandır. Onun dile getirmediği milli kültürümüze katkısını eğer bizler ifade etmezsek kadirbilmezlik ve saygısızlık etmiş oluruz. Çünkü bugün elimizde bulunan 11 ciltlik Türk Dil Kurumu yayını *Derleme S zl  *’nde, eğer Eşref Ertekin’in o gayretli çalışmaları olmasaydı,  orum adı bu sözlük içinde hak ettiğinden çok daha az miktarda geçerdi.

### **Eski Eserleri Koruma ve Tespit Komisyonu Üyeliği**

Eşref Ertekin'in Çorum'a bir hizmeti de uzun yıllar "Eski Eserleri Koruma ve Tespit Komisyonu" üyeliği yapmasıdır. Onun bu üyeliği yıllarında tespitini yaptığı; tarihi yapılar, çeşmeler, camiler ve mezarların kitabelerini, alınlık ve tanıtıcı yazılarını notlarından okuyabiliyoruz. Çorum'daki eski eserler hakkında bilgi kaynağı olan bu tespit formları, Çorum'un kültür kimliğinin önemli bir yönünü bizlere aktarmaktadır. Zira tespiti yapılan bu eserlerin pek çoğunun yerinde -eğer deyim uygun düşerse- artık yeller esmektedir. Zaman içinde korunamayan bu eserlerin pek çoğu yıkılmış, dökülmüş, sökülmüş ve tahrip edilmişlerdir. Hatta yok olmuşlardır.

### **Çorum Hasan Paşa Kütüphanesine Bağışladığı Altı Dosya**

Eşref Ertekin'in Çorum Hasan Paşa Kütüphanesinde kayıtlı 6 dosyası bulunmaktadır. Abdulkadir Ozulu, dosyaların demirbaş numara kayıtlarını ve muhteva başlıklarını araştırmacılara faydalı olur düşüncesiyle *Hale* dergisinde yayımlamıştır. Buna göre, Ertekin'in, emeklilik yıllarında, Çorumlu dergisine ait dokümanları ile özel aile evrakını ve çalışma notlarını, altı dosya halinde Hasan Paşa Kütüphanesi demirbaşına kayıt ettirerek geleceğe armağan etmiştir. Çorum Hasan Paşa Kütüphanesindeki söz konusu evrak ve demirbaş numaraları şu şekildedir:

28468-Folklorik derleme dokümanları

28469-Halk şiiri, not ve dokümanlar

28470-Arap –Latin harfli matbu ve yazma siciller

28471-Çorumlu dergisi dokümanları

28472-H.Eşref Ertekin ve ailesine ait özel belgeler

28473-Şer'i mahkeme sicillerinden örnekler





## EŞREF ERTEKİN'İN GÜNLÜKLERİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

Kütüphanecilik ve Çorum yöresine özgü kelimelerin derlenmesi çalışmalarıyla gerek ulusal gerekse yerel çerçevede önemli bir yeri bulunan Eşref Ertekin, yazdığı günlüklerle de yaşadığı döneme Çorum merkezli ışık tutmuştur. Ertekin'in günleri vasıtasıyla yaşadığı yılları, aile hayatını, kişisel yaşantısını, duygu ve düşüncelerini öğrenirken aynı zamanda o yıllar Türkiye'sinin bir kesiti ile karşılaşırız.

Cumhuriyet'in ilk yılları olan 1920'lerin ikinci yarısından başlayarak kaleme aldığı günlük defterleri sayesinde Eşref Ertekin'in hayatının yanı sıra Anadolu insanını tanırız. Problemlerini, sıkıntılarını, sevinçlerini, paylaşımlarını, kısacası bütün renkleriyle devrin insanını realist çizgiler halinde hissederiz. Cumhuriyet ile birlikte yaşananlar somut örneklerle günlüklere yansır. Çorum özelindeki karakteristik davranış kalıpları, âdetler, geleneksel doku kurşun dökme, pekmez yapma, çocuğun doğumu üzerine helva dağıtma, sünnet ve evlilik törenleri, çeşitli hastalıklar ve onların tedavi yöntemleri gibi yaşantı biçimleri Eşref Ertekin'in ailesi ve çevresindekiler yoluyla gözler önüne serilir.

Eşref Ertekin'in günlük yazma alışkanlığı, onun duygu ve düşüncelerini kâğıda dökme isteği kadar hayatına dair ayrıntıları önemli önemsiz ayrımı yapmadan kayda geçirme çabasının da bir sonucudur. Bu durum, onun kişilik özellikleriyle yakından alakalıdır. O, çok disiplinli bir biçimde gördüğü, bildiği, yaşadığı her ne ise onları mutlaka kalıcı kılma ve duyurma isteği duyan insanlardandır.

1927 yılından başlayarak tuttuğu günlük defterleri Eşref Ertekin'in hayatından bahsederken söylenmesi gereken önemli bir zenginliğidir. İlk on üç yıl hiç aksatmadan günlük yazmayı sürdürmüştür. Daha sonraki yıllarda az ve aralıklı yazsa da, günlük tutmak hayatı boyunca devam eden bir güzel alışkanlığı olmuştur. 1960 yılından sonra kullandığı cep takvimlerinin sayfaları kısa kısa günlük notlarıyla süslenmiştir. Elinizdeki kitapta yazarın başlangıcından itibaren yazdıkları ve en son 1968 yılına ait birkaç kısa not halindeki günlükleri vardır. 1927'den 1940 yılına kadar günlükleriyle

doldurduğu defterlerden elimize geçen 40 adet muhtelif boyda defter vardır. Bunların birkaçı hariç hemen çoğu bloknot diye adlandırılan dik açılan kareli defterlerdir. En büyük boyda olanları 14x22 cm. en küçüğü 8x13 cm. ebadındadır. Defterlerin bazıları 64, bazıları ise 48 yapraktır. 40 defterin toplam sayfa sayısı 4 bini bulmaktadır. 1950 yılı sonrasında daha önce kullandığı defterler gibi herhangi bir defter ele geçmemiştir, sadece daktilo ile yazdığı üç-beş sayfadan oluşan ve hatıralarını anlattığı yazılar vardır ve bunlar da günlükleri olarak kabul edilmelidir. Eşref Ertekin'in 1950'li yıllardan itibaren daha önce pek fazla hissetmediği, fakat sonraları gittikçe artan ellerindeki titreme yazmasını engellemiş olmalıdır. Son dönemde daktilo ile yazmaya başlaması bu görüşümüzü doğrular niteliktedir. İlaveten bu dönemde el yazısıyla yazdığı günlükler daha kısa bazen bir satırlık notlar şeklindedir. Bu kısa notlarda yazı karakteri titrektr. Çünkü Eşref Ertekin'in o yıllarda ellerinde başlayan titreme artık çok ileri safhaya ulaşmıştır. Yine yazma güçlüğü çektiği için olmalı ki uzun yazmaktan vazgeçmiştir.

Eşref Ertekin'in en uzun yazdığı günlükler 1938-1939 yıllarında Çorum çevresindeki köy ve kasabalara yapılan gezilere ait olanlardır. En kısa günlükler ise daha önce belirttiğimiz gibi 1950'li yıllar ve sonrasına ait olan birer ikişer cümlelik notlardır. Ayrıca günlük defterlerinde yazıları arasında sadece kelimelerin baş harfleri yazılarak kaydedilmiş şifreli diyebileceğimiz cümleler vardır. Bu cümleleri çözmek mümkün değildir. Okunacak günlük örneklerinde bunlar (şifreli bir satır) olarak verilmiştir. İlginç bir diğer özellik ise günlük sayfaları arasında her ayın ilk günü öncesine ait bir sayfada gelir-gider aylık bütçe durumunun (sarfiyat ve varidat) mutlaka yazılmış olmasıdır.

Çorum'da 1925'ten 1970 yılına kadar resmen kütüphane memurluğu yapmış hafız-ı kütüb Eşref Ertekin, yaşadığı her günün nasıl geçtiğini günlük defterine kaydetmiştir. Bu defterlerin sayfaları içinde kendi özel hayatına ait bilgiler yanında o günlerde Çorum'da yaşananları da kısa kısa bizlere anlatmaktadır. Eşref Ertekin'in günlükleri, bu yönüyle Çorum'dan ve Çorumludan bahsettiği satırlarıyla adeta bir "Çorum günlüğü" hüviyetini taşımaktadır. Eşref Ertekin'in özenle sakladığı bu defterler, manevi oğlu Hakkı Bülhan Ertekin Bey tarafından Abdulkadir Ozulu'ya verilmiştir. Ozulu, tamamen eski yazıyla (Osmanlıca) olan defterleri bugünkü Türk alfabesine çevirmiştir. Bu kitapta günlükler ilk kez okuyucuyla buluşmaktadır.

Bu kitaba alınan günlüklerin seçiminde, değişik konulara vurgu yapmalarına, Çorum'un bilinmeyen veya az bilinen herhangi bir hususiyetini

bize   retmelerine ve geçmişi bugüne aktarma özelliklerinin bulunmasına dikkat edilmiştir. Eşref Ertekin'in defterinde ne yazılı ise aynen aktarılmıştır. Dil yönünden oldukça sade bir üslubu bulunan Ertekin, ilk günlüklerinden itibaren bütün yazdıklarında  orum ağzında var olan kimi s yleyi leri kullanmaya gayret etmiştir. Türk Dili Cemiyeti  yesi olarak da haliyle Türkçeye  zen göstermiştir.

Doğal olarak, pek çok okuyucumuz için Eşref Ertekin ve onun aile, arkadaş, işyeri çevresinde geçen isimleri tanımak mümkün değildir. Günlüklerin alt kısmında vereceğimiz açıklamalar, yerel ağızda kullanılan sözcüklerin anlamları ve her günlük başına eklenen başlıklar okuyuculara bir ölçüde de olsa daha iyi anlama imkânı sağlaması ve monotonlu u gidermesi amacıyla tarafımızdan ilave edilmiştir. Bizim eklemelerimiz sadece bu açıklamalar olmuştur. Eşref Ertekin günlüklerini yazarken sadece günün tarihini yazmış, hiç ba lık koymamı tır. Okumayı kolaylaştırmak ve ilgiyi arttırmak adına her g nl  e içeriğine uygun bir ba lık verilmesiyle içindekiler bölümünün daha ayrıntılı hale gelmesi de mümkün olmuştur. Ayrıca eserin sonunda fotoğraf albümü, l gat e ve günlüklerde adı geçen bazı şahıslar hakkında bilgiler verilmiştir. Yazarın, özellikle 1938-1939 yıllarında Halkevi Dil-Tarih ve Edebiyat  ubesinin,  orum çevresindeki köylere yapt ı inceleme gezilerinin anlatıldığı günlüklerinden daha çok örnek alınmıştır. Okuyaca ınız günlüklerde, bundan 80-90 yıl öncesi yapılan çalışmaların heyecanını ve yine 80-90 yıl öncesinin  orum'unu ve  evre k yl rimizin durumunu bulacaksınız.

Eşref Ertekin'in satırlarında yer bulan köylere dair ayrıntılar, onun Halkevleri Dil Tarih Edebiyat  ubesi  yeleri ve Maarif Müdürünün ba kanlı ındaki bir heyetle birlikte yapt ı çok sayıdaki inceleme gezisinin bir sonucu olarak geçmişten bugüne ulaşırlar. Asıl amaç, kültürel birikimi tespit etmektir. Köylülerin yardımıyla gidilen yerlerde tarih  eser sayılabilecek kalıntılar bulunmaya ve kayda geçirilmeye çalışılır. Bazen bir türbe, bazen ise bir lahitle kar ıla ılır. Fotoğrafları çekilerek kayıt altına alınırlar. Kimi köylülerin kendilerine sorulan sorulardan rahatsızlık duymaları, bilgi vermek istememeleri devletin imajıyla ilgili ilginç izlenimler ortaya çıkarır. Muhtemelen köylüler yeni vergilerden korkarlar. Dikkati çeken bir diğer ayrıntı ise tarih  eser niteliğindeki eski ta ların bina yapımında veya başka amaçlarla değerleri bilinmeden kullanılmasıdır. Köylüler tarlalarında rastladıkları tarih  kalıntıları sıradan kiremit parçaları olarak g r rl r. Dikkat çekici bir diğer ayrıntı ise Kırkdilim, Hamamözü ve Hacıköy gezileri sırasında

iki Alman ile karşılaşılmasıdır. Alacahöyük'ten Hamid Zübeyir'in inceleme için gönderdiği bu kişilerden biri İstanbul Darülfünununda profesördür, diğeri de asistandır. Çorum'a inceleme için gelen heyetlerden biri de Konservatuvar Heyetidir. Yetkili kişiler, 1939 yılı yaz mevsiminde Çorum'da kalarak yöreye ait türkü, ezgi ve halk oyunları gibi kültürel miras kapsamındaki unsurları tespit etmiş, görsel ve işitsel bir biçimde kayda geçirmeye yönelik çalışmalar yapmışlardır. Meselâ, Çorum Halayının bütün figürlerinin fotoğrafını çekmiş ve plağa almışlardır.

Eşref Ertekin ve beraberindekiler gittikleri yerlerde köylülerin sağlık durumlarıyla da ilgilenirler. Heyetteki doktor, hastaları muayene eder, pansuman gibi basit tedavileri hemen yapar. Göcenovacık köyünde rastladıkları ihtiyarın “Yüz yaşıma bastım. Midem yanıyor, şu hastalığım gitse, daha çok yaşarım” demesi üzerine doktor “Sana şehirden bir kuvvet ilacı göndereyim de, yüz daha yaşa” cevabını verir. Bu örnekten de anlaşıldığı üzere köylüler, heyeti hep gülyüz ve yakın ilgiyle karşılar. Heyettekiler yanlarında yiyecek, içecekleri olduğu halde çoğu kez köylülerin ikram ve yardımlarıyla karşılaşır. Köylünün misafirperverliği ve yardımseverliği köyler değişse de aynı kalır. Gidilen köylerin isimleri (Sarta, Maza, Büğdüz, Harzadın, Ahilyas, Kadıkırı, Ahmetşahna, Kuşviran, Arpagöz...) ve özelliklerinden hareketle ayrı ve kapsamlı bir bilimsel çalışma gerçekleştirmek mümkündür. Ertekin'in defterlerindeki ayrıntılar günlük olarak değil de birer gezi yazısı örneği olarak da değerlendirilebilir. Bu gezi notlarının bugüne gelmesi büyük bir önem taşımaktadır, çünkü Ertekin yazdıklarıyla o dönemin il, ilçe, köy, bağ, köprü, türbe bağlamında adeta fotoğrafını verir. Gezilerle ilgili bölümler, o günlerden bugünlere kalan belgesel kıymetinde yazılardır. Bilhassa Çorum'un merkezinden uzaklaştıkça detaylar çoğalır ve değerlenir. Ertekin, Çorum'daki gündelik hayatını anlatırken yer yer tekrara düşer, yazılar yeme-içme, işe gidiş-geliş ve sağlık konuları etrafında dönmeye, rutinleşmeye başlar. Hâlbuki köy gezilerinde durum farklıdır. Heyetin amacı belli olsa da, köylerde karşılaşılan detaylar birbirinden farklıdır, ilgi çekicidir. Ayrıca yolculuklar esnasında yaşananlar da devrin şartlarını gözler önüne seren bilgi verici, dikkate alınması gerekli olaylarla doludur.

Eşref Ertekin'in köy notları kadar dikkat çekici bir diğer gezi yazısı örneği İstanbul'a dairdir. Hastalığı sebebiyle 1956 yılında Validebağ Sanatoryumuna yatarak tedavi gören Ertekin, kendisiyle birlikte orada bulunan tüm hastaların adlarını ve kısa bilgilerini defterine kaydetmiştir. Aynı şekilde doktor ve

hemşire isimlerine de yer vermiştir. Sanatoryumdan çıkışında  orum'dan gelen e i  ehriye Hanım ve manevi oğlu Hakkı ile İstanbul'da bir müddet daha kalır. O sırada yaşadıklarını yine bütün ayrıntılarıyla bir gezi notu şeklinde yazar. İstanbul'da 1957 yılında geçen bu anıları arasında bir bavul dolusu pul koleksiyonunu satma çabaları büyük bir merakla okunacak içeriktir.

Günlük satırları arasında bir zamanların  orum'una dair derin tarih  izler vardır. Bunlardan bazıları özellikle ibret vericidir. Yerine kütüphane yapmak gerekçesiyle  akırlı Camiinin yıktırılması ve Ulu Camii bahçesindeki mezarların kaldırılması esnasında ta ların kırılıp duvar yapımında kullanılması, 1000 ya ında olabilecek  ınar ağacının “yeni bahçenin manzarasını bozar” denilerek kestirilmesi hakikaten yürek burkan olaylardır. T rbelere kilit vurularak kadınların girip zikir yapmalarının önlenmesi, sokağa çıkan kadınların polis tarafından peçelerini a maya zorlanması, Eşref Ertekin'in kütüphane  alı anı Mustafa A a ile gizlice anlaşarak ancak dönüşümlü olarak cuma namazına gidebilmeleri ve ezanın Türkçe okunması için müezzinlere dersler verilmesi devrin siyasal ve sosyal yapısını din bağlamında somutlaştıran örnekler arasındadır.  orum insanının hayatını şekillendiren unsurlar arasında gelenekler kadar dinin de vazgeçilmez bir yeri vardır. En başta Eşref Ertekin'in tutum ve davranışları incelendiğinde bunu görmek mümkündür. O, İstanbul'da tedavi g rd   dönemde bile ibadetini aksatmaz. Ulu Camii imam ve hatibi olan Kürt Hafız Mehmet Arif Efendi'nin cenaze törenini anlattığı ayrıntılar da  orum'un söz konusu ruhani dünyasını gözler önüne serer niteliktedir. Eşref Ertekin'in duyarlılığını gösteren tarih  olaylardan bir diğeri ise Ulu Camide bulunan büyük boy tefsirli Farsça Kur'an-ı Kerim'in Ankara'ya gönderilmesi sırasında kendini gösterir. Eşref Bey,  orum'da müze ve kütüphane varken Kur'an-ı Kerim'in Ankara'ya gitmesini istemez. Halkın da rıza g stermeyece ini söyler. Kur'an-ı Kerim'in Selçuklular döneminden kaldığını Ulu Camii minberi ile “urula tırulup” bazı kenar çizgilerinin, özellikle “m sellesler”in uygunluğu ile teyit ederler. Ancak yine de kararı de i tirezmezler.

Eşref Ertekin'in tanıklı ıyla bugüne gelen  orumla ilgili ayrıntılar arasında Saat Kulesi'ne halk tarafından “canavar” adı takılan ve sesi sığır sesine benzeyen bir siren ya da kornanın takılması, at yarı ının yanı sıra eşek ve adam yarı larının yapılması, futbol müsabakaları,  orum Halkevinin açılması, Gerdekkaya'da bakır madeni bulunması, Cumhuriyet Bayramı kutlamaları, Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatı üzerine cenaze töreni için

Ankara'ya gidilmesi, İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanlığına seçilmesi, 1939 yılında Çorum nüfusunun 305 bin olması ve Ankara'nın 14, Çorum'un ise 8 milletvekili çıkarması sayılabilir.

Günlüklerini genel olarak İstanbul Türkçesiyle kaleme alan Eşref Ertekin, yeri geldiğinde Çorum'un yöresel kelime dağarcığından da istifade eder. Yazılarında *kömbe*, *çemremek*, *helke*, *gücele*, *sokranmak*, *öfeleme*, *kömüş*, *masaf*, *culuk*, *mıklama*, *pancarlı* gibi yöresel kelimelere sıklıkla rastlanır. Ayrıca doğan çocuk için helva yapıp dağıtılması, kurşun dökme, pekmez "çarpma", bulgur kaynatma, taşa okuma, çocuğa ad koyma merasimi, zamah seyretme, ceviz yaprağı kaynatıp içme, küre başında oturma, karın kazıma, bumar doldurma, sahurda tava mayalı yeme gibi çoğunluğu yeme-içme alışkanlıklarıyla ilgili detaylar dikkati çeker. Hakikaten Eşref Ertekin, günlüklerinde sıklıkla yemeklerden söz eder. Hemen her öğünde yedikleriyle ilgili notlar alır. Bu durum, onun boğazına düşkünlüğü ile açıklanabileceği gibi basit gündelik hayatın rutini içinde yemeğin önem kazanarak öne çıkması olarak da yorumlanabilir.

Bazı aralıklarla 1927'den 1968 yılına kadar uzanan günlüklerden paraya dayalı kimi ayrıntıları bugünle kıyaslamak adına anmakta yarar vardır. Geçimin çok kolay olmadığı o yıllarda, Eşref Ertekin çok kalabalık bir aileye bakmakla mükellef olmasına rağmen satırlarında herhangi bir şikâyet veya karamsarlık havasına rastlanmaz. Durumunu kabullenmiş insanın vakarı içinde ailesi adına yapması gereken tüm sorumlulukları yerine getirme çabası içindedir. Dönemin bir özelliği olarak aileler kötü günleri için kenarda köşede altın saklarlar. Lazım olduğunda da bulundukları yerden bu altınları çıkararak satarlar. Eşref Ertekin'in 8-10 Teşrin 1932 tarihleri arasında üç gün boyunca meşgul olduğu altın satma işi bu konuyu somutlaştıran güzel bir örnektir. Altınların İstanbul onluğu, İstanbul yirmilisi, Büyük İstanbul gibi isimlerle adlandırılmaları devirle alakalıdır. Ertekin'in 35 altını 59 liraya ancak pazarlıkla satabilmesi o yılların ekonomisiyle alakalı bir veri teşkil etmektedir. Bu kapsamdaki para konuları arasında 1939 yılı Ramazanında fitrenin kişi başına 7.5 kuruş olması, yine aynı yıl Kurban Bayramında kesilmek üzere 24 liraya inek, 14 liraya öküz alınması, 1957 yılında bir valiz dolusu pulu 300 liraya satılması gibi detaylar o yılların paraya dayalı yaşantısını gözler önüne serer.

Deprem ve savaş gibi toplumun bütününe yakından ilgilendiren hayatî konulara da günlüklerinde yer veren Ertekin, özellikle Çorum'da meydana gelen iki depremi tam tarihlerini vererek yaşantı/izlenim biçiminde anlatır.

Bunlardan birincisi 26 Kânûn-ı Evvel (Aralık) 1939 gününe aittir. Gece, ev halkının büyük bir sarsıntıyla uykusundan uyanması ve meydana gelen depremin yarattığı korku, telaş ve panik tüm yönleriyle tasvir edilir. O ortamda bile  alınan kapı sesinden hareketle ilk aklına gelenin kütüphane olması ve yıkılma ihtimalini düşünmesi Eşref Ertekin'in işine olan sevgisini ve bağılılığını gösterir. Depremle ilgili ikinci günlük 1 Şubat 1944 tarihine aittir. Bütün Anadolu'da hissedilen depremin bilhassa Adapazarı ve Bolu çevresinde büyük yıkımlara yol açtığı haberleri duyulur. "Bu gece ve sabahleyin yine beş-on saniye süren iki zelzele oldu. İkincisi evvelki gibi şiddetli değıldi. Şarktan garba doğıru iyice beşik gibi ırgaladı" diye yazan Ertekin,  orum'daki durumun diğıer yerlere göre can alıcı olmadığını belirtir.

II. Dünya Savaşı'nın patlak verdiğı 1939 yılına ait günlüklerde Eşref Ertekin,  orum'da savaş çıkmasından korkulduğunu anlatır. Radyo açılınca herkesin pazar yerine toplandığını ve pürdikkat haberleri dinlediğini dile getirir. Halk "Arnavutluk gitti. Yavaş yavaş sıra bize geliyor" diye korkar. Ayrıca savaş endişesi ekonomik hayatı olumsuz yönde etkilemeye başlar. Fiyatlar artmaya başlar. Ertekin, bazı malların, özellikle manifatura ürünlerinin zamlandığını, mesel  bir makaranın 15 kuruştan 20 kuruşa çıktığını yazar. Savaş tehlikesinin bir başka yansıması olarak ihtiyaten askerlerin terhis edilmemesinden bahseder.

Günlüklerde yer bulan konulardan bir diğıeri hastalıklardır. Köy gezilerinde rastlanan sağık problemlerine dair ayrıntılar Eşref Ertekin ve ailesinin yaşıadığı çeşitli hastalıklar vasıtasıyla iyice zenginleşir. Günlük sayfaları arasında Ertekin'in basit bir diğı çekimi sonrasında koşulların elverişsizliğinde dolayı yaşıadığı zorluklar, eşinin çeşitli rahatsızlıkları, amcasının akciğer kanseri olması gibi hastalıklar anlatılır. Ayrıca bütün ailenin uyuz hastalığına yakalanması ve iyileşebilmek için aylarca uğıraşmalarına geniş bir biçimde yer verir. Uyuz tedavisinde zeytinyağı, kükürt karışımına göztaşı eklenerek kullanılması, hatta s l k vurulması söz konusudur. Bu ve benzeri sağık meseleleri o yıllarda tıp alanında yaşanan geriliğı gözler önüne serer. Basit hastalıklar bile kolayca tedavi edilemez. İlaç ya yoktur ya da yetersizdir. Bu sebeple, birtakım geleneksel metotlara başvurulur. İnsanlar başlarının çaresine bakmak zorunluluğı içinde mücadele ederler. Hâlbuki İstanbul'da durum farklıdır, Eşref Ertekin'in Validebağı Sanatoryumunda g rd ğı tedavi aradaki büyük farkın somut bir işaretidir.

Eşref Ertekin sadece özel hayatını, çevresini ve gözlemlerini günlüklere aktarmaz. Aynı zamanda yaptığı çalışmalardan da bahseder. Bunlardan biri günümüze katkısı çok büyük olan *Danışmendname* adlı eseri istinsah etmesidir. Yaşlı bir kadından ödünç alarak başladığı kopyalama işini uzun süre sonra bir başkasından temin ettiği ikinci bir nüsha sayesinde tamamlar. Çoğalttığı bu nüsha, bugün Çorum Hasanpaşa Yazma Kütüphanesinde muhafaza edilmektedir.

İnsanın en içten duygu ve düşüncelerini dile getirme aracı olan günlükler sadece yazarın iç dünyasını değil, onun bakış açısıyla dikkatini yönelttiği önemli- önemsiz bütün ayrıntıları da geleceğe taşıma gücüne sahiptir. Yazma eylemi, kalemi elinde tutanı rahatlatan, “ölmekten kurtaran” bir etkiye sahiptir. Öte yandan yazı, sözün uçuculuğuna karşıt güçlü ve sağaltıcı varlığıyla geçmiş bugüne ve geleceğe ulaştırarak kalıcı kılar. Unutulup yok olmasını önler. Günlükler, bütün yalınlığına rağmen her okuyanın farklı yönler keşfedip zenginleşeceği hayat izleridir. İnceden inceye ruhun ses verdiği dışavurumlardır. Bu bağlamda Eşref Ertekin'in küçücük dünyasından süzülüp gelen satırlar arasında günümüz insanının kalbine dokunup titreşimler yaratacak belli tınılar illaki vardır.

Eşref Ertekin'in günlükleri, okuyucuların ilgisini ve dikkatini geçmiş zaman sahnelerine yöneltip sonrasında onların da aynı duyarlılıkla yaşadıklarını yazı yoluyla gelecek nesillere aktarma ihtiyacı duymasında veya en azından kendilerini daha iyi anlamak, daha iyi hissetmek adına ilham kaynağı olursa ne mutlu...

Değerli okuyucumuz, şimdi sizi Eşref Ertekin'in dünyasından hareketle, bir zamanların Çorum'unu okumaya davet ediyoruz.



---

**EŞREF ERTEKİN'İN  
GÜNLÜKLERİNDEN SEÇMELER**

---



1927

17 Haziran 1927 Cuma

### Tura Oynadık, Gramofon Çaldık<sup>1</sup>

Bu sabah kalkıp doğru kütüphaneye geldim. Öğleye kadar kitap kaydına meşgul oldum. Öğle yemeğine eve geldim. Küçük birader Fehmi evde imiş. Ortanca birader Sadettin yine mağaza arkadaşlarıyla sahraya (kır gezisine) gitmiş.

Şaziye gelmiş. Diğer birader Refet küllü su kaynatmış. Aşevinin tavanlarını kapısını tabanını güzelce yıkıyorlar. Diğer birader Ahmet de çay pişirmiş.

Cuma namazını mahalle camimiz Tahtalı Camiinde kıldıktan sonra yemek yiyip kütüphaneye geldim. Akşama kadar hiç bir işle meşgul olmadım. Müftünün kâtibi Hacı Kerimzâde ve Fazlı Efendi'yle oturduk. İkinci üzeri biraz yağmur yağdı.

Akşam Çerkez Ahmet Efendi'nin evine yemeğe davetli olduğumdan Mustafa Ağa gelince gitmek üzere kalktım.

Bir de baktım. Mustafa Ağa hastalanmış başı dönüyor, gözü kararıyor. “Bulantı var” dedi. Onu evine gönderdik.

Arkadaş Sabit Efendi'yi oturtup ben eve gittim. Henüz biraderler gelmemiş. Teyzemi çağırdım. Şaziye ile kömüş ineği gelince bağlayın deyip birader Refet'i de alıp davete gittim.

Yemekten sonra kahve içtik. Durmayıp doğru kütüphaneye geldim. Yolda ardımdan H. erişti.

Beraber kütüphaneye çıktım. Sabit Efendi'nin yanında Çakırlı Camii müezzini Osman Hafız var imiş. Sabit Efendi'ye izin verdim gitti. H'ye bir

1 Şaziye, E. Ertekin'in baldızıdır. Arkadaş Sabit Efendi, kütüphanenin ikinci memurudur. Mustafa Ağa, kütüphanenin hademesidir. Biraderlerim: Erkek kardeşlerim. Ahmet, Sadettin, Fehmi, Refet Eşref Ertekin'in biraderleri.

H.: Bazı isimlerin böyle kısaltılmış, sembol olarak yazıldığını görüyoruz. Kütüphanenin Yeri: Saat Kulesinin doğusunda bulunan ve günümüzde Çorum Belediye Başkanlığına kullanılan bina, 1922-1925 yılları arasında Milli Kütüphane olarak hizmet vermek üzere yaptırılmıştır. 1932 yılında Halkevi Çorum Şubesi bu binada açılmış ve üst katta bulunan kütüphane salon ve odaları daha sonraki yıllarda alt kata indirilmiştir. Bir yıl kadar kütüphane, eski İnkılap İlkokulu binasının iki odasına taşınmış daha sonra tekrar eski yerine taş binaya taşınmıştır. Bahçelievler Mahallesinde yaptırılan kütüphane binasının inşaatının tamamlanması üzerine yeni binasına nakledilmiştir. Günümüzde bu kütüphane Hasan Paşa Halk Kütüphanesi adıyla hizmettedir. Kütüphanedeki eski kitaplar (yazma ve basma, Arap harfleriyle yazılmış eserler), İstiklal İlkokulu olarak bilinen taş binaya alınmış ve Hasan Paşa YazmaEserler Kütüphanesi adıyla yeni ve ayrı bir kütüphane olarak hizmete açılmıştır.

roman verdim. Yarın    le üzeri getireceğini söyledi, gitti. Saat dokuzu çaldı. Kütüphaneyi kapatıp camiye gittim.

Namazdan sonra do ruca Ahmet Efendi'nin hanesine gittim. Cemaat toplanmış yalnız Necip Hafız ve Kavukçu Salih'in Hakkı ve  orbacız de Rifat Efendiler var imiş. Saat   e kadar oturduk. Ve tura oynadık, gramofon çaldık. Onlar gitti. Ahmet Efendi, birader Ahmet'i baranaya davet etti.

Çok kimselerin listesini verdi. Ve biraz m  avere yapıp Ahmet'le beraber evimize döndük.

Bugün ak am zeri İsmail A a'ya Turan Kütüphanesini a tırıp bir çorap aldım.

*18 Haziran 1927*

### **K ll  Su ile Ev Temizliği**

Bu sabah kalkıp doğru kütüphaneye geldim. Tıra  oldum.  ay kaynatıp içtim. Sait<sup>2</sup> geldi. Yine sepet al, babana söyle aldır davasıyla biraz u ra tık. Bırakıp gitti.   le üzeri eve gittim. Refet'le  aziye yine k l kaynatmı lar. Küçük evi de temizleyeceklermi . Yumurta pi irttim, yedim.

Hilmi Efendi'nin dükkânına geldim. Biraz oturdum. Evde imiş geldi. Yeni yaptırdığı haymalı a (evin yufka yapılan, ba  kaynatılan bölümü) baca  ıkarttırıyormu . Bir kahve içip kütüphaneye<sup>3</sup> geldim. İkindiye yakın bir kaç kişi geldi. Akşama kadar boş vakit geçirdim. Camiye gittim. Evde yemekten sonra Ahmet Efendi'nin hanesine gittim. Biraderi Mustafa Efendi maaile İstanbul'dan gelmiş. G r  t k. Küçük bir kızı ve bir oğlu var. Küçük kız Faika yanımızda oturuyordu. Ahmet Efendi'nin dayısı Hafız A a sa  sakal birbirine karı mı  bir halde yanımıza geldi. Kız bunu parmağıyla göstererek güldü. Ve adeta korkarcasına bir vaziyet aldı. G l  t k. Saat dörde kadar gramofon çaldılar. Konu tuk, da ıldık.

Eve geldim. Sait bizde uyumu  kalmış. Uyardım. Elbisesini soyundurup yatağını yapıp yatırdım. Ben de yattım. Sabaha kadar bir kaç defa kalkıp üzerini  rtt m.

2 Sait: E. Ertekin'in on-on iki ya larında olan kayınbiraderidir.

3 Turan Kütüphanesi: Cumhuriyetin ilk yıllarında  orum'da hizmette bulunan kırtasiye-kitap-gazete ve mendil çorap gibi bazı tuhafiy  malzemelerinin de satıldığı dükkânın adı.

19 Haziran 1927

### Çerkez Ahmet Efendi'nin Hanesinde Arkadaşlarla

Bu sabah biraz geç kalktım. Sait'i uyandırdım. Beraber çarşıya geldik. Zerdali aldık. Yarım okkası beş kuruş. Bir de kete alıp kütüphaneye geldik. Yedik. Sait mağazaya gitti. Öğleye kadar kitap tefriki ve tediyesi ile uğraştım. Ve biraz da kitap kaydettim. Öğleye yemeğe eve giderken Turan Kütüphanesine uğradım. Tokat helkesi ile yoğurt kabını aldım. Şevket Efendi'ye rast geldim. Beraber gittik. Ve bizim evlerin meselesini bahsettik. Bugün badanacı Neccarın Ahmet Ağa'ya bizim evleri yarın gelip badana yapmak üzere tembih etmesini söyledim. Evlerinin kapısından ayrıldım. Ben de eve geldim. Teyzemle beraber eve girdik. Bugün de Şaziye ile birader küçük evi yıkamışlar. Yemekten sonra doğruca kütüphaneye geldim. Arkadaş Asım Efendi evinden getirdiği kitabı tamir ettirip gitti. Akşama kadar boşa Ethem<sup>4</sup> ve Sabit Efendilerle laf yaptık.

Akşam yemekten sonra kütüphaneye geldim. Saatçi Ömer Efendi geldi. Saat dokuza kadar oturup kapattık. Yatsı namazını kıldırıp doğruca Çerkez Ahmet Efendi'nin hanesine gittim. Saat dörde kadar bütün ahibba (arkadaşlar, ahabplar) oturduk ve konuştuk. Küreli Hafız'ın oğlu Sıddık Hafız gramofon çaldı, dinledik. Birader Ahmet'le eve gelip yattık.

20 Haziran 1927

### Kütüphane Akşamları da Açık

Bu sabah kalktım. Boyacı Ahmet Ağa gelmiş. Yukarı evin badanasına başlamış. Yanına çıktım. Biraz kirece çivit katmasını söyledim. Turan Kütüphanesine uğradım. Biraz oturdum. Postaneden gazeteleri alıp kütüphaneye geldim. Gazeteleri kaydettim. Eskileri kaldırdım.

Vakit Gazetesi ile Servet-i Fünun'u çalmışlar. Öğleye kadar biraz işi denk edip eve yemeğe gittim. Yemekten sonra kütüphaneye geldim. Akşama kadar kitap kaydıyla meşgul oldum. Celep Ömer Ağa geldi. Tayyare biletlerinin teslimine gelmiş. Getirdiklerinden biraderin 40663 numaralı biletine altmış lira isabet etmiş.

Akşam yemekten sonra kütüphaneye geldim. Maarif Müdürü Vehbi Bey geldi. Kâğıt zarf istedi. Mektup yazdı. Sonra Mektep Müdürü Tevfik Bey geldi. Saat dokuza kadar oturdu gitti. Ben de kapıyı kapatıp çıktım. Bir adım attım. Maarif Müdürü ve Muallim Ömer ve kızı, Lise Müdürü Mahmut ve Muallim

4 Ethem: Hüsnühat muallimidir. 1928'de müze müdürlüğü görevine konulmuştur.

Feride Hanım'la Muallimler Birliğinde oturuyorlar. Ben önce Camiye ve oradan da eve gittim.

Ahmet Efendilere gidecektim. Birader Saadettin geldi. Misafirleri dağılınca Ahmet Efendi bizim odaya gelecekmiş, dedi. Pekâlâ deyip odanın önünü filan süpürttüm. Saat alaturka beşe kadar gözledim. Sonra birader Sadettin geldi. Meseleyi anlattı.

Karabayraktar oğlu Mustafa Efendi ve Tütüncüzâde Ahmet Efendi'ye herhalde bir âlem yapacağız, alüfte filan getireceğiz, demişler. Ahmet Efendi de sözlerinden çıkamayıp pekâlâ demiş ise de, Koca pederi Hacı Abdullah Ağa'dan çekindiğinden başka bir yer aramış. Yatsıya kadar Yahya oğlu Necip Hafız'ın orada bulunmuşlar. Orası dar olduğu için Hacı Abdullah Ağa'yı başka yere savmak istemişler. Gitmemiş, "Sizin bu gece bir pis işiniz var. Ben aşağıda yatacağım. Hepinizi evden kovar çıkarırım" demiş. Onun için mesele değişmiş. Bizim odaya gelmekten vazgeçmişler. Gece yarısına kadar bulundukları yerde kalmışlar. Mecliste Mustafa ve Ahmet Efendilerden başka Madan Asım, Tahir Ağa'nın Şerif, Kürelinin Sıddık, Aşıroğlu Hafız ve mahdumu Hasan. Güllünün Haşım Hafız, ve Necip Hafız sabah vaktine yakın zamana kadar âlem yapmışlar.

*21 Haziran 1927*

### **Yağmur ve Sel**

Bu sabah kalktım. Yine badanacı Ahmet Ağa gelmiş. Bugün yanına oğlunu da almış.

Kütüphaneye geldim. Öğleye kadar kitap kaydı ile meşgul oldum. Sait, Bütet köyünden validesiyle yağ getirmiş. Öğle yemeğine eve gittim. Gök gürledi. Yağmur yağmaya başladı. İyice yağdı.

Etrafa yağmurun (Sıklık ve Çomar mevkilerine) çok yağdığı sel geldiğinden anlaşılmıştır. Yemekten sonra kütüphaneye geldim. Tahsildar geldi. 120 kuruş kömüş inegİ vergisi ile 250 kuruş miras vergisini istedi.

Akşama kadar kitap kaydıyla meşgul oldum. Akşamdan sonra kütüphaneye geldim. Kapatıp gittim. Başım ağrıyordu. Yattım. Gece Ahmet Efendi, gelsin diye haber gönderdi ise de gitmedim.

22 Haziran 1927

### **Kuşçuoğullarından Hacı Bekir Efendi Kanun Çalıyor**

Bu sabah kalktım. Badanacı Ahmet Ağa'nın yanına vardım. Dışarıdaki duvarların üzerlerini yapmaya başlamış.

Turan Kütüphanesine uğradım. Kütüphaneye geldim. Gazeteler geldi, kaydettim. Öğleye kadar kitap tefriki ve numaraları ile vakit geçirdim. Bu günlerde Velidedeoğlu Ali Ağa'nın kızıdan torunu Reşat, *Cingöz Recai* romanlarını okumaya başladı. Öğle yemeğine eve gittim. Birader Refet badanacı Ahmet Ağa ve mahdumuna yemek yedirmiş. Biz de yemek yiyip doğru kütüphaneye geldim. Akşama kadar kitap kaydıyla uğraştım.

Bizim Müze Müdürü Ethem Efendi vasıtasıyla Emine Hanım namında bir kadının oğlundan beş lira postaya gelmiş. Bir şahsı meçhul İbrahim adlı mühürle parayı almış. Ethem Efendi'nin haberi yok. Kadın gelip Ethem Efendi'den parayı istemiş. Ben görmedim demiş. Postaneye gitmiş. İş meydana çıktı, kime verildiği anlaşılmış. Biçare Ethem Efendi akşama kadar bu mesele ile vakit geçirdi.

Akşam yemekten sonra kütüphaneye geldim. Saat dokuza kadar oturup kapattım. Camiye uğradım. Çerkez Ahmet Efendi'nin hanesine gittim. Kuşçu oğullarından Hacı Bekir Efendi kanun çalıyormuş, dinledik. Saat beşe kadar vakit geçirdik. Eve gelip yattım.

23 Haziran 1927

### **Güveyi Bizim Odaya Gizlenmiş**

Bu sabah kalktım. Yine badanacı Ahmet Ağa mahdumuyla gelmiş. Aşevinin duvarını ve kapıları boyamaya çıkmış. Tarif ettim. Turan Kütüphanesine uğradım. İsmail Ağa'dan 100 kuruş alıp kütüphaneye geldim. Öğleye kadar boş vakit geçirdik. Arkadaş Hüsamettin Efendi hükümette biraz işi olduğu için gitmişti. Öğle yemeğine Sait'le beraber eve gittik.

Ahmet Efendi'nin gelini indi. Güveyi bizim odaya gizlenmiş. Gelip kapıyı çaldılar. Aradılar ise de yok dedik. Haber vermedik. Zira böyle bir âdet vardır. Gelin inince güveyiden bahşiş alırlar.

Yemek yedikten sonra kütüphaneye geldim. Arkadaş Hüsamettin Efendi'nin Elemin karyesindeki (köyündeki) bağı için muhakemesi varmış, oraya gitti. Akşama kadar boş oturduk.

Akşam yemekten sonra kütüphaneye geldim. Kız Lisesi Müdürü Mahmut Bey’le oturduk.

Vali Bey ve Sıhhat Müdürü Hamit Şakir ve bazı muallimler maaile Mecitözü kazasına açık vücutta gezmeyi irşat etmek üzere gitmişler. Dört gün orada kalmışlardır. Görüştük. Vakit geldi, kütüphaneyi kapatıp camiye sonra eve gittim. Biraz gramofon çalıp yattık.

Bugün Maarif Müdürü Vehbi Bey’le Katip Hasan Efendi Müzedeki eşyayı tespiti başladılar.

*24 Haziran 1927*

### **Kurdoğlu Süleyman Ağa’nın Destanını Okuduk**

Bu sabah kalktım. Çamaşır değiştirdim. Kütüphaneye geldim. Berberi çağırıp tıraş oldum. Öğleye kadar Erkek Lisesi Müdürü Tevfik Bey ve Müftü Efendi ve Maarif Başkâtibi İbrahim Bey ile oturduk. Cuma namazını Cami-i Kebirde kıldım. Eve vardım. Odanın önünde Arapvari (Arap gibi) birisi Kuran-ı Kerim okuyor. Sual ettim. Kuşçu oğullarından Kanuni Hacı Bekir Efendi imiş. Yeni Köylü Ahmet Efendi’nin mahdumu Nuri Efendi ve arkadaşları var imiş. Yemeği yedikten sonra kütüphaneye geldim. Bir bay geldi kitap verdim.

Meclis Başkâtibi Mecit Bey ve Hacı Fazlı Efendi Hoca ve Kadifezâde Salim Efendi ve Mütেকait Binbaşı Ali Rıza Beylerle oturduk. İskilip Maarif Memuru Rifat Rami Bey yanında bir çocukla geldi. Kütüphaneyi gezdirdim. Ve kitap ve atikalara (eski eserlere) ait malumat verdim, gittiler.

Kadifezâde Salim Efendi ile kütüphanede mevcut yazma ‘Fuzuli Divanı’nın içerisinde yazılı Abazaların Çorum’a gelip cenk ettiklerini ve Kurdoğlu namında o zaman Çorum’da müsellim bulunan Süleyman Ağa’nın ceng-ü harp ederek mağlup ve başları Genç Osman’ı itlaf ettiğine dair destanı okuduk. Çok güzel bir Türkçedir. Akşam namazından sonra yemeği yiyip kütüphaneye geldim. Lise Coğrafya ve Tarih Muallimi Halil Bey, Riyaziyyat Muallimi Ömer Efendi geldiler. Saat dokuza kadar konuştuk, vakit geçirdik.

25 Haziran 1927

### Azap Ahmet Sokağına Yapılan Havuz ve Bahçe

Bu sabah kalktım. Doğru kütüphaneye giderken pazaryerine girdim. Darendeli Hacı Ishak Efendi sadeyağ alıyordu. Pazarlık yaptık. Kıyyesine (1280 gram, okka, eski ağırlık birimi) yüz altmış kuruşa verdi. Orada Fuat varmış. Beraber kütüphaneye yürüdük. Simit aldık. Çay kaydattık, içtik. Müzehaneyi gezdirdim.

Taybıllızâde Muhsin Efendi'nin manifatura mağazasında hizmet edecekmiş. Biraz oturup Turan Kütüphanesine gittim. Bir saat kadar oturdum.

Sait yeğenleri Fazlı ve Faruk'u evlerine götürüyormuş, oraya uğradı gitti. Ben de Cami-i Kebir avlusuna gittim, gezindim. Müftü Efendi'nin yanına gittim. Biraz oturduk. Sait oraya geldi. Kalktım. Suat Bey'in yanına girdim. Bu sabah bize gelmiş beni bulamamış. Dut yiyecekmiş. Akşam gidelim dedim. Oradan Turan Kütüphanesine geldim.

Sait'le kebab yedik. Yemekten sonra Sait evlerine gitti. Bir kahve içtim. Darendeli Hacı Ahmet Ağa geldi. Biraz konuştuk. Kalkıp kütüphaneye geldim. Bir kutu sigara aldım. Turan kütüphanesine geldim. İsmail Ağa namazını kıldı. Beraber parka gittik. Yolda Azap Sokağındaki mezarlığa yaptıkları parka girdik. Ağaçlar dikilmiş. Ama henüz daha tutmamış. Kavisvari (yay gibi, yaya benzer) bir havuz yapılmış. Bütün çimento ile sıvanmış. Sonra Belediye Parkına gittik. Oraya da birbirine şelale gibi yekdiğerine su dökülecek yan yana üç adet havuz yapılmış. Su akıtmaya ameleler çalışıyorlar. Biraz oturduk. Kahve içtik. Yürüye yürüye şehre geldik. Gelirken Alaybeyi Sokağından gelip Müsevvid Hacı Yusuf Hoca'nın evine uğradık yok imiş. Camii Kebir şadırvanında bulup beraber bize geldik. Dut silkeleyip yedik, gittiler. Ben de kütüphaneye geldim. Akşama kadar kaldım. Saat 9'a kadar oturdum. Kapıyı açmadım. Oradan camiye geldim. Namazdan sonra eve geldim.

Küçük eve ortakçı İsmail Ağa gelmiş. Buzağılı bir inek getirmiş. Samanı olmadığı için satacak. Yatsıya kadar evde oturduk. Camiye gittim. Namazdan sonra şadırvana gittim. Azrailoğlunun Hakkı Hafız geldi, oturduk. Biraz konuştuktan sonra kütüphaneye geldim. Muallimler gitmişlerdi. Durmayıp eve geldim ve yattım.

Öğle üzeri İstanbulluoğlu Hacı Bey'in küçük mahdumu Nuri bize geldi, soğan getirmiş.



26 Haziran 1927

### **Evden Ödünç Verilen Romanlar**

Bu sabah kalktım. Birader Ahmet, Köylü İsmail ile ineği pazara götürmüşler. Diğer birader Refet, Şaziye ile eski büyük evi yıkamaya başlamışlar.

Doğru Turan Kütüphanesine geldim. Biraz oturduk. Kütüphaneye geldim. Arkadaş geldi. Öğleye kadar kitap tetkik ve numaralama ile uğraştım. Öğle yemeğine eve gittim. Peynirli yapmışlar, yedik. İneği 27 banknota satmışlar. Kütüphaneye geldim. Akşama kadar boş vakit geçirdik.

Bugünlerde hava çok sıcaklandı. Arpa buğday yine pahalandı. Buğday 200, arpa 120'ye.

Teyzemin kocası Osman Aşam yanıma geldi. Sungurlu'dan yeni celp gelmiş. Bunun tayinine bir çare için Belediye Reisi Şevket Efendi'ye sual edeceğiz. Akşam yemekten sonra Şevket Efendi'nin hanesine uğrayıp sual ettim. "Reşat Bey'den bir rapor almak icap ettiğini" söyledi.

Kütüphaneye geldim. Muallim Ömer ve Halil Efendiler geldiler. Yine telsiz telefon ahizesinin kütüphane salonuna konulacağını söylediler. Sonra Maarif Müdürü geldi. Fransızca dersi okutacaklar. Muallimler birliğine gitti. Saat 9'u çaldı. Biz de Saatçi Ömer Efendi ile çıktık. Camiye gittik. Oradan eve geldim. Yattım.

Bu akşam Çetenzâde Kunduracı İhsan mahdumu Cemal gelip iki roman götürdü. Odalarında okuyacaklarmış.

27 Haziran 1927

### **Kütüphanenin Müdavimleri ile**

Bu sabah kalktım. Turan Kütüphanesine geldim. Oradan kütüphaneye geldim. Öğleye yakın gazeteler geldi. Kaydettim.

Batumlu Hafız Yusuf Efendi'den mektup aldım. Öğle yemeğine eve gittim.

Yemekten sonra Hilmi Efendi'nin dükkânına uğradım. Küreli'nin Hafız Sıddık'la oturuyormuş. Mektubu okudum. Bir de Deliler Karyesi İmamı Taşkaldıranzâde Abdullah Hoca geldi. Görüşürken Çerkez Ahmet Efendi ve Karabayraktarzâde İsmail Ağa geldiler, oturduk. Eski zamanlardan bahis açıldı. Müftü Tahir Efendi'nin tercüme-i halinden bahsettik, dağıldık.

Kütüphaneye geldim ki, şecer (ağaç) ustasının mahdumu Ali Osman gelmiş, Bayrak ağacını berekitiyor. İkindiye kadar uğraştı. Eline beş kuruş verdim. Akşama kadar oturdum. Yine “M” geldi. Romanlar getirdi. Yine iki adet kitap götürdü.

Akşam yemekten sonra Sait eve geldi. Kütüphaneye gelmedi.

Muallimler Birliğinde içtima vardı. Saat 9’u çalınca yatsıya camiye gittim.

Bugün Çiftçi Kütüphanesine sipariş ettiğim kitaplardan yedi adedi on kuruşa bir kitap getirttim. “Herkes Neler Bilmelidir” falan isimli kitaplar geldi.

28 Haziran 1927

### **Mevlevi Şeyhi Hüsamettin Efendi**

Bu sabah doğruca Turan Kütüphanesine geldim. Biraz oturup kütüphaneye geldim. Öğleye kadar kitap kaydıyla meşgul oldum.

Bugün Sabit Efendi arkadaşımız bağa gitmiş. Öğle yemeğine eve gittim. Yemekten sonra doğru kütüphaneye geldim. Muallimler Birliği’nde hitabe varmış. Maarif Müdürü Vehbi Bey geldi. Kütüphanede abdest aldı, namaz kıldı, oturduk. Bu arada Muallimler cem oldular (toplandılar). Müdür de yanlarına gitti.

Arkadaş Hüsamettin Efendi<sup>5</sup> geldi. İşe başladık. Akşama kadar kitap kaydıyla meşgul olduk.

Bugün Hasip ve Cemal Reşat küçük romanlardan getirdiler. Ve okudular. Arkadaş gittikten sonra Hilmi Efendi ile Çerkez Ahmet Efendi geldiler. Düşün meselesine başlamak istiyorlar. Akşam biraderlerle görüşmeye bıraktık, gittiler.

Pencereden bakarken bir f. g. 5. k. v.d.m. (şifreli not)

Bu sabah Çöplüzâde Mustafa Efendi mahdumu Şecaattinzâde biraderler müştereki Sadık Efendi İstanbul’a gitmiştir.

Mustafa Ağa’yı arkadaş Hüsamettin Efendi’nin bu gece kütüphanede bulunması için gönderdim.

---

5 Hüsamettin Efendi (Hüsam Efendi): Çorum Mevlevihanesinin son postnişinidir. Kütüphanenin ikinci memurudur. Daha sonra kütüphanedeki görevinden ayrıлып arazi kayıt komisyonu üyesi olarak Çorum ve Konya illerinde çalışmıştır.

Akşam namazına erişemedim. Müezzin Mehmet Ağa kıldırımış, son rek ta güçlükle eriştim.

Ve yatsıya da gelmeyeceğimi müezzine söyledim. Eve geldim. Yemekten sonra Çerkez Ahmet Efendi ve Hilmi Efendi geldiler. Saat alaturka dörde kadar konuştuk.

Herhalde yarın nikâh memurluğunda yapılacak resmi muameleyle başlayacaklarını söylediler, gittiler.

29 Haziran 1927

### **Kütüphanede Neşeli Bir Gün**

Bu sabah saat alaturka on buçukta yataktan kalktım. Sağ koluma yel geldi. Nöbet nöbet bir ağrı omzumdan belkemiğime kadar imtidat ederek beni rahatsız ediyor. Gece açık kalıp  ş tmemize verdik. İniltime birader Sadettin ve Ahmet uyandılar. Onlarla biraz düğün tedarikatına (hazırlıklarına) ait meseleleri görüştük. Ve bir hafta daha tehir etmelerini söyledim. Hanımların temizliği ve havuzun suyunun akıttırılması gibi bazı işlerimiz var. Birader Refet, şaziye ile bağa gittiler.

Evden  ıkıp Turan Kütüphanesine geldim. Biraz oturdum. Alaybeylerinin Hacı'nın mahdumu k  k Kemal geldi. Fransızca alfabe aradı. Hamdi Bey'in mahdumu Necmettin'den sual et dedim. "Ben onlara k s m bana onu sorma" dedi. Çok güzel ve kâmil bir  ocuk.

Kütüphaneye geldim. Gazete geldi, kaydettim. Öğleye kadar biraz kitap numaralamak ile vakit geçirdim.

Müze Müdürü Ethem Efendi başından geçen eski maceralarından, İstanbul'da  iriş satın almaları ve merhum  m  Mayıs  Hoca ile  arşamba taraflarına cerre gitmeleri (Kur'an, mevlit okuyarak yardım toplamak) gibi birçok şeyler anlattı ve bizi çok güldürdü.

Bugün Batumlu Hafız Yusuf Efendi'ye mektup yazdım.  ğle  zeri sıvacı ustası Hacı Mehmet geldi. Güneş tutulduğundan bahsetti. Bizim haberimiz olmadı. Saat yedi sekiz raddelerinde güneşin üçte birisi kararmış.

 ğle yemeğine giderken arkadaş Sabit Efendi'yle beraber gittik. D n bağda sıtma tutmuş, akşama kadar yatmış olduklarını anlattı. Eve vardım.

Biraderler bağdan gelmiş. İki sepet kayısı toplayıp getirmişler.

Amcam Sadık Efendi ve Şevket Efendi'ye ve Ahmet Efendi'ye birer çanak kayısı gönderip biraz da İsmail Ağa'ya götürdüm. Kütüphaneye geldim.

Muallimler maaşlarını almışlar. Bizim kadro gelmediği için henüz alamadık.

Celep Mehmet Efendi geldi. Arkadaş Muallim Mahir Efendi'yi arıyor. Boşa parası alınmış. Altmış yaşına girdiği için yol parasından muaf (yükümlü değil) imiş. Arkadaşlar bordroya dâhil etmişler, aylıktan beş lirasını kesmişler, kızmış. Akşama kadar kitap numaralamak üzere vakit geçirdik. Dertleştik.

“Roman işlerini bitirelim, dur bana uyma” dedi ise de neşeleniyor, darılmıyor. Hademe Mustafa Ağa biraderi Köstekçizâde Hüseyin Efendi'nin kerimesinin bu akşam kına gecesi olduğu için oraya gidileceğini söyledi, izin verdim.

Akşam namazını kıldırıp, evde biraz yemek yiyip gelip kütüphaneyi açtım. Saat dokuza kadar Saatçi Ömer Efendi'yle oturduk.

Muallimler Birliğinde Maarif Müdürü Vehbi Bey Fransızca dersi okutuyordu. Hademe Mustafa Ağa da geldi. Ona bırakıp yatsı camiine gittim. Oradan eve gidip yataarken kolumun ağrısı için tentürdiyot çaldırdım, yattım.

Bugünlerde Seydim ve Sarinbey köylerinin mektep binalarının temelleri yapılıyor.

*30 Haziran 1927*

### **Kol Ağrısına Kekik Yağı**

Bu sabah on birde kalktım. Turan Kütüphanesine geldim. Çay içtim. “Ahlaksızlık” unvanlı bir risale okudum. Darülfünun Müderrislerinden İsmail Hakkı Bey'in eseridir. Çok güzeldir. Kütüphaneye geldim. Arkadaş Sabit Efendi geldi. Dün öğle sonu yine sıtma tutmuş, yatmış. Bugün de mahkemede işi olduğu için kalkmış. Biraz oturup mahkemeye gitti. Dede geldi. Bir roman verdim. Salonda okuyor. Öğleye kadar kolum çok ağrıdığından bir iş göremedim. Öğle üzeri Mustafa Ağa yeni hanımı çıkartmak üzere gitti. Yemeği kütüphanede yedim. Sait geldi. Yirmi kuruş verdim. Tava alıp yedi. Bir taraftan sigara kutusundan sigara alıyor, bir taraftan da “sen şu sigarayı terk et” diyor.

Akşama kadar biraz kitap kaydettik. Akşam namazından sonra eve, oradan kütüphaneye geldim. Yatsıya kadar bir kaç kitap numaraladım.

Muallim Birliğinde ders okuyorlar. Saat dokuzu vurunca bırakıp eve geldim. Sadettin uyumamış. Koluma biraz kekik yağı çaldırdım.  zerine y n sarıp yattım. Sabaha kadar k h uyanık, k h uyur rahatsız bir vakit geçirdim. Sağ omzumdan belkemiğime kadar sancı çok müthiş ağrı yapıyor.

*1 Temmuz 1927*

### **Ceviz Yaprağı Demlemişler**

Bu sabah kolum çok ağrıyarak kalktım. Koluma şişe ektirdim. Yine y n sarıp kütüphaneye geldim. Gazeteler geldi. Kaydettim.

Ab... geldi. Gazeteleri içeri götürdü. şecaattinz de Mehmet'le N.Z. geldi. Mehmet'e roman verdim. N.Z'ye bir şey söylemedim. Öğleye kadar İbrahim Efendi'yle oturdum.  ğle namazına ıktım. Eve geldim. Yemek yiyip kütüphaneye geldim. Biraderler arpa tarlasına bakmaya gitmiş.

Havuzu temizlemişler Hacı Fazlı ve Tevfik Bey'le ikindiye kadar oturduk. Kolumdan çok rahatsızım.

Akşam yemekten sonra kütüphaneye geldim. Saat dokuza kadar oturup kapatıp gittik. Camiden sonra eve gittim. Ceviz yaprağı demlemişler, içtim. Kiremit ısıtmışlar kolumun üzerine koyup yattım.

*2 Temmuz 1927*

### **Hastaneyi Yapanların Tercümanı Macar**

Bu sabah kolumun ağrısı biraz hafif. Kalktım, kütüphaneye geldim. Biraz oturdum. Kapı açıldı. Hastaneyi yapan ustaların tercümanı Yahudi Macar girdi. Salonu gezdi, gitti. Sonra Rumi geldi. Turan Kütüphanesine gittim. Oradan Hilmi Efendi'nin yanına gittim. şevket Efendi'yle yazıhanesinde oturdum. Kütüphaneye geldim. Biraz durup eve yemeğe gittim. Yolda Sait'e rast geldim. Beraber gittik. Bahçedeki erikten biraz topladık. Yedik. Yemekten sonra Sait eve gitti. Ben de doğruca kütüphaneye geldim. Biraz oturup şevket Efendi'nin yazıhanesine gittim. Bir yere gitmek üzere Hilmi Efendi'yi çağırttı. Gitmedi. Sonra Emrullah Efendi geldi. Bahçeye gidelim dedi. Beraber

hanelerindeki bahçeye gittik. Akşama kadar oturduk. Sonra Ahmet Efendi'nin mağazasına geldim. Biraderi Mustafa Efendi İstanbul'a avdet edecekmiş, görüşemedim. Sonra kütüphaneye geldim. Akşam namazına camiye uğrayıp eve gittim. Yemekten sonra Şevket ve Emrullah Efendileri alıp beraber Ahmet Efendi'nin hanesine gittik. O da Ölçekzâde Hilmi Efendi'nin davetine gitmiş, geldi. Görüştük ve dağıldık. Evlerimize geldik. Yatsı namazını kıldıktan sonra yattım. Kolumun ağrısı hâlâ devam ediyor.

3 Temmuz 1927

### **Ortaokul Mezunlarının Ziyafeti**

Bu sabah yine kolum ağrarak kalktım. Birader, iki araba odunu 730 kuruşa almış.

Turan Kütüphanesine geldim. Biraz oturduk. Kütüphaneye geldim. Öğleye kadar boş oturarak Erkek Orta Mektebinden bu sene şahadetname (diploma) alıp çıkan efendiler bu akşam bilumum muallimlere ve bazı memurlara mektep salonunda ziyafet verecekmiş. Müzedeki gramofonu istediler. Öğle yemeğine gittik. Sait'e rastladım. Beraber gittik. Sait yine erik topladı. Akşama kadar yine bir iş göremedik. Kolum ağrıyor.

Korhanoğlu Halil Ağa eski Cumhuriyet gazetelerinden havadis aradı.

Bu sabah saat alaturka sekizde Çerkez Ahmet Efendi'nin biraderi Mustafa Efendi Sungurlu- Çerikli tariki üzere Ankara'ya azimet etti (yola çıktı).

Ahmet Efendi'nin mahdumu (oğlu) Hacı Hafız'da beraber ve Şecaaddinzâde Salim Efendi ve mahdumu Elvan Efendi dahi bugün İstanbul'a hareket etmişlerdir.

Akşam yemekten sonra kütüphaneye geldim. Sait Hafız geldi. Ailesini Köhne (Sorgun) hamamına götürmüş. Karısının vücudunda egzama illeti var imiş. Bir çaresini bulamamışlar. Allah şifalar ihsan etsin.

Yatsıdan sonra eve gelip yattım. Hâlâ kolum ağrıyor.

4 Temmuz 1927

### **Ankara'ya Toplantıya Gidecek Muallimler**

Bu sabah kalktım. Arabacı gelmiş. Kilim vesaire yıkamak üzere Çiftlik Pınarına götürdüler. Şaziye ile Emine isimli kadınlar yıkayacaklar.

Turan Kütüphanesine geldim. İsmail Ağa rahatsız, başı ağrıyor ve öksürüyor. Kütüphaneye gittim. Gazeteler geldi. Kaydettim. Çarşıya çıkıp Kerim Efendi'nin dükkânında biraz oturdum. Tatlı çekirdekli iri kayısı 15 kuruş'a. Bir kilo zerdali aldım. Ögle  zeri Mustafa Ağa'yı maaş için gönderdim. Henüz havale gelmediğini söylemişler. Yemeğe gidecek zaman elektrikçi ile müfettiş gelip elektrik saatine baktılar. (39-20) diye yazdılar, gittiler. Yemeğe eve gittim.

Dönüşte kütüphaneye gelirken Hilmi Efendi'nin dükkânına uğradım. Küreli Sıddık Hafız'la oturduk. Kütüphaneye geldim.

Muallimler Birliği içtima etti. Toplu tedrisat için Ankara'da içtima edecek cemiyete murahhas intihab ettiler. Soğulcaklı oğlu Şevket ile Hacı Zaim Beyz de İsmail Şevki Bey tayin edilmişler.

Kollarımda ağrı hâlâ devam ettiğinden iş göremedik.

Maarif Müdürü Vehbi Bey'in Ankara Maarif Muavinliğine tayin edildikleri söyleniyor.

Akşama kadar boş oturduk. Akşam yemekten sonra kütüphaneye geldim. Sonra eve gidip yattım.

Bugünlerde havalar çok sıcaklandı. Bugün H.K. 120 kuruş ödünç istedi, verdim. Sözde gelecek pazar iade edecek.

5 Temmuz 1927

### **Şarlo Polis Hafiyesi Kitabını Okudum**

Bu sabah kalktım. Kolum hâlâ ağrıyor. Evde ekmek yapıyorlar.

Turan Kütüphanesine geldim. İsmail Ağa hâlâ hasta. Kütüphaneye geldim. Öğleye kadar Şarlo Polis Hafiyesi romanını okudum. Yemeğe gittim, geldim. Akşama kadar yine romana devam ettim. Arkadaşlar gitti. Hava bulutlandı. Etrafa yağmur atıştırıyor. Saat altı buçuk raddelerinde yel-tufanla karışık

şiddetli yağmur yağmaya başladı. Etraftan seller yürüdü. Kütüphanenin etrafı göl oldu. Geçilecek hal kalmadı. Gök gürliyor, şimşek çakıyor. Yer-gök birbirine karıştı. Yalnızca kütüphanede beklerken kapı açıldı. Maarif Müdürü Vehbi Bey geldi. İkinci namazını kıldı. Sellerden geçip gidemedi. Saat alaturka sekize kadar kaldı gitti. Ben de yatsıya kadar kalıp camiye gittim. Sokaklarda sellerden geçilmiyor. Zor-güç camiye vardım. Namazdan sonra eve gittim. Yemek yedim saat üçte yattım.

Bugün Hafız Bahri'den İstanbul'dan hareket ettiğine dair haber alınmıştır.

6 Temmuz 1927

### **Sel Kürt Hafız'ın Bahçe Duvarını Yıkması**

Bu sabah kalktım. Kolumun ağrısı biraz azalmış. Turan Kütüphanesine geldim. İsmail Ağa biraz iyileşmiş. Kütüphaneye geldim. A.Z. geldi. Açtım, bir çörek aldırđım, yedim.

Gazeteler geldi kaydettim. Müze Müdürü Kabak Müezzinin Köse Hattat Ethem Efendi geldi. Dün geceki sellerden bahsedildi.

Sel, Kürt Hafız'ın evinin duvarını yıkıp bahçesine dolmuş. Çomar, Ayarık, Çiftlik Çayırı mevkillerinde çok zayıat var imiş.

Öğleye kadar boş oturdum. Öğle yemeğine eve gittim. Yemekten sonra kütüphaneye geldim. Akşama kadar yine gazete ve mecmua mütalaası ile vakit geçirdik. Akşam namazdan sonra eve geldim.

Biraderler bugün gidip tarlaları gezmişler. Her üçünü de sel basmış. Kazılı tarlada arpa, İbrahim Çayırındakinde yazlık ekili ve yatmış. Ancak tohumu elimize geçerse iyi deyi umut ediyorduk. Yarısını da sel berbat etmiş. Ne ise Kârthane<sup>6</sup> yerine gelince güzlük buğdayı idi. Hem de buğdayı ve samanı güzel 21 yığın olmuş. İyice bir kâr temin eder, diye güveniyorduk. Şimdiye kadar da burayı hiç sel basması görülmemiş idi. Birader varmış ki, bütün yığınlar su içinde kalmış. Üzeri açılmaz ise çürür, diyorlar... Çok mahzun olduk. Rahmet yine yağmur başladı. Şemsiye ile güçlkle kütüphaneye geldim. Yine Sepetçi Sokağından sel geldi.

Dün Çakırlı Camiinin müezzini Hafız Osman kokulu yağ satan Medineli Arap Hacı Abdullah namında bir zatı getirmiş. Ve Saraç Hafız da yanlarında

6 Kârthane: Çömlekhane, çömlek yapılan atölye.



nahivden (sentaks) Elfiye Şerhi Es-suyuti ile İbni Akılı (kitaplarını) istedi verdim. Yatsıya kadar mütalaa etti, gittiler. Ben de kütüphaneyi kapatıp camiye gittim. Namazdan sonra eve gelip yattım.

Bu gece İstanbulluz de merhum Elvan Aĝa'nın kerimesi Emine Hanım'ın baŐ rmesi<sup>7</sup> gecesi imiŐ . Sait oraya gideceĝim diye 20 kuruş  aldı.

---

7 D ĝ nden önce gelinin başına kına yakılması.

1928

*1 Kânûn-ı Sâni 1928*

### **Düğünüme Başlandı**

Bugün teehhülüm (evlenmem) için düğüne başlanmıştır.

Akşama yemek hazırlattık. Odada teyzemin kocası ve çocuklarıyla yemek yedik. Kürtoğlu Ahmet Ağa, Ahmet ve Şevket Efendiler ve sair misafirlerle gramofon çaldık. Saat altıya kadar vakit geçirip yattık.

Bu hafta izinli sayılmam için istida (dilekçe) yazdım. Maarif Müdürlüğü kanalıyla Vali Bey'den bir hafta izin aldım.

Bugün beş masaf baklava yazılmış ve hazırlanmıştır.

*2 Kânûn-ı Sâni 1928*

### **Resmi Nikâhımızı Yaptırdık**

Bu sabah kalktık. Akşama kadar ihtiyaçların alımı ve sair işlerle meşgul olduk.

Akşam ezanından sonra saat alaturka birde Evlenme Dairesine gittik. Ve nişanlım da geldi. Birbirimizle evlenmek istediğimizi söyleyerek nikâhımızı akdettirerek defteri imzaladık. Kız evi otomobille biz de yayan evlerimize geldik.

Bu gece yine gramofonla saat altıya kadar vakit geçirdik.

*3 Kânûn-ı Sâni 1928*

### **Sabaha Kadar Eğlendik**

Bu sabah kalktım. Çerkez Ahmet Efendi'nin dükkânına gittim. Yarın akşam davet edilecek zatları (kişileri) davet ettirdik. Akşam yakına kadar oturup eve gittim.

Bu gece davetli iki sofradan tertibatımızı yaptık. Maarif Müdürü'nü davet etmiştik. Davet etmediğimiz ilk mektep müfettişlerinden Şevki Bey'i

getirmiş. Birkaç kişi de davetsiz oldukları halde gelip sofraya oturdular. Asıl davetli olanlar ayakta kaldı. Çok mahcup oldum. Müfettişin lastikleri kaybolmuş. Benim lastikleri verdim. Sonra kalan lastiği de ben giydim.

Kuşçuoğlu Hacı Bekir Efendi yine kanun çaldı, dinledik. Sait ve Sıddık hafızlar sabaha kadar okudular, çaldılar. Tekrar sofraya yemek verdik, dağıldılar.

*4 Kânûn-ı Sâni 1928*

### **Güveyi Hamamı Eğlencemiz Hoş Geçti**

Bu sabah kalktım. Ahmet Efendi'nin mağazasına gittim. Kepekçinin Abdullah Efendi'ye, Mevlit'e davet edilecek zatlara davet ettirdik.

Mağazadaki Büğdüzlünün Şevket Efendi'yi de güveyi önüne davet ettik.

Akşam Ahmet Efendi ile eve geldim. Tıraşçı geldi. Tıraş oldum. Müsevvid Hacı Yusuf Efendi geldi. Amcam, bacanak Rifat Efendi ile vekâlet göndermiş. Şeri nikâhımız akdedildi.

Akşam yine iki sofraya yemek yendi. Misafirler güzel ağırlandı. Yatsıdan sonra birader Refet, gençler ile, ben de sarıklı arkadaşlarımla Yeni Hamama gittik, yıkandık. Sait ve Sıddık Hafızlar gazel okudular. Güzel vakit geçirdik.

*5 Kânûn-ı Sâni 1928*

### **Bir Gürültü ile Gelin Odasına Ulaştım**

Bugün hiç uyku görmeden kalktım. Gelin getirmek üzere Ahmet Ağa otomobil getirmeğe gitti. Ben de evden çıkıp Güveyi Hamamını çeken Azrailzâde Hakkı Efendi'nin hanesine gittim. Kendisini bize gönderip ben odada yattım.

Gelini indirmişler, geldi. Biraz ekmek yedik. Saat on birde bizim odaya geldim. Âdet-i belde (Çorumlunun âdeti) yanıma Kürelizâde Hafız Sıddık Efendi'yi alıp Hıdırlık'a türbeleri ziyarete gittik. Sonra Çorbacızâde Şevket Efendi'nin hanesine gittik. Çerez taksim edildi. Odamıza geldik. Mevlid-i Şerif okunmuş. Hazır bulunan cemaatin ellerini öptük. Bir gürültü ile eve gidiyoruz. Yüreğimiz çarpıyor. Nereye gittiğimizi bilmiyorduk. Evin önünde

Kurtoğlu Ahmet ve Çerkez Ahmet ve Şevket ve bazı ihvanın ellerini öpüp gelinin yanına girdim. Namaz kıldık. Oturduk.

Cenabı Hak hayırlı etsin.

6 Kânûn-ı Sâni 1928

### **Sabah Kapı Çalındı**

Bu sabah ışıırken kapı çalındı. Şevket Efendi ile Çerkez Ahmet Efendi geldiler. Yeni hamama gittik. Ahmet Efendi kendi eliyle bizi yıkayıp çıkarttı. Kendileri de yıkandıktan sonra beraber bizim odaya geldik. Çay içtik, yemek yedik. Öğleye yakın gittiler. Biraz eve gittim. Uyumak istedimse de muvaffak olamadım. Birçok kadınlar misafir geldiler. Odaya çıktım. Cuma namazına gittim. Cumadan sonra yine odada oturdum. Şevket Efendi'nin sıra daveti varmış. Evlerine çağırılmış, gittim. Yine ahibba (ahbaplar, arkadaşlar) ile birleştik. Akşamdan sonra yemek yedik. Ben oturmam, eve geldim.

Gelin Hanım uyumuş. Kalktı, oturduk. Kayınbirader yine her geceki gibi geldi, biraz oturdu gitti. Biz de yattık.

7 Kânûn-ı Sâni 1928

### **Duvak Merasimi Oldu - Akşam El Öpmeye Gittik**

Bu sabah kalktım. Duvak merasimi yapacaklar. Ev ve odayı temizlediler. Sandalyeleri tanzim ettiler.

Şevket Efendi'den gramofon makinesini getirttim. Çarşıya çıktım. Turan Kütüphanesine geldim. Sait de geldi. Elbisesini terzi dikmiş. Bir saat sonra al demiş. Gitti aldı geldi. Kütüphaneye gittik. Yeni elbisesini giyindi, gitti. Ben de bir iki arkadaş dükkânına uğrayıp eve geldim. Bu akşam kayınpederin ve validenin ellerini öpmeye gittik. Baldız ve bacanak da vardı. Saat beşe kadar vakit geçirip geldik.

8 Kânûn-ı Sâni 1928

### **Ailemden Memnunum**

Bu günlerde nasıl hareket ettiğimi ben tayin edemiyorum. Şurasını kaydedeyim ki, Ailemle<sup>8</sup> çok rahatım. Adeta kendi hanelerinde imiş gibi iş başına geçtiler. Her işleri görüyorlar.

---

8 Eşi Şehriye Hanım.

27 Kânûn-ı Sâni 1928

### **Tayyare İhtifal Günü**

Bugün pazar yerinde 38. Alay askerleri ve zabitanının iştirakiyle ihtifal merasimi (hürmet ve saygı için yapılan büyük tören) icra edilmiştir. Alay Kumandanı Şükrü Bey, Muallim Çorumlu Nazmi ve İstiklal Mektebi talebelerinden Galip isminde bir çocuk nutuk söylediler. Havaya üç el silah atılmıştır.

1 Şubat 1928

### **Danışmendname'nin Çoğaltılması Öyküsü<sup>9</sup>**

Kitap hakkında birkaç söz:

Melik Ahmet Gazi'nin hayatı ve muharebelerinden bahseden ve gayet eski yazma bir kitap 1 Mayıs 1325 tarihinde Mektebi İbtidai'den yeni çıktığım bir zamanda elime geçti, okudum. İstinsah etmek hevesine düştüm. Arkadaşım Kankurdanzâde Hafız Osman Efendi'nin dahi yardımı ile yazmaya başladık. Bazı defa da Dayızâdem Hacı Mehmet Efendi'den istifade ettik. Bazı sahifeleri de ona yazdırdık. Yarısını geçti.

Kitap sahibi bir ihtiyar acuze kadın idi. “Artık kitabımı veriniz, okutacağım” diye tacize de başladı. Ben de okuduktan sonra yine bize vermesine vadettirip (söz alıp) verdim ise de kadın öldü. O kitabı bir daha bulmak ve almak istedi isek de katiyen bulduramadık, öylece kaldı.

Aradan çok seneler geçti. Seferberlik belasını askerde geçirdim. Vatanıma avdetimde kütüphaneye hafız-ı kütüb oldum. Sonra 1341'de Milli Kütüphane yapıldı. Oraya tayin edildim. Orada vazife ile meşgul iken 1928 senesinde Çorum Kışlasına gelen 38. Alay zabitanından Nazmi Tuğrul Bey kütüphaneye devama başladı. Çorum hakkında bir tarih yazmaya azmeyletiğini, mütalaa edeceğini ve Çorum'a dair kütüphanede bir eser olup olmadığını sual etti. Ben de mezkûr natamam tarihten bahsettim. Görmek istedi. Evden getirdim. Mütalaa etti, çok beğendi. Nihayet bunun tamam bir nüshasını bulmaklığımızı

<sup>9</sup> Çorum'un Müslüman Türkler tarafından fethini anlatan en eski ve kaynak eser Danışmendname isimli el yazması kitaptır. Bu kitabın bir nüshası Çorum Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesinde bulunmaktadır. İşte aşağıda okuyacağınız yazıda bu eserin nasıl bir gayretle çoğaltılıp kütüphaneye kazandırıldığının öyküsü anlatılıyor. Bu bilgi notu, Çorum Milli Kütüphanesi Hafız-ı Kütübü Hasan Eşref Ertekin tarafından çoğaltılan nüshanın son sayfasında bulunmakta olup kendisine aittir.

rica etti. Ve bize de yeniden bir heves geldi. Çorum'u aradım, sual etmediğim kimse kalmadı. Nihayet Tuluk oğlu Mustafa Efendi nam bir kimsede bulduk. Hem Nazmi Bey istifade etti, hem de bu vesile ile benim natamam kitap itmam edildi.

Bu nüshanın tarih-i istinsahı (yazıya geçiş tarihi) 1322 diye yazılıdır. Ve Karacaköylü İsmail bin Süleyman'ın yazdığı kaydedilmiştir. Şu tarihe bakılırsa bu nüshada benim evvelce istinsah ettiğim nüshadan istinsah edildiği zannolunur.

Bunu okuyanlardan ricam beni de hayır dua ile yadetmeleridir.<sup>10</sup>

Çorum Sağrıcı Mahallesinde Tekkeli Hoca

Milli Kütüphane Hafız-ı Kütübü Hasan Eşref

29 Teşrin-i Sâni 1928

### **Ateş Değirmeni Mazot Yağıyla İşliyormuş**

Bu sabah kalktım. Kütüphaneye geldim. Merdiven başlarının babalarını çaktık.

*Köroğlu* gazetesine müsabaka kuponlarını gönderdik.

İmamet maaşını aldım. 620 kuruştur.

Birader Refet bugün beş ölçek buğdayı mütekait Ahmet Efendi'nin ateş değirmenine götürüp öğüttü. Değirmen mazot yağıyla işliyormuş. Güzel un ediyor. Gece yarısı geldiler.

30 Teşrin-i Sâni 1928

### **Millet Mektepleri**

Bu sabah kalkıp kütüphaneye geldim. Öğleye kadar Hacı Fazlı Efendi ve Başkâtip İbrahim Efendilerle oturduk. Millet Mektebi talimatnamesinden bahsettik. Cumayı bizim mahalle camiinde kıldım. Ninemin yanına gittim.

---

<sup>10</sup> Bu açıklama, bahsedilen kitabın son sayfasında yazılıdır. Eşref Ertekin'in çatısı göçen odasından evlad-ı manevisi Hakkı Bey, Hakkı Bey'in oğlu Ufuk Bey, Emekli Sahaf Mustafa Gökgöz ve Necati Şahin'le beraber çıkardığımız kalıntılar arasında elimize geçti.

Fevziye'ye kıraat okuttum. Yeni harfleri epeyce bellemiş. Kütüphaneye geldim.

İptidai muallimlerinden sıvacı Şevket ve Nuri Efendilerle oturduk. Bacanak Rifat Efendi de geldi.

Bugün koridordan Dedebaşın Fazlı Efendi'nin ve Şecaattinzâde Mehmet Efendi'nin şapkalarını çalmışlar. Kimin çaldığı belli değildir.

*1 Kânûn-ı Evvel 1928*

### **Fevziye Yeni Yazıyı Öğreniyor**

Bu sabah kalkıp öğleye kadar çalı kırdım. Bağın arayışını bitirdim. Baldız Safure Hanım geldi. İkinci sonuna kadar evde oturdum. Çarşıya çıktım.

Bahri Efendi'nin dükkânında sohbet ettik. Eve geldim.

Bu gece ninemin yanına gittim. Fevziye'ye ders bellettim. Saat dörde kadar oturup Fevziye ile yeni yazıya çalıştık. Sonra eve gelip yattım.

*4 Kânûn-ı Evvel 1928*

### **Tifo Salgını Korkusu**

Civar kasabalarda sari (bulaşıcı) hastalık olduğu Dahiliye Vekaleti tarafından tamimen bildiriliyor.

Müddeiumumi Muavini tifoya tutulduğundan Merkez ve Maarif kahveleri tathirat (temizlik) için kapattırıldı.

*29 Kânûn-ı Evvel 1928*

### **Halk Mektepleri İmtihanları Başladı**

Bugün evde otururken Maarif Müdürü Bey beni istemiş. Hemen yanına gittim. Kayseri'ye tayin olunduğuna dair Valiliğe emir gelmiş. Kendisinde

bulunan emanet kitapları iade etti. Biraderinin aldığı *Almanca Kavaidi* nam kitabı bulamadığını Ankara'ya vardığında göndereceğini söyledi.

Dün kütüphanede başlayan Halk Mektepleri imtihanları devam ediyor. Bu gece müderris Zarif Hoca imtihan olmaya gelmiş. Okumuş ama yeni yazı ile yazamamış, mahcup olmuş. İmtihanı kabul edilmemiş.

*31 Kânûn-ı Evvel 1928*

### **Kütüphaneyi Zabıtana Teslim Ettim**

Bugün balo hazırlıkları ikmal edildi. Kütüphaneyi zabıtana teslim edip çekildim.



1929

*1 Kânûn-ı Sâni 1929*

### **Bugün Maarif Vekili Mustafa Necati Bey Vefat Etmiştir**

Kütüphaneye geldim. Akşama kadar temizlikle meşgul oldum. Hademe Mustafa Ağa Vehbi Bey'in odununu taşımağa gitti.

Akşam, Millet Mektepleri toplantısı oldu. Şehrin yirmi yerinde açılan Millet Mekteplerinde vazife yapan memurlara başkanlık eden zatlar nutuk okudular. Bu arada Halk Fırkası mutemedi Mustafa Bey'le Muallim Mustafa Efendi de nutuk söylediler. Sonra mektep çocuklarından kızlar ve erkek çocuklar müsamere yaptılar. Buradaki Millet Mektepleri talebeleri bilumum hoca ve imam-hatip olduğu için kızların öyle dekolte yarı çıplak bir vaziyette oynamaları hoşlarına gitmedi. Kimi gözünü yumdu, kimi arkasını döndü ise de kimse aldırış etmedi. Zorla seyrettirdiler. Müsamereye saat dokuzda hitam (son) verdiler, dağıldılar.

*2 Kânûn-ı Sâni 1929*

### **Maarif Müdürü Vehbi Bey'e Veda Müsameresi**

Bu sabah kütüphaneye geldim. Muallimler Maarif Müdürü Vehbi Bey'e veda müsameresi vereceklermiş. Tertibatı ile meşgul oldular. Biz de yardım ettik. Salona halı filan çaktılar. Tezyinat (süsleme) yapıldı. Akşama kadar meşgul olduk.

*3 Kânûn-ı Sâni 1929*

### **Veda Müsameresi Tehir Edildi**

Bu gece verilecek veda müsameresi gelen telgraf üzerine Maarif Vekilinin vefatı haberi ile tehire uğradı. Akşama kadar oturduk. Gece Müdür Vehbi Bey kütüphaneye geldi. Geç vakte kadar oturduk. Evrad ve ezkâra dair kitapları mütalaa etti, gitti. Ben de eve gelip yattım.

5 Kânûn-ı Sâni 1929

### **Veda Müsameresi Yapıldı**

Bu sabah kalkıp kütüphaneye geldim. Veda müsameresi bu gece verilecekmiş. Tertibat ve hazırlıkla meşgul olduk. Akşam oldu. Radyum lambalarını yaktık. Bilumum muallimin geldiler. Kışlada askerlik yapan başka yerlerden gelen asker muallimlerden birkaçı zeybek oyunu oynadılar, çok güzel oluyor. Piyango vesaire birçok eğlenceli oyunlar çıkarttılar. Vali Bey de cemiyette bulundu. Çay ve bisküvi ikram edildi. Gramofon çalındı. Güzel eğlenceli bir vakit geçirildi.

Müdür Vehbi Bey bir nutuk söyledi. Muallim Mahir Bey mukabelede bulundu. Dağıldılar.

Bu gece Gazi Paşa'yı öldü diye çıkarmışlar. Birçok kişiler isticvap (sorgulamak) için hapsedilmiştir.<sup>11</sup>

3 Şubat 1929

### **Maarif Müdürü Recep Nuri Bey Çorum'a Geldi**

Bu sabah uyandım. Baldızın büyük oğlu Fazıl geldi. Soyunup koynuma girdi. Beraber yattık. Sevdim, sonra küçükleri geldi. Semahat yattı. Akşama kadar oynadılar. Dayım Hacı Ahmet Ağa'nın kızı Şükriye Hanım, hizmetçisini everiyormuş evden şerbete gittiler.

Bugün Maarif Müdürü Recep Nuri Bey Çorum'a gelmiştir.

Maaşı aldık.

---

11 Bu konu hakkında geçmişte o gece gözaltına alınan bir kişi şunları anlatmıştı: Kahvede gazete okuyan biri "Mustafa Necati ölmüş" yazıyor diye çevresindekilere konuşmuş ve bunu yanlış anlayan bir başkası "Mustafa Kemal ölmüş" şeklinde kahve dışında rastladıklarına söylemiş. Polis bu sözlerden haberdar olup o gece o kahvede bulunanların hepsini sorgulamak için gözaltına almış ve sorgulamalar sonucunda gözaltına alınanları serbest bırakmış. Yanlış anlama üzerine böyle bir olay yaşanmıştır. A. O.

5 Şubat 1929

### **Maarif Müdürü Kütüphaneye Geldi**

Bu sabah kalktım, kütüphaneye geldim. Öğleye kadar gazetelerle vakit geçirdim. Yemeğe gidip geldim.

Maarif Müdürü Recep Nuri Bey geldi. Kütüphaneyi gezdi, gitti.

Bugün Tayyare Cemiyeti, kütüphaneye hava rasadıyla ilgili iki kitap hediye etti. Makbuzlarını verdim.

28 Şubat 1929

### **Kavuklu Hamdi'nin Turnalarla Uçtuğu Tekerlemesi**

Bu sabah yolda Fetvahanenin hademesine rastladım. İmamet maaşını verdi. Altı yüz yirmi kuruş aldım. Turan Kütüphanesine geldim. Altı lira da Dede'den yani İsmail Ağa'dan ödünç aldım. On iki lira Sabit Efendi'yle hırkaların bedelini gönderdim.

Adana'dan Macit'ten mektup geldi. Karşılığını yazdım. Eve gittim.

Kavuklu Hamdi'nin turnalarla uçtuğu tekerlemesini ezberledim.

Bu gece Yozgatlı Hilmi Efendi'nin hanesinde çay içtik.

2 Mart 1929

### **İmam-Hatipler Yeni Yazıdan İmtihan Oluyor**

Bu sabah kalktım. Saat alaturka beş idi. Bir cüz Kur'an-ı Kerim okudum.

Hava gayet şiddetli soğuk, rüzgâr esiyor. Dışarı çıkamadım. Akşama kadar *Tayyare ile Devrialem* romanını okudum.

Akşamdan sonra imtihan için kütüphane açıldı. İmam ve hatipler imtihan oldular. Yeni yazıyı okuyup yazdılar. Genç muallimlerden Aydemir, Osman, Mustafa ve diğer muallimler vardı.

Damatzâde Emrullah Efendi, "Arap harfleri geriye gitmek" diye bir manzume okuyup gülüştüler. İmtihan geç vakte kadar devam etti.

4 Haziran 1929

### **Batumlu Hafız Çorum'da Görev Arıyor**

Bu sabah kalktım. Kütüphaneye geldim. Öğleye kadar kitap kaydıyla uğraştım.

Alaca'da Yeni Cami İmamı Batumlu Hafız Yusuf Efendi geçen cumartesi günü Çorum'a gelmiştir. Hâlâ Çorum'dadır. Bir vazife arıyor.

Öğle yemeğine eve gittim, geldim. Akşam oldu. Yarın akşam Seydimzâdelere davetli olduğum için kahve içmek üzere odalarına vardım. Kapıyı kapalı buldum. Kütüphaneye gelip oturdum. Sonra camiye ve oradan eve gidip yattım.

8 Haziran 1929

### **Banka Müdürü Fahri (Bilge) Bey**

Bu sabah geç vakit kalktım. Kütoğlu Ahmet Ağa'nın ailesi Yusuf Bahrizâde Abdurrahman Efendi'nin kız kardeşi öldüğü için akrabalık vazifemi taziye gitmek istedim. Dört tane, en büyüğü on iki yaşında, yetimleri kaldı. En küçük beşikte.

Ahmet Ağa'nın pederi Hacı Ömer Ağa'nın evde olup olmadığını haber alamadım, gidemedim. Çarşıya çıktım.

Banka Müdürü Fahri Bey'in bu gece bizim odaya teşrif etmesi için mektup yazıp gönderdim ise de misafiri geleceğinden, gelemeyeceğini beyan etmiş.

21 Temmuz 1929

### **Bu Gece Baldız Emine Hanım Bir Kız Çocuğu Dünyaya Getirdi**

Bu gece saat yedide kalkıp aşağı indik. Biraderle Emine Hanım da aşağıda imişler. Bu gece hiç uyumamışlar. Emine Hanım'ın ağrısı şiddetlenmiş. Ben yukarı çıktım. Arkadaş<sup>12</sup> da üstünü giyinip aşağı indi. Yattım ama bir türlü uyuyamadım. Terli olduğum için dışarıda da üşümüşüm.

---

12 Eşi Şehriye Hanım

Birader gidip ebe Tuluk Safuresi'ni getirmiş. Alaturka saat on iki buçukta bir kız çocuğu dünyaya geldi.

 ocu u kuca ıma verdiler. Ezan okuyup ismini Ayşe koyduk.

Sabah kütüphaneye geldim. Bugün  orum'a üzüm, patlıcan, karpuz, domates geldiğini söylediler. Lakin fiyatları çok pahalı. Kütüphanede akşama kadar gazetelerle meşgul oldum.

22 Temmuz 1929

### **Yeni Dünya Ayşe'yi Erzurum (Dede) Tekkesine Götürüp Getirdiler**

Bu sabah uyandım. Baldız şefika Hanım, yeni dünya Ayşe'yi yanıma getirip koynuma verdi. Biraz sevdim. Parma ımı ağzına verdim, emdi, götürdüler. Yine uyumuşum. Saat birde uyandım. Birader Fehmi ve kayınbirader Sait yayladan gelmişler. Kalktım. Baldız Emine Hanım'ın yanına vardım. Lohusa yatıyor. Hal hatırını sordum.

Kütüphaneye geldim. Arkadaş Sabit Efendi yine hasta imiş, gelemedi. Öğleye kadar yalnız oturdum.

 arşıda yeni arpa 50, buğday 140 kuruşa<sup>13</sup> satılmış. Bu sene çok ucuzluk olacağını söylüyorlar. Öğleye eve gittim.  ocu u bizim Arkadaş, şefika Hanım ve Ebe Safure ve Dayı Sait, Bezgino lu Hacı Ahmet Ağa'nın gelini, amcalarının yeni yaylı arabası ile Erzurum Tekkesine götürüp getirdiler.

3 Eylül 1929

### **Harman Vakti**

Bu sabah kalktım. Birader Refet Sarmaşa'ya saman bölmeye gitmiş. Kütüphaneye geldim. Öğleye kadar oturdum.   leyn eve gittim. Sa  mayalı s yapmışlar. Birazını harmana gönderdik.

Öğleden sonra kütüphanede yine yalnızdım. Arkadaş Sabit Efendi'nin bu dayı harmandan geliyormuş, onun için gelemedi.

13    ek başına fiyatları

Bu gece dehşetli gök gürledi, şimşekler çaktı. Bazı yerlere şiddetli yağmur ve dolu yağdığını haber aldık. Çorum merkezde çok şiddetli rüzgâr oldu ama hiç yağmur yağmadı.

30 Eylül 1929

### **Bugün Yeni Maarif Müdürümüz Şefik Bey Gelmiştir**

Sabah evden çıktım. Bahri Efendi'nin dükkânında biraz oturdum. Kütüphaneye gittim. Ateş yaktırdım. Öğleye kadar oturup eve gittim. Semahat var imiş, sevdim. Yemekten sonra kütüphaneye döndüm. Akşama kadar Ziraat Bankası Müdürü Sabıkı Fahri Bey'in istediği divanı yazdım, ikmal ettim.

Akşam namazına müezzin gelmedi. Karnında ağrı varmış. Osman Ağa müezzinlik etti.

Bu akşam *Hakikat* romanını okudum.

Bugün yeni Maarif Müdürümüz Şefik Bey gelmiştir. Genç bir müdür olduğunu söylüyorlar. Cenabı Hak hakkımızda hayırlı eylesin. Âmin.

20 Teşrin-i Sâni 1929

### **Malatyalı Mehmet Tevfik Efendi Müftü Oldu**

Bugün yine kütüphaneye gelip gitmekle vakit geçirdim. Hava açıldı, güneşli.

Malatyalı Mehmet Tevfik Efendi hükümet emriyle ve tayinen müftü oldu. İntihaba (seçime) lüzum görülmedi.

1 Kânûn-ı Evvel 1929

### **Vali Bey Kütüphaneye Geldi**

Bu sabah kalktım. Turan Kütüphanesine vardım. Hademe Mustafa Ağa geldi. Vali Bey kütüphaneye gelmiş. Koşarak gittim. Vali Bey deftere

bakıyormuş. Dört kitap seçti. Kitapları çıkartıp hazır ettim. Konuştuk,  ay içti, gitti.

Öğleye kadar gazetelerle meşgul oldum. Öğleden sonra Başkâtip maaşı getirdi. Kütüphanenin m teferrikasının (küçük ihtiyaçlar  deneginin) da geldiğini söyledi. Akşama kadar yine gazetelerle meşgul oldum. Sonra camiye ve eve tekrar camiye ve eve geldim.

*20 Kânûn-ı Evvel 1929*

### **Hastanın Ayağına Kara Tavuk Sarmışlar**

Bu sabah çok yağmur yağdı. Öğleye kadar kütüphanede defterle meşgul oldum. Öğleden sonra *Hakikat* romanını okudum. Eve geldim.

Baldız Emine Hanım'ın beline ağrı gelmiş. Öyle bir salgın varmış. Çerkez Ahmet Efendi'nin haremi de çok hasta yatıyormuş. Ayağına kara tavuk sarmışlar. Allah cümle hastalara şifalar versin. Âmin.

1931

6 Ağustos 1931

### **Ahşap Ev Tamir İster**

Bu sabah uyandım. Aşağı indim. Kiremit aktarmağa (Mero) İbrahim Usta geldi. Eski evin üstüne çıktı. İşe başladı. Biraz sonra yanına çıktım.

Kireççi ustası Canoğlu Ahmet Usta'ya haber göndermiştim, geldi. Kireç tembih edip yarın bacaları tamir yapmaya gelmesini kararlaştırdık, gitti.

Kütüphaneye geldim. Öğleye kadar kitaplar ve dolapların temizliği ile uğraştık. Öğleyin camiye sonra eve gittim. Yemek yedim. Baldız Safure Hanım çamaşır yıkıyormuş, Arkadaş oraya gitmiş. Baldız Emine evde kalmış.

Öğleden sonra akşama kadar yine temizlik ve yazı ile meşgul oldum. Akşam camiye ve sonra eve geldim.

Arkadaş gelmiş. Emine Hanım'ın yanında yatmak üzere Refiye gelmiş. Yatsı camiye gidip geldim. Refiye'yi Şefika Hanım'a göndermişler. Annesini de çağırmışlar. Emine Hanım'ın ağrısı tutuyormuş. Nenem ve Şefika Hanım da geldiler. Biraz Emine'nin yanında oturdular. Emine'nin ağrısı durmuş. Ev yalnız olduğu için nenem çocuklarla gitmek istedi. Korkmasınlar diye evlerine götürüp geldim. Odaya çıkıp yattım.

Sabahleyin erkenden uyandım. Namazı kıldım. Üzerimi giyindim.

7 Ağustos 1931

### **Müjde! Emine Ablam Oğlan Doğurdu**

Odanın kapısı şiddetle çalındı. Refiye geldi. "Müjde, Emine ablam oğlan doğurdu" dedi. Yukarı çıktım. Emine Hanım bizim odada yatıyor. Ebe, Safure Hanım yanında oturuyor.

Kundağı kucağıma verdiler. Mini mini, kara bir oğlan. Annesine "gözün aydın" dedim.

Ebe hanıma kundak parası 25 kuruş bahşiş verdim.

Kireç gelmiş ve ustalar da geldiler. Eski evin bacasını yapmaya başladılar.



Bugün kiremit aktarcısı gelmedi. Birader Sadettin kum ısmarlamıştı. Bir araba kum da geldi. Haşim de geldi. Biradere bırakıp evden ayrıldım.

Kütüphaneye geldim. Başkâtip İbrahim Bey gelmiş. Oturduk. Hacı Fazlı ve Safi Hoca,  oraklık bağlarında sayfiyede bulunan şecaattinz de Hacı Hüseyin Ağa davetine mevlide gittiklerini geldiklerini anlattılar. İsmail Ağa geldi.  ay kahve ısmarlayıp içtik. Öğleye kadar oturduk.

Cumayı Tahtalı'da kıldım. Eve geldim. Misafir varmış. Durmadım, ayrıldım.

Kütüphaneye geldim. İstanbul Vefa Lisesi Muallimlerinden şerif Bey geldi. Otururken Başkâtip İbrahim Bey'le genç bir bey geldi. Başkâtip, bu genci "Çorum Vali Muavini şevket Bey" diye takdim etti. Bildim. Bu  ocuk Velipaşaz de K r Hacı Ağa'nın torunu Kunduracı İhsan'ın oğludur. Üç sene evvel Mülkiye Mektebine Ankara'ya gitti. Bu sene  ıkımış (mezun olmuş) Çorum'a vali muavinliğine gelmiş. Biraz oturup gittiler.

Akşama kadar arkadaş Sabit Efendi Ceritz de Ömer Efendilerle oturduk.

Akşam camiye sonra eve geldim.

Baldız şefika Hanım bizde yatacak. Ben de nenem ve çocuklarla amcamın odasında yattım.

*8 Ağustos 1931*

### **Oğlan Helvası  alınıp Dağıtıldı**

Bu sabah kalktım. Kireççi ustaları geldi. Odanın bacasını tamire başladılar. Kiremitçi de geldi. Aktarmaya başladı. Yanlarına  ıktım. Öğleye kadar çalıştılar. Baca tamiri bitti. K  k odanın ocağının üstünü ve i ini, büyük odanın ocağının i ini tamir ettiler. K  k evin gus lhanesinin ve ambarın iki yanının duvarını, kürenin ağzını tamir ettiler. Akşama yakın kire  i işleri bitti. Amcam ve kayınbirader Sait köyden geldiler.

Akşam camiye gidip geldim.

Safure Hanım yenid nyaya oğlan helvası çaldı. Dağıttılar.

Bugün Halk Fırkası Reisi Matbaa Müdürü   pl oğlu Mustafa Efendi İstanbul'dan gelmiştir.

9 Ağustos 1931

### **Yenidünya Dedesinin Kucağında**

Bu sabah kalktım. Kiremit aktarmaya yine usta geldi. Odanın üzerinin yarım kalan yerini aktarıyor. Kütüphaneye gittim. Öğleye kadar gazetelerle meşgul oldum. Birader Sadettin'e Aydın'ın Kamil'i görüp 1000 adet tuğla tembih etmesini söylemişim.

Birader Refet köyden geldi. Çocuğun ve ailesinin (eşinin) selamete (sağlıkla) kurtulduklarına çok memnun oldu.

Öğleyin önce camiye gidip sonra eve geldim.

Ahbaplar, komşu ve akrabalarından lohusa görmeye börek, helva, şekerleme vesaire hediyeler gelmeye başladı.

Akşam eve geldim. Amcam, nenem (kayınvalidem) ve çocuklar hepsi bizdeler. Yemekten sonra amcam, baldız Emine Hanım'ın yanına çıktı. Yenidünyayı kucağına verdiler.

Yatsıya gidemedim. Odanın önünde cemaat olup namazı kıldık. Amcam gitti. Biz de yattık.

10 Ağustos 1931

### **Çatı için Gelen Kiremitleri Elleştik**

Sabah kalktığımda birader Refet'in ortakları Kazıklı Kayalı köylüler haşhaş tohumu getirmişler. Koşularını dama bağladılar.

Aydınlı Kamil, iki araba ile 1000 adet tuğla göndermiş. Arabacılara 50 kuruş ücretlerini verdim.

İbrahim Usta, gelen kiremitleri çatıya çıkartmamızı istedi. Makbule, Refet, Refiye, Haşim'le elleşerek öğleye kadar çatıya çıkarttık.

Arkadaşa (eşime) cehiz diye konulan lambalar meğer baldız Safure Hanım'ın olup şimdiye kadar bizde emanet durmuş. Amcam, Arkadaşa lamba almak üzere örnek göndermiş. Beğenmediler. Safure Hanım'ın lambalarını Haşim'le gönderdik.

Bacanak Rifat Efendi de bugün çocukları Fazıl ve Faruk'u sünnet ettirecekmiş.

Kütüphanede bugün benden başka kimse olmadığı için sünnete gidemedim. Ak am ziyaretlerine gittim. Çocuklara birer lira verdim. Annelerine “geçmiş olsun, gözünüz aydın olsun” dedim.

Çocuklar “sünnetçi kestiği etimizi nereye götürdü” diye soruyorlar. G ld k.

Eve geldim. Sadettin, Aydınlı Kamil’e tu la parası olarak 900 kuru  verdiğini söyledi. Ben de Sadettin’e parasını verdim.

*12 Ağustos 1931*

### **Bakır Kaplar Kalaya Gidecek**

Bu sabah kalktım. Kalaycı gelecekmi . Kalaya gidecek kapları hazır ediyorlar. İsmail A a için bir sahana helva koydurdum. Kütüphaneye gittim.

Kütüphanede Hacı Fazlı Efendi ile öğleye kadar oturduk.   leyn eve gittim. Tu la aktarılmasından ve bacaların tamirinden çıkan gub rleri (atık,   p) arabalarla attırmı lar. Dört araba olmuş. Arabacılara verdikleri kırk kuru u verdim.

Muallim L tfi Efendi’nin ak am davetine gittim. Dört sofrada olduk. Mevlidi Haşim Hafız okudu. Yatsıya yakın da ıldık. Eve geldim.

*13 Ağustos 1931*

### **Binhan ve Hakkı’nın Doğum Tarihleri**

Baldız Emine Hanım bugün biraz rahatsız.  ay i iriyorlardı. Binhan’ın nüfus tezkeresi bugün alınmıştır. İki sene on yedi gün k  k yazılmıştır. Bunun kayıt tarihi k  k Hakkı’nın doğum tarihidir.

*14 Ağustos 1931*

### **İki Masaf Kömbe**

Bu sabah kalktım.

Birader Refet yine ha    tohumu getirmeye köye gitmiş.

Evden “iki masaf kömbe yapacağız, bir fırın tembihle” diye söylediler.

Hizmetçi kızı alıp çarşıya çıktım. Kerem oğlu Şakir'in çalıştığı fırına vardım. Söyledim. “Getirsinler” dediler. Hizmetçi kızıma masafı buraya getirmelerini tembih edip eve gönderdim.

Öğleye kadar kütüphanede Hacı Mehmet, Fazlı ve Safi hocalarla oturduk. Öğleyin eve geldim. Yağlı kömbeden ben de yedim. Kütüphaneye bir tabak karadut götürdüm. Hacı Fazlı Efendi, Hacı Yusuf, Celep Ömer, Başkâtip İbrahim, Arkadaş Sabit Efendilere ikram ettim, yediler.

Akşam amcam, nenem ve çocuklar geldiler. Amcam bir masaf baklava yazılmasını ve bizde yenilmesini istedi. Yukarı evde baklava yazdılar, gittiler. Şefika Hanım bizde kaldı.

*15 Ağustos 1931*

### **Hakkı'nın Beşiğe Alma Eğlencesi**

....Bu akşam bize Refakat<sup>14</sup> ve Saibe'yi çağırmışlar. Çocuğu beşiğe koyma merasimi yapacaklar. Refakat ud çalıyor, Saibe tef.

Saat dörde kadar bir eğlenti yaptılar. Komşular, akrabalar, Hacı Beyamcamın hanımları varlardı.

Saibe, çalarken (söylerke, okurken) sokaktan geçen gencin biri “hey-hey” diye bağırış. Biraderler kızdılar. Ben de kızdım. “Artık yeter” diye eve haber gönderdim. Dağıldılar.

---

14 Eşref Ertekin'in günlüklerinde “Refakat” olarak yazdığı udi hanımın ismini Çorumlular “İfakat” olarak kullanmışlardır.

1932

12 Eylül 1932

###  şaret Olarak Tespih veya Mendil Verme  deti

Birader Ahmet gelecek nohudu bekliyor.

Bir pusula yazdım. Mustafa Ağa ile Bahri Efendi'ye gönderdim. Emanet olarak atını istedim. Bahri Efendi tespihini vermiş, “Eve gidin tespihi verin, atı alın” demiş. Birader Ahmet'i  ağırttım. Tespihi verdim, atı alıp gelmesini söyledim. At ham imiş, hem de tayı gezdirirken ayaklarını yıkamışlar. Hayvanı yormayın, dedim.

Öğleyin eve geldim. Ahmet gitmemiş. Sebebini sordum. “Amcam köye gidiyormuş, Fehmi de onlarla gidecek. Ben de gidersem evde kimse kalmıyor” dedi.

Sabaha karşı kapı çalındı. Köylüler kağnı ile ekin getirmişler.

13 Eylül 1932

###  omar'dan Bir Hakla ( l ek) Zuval (Kızılık) Geldi

Bu gece amcamgilde yattım.

Sabah oldu. Arkadaş  omar'a gidiyoruz, dedi. Nenem rahatsızdı. Yanına girdim. Sual ettim: Bunlar bağa gidiyorlar, senin yanında kim kalacak? “Osman Emmilerin Pilav Abla kalacak” dedi. Eve geldim. Ahmet hâlâ gitmemiş. Nohut hâlâ gelmemiş.

29 Eylül 1932

### şerbet   me Merasimi

Bu sabah uyandım. Çok terlemişim. Yatağın içine yapışmış gibi bir vaziyet almışım. Tezvarı (hemen) kalkamadım. Arkadaş, bugün yat diyordu. Ben de akşam şerbet var. Herkesi davet ettik. Ne yapacağız, dedim.  amaşırımı değişip kalktım.

Birader Fehmi'nin yanına  ıktım. Terlemiş. “Biraz ziyanım yok” dedi. Bugün odayı akşama hazırlayacaklar, bizim eve yatak yapsınlar, oraya  ık, rahat et, dedim. “Olur” dedi.

Evdan çıktım. Birader Refet'le Ahmet, teyzemgille ortak cevizi silktirmeye gitmişler.

Üşütme bugün yok. Kırgın ve yorgunum. Boğazım ağrıyor. Öğleye kadar bir iş göremeden oturdum.

Öğle üzeri çarşıya çıktım. Köse Ethem Efendi'ye rast geldim. Bu gece yeni maarif müdürünün gelip otele indiğini haber verdi.

Hacı Beyamcamın dükkânına uğradım. İki kilo şeker, yüz dirhem kahve aldım. Eve geldim. Birader Fehmi'yi yine yukarı çıkartmışlar. Arkadaşları hasta görmeye gelmişler. Odayı akşama hazırlıyorlar. Biraz çorba içtim. Fehmi'nin yanına çıktım. "Ziyanı yok" dedi.

Kütüphaneye geldim. Sabit Efendi ile saat beşe kadar oturduk. Kütüphaneyi kapatıp eve geldim. Birader Refet bağdan gelmiş. Davete onu gönderdim. Birader Ahmet geldi. Sadettin mağazadan geldi. Odayı yaktık. Şerbeti ezdirdim. Ömer'e haber gönderdim. Mahmure'yi çağırttım. Abdullah Hoca'ya haber ettim, geldi. Odaya oturttum. Önüne Salihoğlu Bahri Beylerden gelen çorbayı koydum. Ben de birkaç kaşık içip kalktım.

Misafirler gelmeye başladılar. Daha bizimkiler sofrada. Kahve pişmedi. Beni bir öfke aldı. Böyle vakitlerde canım tezleniyor, aceleci oluyorum. Ne yapacağımı şaşıyorum. Odaya çıkıyorum.

Kız evinden İsmail Ağa Halil Efendi, kayınpederi Ömer Ağa geldiler. Küçük Mustafa'yı da getirdiler. Mustafa odaya girince bir ağıt tutturdu. Geri gidiyor. Başında kaldık. Bir gürültü oldu. Eve koşuyorum. Milleti sofradan kaldırdım. Kahve pişti. Abdullah Hoca Gardiyan Nuri, Ölçek Mustafa, Amcam Sadık, Seydimzâde Ahmet Efendiler geldiler. Bizim Mustafa Ağa, İsmail ve Ömer Ağalar ve Halil Efendi kız evinden Necip ve Ahmet ve Göbeloğlu Mustafa Ağa ve oğlu Topal Mehmet hepsi tamam oldular.

Şerbeti getirmeye eve vardım. Şerbeti bardaklara koydum. Sürahi donatma telaşına düştüler.

Mahmure gelmiş, sürahi olmayıversin, diyorum. "Olmaz!" dediler.

Nihayet odaya tepsiyle şerbetleri gönderdim. Bu defa da Hoca'ya selam verecek adamı bulamıyoruz. Bizim Mustafa Ağa'ya talim ettik. İş çok. Sırayla üzeri örtülmüş bir rahle Hoca'nın önüne konacak. Sonra beş on kadehe doldurulmuş şerbeti ve bir adet de kurdelelerle süslenmiş yine içine şerbet

doldurulmuş sürahi büyük bir tabak üzerine konmuş olarak ve üzerine all -pullu kıvrak örtülmüş o tabakları götürüp rahlenin üstüne Hoca'nın önüne konacak. Sonra Mustafa Aĝa sen kalkıp Hoca'nın karşısına dikilip "Selamünaleyküm" diye selam vereceksin. Hoca selamını alıp "bundan murad nedir?" diye sana soracak. Sen de Yancıoĝlu merhum  mer Efendi'nin mahdumu  mer Efendi'ye Kars Kadısoĝlu İsmail Aĝa'nın kızını mehil münasip görmüşler sizden bir dua istiyorlar, diyeceksin.

Ve böyle oldu. Rahle tabak kondu. Sürahi kondu. Mustafa Aĝa dediklerimi söyledi. Hoca da dua etti. Kız oĝlan nişanlandı. Sonra tabak üzerindeki süslü sürahi alınıp kız evine gönderildi. şerbet kadehleri de Hoca'dan başlanarak odadakilere takdim edildi. Ve noksan kalanlara tekrar şerbet doldurulup daĝıtıldı. Bazıları ikişer içtiler. Kahve pişirildi. İçtiler. Yatsıya kadar oturup daĝıldılar. Biz de yatsıyı kılıp yattık.

*5 Teşrin 1932*

### **Sıtma Salgını-İlaç Kinin**

Bu sabah hasta gibi vücudum pek kırgın kalktım. Canım hiçbir şey istemiyor. Evden  ıktım. Turan Kütüphanesine uĝradım.   rek i geldi. "Bugün keteler çok güzel" dedi, 5 kuruşluk kete bıraktı. İsmail Aĝa  ay ısmarladı. Beraber yedik. K t phaneme gittim.

şecaattinz de Maĝazasına 500 kuruş gönderdim. Borcumdan düşmüşler.

Pencerenin önüne güneşe oturdum. Bir üşütme tuttu. Titriyorum. Ziraat Bankasından 20 kuruşluk bir kutu kinin getirttim.  ĝleye kadar   tane yuttum.  ş tme geçmedi. Arkadaş Sabit Efendi, eve gidip yatmamı söyledi. Kalkıp eve geldim. Hâlâ  ş yorum. Hem de bulanıyorum. Yataĝa yattım. Birden bire ateş geldi. Gözlerim dünyayı görmüyor. Midem bulanıyor. Arkadaş geldi. Leĝen getirttim. Karnımda yemek hazım olmamış. Ne varsa  ıktı. Bulantı devam ediyor. Parmak saldım. Fayda etmedi. Yattım. Akşama kadar yanıma kimse gelmedi. Yiyemiyorum.

Amcam, baldız Safure Hanım, nenem, biraderler gelmişler. Akşam sonu biraz gözüm açıldı. Çok terledim. Biraz yoĝurt yedim. Aĝzım acı. Biraderler yanımda oturup gittiler, yattım. Uyku yok ise de bir yerim aĝrımıyor, rahatım. ş k rlersun.

6 Teşrin 1932

### Nazar Değmiş, Kurşun Döktürün

Bu sabah biraz yüreğim dalmış, uyandım. Biraderler Kapaklı bağlarını kesmeye gittiler. Ben hâlâ titriyorum, kalkamıyorum. Vücudumda kırıklık devam ediyor.

Kapı çalındı. Hademe Mustafa Ağa geldi, dediler. Yanıma geldi. Kütüphaneye Vali Bey gelmiş. *Fuzuli Divanı* istemiş. Arkadaş defterde yerini, numarasını bulamamış. Birinci defterde numarasını bulurlar, kitabın olduğu camekânı da tarif ettim. Mustafa Ağa, kütüphaneye Müdür Şefik Bey'in geldiğini ve yarın Çorum'dan ayrılıyormuş, vedalaşmaya gelmiş olduğunu da söyledi gitti.

Öğleye yakın amcam geldi. Biraderin düğünü için ısmarladığımız inci için pazarlık etmiş. 80 liraya inmişler. "Alacaksanız, parasını hazırlayın" dedi.

Evden kadınlar, sana birileri buğlük (büyü) etmişler, nazar atmışlar, kurşun döktürmek lazım, dediler. Bir çaba hazırlık ettiler. Kurşun dökerken tuttıkları kalburu, kurşun dökenin arkasına koyup yuvarladılar. Çok tuhafıma gitti, güldüm. Bunları kadınlar nasıl uyduruyor ve inanıyorlar, bilmem.

Biraderler bağdan geldiler. Üç yük bir tay kadar üzüm çıkmış. Akşam yemeği yukarıda yedik.

Birader Sadettin ile inciye aldığımızda ve parasını nasıl vereceğimizi konuştuk. Nihayet valideden kalma miras altınlarından bozdurup alabileceğimizi söyledim. Pekâlâ, dediler. Yattım.

7 Teşrin 1932

### Maarif Müdürünü Çorum Muallimleri Amasya'ya Kadar Uğurlamışlar

Bu sabah arkadaş erkenden kalkıp Refiye'yi çağırması. Üzümlü çığnatıp şireyi ocağa koymuşlar.

Biraderler bugün İlice'ye gitmek üzere hazırlanıyorlar. Refet, Sadettin, Ahmet, Fehmi ve kayınbirader Sait yaylı ile gideceklermiş. Mağazadaki Sadık ve İbrahim Efendiler de gidiyorlarmış.



Kalktım. Arkama ve g  s me havlu sokturdum. Sol aya ımın kaşınarak yara olan yerine krem  aldım. Şimdi de acımaya başladı. Kütüphaneye gittim. Yolda Hacı Yusuf Hoca'ya rastladım. Bana hasta görmeye geliyormuş. Beraber kütüphaneye geldik. Adil geldi.

Maarif Müdürü Şefik Bey de yeni memuriyeti Amasya'ya hareket etmiş.  orum'daki muallimler de bir kamyon tutup Amasya'ya kadar teşyi (  rlamışlar) etmişler.

Şefik Bey layık adam. Vicdanlı, vazifeşinas, maiyetine yardımcı bir zat idi. Allah selametler versin.

Cumaya Tahtalı'ya gittim, yetişemedim. Eve geldim. Pekmez kaynıyor.

Akşam küre başında oturduk. Sıcak, bunaltıyor. Pekmez çok duruyor. K    baldız Fevziye ve Safure Hanım'ın kızı Semahat, pekmez çarpacak diye çocuklar da oturuyordu. Faruk uyudu. Onu aşı ı eve yatırdılar. Semahat'in de uykusu geldi. Yukarı çıkarttık, yattı. Uyuyamadı, kalktı. Aşı ı indi. Duramadı, tekrar yukarı çıktı uyudu. Ben de yattım.

*8 Teşrin 1932*

### ** nci Parası için Sandıktan  ıkarılan Altınlar**

Bu sabah kalktım. Biraderler ba a gittiler. Öğleye yakın çarşıya  ıktım. Cami-i Kebire gittim. Namazı kıldık.  arşambalı bir Hafız Kur'an-ı Kerim okudu. Dinledik. Güzel kıraati var. Eve geldim, Nenemgile gittim. Onlar da ba dan gelmişler. Geri eve geldim. Akşama kadar yattım. Abdest alıp camiye gittim, geldim. Bir toz, bir duman hava bozuldu. Şimşek  akıyor. Yağmur ya acak diye duvarlara asılı sucuk ve baldırcan (patlıcan) kurusunu aldık. Nenem, baldız Safure, Semahat, Refiye geldiler. Bizim olukta sirkelik dolu olduğundan onu boşaltıyorlar. Yarın amcamgilin  lice'deki ba larına gidilecek. Onlar da bizde ba  kaynatacaklar. Yatsıdan sonra oturdum. Yarın Adil'in elinden nasıl kurtulaca ız. Parayı nereden alıp nereye vereceğiz, diye düşünüyorum.

Herkes yattı. Birader Sadettin  arşıdan geldi. Aşı ı indim.

Sadettin, "Eşref A a yukarı gitmeden ş  altınlar nasıl olacak? Yarın parayı tedarik edip vereydik. Bugün Adil mağazaya geldi. Başıma amel oldu" dedi.

Sandığı açtık. Altınları çıkarttı. Büyük boy küçük boy ayırdık. Ne ederler bilmiyoruz. Kaç tane alalım, diye tereddüt ettik. Nihayet keseyi alıp seksen lirayı ödeyene kadar bozdurup kalanını geri koymaya, saklamaya karar verdik. Birader Ahmet'e de haber versek mi? diye Sadettin'e sordum. "Bilmem" dedi, yattı. Ben de yukarı çıktım. Saat on bire kadar şu defteri yazarak vakit geçirdim. Arkadaş dün gecedan beri uykusuz olduğu için uyudu gitti. Ben de yattım.

9 Teşrin 1932

### **Anamızdan Miras Kalan Altınları Satıyoruz**

Sabah evden çıkarken Ahmet'e inciye alıyoruz, senin de haberin olsun, seksen liraya pazarlık yaptık, dedim. "Bana öyle şeyleri danışmayınız. Zaten kendiniz yaptınız..." dedi.

Yine mi eski laf. Bu nasıl iş, dedim. Kurşunla vurulmuşa döndüm. Hemen yukarı çıktım. Yatağın içine oturdum. Yine mi eski düşünceler eski tavırlar geri geliyor diye kederlendim. Baktım vakit geçiyor. Ne yapalım, Cenabı Hak bana acısın. Meraka lüzum yok, diye kendimi teselli eyledim.

Yeni Maarif Müdürü Çorum'a gelmiş. Vali Bey'le görüşmüş. Otomobille kütüphanenin yanından geçtiler.

Çorum'da bulunan eski sarraflardan birisi olan Şamlıoğlu Fazlı Hafız Efendi'yi çağırttım.

Altınların dikili olanlarını arkadaş Sabit Efendi söktü. 55 muhtelif altın. Fazlı Efendi geldi. Altınları gösterdim.

14 tanesi İstanbul onluğu  
17 tanesi İstanbul yirmilisi  
3 tanesi Büyük İstanbul ve  
1 tanesi de direm, diye ayırdı.

Bunlara fiyat koyarım ama kati değil. Sonra tartar bir muayene yaparız, dedi, gitti.

Bir defa da Delikarazâde Osman Efendi'ye gönderdik. Dükkânda yokmuş. Sonraya kaldı. Öğleye kadar oturduk.

Bizden para alacak olan inci sahibi seyir yerinde gibi kahveye oturmuş, bekliyor. Un alacağım yağ alacağım, diye amcamın önüne geçmiş üç lira

almış.

  leyin eve gittim. Bahçede iki inek var. İki kara, birinin sırtında bir miktar sarısı var. Ortak ılar satmaya getirmişler. Akşam odada kalacaklarımış. Ahmet’i bulup pazara gideceklermiş. Geldiler, hayvanları alıp gittiler. Yeme imi yedim. Kütüphaneye geldim.

Mustafa A a ile Delikaraz de Osman Efendi’ye altınları gönderdim. Uzun boylu bakmış. Adetlerini ayırt etmiş. Büyük altınlardan birine bu para etmez teneke demiş. çamlı’nın verdiği fiyattan daha azını söylemiş.

Biz de şamlıo lu alsın ve parasını versin diye Fazlı Hafız’a gönderdik. Mustafa A a ile çamlı’nın ortağı Ahmet geldi. “Hafız A am çok yukarıdan tutmuş. Altınların benzer olanları birbirini tutmuyor. Biri büyük biri k  k. Kimi kalın kimi ince. Terazide konulunca fiyat çok yüksek bu fiyata alamayız, ancak 56 lira otuz kuruşa alırız dedi.

Tekrar Osman Efendi’ye gönderdik. Toplamını kaça alıyorsunuz? Sorduk. 56 lira altmış kuruş tutuyor. Nihayet 57 liraya alırım, beş para fazla veren varsa ona veriniz, diye haber geldi.

Akşam oldu, sabaha kalsın. Akşamın şerri sabahın hayrı dedik. Lakin inci sahibi alacaklı damladı. Para vermezseniz ne yapacağım, tahsildar peşimde geziyor, diye a lamaya başladı. Cebimde altı lira var, al dedim. “On lira olmayınca almam” diye diretti. 4 lira İsmail A a’dan getirttim, parayı ona tamamladık aldı gitti.

Akşam amcamla altın meselesini konuştum. Yarın bana gönder. Ben onu Osman Efendi’ye veririm, dedi.

*10 Teşrin 1932*

### **Elde Kalan Altınları Sandı a Geri Koyduk**

Altınları aldım, çamlı Hafız Fazlı Efendi’ye götürdüm. “Gönlün kalmasını altınlara Delikara şu tutarı veriyor, diye Delikara’nın pusulasını gösterdim. Altınlara bir daha baktı, “57 liradan fazla veremem. Delikara’ya verir” dedi.

Mustafa A a ile altınları amcama gönderdim. Amcam Delikara’ya yüklenmiş. “Ulan k r, anandan do alı bir iş göreceksin, bunları lafi yok, 60 liraya alacaksın” demiş. Amcam direktmiş, o direktmiş. Neticede 59 liraya pazarlık bitmiş.

59 liraya 35 altın verdik. Parayı aldım. Pusulayı da sakladım.

Adil bekliyor. Çağırdım. Parasını verdim. Gitti.

Akşam birader Sadettin'e dört mahmudiye ile beş yirmilik ve zaman içinde aldığım 5 lira ile iki mahmudiye verdim. Sandığa koydu. Arkadaş da amcamgilden geldi. Yattık.

*15 Teşrin 1932*

### **Komşu Çocuğuna Ad Koyma Merasimi**

Bu sabah kapı çalındı. Yeriklinin Hayriye Abla gelmiş. Kızından bir torunu doğmuş. Adını koymaya getirmiş. Sağ kulağına ezan ve sol kulağına kamet okudum. İsmi Meliha koyduk. Gitti.

Geç vakit çarşıya çıktım. Pazar yerinde bir yük keleş 60 kuruşa aldım. Yedi buçuk kuruşa eve getirttim.

Kütüphaneye gittim. Maarif müfettişlerinden Ahmet Tevhit Bey'e bir mektup yazdım. Bizdeki suretli (resimli) altınların resimlerini gönderdim. Öğleye kadar uğraştım. Camiye gittim. Okuma odası memuru Ethem Efendi'nin cenaze namazını kıldık. Cemaat çok kalabalık idi. Mezarlığa kadar gittik. Defin bitti. İlk Tedrisat Müfettişi ve Maarif kâtiplerinden Ruhi Beyler nutuk söylediler. Çelenk koydular.

Eve geldim. Dilimlik turşu doğruyorlar. Akşam amcamgilde kaldık. Çocuklar amcamla ben yatacağım diye uğraşıyorlar. Kura çektiler. Semahat'e isabet etti. Erken yattım.

*21 Teşrin 1932*

### **Çorum'da Panayır- At-Eşek-Adam Yarışları, Hayvan Sergisi**

Bu sabah erkenden kalktım. Küçük Binhan aşağıdan sesleniyor. "Emmi yarışa gitmiyoruz mu?" Geliyorum, dedim. Üstümü giyinip aşağı indim. Binhan, yeni elbiselerini giyinip hazırlanmak istedi.

Birader Refet'e baldızın çocuklarını da alıp kütüphaneye gelmesini tembih ettim. Birader Fehmi, Çerkez Hacı Ömer Efendi'yi akşama davet etmiş, Arkadaş yemek pişirmekle meşguldü. Biz Binhan'la evden çıktık.

Yolda birader Ahmet arkamızdan yetişti. “Ortakçı Satılmış,  orum’a gelmiş. Bize gelmek isterse, gelme diyemem. Sonra bana bahane bulmayın” dedi gitti. Kütüphaneye geldim.

Onlar da at yarişına gideceklermiş. Biraz oturduktan sonra kalktılar. Beraber gidelim, dediler.

Benim yanımda çocuklar kalabalık siz buyurun, ben sonra gideceğim, dedim. Onlar gittiler.

Biz de çocuklarla yola düştük. Tenha sokaklardan Tepecik mahallesinden Kalenin önüne çıktık. Sonra at yarişı mahalline doğru yollandık. Birçok teşkilat yapmışlar. Yollara teller germişler. Polis, jandarma, mahalle bekçilerinden yollara nöbetçi koymuşlar. Bilet alıp yaptıkları tribünlere girmeyenleri yaklaştırmıyorlar. Birçok ahali oturmışlar. Biz de bu kadar çocukla tribünlere girmeye cesaret edemedik. K  k Binhan’ın yine  işi gelirse dışarı çıkmak tekrar girmek g   olacak diye düşündük. Biz de bazı kimseler gibi bir tarlanın içinde oturduk. Biz yarişlar daha başlamadı zannediyorduk. Hâlbuki adam yarişı, eşek yarişı olup bitmiş. Celep Mehmet Efendi’nin eşeği birinci gelmiş. Adam yarişında bir köylü genç birinci gelmiş. Ne ise yarım saat kadar bekledik. Davul vuruldu. Trib n biraz yüksekçe bir tepede Sıhhiye Mektebinin ardında bulunuyor. Biz de aşağıda çukurda karşıda ortalık yerdeyiz. Atlar ve adamların nasıl oturup gezdiklerini hep görüyoruz.

Tay yarişı oluyor, dediler. Geride bulunanlara müsaade ettiler. Yariş yerine biraz yaklaşacak olduk. Atları dizdiler. Davul vuruldu. Haydiii, taylar koştular. Necip Efendi’nin kısrak tayı önde gidiyor. Bin metrelik yeri dolaştılar. Necip Efendi’nin tay birinci geldi. Bir de ahali Kışla tarafına doğru akın ettiler. Ne oldu? Diye yanımızdan atlılar geçtiler. Bizim kayınbirader Sait de atta idi. Onu gönderdik gitti, geldi.

“Yarişan atlardan birisinin binicisi attan düşmüş, bayılmış. Sonra iyileşmiş” olduğunu söylediler.

Birader Refet’i gönderdim. Büyük bir bostan (karpuz) aldurdım. Kesti. Tarlanın kenarına çekilip çocuklarla yedik. Çocukların  işleri geldi. İnsandan uzak yerlere çekilip işlerini görüp geldiler. Uzunca zaman geçti. Yine yariş atlarını dolaştırmaya başladılar.

Davul vuruldu. Biz de yine eski yerimize yanaştık. Bu defa büyük cins atlar yarişacak. Sekiz on tane var. Bin metrelik yeri üç defa dolaşacaklarımış.

Dizildiler. Jokeyler atlarına bindiler. Önlerine ip gerildi. Davul vurur vurmaz ipi çektiler. Atlar hepsi birden zorlattılar, koşuyorlar, bize doğru geliyorlar. Önde bir kır at geliyor. Arkasından sarı, Darendeli Ömer Efendi'nin atı. Diğerleri onların ardında. Seyredenler "Sarı at kuyruğu kaldırdı, birinci gelecek" diye konuşuyorlar. Kimileri de doğruluyor. "Kuyruğu kaldırmak kuvvetten ileri gelir" diyorlar. Atlar önümüzden gelip geçtiler. Önde giden atın sürücüsünün başı atın başı üzerine yapışmış gibi. Ayakları atın üzengisi üstünde gövdesi yay gibi kıvrık. Hem de atına hiç kırbaç vurmuyor. Atını kendi bildiğine koyuvermiş. Diğerleri ise arada bir kamçılarını şaklatıyorlar. İkinci defa yine evvelki sırada geçtiler. Üçüncü seferde önde giden attan başka bir at daha zorlattı. Sarı atla beraber koşuyorlar. Bizi de geçtiler. Bir de baktık atın birisi boş. "Sarı ata nazar değdi" dediler. Bunun adamı nerede derken bir de tarlanın içinde birisi cansız gibi yüzü üzeri düşmüş yatıyor, gördük. Aman herif öldü filan mı? Diyene kadar atlar mevkii (bitiriş yerini) geçtiler. Yukarıdan el şakırtıları geliyor. Ankaralı'nın kır atı birinciliği aldı, diyorlar.

Attan düşen adamın yanına sıhhiye neferleri koştular. Teneffüs-i suni yapıyorlar. Nişadır ruhu koklatıyorlar. Kaldırıp bıraktılar. Herif, dünyadan bihaber. Tekrar tarlaya yatırdılar. Köylüler "O adam öldü. Elleri yanına uzandı" diye hüküm ediyorlar. Bazıları yanına koştular geldiler. Ağzından, kulaklarından kan geliyor. Nefesi var, diyorlar. Adamı hastaneye kaldırdılar. Ahali birbirine karıştı. Herkes birbirinden haber almaya çalışıyor. Her kafadan bir ses geliyor.

Yine çocukları alıp gezmeye gerilere çekildim. Bir saat kadar daha selamet bir yer bulup oturduk. Ortalık açıldı. Yine atlar toplanmaya başladı. Bizde eski yerimize vardık. Yine sekiz on at var. Atlar dizildi. Yine ip çektiler. Davul vuruldu. İp çekildi. Atlar çıktılar. Yine önde bir kırat geliyor, geçtiler. İkinciye dolaştılar. Diğerleri çok arkada. İki kır at birbirini takip edip gidiyor. İkinci dolaşmada yarış hitam (son) buldu. Kır atın biri birinci, diğeri ikinci geldi. İkinci gelenin evvelki koşuda birinci olan Ankaralı'nın atı olduğunu söylediler ise de herkes bir türlü söz söylüyor. Pek iyi anlayamadık. Yarın Çorum *Gazetesi* yazınca anlarız. Gelecek çarşamba günü gazete çıkar ve tafsilatlıca her şeyi okur anlarız.

Bu arada tellal bağırmaya başladı. "At yarışları bitti. Yarın meydana çıkıp güreşecek olan pehlivanlar Milli Kütüphane salonuna gidip kayıt olsunlar. Defterde isimleri olmayan pehlivanlara yarın burada yer yoktur" diyor.

Ahali dağılmaya başladı. Biz de yavaş yavaş yola düştük. Trib nlere doğru çıktık. Sergiye gelen hayvanlara da ayrıca yerler yapılmış. Taylar, boğalar, koçlar, tiftik keçiler, tekeler, inekler ayrı ayrı yerlere bağlanmış teşhir ediliyor. Gezdik, seyrettik. Mal sahipleri boğa ve ineklerin kafa ve boyunlarına boncuklarla, koç ve tekelerin tüylerini boyamakla s s yapmışlar. Allı yeşilli seyrettik. Sonra eve geldik. Saat alaturka dokuza geldi.

Amcam bizden önce gelmiş. Birader Fehmi ile yemek yiyormuş. Sonraki attan düşen adamın nasıl olduğunu sual ettim. Zira amcam yarış heyetinde hakem olarak bulunuyordu. “Her ikisini de hastaneye gönderdik. Evvelki düşenin bir şeyi yok. Lakin sonraki düşen yolda gerili kazık üzerine düşmüş, boğazına yakın köprücük kemiği kırılmış. Yaşıyor ve konuşuyor. Acıyan yerini “şuram acıyor” diye gösteriyor, dedi.

Amcam yemek yedi gitti. Evdekiler, “misafir gelecek” dediler. Ben de odaya  ıktım. Radyum lambasını sildim, hazırladım. Kapı  alındı. Misafir hanımlar gelmişler. “Sen aşağı in” dediler. Eski eve indim. Onlar odaya  ıktılar.

*14 Kânûn 1932*

### **Komşu Kızı Roman İstemeye Gelmiş**

Bu sabah kalktım. Süt içtim. Hamdolsun vücudumda hastalığın ziyanı yok. Doğru kütüphaneye gittim. Bahri ve Halit Efendiler geldiler. Öğleye kadar oturduk.  ğle yemeğine  ıktım. Turan Kütüphanesine uğradım. İsmail Ağa namaz kıldı, geldi. Eve geldim.

K stek inin Mecit Efendi’nin kızı Nesime varmış. Roman istiyormuş. Verdim. Bir kâğıda yazıp kitap dolabına koydum. Biraz tiritle ekmek yiyip kütüphaneye gittim. Akşama kadar yine gazetelerle meşgul oldum. (şifreli iki satır)

Akşam camiye sonra eve geldim. Yatsıya gidip geldim. Arkadaş ve baldız Hacı Yusuf Hoca hanesine kına gecesine gittiler. Birader Refet’le saat beşe kadar oturduk. Arkadaş ve baldız kına gecesinden geldiler. Yattık.

15 Kânûn-ı Evvel 1932

### **Müezzinlere Türkçe Ezan Okumayı Talim Ediyorlar**

Bu sabah simit aldım. Çocuklarla beraber çay ve süt içtik, simit yedik.

Kütüphaneye gittim. Abdullah Hoca ile Halit Hoca geldi. Öğleye kadar oturduk. Yine gazetelerle meşgul oldum.

Seydimzâde Atıf Efendi geldi. On sandalye verdik. Evden de on sandalye götürmüş. Kız kardeşi Seniha'yı Dedebaşın Fazlı Efendi'ye vermişler. Şerbet yapıyorlarmış. Bizim evden de gidecekler. Mübareke bir batman pirinç gönderdik.

Öğle yemeğine çıktım. Hacı Beyamcamın dükkânına uğrayıp bir paket sekizlik sigara aldım. Turan Kütüphanesine gittim. Köfte ve tava getirttik. İsmail Ağa, Ömer Efendi ile yedik. Ben hisseme on kuruş verdim. Gazeteleri alıp kütüphaneye geldim. (şifreli bir satır)

Refet geldi. Turan Kütüphanesinden beş tane dosya alıp götürmesini tembih ettim. Ve zımba makinesini de verdim.

Akşama kadar Fırka içtima odasında Maarif kâtiplerinden Ruhi Bey birkaç müezzine Türkçe ezanın makamını talim etti.

Akşam camiye sonra eve gittim. Yemek yedik. Birader Sadettin ve Ahmet, Bezginlerin Fevzi ile Çavuş Hamamına gittiler.

Arkadaş ve baldızlar da Kekliklere mevlide gittiler.

Birader Refet ile biz de saat altıya kadar evde oturduk. Aldığım dosyalara ayırt ettiğim makbuzları senelerine göre yerleştirdim. Üç kısım yaptım. Maliye makbuzları, bekçilik makbuzları, kazanç vergileri makbuzlarını yapabildim. Diğerleri kaldı. Arkadaşgil geldi. Yattık.

20 Kânûn-ı Evvel 1932

### **Türkçe Ezan Talimi Devam Ediyor**

Bu sabah uyandım. Namaz vakti arkadaş kalkıp çay demledi.



Birader Sadettin'e haber etti. Mağazaya giderken geldi. Çay içti. Ben de bir kadeh sütle akşamki makarnadan yedim.

Evden çıktım, kütüphaneye gittim. Artık Tasarruf Haftası bitmiş. Sergilenen yerli mallarını kaldırıyorlar.

Öğleye kadar gazetelerle meşgul oldum. Abdullah Hoca geldi. Amcam kendisine Ramazanda bir mukabele okumasını tembih etmiş. “Kubbeli Camiinde ikindi vakitlerinde okuyacağım” dedi.

Öğleyin eve geldim. Yine odada köylü misafirler var. Hamamözülü Fazlı Ağa bir batman hediye pirinç getirmiş. Evden de birkaç batman daha satın almışlar. Arkadaş yine yemek hazırlıyor. Durmadım, kütüphaneye geldim.

Bahri Efendi geldi. Yine bugün bütün müezzinlere salonda Türkçe ezan talim ediyorlar.

Akşama kadar gazetelerle meşgul oldum.

Akşam eve geldim. Birader kızıyor. “Oda’da on üç kişi var. Sofra almıyor” diyor. Odaya çıkmayıp yemeği evde yedim.

Bizimkiler oturuyor. Komşu Nurettin düğüne başlamış odası yanıyor. Odada gramofon çalıyorlar. Geç vakte kadar oturdular. Yattılar. Ben de yattım.

1933

6 Kânûn-ı Sâni 1933

### **Ramazanda Gizli Gâvur Olmayalım Diye...**

Bu sabah kalktım doğru kütüphaneye gittim. Başkâtip İbrahim Bey geldi. Sonra Evkaf Müdürü Süleyman Bey geldi. Fırkada içtima varmış. Matbaa Müdürü Mustafa Bey de geldi ve diğer arkadaşlara haber gönderdiğini söyledi. Sonra, “Şecaattinzâde Salim Bey’den başkası oruç tutmaz ama yatarlar” dediler. Mustafa Bey de “oruç tutmazlar ama gizli gâvur olmayalım diye sahur yemeği yerler” diye söyledi, gülüştük. .... (şifreli bir satır) Gelenler salona gittiler. Öğleye kadar Halit Hoca ile oturduk.

Cumayı Tahtalı’da kıldım. Eve uğradım. Kütüphaneye gittim.

Hacı Fazlı Efendi, Şevket Efendi, Çerkez Ahmet Efendi yine Başkâtip İbrahim Bey ve Tomuş Nazmi Efendi, Mahkeme Reisi Ali Rıza Bey geldiler. Mütalaa yaptılar (Kitaplara baktılar, okudular, konuştular).

Akşam iftara yakın eve geldim. Binhan ve Hakkı’ya aldığım horoz şekerleri verdim. Güvendiler. Top atıldı. İftar ettik.

Teravihe Kubbeli’ye gittim. Namazdan sonra Çerkez Ahmet Efendi’nin hanesine gittik. Sabit ve Bahri ve Tütüncülerin Ahmet Efendiler varlardı. Saat altıya kadar oturduk. Çay içildi, ben kahve içtim. Sonra bestil (pestil), fındık, ceviz, eyvaz (üvez), elma yedik. Dağıldık.

24 Şubat 1933

### **Çorum’da Halkevinin Açılışı**

Bu sabah kalkıp doğru kütüphaneye gittim.

Halk Fırkası erkânı Halkevi açılacak diye dehşetli faaliyet gösteriyor.

Salona 400-500 sandalye doldurdular. Duvarlara firetraf halı çektiler. Dehşetli süslediler.

Öğleye kadar Hacı Fazlı Efendi, Hacı Yusuf Efendi ve Safi Hoca ile oturduk.

Vali Ali Cemal Beyle Belediye Reisi Şevket Bey de gelip gittiler.

Cumayı Tahtalı'da kıldım. Eve geldim yemek yedim. Hava bu gün gayet hoş, güneşli, bahar havası gibi.

Baldız Emine Hanım, Binhan ve Bülhan'ı soymuŐ, bitlerine bakıyor. Çocukları  Ő t rs n diye darıldım.

Kütüphaneye gittim. Kütüphanedeki sandalyeleri de salona almışlar.

Bizim odalardan birini Şapka ve paltoları asmaya a tıkt.  eri odada arkadaş Sabit Efendi ile Hacı Fazlı Efendi oturuyorlar. Ben de salona girdim.

Salon bilumum memur, muallim vesair halk ile dolmuş. Güçlükle Şevket Bey ve amcamın yanında bir yer bulup oturdum. Saat on beşe çeyrek var. Halk Fırkasının radyosundan başka bir radyo daha getirmişler. Karşılıklı kurdular. Saat tam on beŐte yayın başladı. Hemen ayağa kalktık.  stiklal MarŐı çaldı, oturduk.

BaŐvekil  smet Paşa nutka başladı. Yarım saat kadar sürdü. Sonra Necip Ali Bey konuşmaya başladı. Aman ya rabbi ne çene makine gibi aled-devam bir saat konuştu. Lakin gayet ilmi ve siyasi ve idari iŐlerden bahsetti. Halkevleri talimatnamesini izah etti.

Sonra bizim muallimlerden Alaybeyz de Naim kürsüye geldi. Bir Şiir söyledi. Sonra Halk Fırkası Reisi   pl z de Mustafa Efendi ve Burhanz de Mustafa Efendiler  ıktılar. Halkevleri ve talimatnamelerini anlattılar. Sonra Çorum Matbaasına yeni gelen muharrir hanım  ıktı. Ezberden dehşetli bir nutuk verdi.

Sonra Halk Fırkası Kâtibi Halit Bey  ıktı. Bugün Halkevimizin küŐadına dair sair 25 vilayet Halkevleri reislerinden gelen tebrik telgraflarını okudu.

Ve bizim halkevi k Őadı münasebetiyle Cumhurreisi Büyük Gazi'ye  ekekeğimiz telgraf metninin müsveddesini okuyup münasip olup olmadığını sual ettiler.

 inde bulunan birkaç Arabi kelimenin  ıkartılması Banka Kâtibi ve Hoca Fazlı Efendi tarafından teklif edildi. Cemaat hepsi birden alkıŐladılar. Sonra Şöyle olsun, böyle olsun diye herkes bir Şey söylemeye başladı. Nihayet telgrafi  orum Dil Derleme Cemiyetinin yazmasına karar verildi. Ve altına Belediye Reisi ve Şehir-köy muhtarlarından iki kimsenin daha imzalaması tasvip edildi.

Saat akşam alaturka on ikide dağıldık.

11 Mart 1933

### **Bursa'dan Gelen Tutuklu Ezancılar**

Bu sabah geç vakit kalktım. Aşağı indim. Birader Ahmet, terzi Bekir'in dükkâna paltosunu tamir ettirmeğe gitmiş, geldi. Yemek yedik. Amcamgile gittim. Öğleye kadar oturdum. Camiye gittim, Sonra kütüphaneye gittim. Biraz oturdum. Çarşıya çıktım. Hacı İshak Efendi'nin dükkânında oturduk. İkinci yaklaşınca kalktım.

Bakırcılar çarşısına doğru bir insan yığıntısı var. Orada sual ettim. “Mürteci hocalardan üç tanesini daha getirdiler” dediler. Baktım, polislerin önlerinde aksakallı, üç sarıklı götürüyorlar. Cami-i Kebirin avlusuna gittim. Abdest tazeleyip Turan Kütüphanesine geldim. Akşama kadar oturdum. Eve geldim. Sonra camiye gittim, geldim. Yemek yedik.

Birader Sadettin'de bir hırs var, söylemedi. “Amcama gidiyorum” dedi, gitti.

Yatsıya gidip geldim. Sadettin gelmiş. Odaya çıktım. Düşüncen neden, diye sordum.” Bir şey yok. Meroğlu Eşref bugün İstanbul'a gitti. Bana haber bırakmış. İbrahim'in yanına varmasın. Sonra adını onun da kötü yaparım. Ben Şecaattin firmasını yıkmış bilmem daha neler yapmış adamım. Orada, burada birleşip çay falan içmesin demiş” dedi.

Ben de bu mu idi düşüncen, ben de ne zannettim. Kendi bir defa adabı muaşeret öğrensın de insanla nasıl konuşulur, insan yanında nasıl oturulur, onu bellesin. Onun ne hakkı varmış, şöyle yapmayın, böyle yapmayın diye emir veriyormuş. İşte buna dır-dır derler. Sen de bunları laf diye düşünüyorsun. Allah'ın izni olmadıkça kimse kimseye bir şey yapamaz, diye teselli ettim. Eve indim.

Baldız Şefika “bu akşam bize gelin” diye çok rica etmiş. Arkadaşla amcamgile gittik. Amcam namaz kılıyormuş. Oturduk. Amcamgilde yattık. Gece çok rahat uyumuşum. Hiç uyanmadım. Rüzgâr çok şiddetli esiyor. Adeta havada değirmen döner gibi gürültüler yapıyor. Hava bozuk.

14 Mart 1933

### **Halkevi Dil Edebiyat Şubesi Üyeliği**

....Bu gece saat yedide Halkevleri Edebiyat-Dil-Tarih Şubesi içtimai varmış. Bana da gel, dediler. Beni de dâhil-i defter etmişler.

Halk Fırkası Heyet-i İdare odasında toplandık. Üç aza intihap edildi. Maarif Müdürü, Muallim Behram Bey ve Orta Mektep Müdürü Beyler seçildiler.

22 Mart 1933

### **Beni de Dil Tetkike Yazdılar**

...Öğleden sonra Maarif Müdürü, Orta Mektep Müdürü ve Muallim Behram Bey geldiler.

Halkevi Tarih- Dil- Edebiyat Şubesi azalarının iş bölümünü yaptılar.

Vali Ali Cemal Bey, Madenzâde İhsan ve Orta Mektep Tarih Muallimi Halil Beyler konferans verecekler ve Muallim Yusuf Bey bunların ve diğer konferansların tespit-tanzim memuru, Muallim İbrahim Bey'i de konferans evrakının yazımı vesair işlerine yardımcı, Orta Mektep muallimlerinden Tevfik ve Tahir Beyleri ve Alay Zabitanından Mülazım Enver ve Halk Fırkası Kâtibi Halit ve beni de dil tetkike yazdılar. Diğer azaları da nereyi isterlerse orada çalışmalarında muhayyer bırakıp talimatnamelerini tanzim ettiler.

1934

22 Şubat 1934

### **Baş Kayyum Ömer Ağa'nın Vefatı**

... Bugün Cami-i Kebir'in baş kayyumu Kurtoğlu Ömer Ağa vefat etmiş. Allah rahmet eylesin. Biçare çoktan hasta olmuş yatıyordu. “Nüzul oldu” diyorlardı.

5 Mart 1934

### **Ulu Cami İmam ve Hatibi Kürt Hafız Mehmet Arif Efendi'nin Vefatı**

....Öğle yemeğine eve gittim, kütüphaneye dönüyordum. Tellal bağırmaya başladı:

“Cami-i Kebir Hatibi Kürt Hacı Hafız Mehmet Arif Efendi vefat etmiştir. İkinci namazından sonra Ulu Mezara defin edilecektir. Allah rahmet eylesin...”

On bir gündür yatıyordu. Zaten ölür diyorlardı. Nefes darlığı ile el ve ayaklarında şiş varmış... Çok yandık.

İkindiye çeyrek saat kala camiye gittim. Cami cemaatle dolmuş. Çardakta bir yer bulup oturdum. Bilumum hafız ve hocalar birleşip cüz okuyup bitirmişler. Dua edildi. Herkes mahzun. Herkes içten içten of çekip ağlıyor. Namaz kılındı. Cemaat dışarıya hücum etti.

İmam kalkıp “Ey ahali telaş etmeyiniz, cenaze namazını içerde kılınız. Cenaze namazından sonra cami içindeki cemaat tamamen dışarı çıkmayınca cenaze musalladan kaldırılmayacak” dedi.

Ne ise cemaatin çoğu oturdu. Çok insan da yine dışarı çıktı. Ben de içeride kaldım. Cenaze namazı kıldık. Sıkışa sıkışa dışarı çıktık. Her taraf insanla dolmuş, Ayak basacak yer yok. Tellallar “Cemaat ileri gidin!” diye bağırıyorlar. Cami-i Kebirden Hükümet Konağı önüne kadar iki geçeli halk dolmuş. Cenaze gelecek diye bakışıyorlardı. Polis memurları ahalinin itişip kakışmalarını men için uğraşıyorlar.

Halkın çoğu çarşının diğer arastalarından seğırtip cenazenin önüne çıkacağım diye yoruluyordu. Cenaze ise eller üzerinden parmakların ucunda

gidiyor, adeta bir fil üzerindeki taht... gibi sallanıyordu. Boyu kısa adamlar, “eyvah biz tutamayacağız!” diye yanıyorlar, dövünüyorlardı. Ben ancak cenazeden iki kurşun atımı ileride yer buldum, oradan gidiyorum.

Kadınların, ihtiyar erkeklerin ağlamalarına insanın kalbi dayanamıyor. Hepimiz gözyaşı döküyorduk. Bu hal ile tamam yarım saatte mezara vardık. Bir de ne görelim, kabristan adamla dolmuş.

Garp tarafı nihayetlerinde Hıdırlık yolundaki harmanlara yakın duvarın iki metre açığında açılan mezara gömüldü. Yarım saat kadar da mezarda dua vesaire için bekledik. Cenaze kabre konulur iken yağmur çiseliyor ve güneş de doğuyordu. Bir de şark tarafında alâimsema (gök kuşağı) belirmişti. Bu da imanı kâmil ve mü'min-i tam olarak gittiğine işarettir, diyorlardı.

.....

Akşam evde biraderlerle hep merhumdan bahsettik.

Ahlaklı, saf, temiz hiçbir kimsenin gönlünü kırmamış bir zat olduğunda bilumum halk müttefiktir. Allah rahmet etsin. Âmin.

15 Mart 1934

### **Ulu Cami Bahçesinden Kaldırılan Mezarlar ve Kesilen Ulu Çınar**

... Cami-i Kebir'in etrafında bulunan mezarlar kaldırıldı. Mezarların bulunduğu yere bahçe yapıyorlar. Çam da dikmişler. Amcamla beraber bakıyoruz.

“Diktikleri çam ağaçları için büyürse güzel olacak” diyorlar.

Her biri bir tarih bahçesi olan mezar taşlarının kimini kırıp, kimini duvar yapıp, kimini kaybettiler. Bunların zayi oluşuna hiç eyvah diyen yok. Teessüfler olsun. Hem o mezarlıkta bulunan belki bin senelik bir yaşa ve hayata malik olan koca çınar ağacını kesip odun yaptılar. Acımamak kabil değil.

Bir gün çınarı keserlerken başında dikilip bakan cemaatle Evkaf Müdürü'ne seslenip “Niçin bu tarihi ağacı kestiriyorsun?” dedim.

“Şu kocamış, köhne, içi oyulmuş, yalnız kabuk kalmış çürük ağaç mı tarih oluyor? Bundan sonra burada mezar kalmadı. Yapılacak bahçenin manzarasını bozar. Dalları filan azalmış, hemen hemen kuruyacak” dedi.

Cemaatten bir zat da: “Beyefendi öyle deme. Eşref Efendi doğru söylüyor. Hükümet bu gibi eski ağaç ve mezar taşları gibi eski eserlere itibar eyliyor, korumamızı istiyor” dedi.

“Bırak canım bunlar bir tarihi eser olamaz” diye bizi teşhil etti (cahil yerine koydu).

...

### **Musalla Evvelce Caminin Sol Tarafında idi**<sup>15</sup>

Musalla evvelce Caminin sol tarafında idi. Bu düzenlemede sağ tarafa alındı. Sağ tarafa alınınca ilk cenaze namazı kılınan da Koloğlu Rıza ve Hakkı'nın anneleri olan Nuriye Hanım oldu.

İmam-Hatip odaları da ikmal edilmeye çalışılıyor.

23 Mayıs 1934

### **Âşık Necmi'yi Sordum**

Seydimzâde Hoca İsmail Hakkı Efendi kütüphaneye geldi. Âşık Necmi'yi sordum.

“...Evet, Necmi çok yaman idi. Anasının babasının vezir oğlu, derlermiş. Seydimlerden bir kadının üstüne içgüveysi girmiş. Senin baban da dayılarının dayısı oluyor.

Necmi'nin, kahvede meşhur Âşık Emrah ile imtihanı vardır. Ben o zaman yirmi yaşında idim. Ders çalışıyordum. Hiç öyle şeylerle alakadar olmazdım. Koşma ve divanlarından hiç bilmiyorum. Lakin zamanının ender bulunur şairlerinden olduğunu söylerlerdi. Orta boylu ufak kesim, entari ve mes-pabuç giyer yetmişlik bir ihtiyardı.

Emrah ise iri cesametli, gümrah sakallı, nurani bir adamdı” dedi.

Aramızda bulunan Kars Kadısızâde seksen yaşındaki İsmail Ağa da Hoca Efendi'nin bu sözlerini tasdik etti. “Ben de ufaktım. Mutafta çıraklık yapıyordum. Kahvede Necmi ile Emrah'ın imtihanını dinledik. Necmi ile Emrah karşı karşıya oturup sazları kucaklarında birbirlerine karşı beyitler

---

<sup>15</sup> Musalla taşı, cenaze namazı kılmak için tabut konulan taştır. Cenaze namazı kılınan bölüme “musalla” adı verilir. Ulu camimizde bulunan musalla taşı 1934 yılından önce doğu tarafında imiş. Eşref Ertekin bu günlüğüyle bizlere çoğumuzun bilmediği bir bilgiyi aktarmış oluyor.



söylediler idi. Ben belleyemedim lakin peder bellemiş. Onları çok sever okurdu” diye tasdik etti.

Hoca Efendi tevell d n z kaç? Diye sual ettim.

1267 dedi.

Nazmi Efendi Hoca bu olaya 20 yaşında şahit olduğuna göre o günün tarihi 1287 olur, dedi.

*31 Mayıs 1934*

### ** orum’da İlk Siren Sesi- Canavar**

Bugün Saat Kulesine konulan kornanın tecrübesini yaptılar. Mahallelerden kadınlar çarşıya hücum ettiler.

“Ne oluyor, ne sesi bu” diye halk hep taacc ple (merakla) durup dinliyor. Sese şaşırıyorlar. Sığır sesi gibi. Halk bu makinenin adını “Canavar” koymuştur.

1935

11 Mart 1935

### **Vaiz Yozgatlı Ahmet Efendi'nin Vefatı**

Ulu Cami vaizlerinden Yozgatlı Ahmet Efendi vefat etmiştir. Allah rahmet eylesin. Padişahlık zamanında bir yolunu bulup müderrislik almış, hitabette de zayıf bir kimse idi.

14 Mart 1935

### **Eski Kıyafetle Bir Hatıra Resmi**

Fotoğrafçı Hasan Basri'ye gidip bir hatıra olmak üzere sandalye üzerinde oturduğum yerde cübbe ve sarıkla bir fotoğrafımı aldirdim.

Tanesini iki kuruşa aldığım portakalları evdekilere taksim ettim.

25 Mart 1935

### **İki Ay Sonra Kıyafet Değişecek**

Evden iki helke süt getirttim. Birisini Kabak Müezzinin hasta yatan Köse Ethem Efendi Hoca'ya, birisini de yine hasta olan Kars Kadısıoğlu İsmail Ağa'ya gönderdim.

Fotoğrafçıya uğradım. Küçük kartlara bastığı altı fotoğrafımı aldım. Bir adet levhalık büyük fotoğrafımı sonra yapacağını söyledi. 125 kuruş verdim. Eve geldim. Fotoğrafımı baldızlar çok beğendiler. Çıkarılan kanun üzerine iki ay sonra kisveyi ilmiye değişecekmiş. Bir hatıra olarak kalır diye (imam kıyafetimle) fotoğrafımı aldirdim.

9 Nisan 1935

### **Samsun'a Konser Vermeye Giden Gençlerimiz**

Çorumlu musikici gençler Samsun'a müsamere vermeye gitmişlerdir.

11 Nisan 1935

### **Sarıklı Hocaların Şapka Giymesi**

Evkaf Dairesine toplanan sarıklı hocalardan 1 Mayıs'ta şapka vurunacaklarına dair imza almışlardır.

2 Haziran 1935

### **Sabah Kahvaltısı da Leblebi Çayla Olur mu?**

Bu sabah kalkınca yatmadım. Hacı Recepzâde Ahmet Efendi İstanbul'dan gelmiş, “sabahleyin bahçede havuz başında çay içelim” demişti.

Ahmet Efendi'nin evine gittim. Oturduk. İstanbul'dan bir levha almış. Cenabı Peygamber zamanında Mısır Meliki Mukavkıs'a yazılan bir mektup sureti imiş. Onu gösterdi. Baktım.

Sonra Çerkez Ahmet Efendi ile Haşim Hafız da geldiler. Leblebi ile çay içtik. Bir deste gül verdi. Bahçeye İstanbul'dan getirdiği yediveren güllerini gösterdi.

Çerkez Ahmet Efendi ile beraber çıktık. Eve geldim.

Bizim evdekilere karnım aç, deyince “davetten gelmiyor musun?” dediler. Ekmeksiz leblebi ile çay içtiğimizi söyledim. “Sabahleyin davete gidip de leblebi ile çay içenin aklına güleriz” deyip epey güldüler. Ben de güldüm.

Bugün Vali'nin cenazesi merasimle kaldırıldı. Ulu Mezara yüksek tepenin üstüne gömüldü. Oğlu ve damadı gelene kadar cenazeyi kar içinde bekletmişler.

3 Haziran 1935

### **Yağmur Duası ve Taşa Okuma Geleneği**

Bu sabah arkadaş erkenden kalktı. Bulgur kaynatacaklarmış. Ben de kalktım. Saat alaturka 11'de Camii Kebire gittim. Bilumum hafız ve hocalar davetli imiş, geldiler. Yeniden taş a okuduk. Üç buçuk saatte bitirdik. Yetmiş hafız var idi. Yetmiş bin taş a okuduk.

Azrailzâde Hakkı Efendi gelmiş, kütüphaneye geldi, görüştük. Gümüşhacıköy'den müderrisliğini buraya nakil ettirmiş. Bugün ikindiye vaaza çıkmış. Müftü Efendi işe başladığını bildirecekmış.

16 Haziran 1935

### **Bir Rica – Müftü Kim Olacak?**

.....

Başkâtip İbrahim Bey geldi. Öğleye kadar oturduk. Fırka Başkanı Çorum Saylavı (mebusu) Ali Rıza Bey bugün geliyormuş. Fırka heyeti idaresi karşı gitmişler.

Başkâtip, Kayış Şevket Efendi'yi çağırdı. “Herhalde öğle yemeğine size gideceğiz, bize bir kıymalı yaptır” dedi.

Epeyce uğraştılar. En sonra Şevket Efendi “haydi gidelim” dedi.

Arkadaşla (Sabit Efendi) beni de aldılar. Beraber gittik. Evin üstündeki bahçeliğe oturduk. Yemek hazırlanıncaya kadar çiçeklerine baktık. Yemek hazırlandı. Mıklama, kabak dolması, salata, kiraz, bal ile karnımızı doyurduk. Kahve içtik. Kütüphaneye geldik.

Hacı Fazlı Efendi gelmiş. Oturduk. Sonra bir köy muallimi geldi. Osmancıklı imiş. “Müftü kim olacak?” diye sorduk. “Kendi müftü oğlu olduğunu, büyük kardeşi tahrirat kâtibi Şemsettin Efendi'nin müftü olacağını” söyledi.

....

Günler uzun akşam olmuyor. Hacı Fazlı Efendi, usandı gitti. Seydimzâde Hüseyin Efendi mahdumu Nazım gelmiş. Orta Mektep imtihanı veriyormuş. Riyaziye imtihanına Hacı Mehmet Efendi mahdumu Macit Efendi girecekmış. “Söyle de biraz yazılıdan numaram (notum) az, yardım etsin de bir ders için geri kalmayayım” dedi.

Macit'e bir mektup yazdım. Mustafa Ağa ile evine gönderdim. “Pekâlâ” demiş.

Akşam Cami Kebire sonra eve gittim.

Yemeği odaya gelen misafirlerle yedik.

Yatsıya gidip geldim, yattık.

21 Haziran 1935

## Tellal Bağırıyor Kadınlar Peçesiz Gezecek!

...

Bugün Belediye tarafından “Kadınlar sokaklarda peçesiz gezecekler” diye tellal çağırmış. Allah encamımızı hayretsin. Âmin. Arkadaş gayet mahzundur.

### Çakırlı Cami 1935 Yılında Yıkılmasaydı<sup>16</sup>

*1935 yılında tamamen yıktırılan bu cami hakkında esaslı ve belgeli bilgileri, Eşref Ertekin'in günlük defterleri sayfalarında buluyoruz.*

*“Çorum Cami ve Mescitleri” adıyla 2004 yılında Çorum Belediyesi Kültür Yayınları arasında yayımlanan ve Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir Dünder tarafından hazırlanan kitap içinde “Çakırlı Camii”ne de yer verilmiştir.*

Çakırlı Camii hakkındaki bilgilere, arşivlerde mevcut 1890 Osman Bey “Çorum haritası” olarak bilinen belgede şekil olarak, Vakıflar arşivinde de ne zaman yıkıldığına ait kayıtlarla ulaşıyoruz. 1890 Osman Bey haritasında caminin adı belirtilmeden yeri belirlenmiş ve sadece cami olarak işaretli.

*Vakıflar arşivinde de bulunduğu mahalle adı ile Çakırlı Camii kaydı var. Nokta olarak caminin bulunduğu yer ve caminin özellikleri belirtilmiyor. Cami ve mescitlerimiz üzerine çalışıp bize önemli bir kaynak eser kazandıran Abdulkadir Dünder Bey bu bilgilerden başka bir bilgiye ulaşma imkânı bulamamıştır. Gönül isterdi ki; biz, Abdulkadir Dünder bu çalışmasını yapmadan önce, şu günlerde elde ettiğimiz bilgilere sahip olsaydık ve Eşref Ertekin'in günlüklerini kendisine sunabilseydik. Umarız, Çorum Cami ve Mescitleri kitabının ikinci baskısı yapılırken bulduğumuz bu yeni bilgiler not olarak eklenir ve şehir tarihimize ait bilgilerimize yeni bir sayfa daha eklenmiş olur.*

Çakırlı Camii elde ettiğimiz yeni bilgilere göre; Çorum'un fethinden sonra yapılan ilk camilerden biri, belki de birincisi olduğu anlaşıyor. Sebebi ne olursa olsun, yani biz, 1935 yılında sadece bir mabet binası değil, Çorum'un ilk tapu senedi sayılacak bir tarih abidesini yıkmışız.

*Halen günümüzde ibadete açık olan “Çakır Camii” ile söz konusu olan Çakırlı Camii arasında isim yakınlığından başka hiçbir ilgi yoktur. Bu iki cami birbirinden farklı yerlerde ve birbirinden ayrıdır.*

<sup>16</sup> Bu bilgiler, çalışmanın esasını oluşturan günlük metinlerinden olmayıp yazarların çalışmaya bir ekidir. Dolayısıyla ana metinden ayırmak adına italik olarak yazılmıştır.

*Eşref Ertekin'in günlükleri, Çorum tarihi ile ilgili pek çok yeni bilgileri günümüze taşıırken Çakırlı Camii hakkında bize esaslı ve belgeli bilgileri de vermektedir. Bu caminin niçin yıkıldığını, nasıl yıkıldığını, yıkımı önlemek için nasıl çırpındığını ve yıkımın sürdüğü günleri nasıl takip ettiğini, duygularını, yıkıma karşı düşüncelerini eski eserlerin korunması hakkında taşıdığı yüksek tarih sevgisi ve kültür koruyuculuğunu aşağıdaki günlük satırlarında çok açık bir şekilde öğreniyoruz. Aşağıda okuyacağınız günlüklerde bir birini tamamlayan bilgilerle Çakırlı Caminin yıkılışı hikâyesini bulacaksınız.*

Çakırlı Camiinin yıkımı gerçekleşmeden önceki hafta ve günler içinde bu camiye mevcut kütüphaneyi taşımak fikri Çorum'da konuşulur olmuştur. Caminin geniş mekânı içinde kütüphane hizmetlerinin daha iyi verileceği ve kütüphanenin gelişmesinin sağlanacağı yolunda görüşler dile getirilmiştir. Ne var ki sonradan bu düşünceden vaz geçilmiş yıkımına karar verilmiştir.

22 Haziran 1935

### Çakırlı Camii

Bugünlerde hayat yine eski günler gibi kütüphaneye gidip gelmekle geçti.

...

Öğleden evvel Maarif Müdürü çağırmış. Yanına gittim. Kütüphanenin Çakırlı Camiine kalkması hakkında görüştük. “Kendileri çağırıp söyleyene kadar duralım. Eğer camiye tamir ettirmeden kitapları nakledecek olurlarsa, o vakit Maarif Vekâletine danışırız” dedi.

...

Fırka Başkanı hâlâ Çakırlı Camiini boşalttırmak üzere uğraşıyor. Camiyi tamir ettirecekmiş. “Çok güzel bir kütüphane yaptıracağım” diyormuş.

28 Haziran 1935

### Cami Yıkılacakmış<sup>17</sup>

...

Kütüphanede oturuyordum. Odaya Fırka Başkanı Ali Rıza Bey geldi. Oturdu. Deftere, kitaplara baktı. Âşık Paşa'nın *Garipname*'sini sual etti.

<sup>17</sup> Çakırlı Camiinin tamamen yıkılması uygulamasına geçilmiştir. İleriki günlüklerde bu konuda geniş bilgiler verilmeye devam etmektedir.

Kütüphanede olmadığını söyledim. “Bu zatın buralarda bir oğlu var imiş” dedi.

“Evet, Elvan  elebi’dir. Kendi ismiyle müsemma olan köyde yatıyor. Büyük bir türbesi var. Bu köye ‘Tekke’ de diyoruz. Hatta dedem bu köyden geldiğı için bizim lakabımıza “Tekkeli Hoca Oğulları” denir. Peder merhum da bu zatın sülalesinden olduğumuzu, bu zatı ve türbesindeki direk ve havuza yazdığı bir manzumede zikretmiştir” dedim.

 uradan buradan konuştuk. Sonra “sizi (kütüphaneyi) camiye kaldıracak (nakledecek, taşıyacak) ve caminin tamiratını yaptırarak kütüphaneyi  erefiyle münasip bir hale koyacak kütüphaneyi oraya kaldıracaktım. Lakin bu gece mebus arkadaşımız İsmet Bey camiye tamamen kaldırarak yerini bahçeye ve kütüphaneyi bu odaların altındaki (zemin kattaki) iki odaya indirmeyi söyledi. Mesele  atalla tı. Şimdi içtima yapacağız, bakalım nasıl olacak?” dedi.

Ben de “esaslı bir kütüphane binasına ta ınmayı çok arzu ettiğimizi, her zaman bu kadar kitabın oradan oraya naklinin çok m    l olacağını” söyledim.

“Sizin de çok e yanız var” dedi, gitti.

Fırka i timainda alınan karar: “Kütüphane alt kata indirilecek ba taki iki odaya yerle ecek” şeklinde olmuş ve bu karar gerçekleştirilmiştir.

*13 Temmuz 1935*

### **Yeni Vali Hakkı Haydar Bey**

Bu gece yeni Valimiz Hakkı Haydar Bey gelmiş. Bugün Fırka Reisi hoş geldine gitmiş. Hep memurlar da hoş geldin için gidiyorlarmış. Çok onurlu bir adam diyorlar.

*15 Temmuz 1935*

### **Caminin Yıkımı Ba ladı**

Bu sabah kalktım. Doğru kütüphaneye gittim. Fırka (Parti) Başkanı  ağırılmış. Yanına gittim. İltifat rağbet çok.  ekerli kahve ısmarladı, içtik. Yaptığı ve yapacağı i leri anlattı. Fırka azaları ağalardan 700 lira para istediğini Fırka ve salonu tefri  ve tezyin edeceğini A.oğlunun tayyareye teberru ettiğı

otomobilde kendisine oyun ettiğini, gayet canı sıkıldığını, bugün Kalelizâde Nuri Efendi'nin 300 lira alacağını ve sairden bir saat kadar anlattı. Ve yarın yahut bir gün sonra İstanbul'a gideceğini, bir işim var ise göreceğini söyledi.

Selamete gidip gelmesinden başka bir diyeceğim olmadığını söyledim. Musiki Muallimi Deli Necmi geldi. Kalkıp odama geldim. Öğleye kadar kitap ve defterlerle meşgul oldum.

Yemeğe eve gittim. Katmer yapmışlar. Ve Ovacıklı bir ortakçıdan üç kilo kadar yağ geldiğini söylediler.

Kütüphaneye gittim. Fiyat Takdir Komisyonu toplandı. 100 kadar kitaba fiyat takdir ettiler, gittiler. Ben de akşama kadar numara yanlışlarını düzelttim.

Akşam camiye sonra eve gittim. Yemek yedik. Yatsıya gidip geldim.

Bugün yıkılmak üzere Çakırlı Camiinin üzerindeki kiremitleri toplatmaya başladılar.

*17 Temmuz 1935*

### **Hastalık**

Bu sabah kalktım. Kütüphaneye gittim. Öğleye kadar kitap ve defterlerle meşgul oldum.

Fırka Başkanı bu sabah alafranga saat dört buçukta İstanbul'a hareket etti. Orta Mektep Tarih Muallimi, bizim İsmail Ağanın oğlu Halil Efendi de tedavi için İstanbul'a gitmiştir. Başkanla beraber otomobile binmişler.

Yemeğe eve gittim. (şifreli bir satır) kütüphaneye geldim. Komisyon toplandı. Akşama yakın bir zamana kadar fiyat takdiri ve kitapları kaldırmakla meşgul oldum.

Haşim Hafız kayınvalidesine mevlit okutuyormuş. Yarın akşama davet ettiler.

Bugün Arkadaşa (eşime) ve baldız Emine'ye kuvvet şıngısı (iğnesi) yaptılar.



18 Temmuz 1935

### Çakırlı Camiinin Çatısı Sökülüyor

Bu sabah kütüphaneye geldim.    leye kadar defter yazmakla vakit geçirdim.

Çakırlı Camiinin üzerinin çatısını yıkmaya ba ladılar.

19 Temmuz 1935

### Çatıyı Söktüler

....

Ameleler Çakırlı Camiinin çatı üzerlerini indirdiler. Halkevi Tarih-Dil Şubesi Komite Reisi Rifat Rami Bey'e caminin tarih ve tarz-ı mimarisi hakkında bir vesika elde etmek  s r-ı  tika (eski/tarih  eserler) olabilirse yıkılmaktan kurtarılmak üzere bir teşebbüs etmesini söyledim. Hiç olmazsa caminin bir içerden bir dışardan fotoğraflarını aldırmasını tekrarladım.

Eyüb Efendio lu Behçet Efendi'de bulunan vakfiyelere bakmak üzere Behçet Efendi'yi arattım. Maaile köye gittiğini haber aldık. Sonra Rifat Bey, Evkaf Dairesine gidip geldi. "Kuyuda baktım. 'Cami daha yenidir, asar-ı  tika olmaya yarar bir şeyi olmadığı' Evkaf Dairesince tespit edilmiş" dedi.

Pekâlâ, ne yapayım, benim elimden bir şey gelmez.

Caminin zemininin sokaktan bir ar ın a a ı derinlikte olduğuna ve  orum'da 1208 sene-i Hicrisinde vuku bulan zelzelede yıkılıp 1213'de mütevelli Eyüb Efendi tarafından tamir edildiğine nazaran herhalde  orum'da bulunan camilerin en eskisi olduğu anlaşılıyor. Şimdi ise bir mebusun "yıkılsın" demesiyle yıktırılmaya ba lanıyor. Hiçbir kimse tarafından eski (eser) olması iddia edilemiyor. Herkese de "bu cami daha yeni imiş, tarihi bir ehemmiyeti haiz de ilmi " denilmektedir.

Vay bu milletin haline vay!..

Türk milletin in ataları ve dedelerinin canı kanı pahasına mal olmuş nice binalar ve antikalar gitti. Kendi menfaatinden başka bir şey d   nmez bir takım, millet kesesinden bol bol geçinen tufeyli (asalak) kimselerin cahilane ve

edepsizce hareketleriyle tarih ve âsâr yok olup gitmektedir. Allah encamımızı hayretsin. Âmin.

Akşama kadar bu gibi düşüncelerle ve evhamlarla yoruldum. Canımın sıkıntısından hiçbir iş göremedim.

Hey Allah'ın zalimleri, şöyle kadim, metin ve kullanılan bir binayı söküp ve yıkıp, bir defa yıkmaya para sarfedip birtakım taş ve kiremitlerini, ağaçlarını yağma ettirip sonra tekrar yapı yaptırmaya yeniden milletten hacizlerle gaslarla para toplamak... bu ne demektir? Bu yenilik değildir. Buna hiçbir millet ve hükümet razı olmaz. Bahusus bizim hükümet-i Cumhuriyetimiz hiç razı değildir. Lakin suç bizim 'ağa' denilen fırka azası ve belediye reisi ve azaları olan kuş beyinli heriflerdedir. Hepsi bir dalkavukluğa kapılmış, karıncadan korkan iradesiz, aciz adamlardadır, vesselam.

Birisi çıkıp da “Yahu bu ne demek, Bize bir kütüphane binası lazım. Bu cami yenisinden daha sağlam, (kütüphane için) bundan daha elverişli bir bina olamaz. Bunu yıktırmakta mana yoktur. Bu cami ufacık bir masrafla güzelce tamir ettirilir, güzel bir kütüphane binası olur” diyen yok. “Mebus İ. Bey yanlış düşünüyor, bunu anlatalım da yeniden birçok para masrafla yıktırıp yaptırmaya uğraşmayalım” diyemediler.

Aman İ. Bey “Cami burada (horkuç) gibi durmasın, yıkılsın. Kütüphane için yeni iki göz odalı bina yapılsın” diyor. “Çabuk bu işi görelim de, Mebus Bey'in gözüne girelim” diyorlar. Eteklerini çemreyip işe giriyorlar. Vah yazıklar olsun, adamcağızlara!

25 Temmuz 1935

### **İçinde Çakırlı Camii Kaydı Geçen Vakfiye Senedi**

Tapu Başkâtibi Sait Bey, bir vakfiye getirdi. Okudum. Türkçe, gayet güzel yazı ile yazılmış. Yıkılan Çakırlı Camii yanında Hicri sekiz yüz yirmi senesinde bir türbe varmış. O türbede yatan Saad İbni Vakkas sülalesinden Mehmet Bin Musa Çelebi, Kuşören Köyü ve birçok diğer köylerin mahsulat ve iradını evladına vakfettiğini ve bu vakfın Edirne'de oturan Osmanlı Padişahlarından Sultan Beyazıt'ın gününde olduğunu ve nasıl vakfettiğini tafsilatlıca anlatıyor. Şu halde Çakırlı Camiinin daha eski olduğu anlaşılıyor.

(Rivayete yani halk arasında söylenilen sözlere bakılırsa bu  akırlı Camii, kiliseden camiye çevrilmiş. Cenabı Peygamber (sav)’den sonra Hazreti Osman’ın hilafeti zamanında Anadolu’ya gönderilen ordu tarafından camiye çevrildiği rivayet edilmektedir.)

Cami yıkılırken dikkat ediyorum. Sıvalarında ve taşlarında henüz daha kiliseyi andıracak bir yazı ve işarete tesadüf edilmedi ise de duvarının kalınlığı bir metreyi geçtiğine hatta bir buçuk metreye yakın bir halde olduğuna ve harcının gayet sağlam ve metin bir halde daha birkaç sene evvel yapılmış gibi muhkem olduğuna bakılırsa ve bunun üzerinden indirilen ağaçların bolluğu, her halde bu caminin  orum’un en eski camii olduğunu anlatmaktadır.

Duvarları söküp indirmeye çalışan ameleler “biz şimdiye kadar çok duvarlar s kt k, böyle zor iş görmedik. Her bir taşını ve kiremidini dört beş balta vurmayınca oynatamıyoruz” diyorlar. Hâlbuki belediye mimarı “mail-i inhidamdır” diye rapor yazdı da onun üzerine yıkmaya başladılar. El cahili cesurun (cahil cesurdur) sözünün doğruluğu bir defa daha zahir oldu. Cenabı Hak böyle yıkmak ve yakmaya hevesli, millet ve eski eserler düşmanlarını kahriyle berbat eylesin. Âmin. Bi hürmeti Seyyid el Mürselin.

*1 Ağustos 1935*

### **Müjde Hafız Ağa- Nikonya Yazılı Taş  ıktı**

Bu sabah kalkıp kütüphaneye geldim.

( akırlı) Camiini yıkmaya çalışan işçiler: “Müjde Hafız Ağa sana bir yazılı taş çıktı” dediler.

Ve “ st nde (Nikov) ismi yazılı” diye taşı gösterdiler.

Taş caminin güney y n  duvarının batı köşesinin i  tarafında, yazılı taraf yüzü üzeri kapalı olduğu halde duvarın aşağıdan (yerden)    metre yukarısında ve çatının altındaki taşlardan iki üç taş altından çıkmış.

Taş yerde duruyor. 84 cm. boyunda, 34 cm. eninde, 7 cm. kalınlığında. Yazılı olan yüzü, yazı olmayan yüzünden ensiz. Latin harflerine benzer bir halde. Rumca olduğu anlaşılan bir harf (Nicava) gibi. İki satır yazı var. Bazı

yerleri okunmuyor bir halde gördüm. Taşı ölçtüm. Bir de fotoğrafını film makineme aldım.

Amelelere yazının “Nikov” olmayıp eski devirlerde Çorum gâvurlar elinde iken şehrin adı olan “Nikonya” olması ihtimali olduğunu ve öyle ise gayet kıymetli, tarihi bir vesika olabileceğini anlattım. Ve zayi etmemelerini, hatta evkaf müdürüne haber verip bunu da camiden söküp Evkaf Müzesine götürdükleri sekiz adet merzu’ alçı işçilikli kafa pencereleri gibi müzahaneye götürmelerini tembih ettim. Yukarı (kütüphaneye) çıktım.

Çorum tarihine ait vesika toplayan Muallim Rifat Rami Bey’e söyledim. Gitti, baktı. “Bir Rum bulup okutalım” dedi.

Maarif kâtibi geldi. Bordroyu imzaladım. Bu ay da 300 kuruş yol parası kesiliyormuş, gitti. Parayı alıp getirdi.

Öğleye kadar Halit Hoca ile oturduk. Bir gün evvel kendisine yazdırdığım yıkılan bu caminin batı tarafında bulunan ve evvelce yıkılmış olan (Mehmet Bin Musa Çelebi) vakfiyesini mütalaa ve mukabele yaptık. Bu vakfiye (Hicri 818 Receb)de yazılmış. (Sa’d bin Ebi Vakkas Mekki) evlatlarından Mehmet bin Musa Çelebi nam şahsa aittir ki, ölene kadar kendisine, öldükten sonra kendi erkek evlatlarından salih olanlara mütevellilik ve türbede bevvaplık (türbe bakıcılığı, türbe kapıcılığı) ve kayyumluk edenlere mahsustur. Vakfolunan yerler Çukurviran malikanesi tamamen ve .... ile Serpin, Karacaviran, Gemed, Kazılıkkaya, Kuruçay arazisinden bazıları Danın’dan ve birçok yerlerden bahsedilmektedir.

Vâkıf Mehmet Bey, bu arazi ve malikânenin cedd-i âlâsı Pir Ali Bey tarafından harp edilerek kılıçla alındığı yazılıdır. Ve o zamanda Çorum nahiye olup “Çorumlu” diye anıldığı anlaşıyor.

Bir de bu vakfiyede Kuşviran köyünde Ferhat (veya Fermşad) isminde bir beyin yaptırdığı bir camiden bahsedilmektedir.

Ve vâkıf sonradan birçok yerler alarak vakfına ilhak ve zam (katıp, çoğalttığını) ve bu malikânelerin sahiplerini ve isimlerini ve bunların da (Ala’id’devle Şahı Selçuki) zamanında bu yerlere sahip olduğunu yazmaktadır.

Velhasıl birçok tarihe ait malumat olduğundan bir suretini aldırıp ve sakladım. Vakfiyenin aslı Arapça, güzel sülüs-selis yazı ile yazılmış. Osmanlı

Şeyhülislamı Abd-ul Menan Efendi tarafından tasdik edilmiş ve:

(Mazharı nimet gufran Süleyman) diye girift yazılı mührü ile mühürlenmiştir.

Vakfiyenin boyu altı metre, eni yirmi dört santimdir.

Vakfiye Tapu Dairesi Başkâtibi Kara Kâtib'in Sait Efendi'dedir. Bir de bunun Türkçesi olduğunu ve okuduğumu daha önce yazmıştım.

....

Akşama yakın Maarif Müdürü Mahmut ve Doğum Baş Hekimi Şemsettin, Muallim Rifat Rami Beyler; Vali Bey'i getirdiler. Caminin duvarından sökülen yazılı taş baktılar.

*6 Ağustos 1935*

### **Kütüphane Alt Kata İndirilecek**

Bu günlerde meşguliyetim pek çok olduğundan defteri muntazaman yazamadım.

7 Ağustos'ta Maarif Müdürü izinli olarak memleketi Maraş'a hareket etti.

8 Ağustos 935'te kütüphanenin alt kata nakli emrini aldık. Akşam biraderlerin hepsini alıp kütüphaneye geldik. Salon vazifesi gören kütüphane odasındaki camekânlarda bulunan kitapları aşağı indirdik. Cuma günü de yani 9 Ağustos'ta, gündüz iki hamal tutup camekânları aşağı indirttim.

Cumartesi ve pazar günleri evvelce indirdiğimiz kitapları camekânlara yerleştirmekle vakit geçirdik. Bu gece sabaha kadar yağmur yağdı. Amcamgil evin kiremitlerini aktarıyorlarmış. Bütün yatak yorganları üzerine yağmur suları akmış. Bizim evin de bazı yerleri aktı.

Pazartesi yine kitap yerleştirmekle geçti. Akşam biraderlerle yine kütüphaneye geldik. Hacı Beyamcamın oğlu Sait de geldi. Bu gece diğer odadaki dolapları boşalttık. Aşağı indirdik. Gece on iki buçuğa kadar çalıştık. Gücele bitirdik. Eve gelip yattık.

13 Ağustos 935 Salı günü üç hamal ile dolapları aşağı aldık. Çok güçlük çektik, yorulduk.

Öğle sonu Marangoz Mustafa Usta ile dolapların bir kısmını yerleştirdik. Demirci de geldi. Unculardan taraf kapının frengisini yaptı.

*15- 24 Ağustos 1935*

### **Kütüphaneyi Taşıyacak Yer Arıyorlar**

Bu günler içinde hep kitapları tanzim ile uğraştım. Başkan geldi. Bana bir masa saati bir de Fırka kravatı getirdi. Görüştük. Kütüphaneyi birkaç ay sonra Tapu Dairesinin olduğu yere nakledeceğimizi söyledi...

*30 Teşrin-i Evvel 1935*

### **Halkevi Binasına Ek Yapmak için Tören**

...

Bugün Fırka binasına<sup>18</sup> eklenecek dört göz odanın temel atma merasimi yapıldı.

*31 Teşrin-i Evvel 1935*

### **Polisler Kadınları Takip Edip Çarşafı Çıkarttırıyor**

...

Bugün polisler sokaklarda çarşafı gezen kadınları takip ve çarşaflarını çıkarttırıyorlardı.

Bu gece arkadaş da gelinliğinde giyindiği kadife paltosunu manto yerine giyerek başına bir şal örtünüp şeyhgile gitti.

---

18 Fırka binası, ilk yapılan Milli Kütüphane binasıdır. Bu binaya sonra Fırka binası, Halkevi binası denilmiştir. Günümüzde Belediye Başkanlığının bulunduğu taş binadır. Doğuda bulunan dört odalık kısmı bahsedildiği gibi sonradan yapılarak eklenmiştir.

29 Ekim 1935

## Cumhuriyet Bayramı

Bu sabah kalktım. Semahat’i, Binhan’ı ve Hakkı’yı alıp evden  ıktım.

Mektepler, çocukları (  rencilerini) alıp bayram yerine gitmeye ba ladılar. Herkes Cumhuriyet meydanına çekiliyor.

Cami-i Kebirin müezzini Asım Efendi ile biz de yola d  t  k. Sonra Hacı Mehmet Efendi ile Kubbeli Cami imamı Hafız Mehmet Efendi de bize arkadaş oldular.

Do umhanenin önündeki küçük havuzun başına kadar gelip oturduk. Yarım saat kadar oradan seyrettik. “Hava g  zel, yukarı gidelim” dediler. Gittik.

Cumhuriyet meydanındaki tribünler dolmuş. Çocuklar da ortalığı göremiyorlar. Güney tarafa biraz tepe üzerine doğru çıktık. Her yere nazır, çocukların her yeri görebilecekleri bir yer seçtik. Bekledik.

Kı ladaki askerler, jandarmalar, polisler, erk n-ı hükümet, mektepler ve her çeşit esnaf ve ahali gelip saf saf dizildiler.

Merasim ba lıyor, dediler.

Tesadüf bizim önümüzden bir yer açtılar. “Meraside buradan çıkılacak” dediler.

Alay Komutanı, Vali ve Belediye Başkanı ve sair erk nın oldukları yerin önünden sıra ile geçilmeye ba landı.

 lk önce zabitan (subaylar) sonra Alay askeri tabur tabur, bölük bölük, topçular, mitraly zler, sonra jandarmalar, polisler, orman kolcuları, sonra köylerden davetli bulunan atlı kâhyalar, onların ardından mektepler, daha sonra esnaf geçmeye başladı.

Her esnaf grubu, bir araba (at arabası) s slemi . Arabalara yeşil çalılar, bayraklar, çiçekler takmı lar. Kunduracı ve yemeniciler tezg hlarını arabanın üstüne koymuş, b   k camek n içine sahtiyan ve me inleri a mı lar. Birkaç usta oturmuş. Kimi yemeni dikeyor, kimi kunduraya çivi çakıyor olduğu halde geçtiler.

Boyacıların arabası göründü. Takmı , takı tırmı lar geçtiler. Sonra mutaflar arabanın üstüne tezg hı kurmuşlar.  ul-çuval dokuyorlar, geçtiler.

Ekmekçi esnafı, arabanın üstüne fırın taklidi yapmışlar. Kürek ve tahtaları ve birkaç somun ve ekmek hamuru koymuşlar, gittiler. Arabaların arkası kesilmiyor.

Tenekeci, sobacı, çilingir esnafı herkes kendi sınıfının işini işleyerek geçtiler. Arkasından berberler masa ve ayna tamam. Bir müşteri sandalyede tıraş ediliyor.

Kahvecilerin arabalarında masaları sandalyeleriyle büyük bir semaver görülüyor. Semaver yanıyor. Sıcak çay doldurup arabadaki müşterilere veriyorlar. Nargile ve tütün içenler, gazete okuyanlar da var.

Lokantacılar, masa donatıyorlar. Müşteriye yemek veriyorlar.

Dülger ve marangozlar, çok ihtiyar olan Tataroğlu Ahmet Usta'yı arabanın içine oturtmuşlar. Küsteresini çekiyor. Arabada her alet tekmi, geldi, geçti.

Sonra çömlekçi düzeneği kurmuş. Bir taraftan çamur yoğuruyor, bir taraftan testi-çömlek yapıyor.

Çömlekçinin arkasından bir takırtı çıktı. Bakırcı esnafı kazan ve helke yapıyor. Usta ve şakirtler (kalfa ve çıraklar) körük çekiyorlar. Ellerinde birer bakır, dövüyorlar. Onları takiben demirciler körüğü kurmuşlar, örsü yerleştirmişler. Ateşler çingınlıyor. Demir kızarmış. Usta ve kalfalar devamlı bir şekilde çekiçliyorlar ve de makam yaparak demir dövüyorlar.

Rençberler bir kağına camızları donatıp koşmuşlar. Kağının üstüne çift demirleri, yaba, tırmık, dirgen gibi ne alet varsa hepsini yüklemişler, geçtiler.

Bir gürültü koptu. Baktık “Efe geliyor, efe geliyor!” sesleniyorlar. Gelen “bakkal alayı ve manavlar” dediler. Bakkalların yiğitbaşı “Topal Efe” eski efeler gibi başına kırmızı fes vurunmuş, üstüne ipek Trablus kefiyesi sarmış, eski zıvga ve cepkeni giyinmiş, kamayı çekmiş vaziyette, bir merkebin üstüne binmiş. Merkebi alıc yemişlerini ipliğe dizmek suretiyle hayvanın boğazını ve sair yerlerine takarak süslemişler. Yedi sekiz adam tahtalardan bir takı gayet süslemişler. Efenin başına beraber takı kaldırmışlar, yürüyorlar. Arkada arabanın üstüne ipleri germişler, manavlığa ait elma, armut, lahana, pırasa, domates, soğan ve sair her ne var ise doldurmuşlar. Arabada satıcı ve müşteri şeklinde dört adam vardı. Birisi bir şey tartıp müşteriye vermekle meşgul. Geçtiler.

Bunlar manavlığı çok iyi gösterdikleri için Vali ve Belediye Reisi tarafından ve bütün halk tarafından takdir edildiler ve çok alkışlandılar.

Velhasıl bütün çarşı esnafı herkes kendine göre sanatını temsil ederek geçtiler.



Fırkanın ve Alayın bando ve mızıkası çalıyor, sesleri  leme yankılanıyordu.

Bu merasim    leye kadar gücele bitti. Bütün bu t renciler parka gidip Gazi Atatürk'ün abidesine  elenk koydular sonra  ehre döndüler. Biz de  ehre döndük.<sup>19</sup>

Çocukları eve bıraktım. Bizim Arkadaş ve baldızlar bugün  ar aflar kalkıyor diye bir yere çıkamadılar. Lakin Belediyenin kararı ve tellal da ba ırdı ı halde  ar afların giyilmemesi yasağı bugün ba lamı  ise de bayram yerine epeyce  ar aflı kadın gelmişti. Polisler bayram yerinde bu kadınlara bir şey demediler.

  le sonu ba ım a rıyor. Birader Ahmet'in dükkânına gittim, oturdum. Pazar yerinde davullar çalıyor. Bando da geldi. Kürsüye bir kadın  ıktı. Davullar durdu. Belediye doktorunun karısı imiş. Nutuk söyledi. Sonra Orta Mektep Muallimi Hüseyin Avni ve Matbaa Müdürü   kr  Bey, Belediye Doktoru, Müddeiumumi ve Muallim Mümtaz hitapta bulundular. Bir de Sungurlu'dan gelmiş halk  airiyim diyen, bir destan yapmış genç bir  ocuk yaptığı destanı okudu, dinledik. Destanın son beyitleri: "Dua eyleyin ya asın Cumhuriyet" diye bitiyordu.

Ak am oldu. Camiye gittim sonra eve geldim. Yemek yedik. Zama  seyretmeye bir landon tutup çocuklarla bindik, gittik.

Me aleler yanmış, herkes pazar yerine (saathane meydanına) dolmuş. Fi ek atıyorlar. Mektep çocukları ve kışladaki askerler fener alayı yapmışlar.  arkı söyleyerek  ehri dola ıyorlar. Saat   e kadar gezip eve geldik. Amcamgile gittik. Gelin Seher Hanım'ın babası bugün çocuğa be ik göndermiş. Karı-koca getirmişler. İlahi okuyarak çocuğu be i e koyuyorlar. Çocukları oraya bırakıp eve geldim.

*22 K  n -ı S n  1935*

### ** orumlu Seyrani mi Var?**

Kütüphane defterinde 2216 / 287 numarada kayıtlı mecmuayı tetkik ile u ra tım. Hafız Seyrani isminde bir şairin Irak  am'dan  orum'a yazdığı ve posta ile gönderdiği bir t rk ye rastladım. Ve not defterime yazdım.

Bu şairin  orumlu olması muhtemel. Her halde meşhur    k Seyrani'den başkası olsa gerek.

19 O yıllarda Atatürk Anıtı parkın ortasında iç kısımda idi. Sonradan bugünkü bulunduğu yere nakledildi.

1936

13 Haziran 1936

### **Mazlum Kenan Köstekçi'nin Vefatı**

Bu sabah arkadaş uyandırdı. Köstekçizâde Süleyman Efendi'nin büyük oğlu Mazlum ölmüş dedi. Kalktım. Elbisemi giyinip, çıktım. Cami-i Kebir yanında Meroğlu Eşref'in küçük kardeşi Behçet'e rastladım. Hastaneden geldiğini ve cenaze tahtası istediklerini söyledi. Kayyumlara seslendim. Bir araba tutup tahtayı gönderdik. Kütüphaneye geldim. Mustafa Ağa ile beraber bir araba tuttuk. Mustafa Ağa'nın oğlu Mehmet'i kütüphaneye bırakıp hastaneye gittik. Yolda Fazlı ve Safi Hocalara tesadüf ettik. Onları da arabaya alıp gittik. Hastaneye vardık. Cenaze de yola çıkarılmış. Oraya giden halk ile beraber cenazeyi alıp şehre geldik. Cami-i Kebirde mahalli mahsusuna bıraktık. Öğle namazına kaldırmak üzere kütüphaneye geldim. Biraz yemek yedim. Öğleye kadar oturup vazife ile meşgul oldum. Yine kütüphaneyi çocuğa bırakıp Mustafa Ağa ile camiye gittik. Öğle namazını kıldık. Cenaze namazını da kılıp cenazeyi Ulu Mezara götürdük. Kendi ecdatlarının mezarları yanına defnedildi. Geldik. İnsan pek kalabalık olduğu için başsağlığı dilemeye sonra gidelim diye kütüphaneye geldik. Öğle yemeğini de kütüphanede yiyip Mustafa Ağa ile Sabuncuoğlu Noter İhsan Bey'in hanesine gittik. Akrabası olduğu için Süleyman Bey ziyaretçileri orada kabul ediyormuş. Vardık. İhsan Bey daha birkaç ziyaretçi varmış. Süleyman Bey'i gezmeye götürmüşler, görüşemedik. Kütüphaneye geldik. Vazife ile meşgul oldum. Akşam tatilinde İsmail Ağa ile Batumlu Hafız Yusuf'u alıp parka gittim. Bir saat oturup geldik. Akşam yemek yedik. Birader Fehmi ahbablarıyla Elemin Bağlarına gitmiş...

1937

22 Şubat 1937

### Ulu Camide Bir Bayram Namazı Vakti

Abdest alıp evden çıktım. Sabah ezanlar okunmaya başladı. Yollarda insanlar sel gibi. Camiye vardım. İyice dolmuş. Mahfilde bir yer bulup oturdum. İnsanlar hâlâ geliyor. Sıkışıyoruz. Batumlu Hafız Kur'an okuyor. Dinliyoruz.

Koltuğunda kitabı başında fes-sarık, sırtında cübbesi ile Vaiz Hakkı Hafız görüldü. Anlaşıldı, bayram vaazını Hakkı Hafız yapacak. Batumlu okumayı bitirdi. Sünnet kılmaya kalkılırken ben de ayakkabılarımı alıp yukarı çardağa çıktım. Oturacak yer yok. Daha yukarı yeni çardağa çıktım. Bir yer bulup oturdum. Sabah namazını da kıldık. Vaiz Efendi kürsüye çıktı. Vaaza başladı. Sesi geliyor ama sözü anlaşılmıyor. Bütün camiye cemaate sesimi duyuracağım diye bağıra bağıra anlatıyor. Cemaatte sokranıyor. Hakkı Efendi'nin bağırmasından şikâyetler. Yanımda oturan mutemet biri "ne bağırıyor, bağırmadan söylese olmaz mı? Cemaati korkutacağım diye bağırarak yersiz. Allah'tan korkan Hoca'dan korkmaz, korkmayan da Hoca'dan hiç korkmaz, değil mi efendim?" dedi.

Biz hoş çardakta aşağıda söylenenleri zaten anlayamıyoruz, sadece bir gürültü geliyor. Yarım saat kadar vakit geçti. Hakkı Hafız'ın sesi gelmiyor ama bir gürültü var. Ön çardaktakiler eğilmişler aşağı bakıyorlar. Aman dedim içimden, yanımdaki zatın söylendiği gibi aşağıdan da biri Hakkı Hafız'a "ne bağırıyorsun dediyse Hakkı Hafız bırakıp kaçmaz. Sinirli adamdır. Cami filan demeden ortalığı dağıtır." Gürültü kesildi Hakkı Hafız vaaza devam ediyor. Şükür korktuğumuz değilmiş. Ortalık aydınlanınca açık olan elektrikleri söndürmek için kayyumlar ayağa kalkmışlar. Eski Tapu Müdürü Haşim Efendi de: "Senede iki bayram var. Niçin elektrikleri karartıyorsunuz? Bu da bir şereftir, söndürmeyiniz!" demiş. Cemaatten de olurdu, olmazdı diyenlerin gürültüsü imiş aşağıdan gelen gürültü. Oh Yarabbi şükürler olsun gürültü Vaiz Efendi için değilmiş, diye şükürler ettim.

Vakit geldi. Vaaz bitti. Bayram namazını tarif etti. Namazı kıldık, hutbeyi dinledik, camiden çıktık.

12 Mart 1937

### **Hafız Bahri Kayış'ın Verdiği Ziyafet**

Mustafa Ağa'ya pancarlı yaptırttık. Yine Hakkı Hafız ve Arkadaş Sabit Efendi ile yedik. Hakkı Hafız'ın diğer evinde duran amcasının torunu evi yıkıyormuş. "İstida vereceğim" diye gitti, geldi, oturduk. Sicilden Canfeda oğluna ait vakaları istinsaha uğraştım. Vali Bey çağırmış. Gittim. Evliya Çelebi'yi istedi. "Hâlâ buradadır, almadım" dedim.

Öğleyin eve geldim. Kimse yok. Cuma namazını Tahtalı 'da kıldım. Kütüphaneye gittim.

Enişte Sungurlulu Hacı Emin Efendi geldi, görüştük, gitti. Mevlevi Hüsametdin Efendi Tahrirat-ı Arazi Komisyon Reisi Yusuf Efendi ile geldiler. Hakkı Hafız'a meselesini anlattırarak gittiler. Saat dört buçuğu vurdu. Kütüphaneyi kapatıp çıktık.

Doğru Bahri Hafız Efendi'nin evinin yolunda Batumlu Hafız'a, Halit Hoca'ya uğrayarak odaya vardık. Abdest alıp ikindiyi kıldım. Arkadaşlar hep toplanmaya başladı. Sabit, Lelebici Hacı Hafız, Azrail Mustafa Köstekçi, Halit Altay, Şevket İsa Halife Camii İmamı, Şevket Çorbacı. Hacı Ahmet Bilal, Mustafa Oltulu, Emrullah Kayış, Hüsametdin Mevlevi, Haşim Güllü, Eşref Ertekin, Bahri Kayış on üç kişi olduk. Camiden sonra Batumlu Yusuf Hafız da geldi. Olduk on dört. Yemeğe oturduk.

Çorba geldi. Şehriye etli ve terbiyeli çok güzel. Sonra börek geldi, daha güzel. Sonra culuk geldi. Mükemmel pişmiş, sadeyağdan geçmiş, nefis. Turşu, komposto yanında masaf ile has baklava geldi. Salavat getirdik, ayağa kalktık, enfes. Sonra yaprak dolması, pilav ve muhallebi geldi. Hepsinden de iştahımız kaçana kadar yedik. Cenabı Hakka hazım ver diye dua ediyoruz. Kahveler içildi, konuştuk. Batumlu yatsıya camiye gidip geldi. Çaylar içildi. Mevlid-i Şerif'e başlandı. Haşim Hafız'la Batumlu Osmancıklı Abdulkadri'nin yaptığı hilye nefesini okudular. Cemaat çok beğendi. Mevlid-i Şerif okundu. Yine çaylar, kahveler içildi.

Saat dörde kadar oturuldu, dağıldık.

Eve geldim. Binhan yine yukarda annesinin yanında yatmış. Arkadaşgil de amcamgilden yeni gelmişler. Yattım.

5 Mayıs 1937

### **Yusuf Bahri Dedemin Türbesine Kilit Vurmuşlar**

Bu sabah dışardan pencereye vurdular. Uyandım. Birader Refet, “Hacı Ahmet Efendi’nin kızı Hayriye’nin öldüğünü” haber verdi. Kalktım. Abdest aldım, giyindim, çıktım.

Ölçek Halil Efendi evini açmış. Orada oturuyorlarmış. Ben de oturdum. İki saat kadar oturduk. Cenaze hazırlanmış. Alıp Camiye getirdik. Musallaya koyduk.

Kütüphaneye gittim. (şifreli bir satır)

Öğleye kadar kitap kaydıyla meşgul oldum. Erzincanlı Hoca gelmiş, kitap  ıkarttırıyormuş. Abdest aldım. Ezana yakın camiye gittim.  ğle namazını ve cenaze namazını kıldık. Cenazeyi Hıdırlık’a götürdük. Yusuf Bahri dedemin türbesinin kapısındaki kendi mezarlıklarının olduğu yere gömdüler.

Yusuf Bahri dedemin türbesine kilit vurmuşlar.

Hıdırlıklı Kerep Baba yanıma geldi. Sordum: “Bu kilit ne?”

“Jandarmalar geldiler, kadınlar gelip türbelerin içinde zikir çekip oturuyorlarmış, diye birkaç gün beklediler. Sonra türbelerin hepsine birer kilit takıp gittiler” dedi.

Türbenin önünde oturdum. Okudum. Sonra defin merasimi bitti. şehre geldik.

Ahmet Efendi’nin hanesine gittik. Batumlu Hafız bir aşr-ı şerif okudu, kalktık.

Eve uğradım. Kütüphaneye gittim. Arkadaş Sabit Efendi et k zletmiş. Kızı şukufe ile üçümüz yedik. Kahvelerimizi içtik. Ben kendi odamda kitap kaydıyla uğraştım.

11 Temmuz 1937

### **Arkadaşlar Gerdekkaya’ya Gittiler**

Bu sabah uyandım. Arkadaş da uyandı. Lakin  fkeli uyandı. Yine kırdan bayırdan dırdıra başladı. Ben de daha uykuyu a amadım, yatıyorum.

.....

Evden çıktım. Kütüphaneye gittim. Yemek yedim. Mustafa Ağa'ya 75 kuruş verip eve gönderdim. Ellisini Hicabilerin sünnet düğününe saçı götürsünler, 25 kuruşa da eve gelecek misafirlere peynirli yaptırınsınlar, diye söyledim.

Sobacı geldi. Yine Nazmi Efendi bağa davete adam gönderdi. “Sen de mi gitmedin?” diye sordu. Ben zaten gidemezdim. Halkevi Tarih Şubesi arkadaşlarıyla bile Gerdekkaya'ya gidemedim. Arkadaş Sabit Efendi gelmedi, dedim. Sobacı gitti.

Oltulu Mustafa Efendi geldi. Düğüne başlamış. Yemek çanağı noksan imiş, “siz de var ise” dedi. “Hayır, yok” dedim. Haşim Hafız'a haber gönderdik. Evde yok imiş. Bilal Hacı Ahmet Efendi geldi. “Hıdırlığa gidiyoruz” diye Oltulu Mustafa Efendi'yi aldı, gitti. Ben de öğleye kadar Sicil tetkikatiyle meşgul oldum.

Öğleye yakın Gerdekkaya'ya tetkikata ve fotoğraf aldirmaya giden Halkevi Dil-Tarih-Edebiyat Şubesi Komisyonu azalarından Halil Fehmi ve Reis Noter İhsan geldiler. Diğerleri evlerine dağılıp yalnız Halil Bey Gerdekkaya mevkiinden topladığı birkaç küp kırığı ve kiremit parçalarını getirdi. Ve yanı sıra götürdüğü İngilizce-Türkçe Çorum haritalarını açarak Gerdekkaya'nın nerede olduğunu haritalarda tespit ettiklerini gösterdi. Ve kendisinin dahi yaptığı ufacık ve mevkie mahsus bir harita planı ile bir de kayanın vaziyeti ve metre genişliği ve araziye tespit eden kayaların üzerinde bulunan resim ve kabartma suretlerini gösterdi. Bir de plan gösterip bu dördünü de bana, “sakla” diye bıraktı.

Kanaatini sual ettim. “Burası muhakkak Etilere ait olup Boğazköy ve Alacahöyük ile pek yakından münasebetleri olduğu anlaşıldığını, buranın saray veya mabet yahut bir büyük kral veya komutana ait bir mezar olduğu tahmininde olduğunu” söyledi.

Yolunu bilmediklerinden Eskiemin'e Ömer Paşa köşküne kadar landon ile gidip sonra Ak Eşme'ye ve oradan Kapılı yani Gerdekkaya'ya çıktıklarını ve çok zahmet çektiklerini anlatarak “şimdi artık yolunu belledik. Çok ferah imiş. Hemen Elmalı Köyü yolundan Gerdekkaya'nın üzerine inildiğini ve çok güzel manzaralı, sahralık bir yer olduğunu” anlatarak “bu defa arkadaşlar acıktık diye acele ettirdiler. Bir defa daha bir gün gideriz. Orada bir sahra tertibi yaparız, hem de oraların güzel bir haritasını çizeriz” dedi.

Pekâlâ, olur, gidelim, dedim. Çay ısmarladım, içti. Öğleye kadar oturduk, gitti.

19 Temmuz 1937

### Ulu Camideki Farsça Tefsirli Kur'an-ı Kerim

Evkaf Dairesine gittim. Evkaf memuru  ahap Bey'e Evkaf Müdüriyeti Umumisinden emir gelmiş. Hamit Zübeyr Bey'in (Ulu Camiyi ziyaretinde görüp) kaldırttı ı Farisice tefsirli büyük (boy) Kur'an-ı Kerim'i, bizzat kendisinin Ankara'ya götürmesi emredilmi . Yarın, öbür gün g t rece ini söyledi.

Canım sıkıldı. "Çorum'da müze var, kütüphane var. Niçin gidiyor? Sonra halkın dilinden kurtulamazsınız. Bir kolayı var ise sen götürme. Hasta haberi ver" dedim.

"Ben bir memurum, her halde verilen emri tutaca ım" dedi. Ve "Vali bu kitabı Evkaf Müdüriyeti Umumisine yaz, diye emir verirken, Mebus İsmet Bey de yanında idi. Niçin bir şey demedi de bu sabah 'kitabı g t rmesin' diye bana haber göndermiş" dedi. Sonra "bunu Vali'ye söyle de, Vali resmen men etsin de ben de mesuliyetten kurtulsam" dedi. Bu sözünü doğru buldum. Hemen Maarif M d rl  ne adam gönderdim. Müdürü sual ettirdim. Valinin, Ziya Tekeli'yi te yi için  erikli İstasyonuna kadar gittiğini söylemişler. Oradan  mit kesilince ko tum bizim Halkevi Dil-Tarih  ubesi Başkanı Noter İhsan Bey'e gittim. Ve meseleyi anlattım. Halkevi Ba kanlı ına rica yollu bu kitabın  orum'da hıfzedilmesi (korunması, kalması) için bir şey yazılmasını diledim.

"Hayır, biz bir şey yapamayız. Bugün Halkevi Başkanı Bedri Bey istifasını vermiştir. Bizim dile imize kim bakar, bir şey çıkmaz" dedi.

Geri kütüphaneye geldim. Ve gelirken Tarih  ubesi arkadaşlarından Tarih Muallimi Halil Bey'i de Turan Kütüphanesinden ve Merkez Kahvesinden sormu tum. Haber vermişler, arkamdan kütüphaneye geldi. Yanında Orta Mektep k tibisi Kaleliz delerden Nazmi Bey de vardı. Meseleyi bunlara da anlattım.

Halil Bey: "Bunda korkulacak bir şey yok. Reis korkar ise bize yazılsın, komite azaları hepimiz imzalayalım" dedi. Sonra bunu Maarif Müdürüne söyleyelim de hem Müdüriyet hem Eski Belgeleri Koruma Kurumu Başkanlığı sıfatıyla resmen vilayete müracaat ettirelim, diye karar verdik.

Ve ayrıca Çerkez  eyhiz de Abdullah Avni Bey'in meselesini de anlattım.

Halil Bey de tatilden istifade ederek Eski Ekin'e gittiğini, tekrar oralarda incelemelerde bulunduğunu ve pencereleyi kaya ve kesme kayaları da g rd  n 

hatta bir değirmenin eşiğine konulan bir taşta yazı olup kopyasını aldığını, her halde bu Gerdek Kaya denilen yerin gayet mühim ve gösterilecek bir yer olduğunu söyleyerek her halde Hamit Zübeyr Bey geldiğinde buraya götürülmesini söyledi.

Olur, zaten kendisi de geleceğini ve bu hafta bizi dinleyeceğini, söyledi, dedim.

Çerkez Şeyhi'nin oğlu Avni geldi. Cebinden ufak kıta 12 cm. boy, 9 cm. en, 2 cm. kalınlık hacminde bir *Kelam-ı Kadim* çıkardı. “İşte Cücen Hafız'ın yazısıyla olan kitap” dedi.

Aldım, baş tarafını açtım. Fatıha suresinin olduğu yaprak ile (Elif-Lâm-Mim) in olduğu yaprak bütün altın ile sıvanmış. Başındaki boş yerler meneviş, kırmızı, yeşil, beyaz renklerle çiçekler resmedilmiş. Bütün sayfaların kenarları altın yaldızla çizgili olduğu gibi sûre başları da keza yine altın yaldızla süslü ve hele kenarındaki aşr ve cüz başları işaretleri olan çiçeklerin hiç birisi birisine benzemiyor. Gayet kıymetli ve sanatlı ve güzel sülüs kırması yazı ile yazılmış. Sonra nihayetini açtım. Sure-i Nas'larda nihayet bulunduğu yaprakların kenarları yine altın ile çizilmiş ve ortasına beyaz bir şekilde kenarları yine türlü boyalı altın ile çiçekler vurulmuş. Ve ortasında kalan boşluk yere (Ketebe el-fakir Hüseyin Hamdi bin Hasan Hafız el- meşhur Bücürhan Hafız el-Çorumî min selasin...) ila ahir yazılı. İşte bura bu kitaba ayrı bir kıymet veriyor. Zira böyle bir hattat ile Çorum tefahür eder, dedim.

“Ben bunu size göstermeye geldim ve bunun kıymeti ne edebilir? Onu anlamaya geldim. Şimdi buna beş yüz lira istedim. Birisi elli liraya alırım, diye haber göndermiş, vereceğim, sen ne diyorsun?” dedi.

Ben de “bana kalırsa sen bu kitabı şimdi satmaktan sarf-ı nazar et. Her halde bu kitap kadrini bilenler yanında beş yüz lira da yapar. O alan adam kim ise şöyle bir antikadan anlar birisi ise bunu bırakmaz. Ne istersen alır” dedim.

Avni Bey de: “Bunu benden isteyen bana görünmek istemeyen birisi imiş. Arkadaşlardan birisine elli liraya verir ise kitabı bana getir. Ben de Cücen Hafız'ın kitabını arıyorum, demiş. Ben bunları sordum. Kendileri böyle şeyleri gizli aldıklarını bunların Anadolu'da bir şebeke olup böyle âsâr-ı atıkları toplayıp İstanbul'a götürerek ecnebilere sattıklarını ve içlerinden biri fazla para ile satılırsa diğerlerinin paraları çıkıp onları da ucuz pahalı demeyip verdiklerini söylüyorlar. Onun için bana bile görünmek istemiyorlarmış” dedi.



“ yle ise bunlara kapılma. Bunlar ne dersen ona alırlar. Beş yüz dersen yine alırlar ise hiç olmazsa epeyce bir para aldım dersin de kendini teselli edersin” dedim. Ve ayrıca hiç olmazsa satılırsa bunların bir fotoğrafını aldırayım, diye beraber Fotoğrafçı Hasan Basri’ye gittik. Baş tarafını ve ahirinin ketebe yaprağının fotoğraflarını aldardım.

Evkaf Dairesine gittim. Ankara’ya gidecek kitabın dahi fotoğrafını aldıracağımı söyledim.

şahap Bey ile beraber Hasan Basri’ye gittik. Yine bu kitabın da baş ve ahirinden ve bir de ortasından (Ta Ha) suresinin başı olduğu sahifenin fotoğrafını aldardım. Nihayetinde Mustafa isminde bir zat 1135 senesinde tamir ettiğini ve cildini yaptığını yazıyor. Lakin kitabın ne vakit yazıldığı belli değil. Nihayet yaprağında kırmızı kalemle birbirlerine girift çizgilerle nakış yapıldığını gördüm. Ve bu çizgilerin Cami-i Kebir minberindeki bazı çizgi hatlara benzediğini söyledim.

Evkaf Memuru: “Haydi kitabı alıp Camiye gidelim, bakalım. Minber ile uruşturalım” dedi.

Fotoğrafçı: “Ben de gelirim” dedi. Beraber camiye gittik. Bazı kenar çizgileri bahusus m sellesler tutuyor. Oradan çıktık.

İşte bu kitabın dahi Selçuklular zamanından kalma olduğu, bununla teyit etti, dediler. Onlar gittiler ben de eve döndüm.

*23 Kânûn-ı Evvel 1937*

### **Muzafferiye Camii ve Ahi Evran Tekkesi**

Bu sabah kalkıp doğru kütüphaneye gittim. Biraz yemek yedim. Noter İhsan Bey geldi. Bugün fotoğrafçı ile yeniden Muzafferiye Camiine gideceğimi söyledim. Ögle  zeri olursa kendisinin de geleceğini söyledi.

Mustafa Ağa’yı gönderip Müdür Bey’in yeni aldığı fotoğraf makinesini getirttim. Fotoğrafçı Hasan Basri’ye haber gönderdik, geldi. Bugün perşembe olduğu için fotoğrafları alınacak gelin-güveyi olduğunu söyledi. Ben de yerime oturdum. Müdür Bey geldi. Meseleyi anlattım. Hademe geldi, Müdür Bey’i Vali Bey  ağıırıyormuş, gitti.  gleye kadar uğraştım. Noter geldi. Yemek zamanı olmuş. Fotoğrafçıya gittik. Makineleri hazırladı. İki makine bir de

Müdür'ün film makinesini aldı. Sehpaları filan birçok yükü oğlu Orhan'a verdi. Doğru Camiye gittik. Evvelce müezzinden anahtarı almıştık. Açıp içeri girdik. Önce minberin sol tarafını iki parça olmak üzere aldık. Sonra kapının üstündeki yazıyı, bir iki de sağ taraf yazıyı bir de dışarıdaki kapının üzerindeki kitabeyi aldı. İki poz da sağ taraf minberi aldı. İki saat uğraştık, çıktık.

Sonra Ahi Evran Tekkesine gittik. Eski halinden çıkmış. İçinde ip eğiriyorlar. Dıştan olan bir manzarasını aldık. İkinci ezanı da okundu. Yolda müezzine rast geldik, anahtarı verdik. Noterin yazıhanesine geldik. Fotoğrafçı gitti. Noter ikişer çay ısmarladı. Pastırma aldırdı, yedik. Kütüphaneye geldim. Müdür Bey de geldi. Fotoğrafçıyı çağırttı. Bizim Seydi Murat Şeceresinin bizim makine ile iki poz filmini aldırdı. Akşama kadar oturup gitti.

Eve geldim, biraderler gelmişler, yemek yedik.

Hacı Recep Ahmet Efendi'nin hanesine sıra ziyafetine davetliyiz. Oraya gittim. Arkadaşlardan Oltulu Mustafa Efendi, Hacı Ahmet, Haşim Hafız ve İhsan Efendiler oturduk. Çay içtik, Saat dörtte dağıldık. Eve geldim.

1938

17 Şubat 1938

### **Ulu Caminin Çatısı Tamir Ediliyor**

...

Kayyumların Mithat'ın mevlit davetine gittim. Yemeği yedik. Mevlidi Hayali Hafız Ahmet okudu.

Bu davette Cami-i Kebirin üstünün (çatısının) kurşunlarını tamir eden İstanbul'dan gelen Bulgaristan göçmenleri ustalar da var idi. Yatsı yakın dağıldık.

19 Temmuz 1938

### **Bağa Ev Yaptırıyoruz**

İki günüm bağda geçti. Kelik meselesi hâlâ ikmal edilemedi. Sıvacılar, dülgerler hâlâ çalışıyorlar.

22 Temmuz 1938

### **Halkevleri Dil-Tarih-Edebiyat Şubesinin Köy Gezileri**

#### **Arpagöz, Babaoğlu, Pamucak Köyleri Gezisi**

Bugün taban ve tavanı çakıyorlar diye tahta aldıldılar. Hacı Elvan Ağa Merzifon'a gitmiş. Amelelerin başına bugün amcam gitti. Pencere kayıtları ikmal edilmek üzere dediler.

Birader Sadettin terzi Meroğlu Bekir Usta ile Seydimlerin mağazadan bana elbiselik almışlar. Ölçümü aldı. Şiranlı Şeyhoğlu Hacı Faik Efendi mevlit okutuyormuş, davete gittik. Sonra amcam ve İstanbulluoğlu Sofu İsmail Efendi ile Mebus Mustafa Bey'in kız kardeşi Zakiye Hanım'a uğradık. Bir saat kadar oturduk. Kahvesini içip evlere geldik.

Bugün Arkadaş bağdan geldi.

Mazlumoğlu Ahmet Ağa vefat etmiş. Öğle Cuma ile namazı kılındı, defnedildi. Allah rahmet etsin. Âmin.

Pazar günü köylere gezmeye çıkan Halkevi Köycülük Şubesi ile ben de gittim. Saat altıda Fırka önünden kamyonu binileceği tembih edilmiş. Azık olarak et kavurması, salata için domates, yağ-sirke, soğan alınmasını söylemişlerdi. Gecedan her şeyi hazırladım. Sabah saat altıda bir sepetle azığımı ve pardösümü alıp evden çıktım. Fırkanın önüne vardım. Kimse yok. Henüz kütüphane de açılmamış. Kendim açtım. Sonra hademe Mustafa Ağa da geldi. Köycülük Şubesi Başkanı İbrahim Bey de azığını almış geldi. Suböregi yaptırmış. Sonra Matbaa Müdürü Şükrü ve Başmuallim Mahir Bey de geldi. Simit aldık çayla yedik. Saat yedi oldu. Hâlâ otomobil yok. Akümülatörü boşalmış, yeniden cereyan alıyormuş, dediler. Baytar muavini de geldi. Oturduk. Bir de Hükümet tabibi de hasta imiş, dediler. İbrahim Bey oraya gitti, geldi. Gönlü olmuş, gidecek dediler. Fırka Kâtibi Şevket Kayış'ın da ailesi Havza'ya gidiyormuş, onları kaptıkaçtıya bindirip yolcu etti. Kendisi de bize iştirak etti.

Kamyon da geldi. On bandocu, doktor, baytar, Fırka Kâtibi Şevket, Veznedar Mustafa, İbrahim, Mahir, Matbaacı Şükrü, Fotoğrafçı Hasan Basri, ben ve iki de köy kâtibi Ahmetler var idi. Birisi bizim komşu Kayyumoğlu Kadir'in oğlu Ahmet. Hepimiz kamyonu bindik. Eşyalarımızı yanlarımıza koyduk. Hareket ettik. Şehri çıkana kadar bando çaldı. Şehri çıktık. Kışlanın önünden geçtik. Burun çiftlik fabrikasını geçtik. Cenubi garbi (güneybatı) istikametinde ilerliyoruz. Köprü, Çukurköşklü pınarı geçtik, tepeyi aştık. Bozboğa'ya vardık. Köprü yıkık. Çaydan geçtik. Burunköy, Sarışih sol tarafta görülüyordu.

Hatap Fabrikasının yanından geçerken Koruma Memuru Bahri Efendi odasının penceresinden bakıyormuş, bir selam çakıp geçtik. Daha ileride solda bir değirmeni, sağda yeni yapılan karakol binasını geçtik. Buralarda yolun bazı yerleri çok fena bir halde bozulmuş. Amele çalışıyor. Nihayet eski Karakola vardık. Babaoğlu ve Pamucak köylerine dönüşte uğrayacağımızı haber vermelerini jandarmalara tembih ettiler. Daha ileride Pamucak'ın hizasından sola saptık. Ham kağıt yolundan gidiyoruz. Arpagöz'e çıkacak tepenin bayırı fena. Hepimiz otomobilden indik. Yokuşu çıkarken daima güneye gidiyoruz. Dağın üstünden üç minare boyu aşağı akıp yere düşünceye

kadar yağmur taneleri gibi kalan suyu, şelaleyi seyrediyorduk. Tepeyi çıktık, bindik. Arpagöz yani Alpoğuz’a vardık.

Köylüler yatak yorgan, kilim vesaire getirdiler. Bahçenin bir tarafına serdiler, oturduk. Hastaları istedik. Birkaç hasta getirdiler. Doktor muayene etti. Baytar “hayvanlarda hastalık var mı?” diye sual etti. “Yok” dediler.

Bir fotoğraf alalım dediler. Köylü çocukları ka ışıyor. Bu sırada    atlı geldi. Banka tahsildarları imiş. Birisi Darendeli Hasan, biri bizim komşu Fenercinin imamın torunu Hafız Fazlı birisi de Kalelilerin Mithat’ın kardeşi Fehmi idiler. Hoş beşten sonra bizim baldız Safure Hanım’ın ortakısı merhum Apik Kâhya’nın oğulları “anamız pek hasta” dediler. Öyle ise doktoru götürelim de baktıralım, dedim. Doktora söyledim. Birkaç arkadaş ile gittik. Kürt Nine beni bildi. Hoş geldin, dedi. Arkadaşa ve baldıza selam gönderdi. Doktor aletini kulağına taktı, hastanın göğsünü dinlerken biz de etrafında durduğumuz halde bir fotoğraf aldılar. Oradan çıktık, kamyon yürümüyor. Birçok köylü dayandılar, tepeden kamyonu itelediler, işlettiler. Bindik. Yine güney yolu takiben Divankebir köyüne vardık.

22 Temmuz 1938 devam-

### **Divankebir, Divan Baba Türbesi ve Göcenovacığı Köyleri Gezisi**

Divan Baba Türbesinin önündeki havuzun başında ağaçların dibinde koyunlar varmış, oraya indik. Baytar koyunları muayene ediyor. Köylüler görüp yanımıza gelmeye başladılar.

Bando  almaya başladı. Davar sahibinin çocuğı olmalı, dokuz on yaşlarında görünen bir kız çocuğı koşup geldi. Davarları oradan oraya dolaştırmaya uğraşıyordu. Kıza “davarları götürme, dursun” dediler. Ve herkes davarların içinde iken bir fotoğraf aldılar. O kız kenarda kalmış, fotoğrafta çıkmamış, çok  z ld m. Kız  ocuk, gürbüz, ateş gibi cevval. Hepimizin davarlarının arasına girmemize  kelenmiş. Hemen elinden gelse, ufacık bir işaret görse, eline bir odun alıp hepimizi sopadan geçirip bizi defetmeye muktedir bir  ocuk.

Köyün ihtiyaç ve delikanlıları birikti. “şurada bir halay tutunuz da seyredelim” dedik. Onlar da “biz bando ile halay  ekemeyiz. Bizim kendi davul ve zurnacımız var” dediler. Davula hacet yok, bandonun davulunu veririz, zurnacı zurnasını alsın gelsin, dendi. Haber gönderdiler. Uzun boylu

babayiğit bir delikanlı zurnası ile geldi. Davulcu da bandonun davulunu aldı. Köylüler, biz Budaközü halayı çekeriz, diye başladılar oyuna. Birkaç figür geçti. Fotoğrafları alındı.

Ben de bu sırada Divan Baba türbesinin manzarasını kendi film makineme aldım. Halay bitti. Gidelim dediler. “Havuzun içini güzelce yıkayıp ot ve çöplerini niçin ayıklamıyorsunuz?” diye köy kâtibine sual ettiler.

“Temizleniyor da yine çok çabuk doluyor” diye cevapladı.

Türbenin içine girmek istedim. Arkadaşlar otomobile doğru gidiyorlardı. Duvardan atlardım. Türbenin kapısı önüne vardım. Önünde büyük bir kavak ağacı var. Kapı gayet daracık, adeta bir adam zor sığacak bir halde. Kapının alt eşiği yer ile beraber. Üzerinde kubbesi Mevlevi külahı gibi sivri bir şekilde. Yedi sekiz metre yüksekliğinde uzamış. Taş işçiliği zararsız örülmüş, lakin yıkılacak gibi bir vaziyette duruyor. Korktum, içeri giremedim, kapıdan baktım. İçerisi ancak kabri alacak şekilde. İlerisini göremedim, çekildim. Fatiha okudum ayrıldım.

Otomobile biniyordum. Amcamın ortakçıları Halil, Hasan ve Ahmet dedeler geldiler. Hoş geldin, dediler. Görüştük.

Otomobile herkes binmiş, ben de bindim yürüdük. Kuzeye doğru gidiyoruz. Sonra kuzeydoğuya çevrildik. O istikamette ilerleyerek Hacıköy, Küçükdede yolundan Göcenovacık’a vardık. Yol üzerinde dağ, tepe bütün mezar kesilmiş. Hiçbir köyde bu kadar mezar görmedim. Dikkatimi çekti, kâhyalara sordum. Köyün büyük olduğunu ve kuruluşundan beri köyün yerinin değişmediğini ve mezarlıklarını da değiştirmemiş olduklarını anlattılar.

Büyük pınarın başında otomobil durdu. Biz çeşmenin kıblesindeki bahçelere indik. Köylüler yürüdü. Köse Uzun Şükrü Kâhya yatak, kilim getirdiler. Biz de yemekleri açtık. Kimimiz soğan doğruyor, kimi domates salatası yapıyor. Her birimiz bir işler görüyor. Köylülere de yemek sonrası hastalarınızı hazır bulundurun, denildi. Satılmış Kâhya da geldi. Ona da getirdiğimiz hıyarları verip bunu cacık yaptır da getir, diye söyledim, gitti.

Yemeğe otururken bandocular ayrıca oturdular. Yemek yendi. Artan yemekleri de kâhyalar, kâtipler ve köylülere bıraktık, yediler, kalktık.

Bizim ortakçı Eşref geldi. Sıtma tutuyormuş, muayene oldu. Doktor ilaç verdi. Sonra bir çocuk geldi. Diğer bir çocukla dövüşmüş. Başına taş yemiş, Yüz, göz kan içinde. Doktor yüzünü yıkadı. Pansuman yaptı, sardı. Bir fotoğraf aldılar.

Ben bu arada Satılmış'ın kardeşi Davut'u alıp babası Mustafa Kâhya'yı görmeğe gittim. Odalarına girdim. Güzel döşemişler, muntazam. Mustafa Ağa geldi. Hoşbeşten sonra onu da alıp bahçeye arkadaşların yanına götürdüm. Doktor hâlâ hasta muayene ile meşgul. Birinin elinin içine ağaç batmış. İltihap yapıp şişmiş. Acısından oturup duramayan bir adam getirdiler. Doktor onun da yarasının pansumanını yaptı, ferahlattı. Daha birçok çocuk, büyük hastaları muayene etti, kalktık. Pınarın önüne çıktık.

Gölün içinde dört beş tane manda, kimi yatıyor, kimi ayakta. Bir de bunların fotoğrafını alalım, istediler. Mustafa Kâhya'yı yanıma durdurdum. Bu sırada göle bir atlı sürüp girdi. Onunla beraber bir fotoğraf aldılar. Otomobilin yanına geldik.

Satılmış'ın dayısı Garip hasta imiş. Oğlu Mehmet Hoca babasını muayeneye getirmiş. Doktor onu da muayene etti. “Kaç yaşındasın baba?” diye sordu. “Yüz yaşıma bastım. Midem yanıyor, şu hastalığım gitse, daha çok yaşarım” dedi. Doktor güldü. “Sana şehirden bir kuvvet ilacı göndereyim de, yüz daha yaşa” dedi.

Garip, beni görünce bildi. “Hoş geldin” dedi. Kardeşim Fehmi'yi sordu, konuştu.

### **Çakır Köyü**

Otomobile bindik. Köy büyük, içinden çıkmak bir hayli sürdü. Çakır'a vardık. Bir yokuştan çıktık. Caminin önünde kamyon durdu, indik. Arkadaşların hepsi: “Aman Ağa'nın havuz başına gidelim” diye gittiler.

Kayış Şevket Efendi, namazları kılalım, dedi. İki üç tane abdesthaneleri var. İçinde su akıyor. Abdest aldık. Camiye girdik. Bir de cemaat geldi. İmamın mihrapta duran fes ve sarığını başıma geçirdiler. Namazı kıldırıldı. Camiden çıktık. Arkadaşların yanına gitmek üzere yola düştük.

Eski kâhya bizim ortakçı Hacı Ahmet, “hoş geldin” diyerek elime sarıldı. Ben de onların hal ve hatırlarını ve kızı Vekile'yi sordum. “Vekile'yi sattım. Bu gece kadem geliyor” dedi. Allah hayırlı etsin, dedim. Ayrıldık. Kamyona bindik. Çeşmelerinden içtiğim bir avuç sudan başka bir şey nasip olmadı. Oradan da batıya doğru yürüdük. İleride ovada ufacak bir köprüyü geçince kuzeye döndük. Bir tepe çıktık. Nihayet Domu'nun harman yerlerine vardık. Burada az daha evlerin üzerine otomobil giriyordu. Tepenin önü gayet dik bir yamaç ve üstü düz olduğundan nereye gelindiği belli olmuyor. Ne ise

korktuğumuzdan Allah sakladı. Kâtip görüp aman ileri gitmeyiniz, demiş ise de kamyonla beraber tam üstüne varılacak artık ne olacaksa olacaktı. İndik. Bando kuruldu. Kilci Himmet'i aradım. Tarlaya arpa biçmeye gitmiş. Oğlunu gösterdiler, selam bıraktım.

Köylüler hastalarını getirdiler. Doktor muayene etti. Biz de biraz oturduk. Su içtik, kalktık. Kamyona bindik. Vedalaştık.

### **Arpagöz ve Babaoğlu Köyleri**

Buradan ileri vardık. Arpagöz'e gittiğimiz yol göründü. Bir su geçtik. İşte ileride kayalardan kendini atıp şelale, şarıldak olan su, bu su dediler. Öyle ise suyun başına gidelim, şelaleye bakalım, fotoğraf çekelim, demeye kalmadı Şoför Kemal suyu geçti. Sağa döndü. Düz yol, ufak tefek kaya tümsekleri var ama zararsız, gidiyoruz. Pek çok gitmedik akan su biraz derinleşti, kayalar arasına girdi. Biz de kayaların üstüne çıktık. “Yahu nereye gidiyoruz” demeye kalmadı. Kamyonun şoför mahalli üstüne binmiş olan bandocu bağırdı. “Aman durunuz, gidiyoruz!” dedi. Patır kütür kendini atarcasına aşağı inmeye başladı. Herkes gözü önüne baktı. Görülen dehşetli manzaradan titremeye başladık. Kamyon da aniden durdu. Kendimizi nasıl aşağı attığımızı bilemedik. Ben de kendimi yerde buldum. Rengim uçmuş, yüreğim çarpıyor bir halde kayaların üstüne oturdum. Gözüm kimseyi görmüyor. Ancak korkudan titreyen bazı arkadaşların “bir metre daha ileri varsa idik, dört minare boyu uçuruma yuvarlanacaktık. Biz de sulu yağmur gibi yere düşerek ölecektik. Her bir yerimiz bir çalıda kalırdı, parçalanırdık...” gibi seslerini işitiyordum. Manzara gözümün önünde canlanıyor, usum musum gidiyordu.

Şoför Kemal'e “yahu, sen bizden ne kötülük gördün? Hepimizi uçuruma gömecektin ya kendine de mi acımıyordun?” diye serzenişte bulundum. “Yok Hoca o kadar korkma sarhoş değilim, önümü görüyordum. Henüz öyle bir korkulacak vaziyette değil, daha uçuruma dört beş kulaç var. Sonra deli mi oldum. Ben bu kamyona dört bin lira para saydım. Sen de amma korkakmışsın” diye karşılık verdi.

Ben artık yerimden kalkamadım. Arkadaşlar toplandılar, gittiler. Aşağı indiler, yarım saat kadar dolaştılar. Sonra tekrar yukarı çıktılar. Bir poz fotoğraf aldırılmışlar. Biz kamyonun yanında gırnatacı Rıza Çavuş, Baytar Muavini beylerle oturduk. Bu sırada Domu'dan bir sürü koyun ve dölleri getirdiler. Baytar Bey'in bunlara bakmasını istediler.



Baytar gitti sürünün içine girdi. Köylülerle konuştu. Birkaç kuzu ve keçi tuttular, baktı. Ve bazı ilaçlar tarif etti.

şoför kamyonu çalıştırdı, bindik, yürüdük. Arpagöz yoluna çıktık. İlerde dik bir bayırdan inerken yolda bir u u kuşu gördük. Bir  alının dibine ufacık bir uçuşla düşer gibi konup sindi. G z  görmüyor, u amıyor, dediler. Foto raf ı Hasan Basri, ben onu tutarım, diye bir pardösü alıp kamyonu durdurdu, yola indi. Kuş adeta  ıra gibi yanan gözlerini açıyor ve t yden kulaklarını dikip patırtı dinliyor, h d kl yordu. Daha Hasan Basri kamyondan biraz uzaklaşmıştı ki, kuş havalanıp uçtu, gitti. Hepimiz gülüştük. Hasan Bey bindi, yürüdük. Aşağı düze indik. Pamucak şehir yolunu bulduk. Sa a döndük. şelale akan derelerin içinden köye yaklaştık.

İki delikanlı bize karşı geldiler. Birisi kâhya imiş. Köylerinde hasta olmadığını haber verdi. Döndük. Tarlada kadınlar yolma yoluyorlar, deste götürüyorlar, hiç kimseye aldırış etmiyorlardı. şoseye çıktık. İçimizden artık akşam yaklaştı, Babaoğlu'na u ramayalım, doğru şehre gidelim, diyenler oldu. Ben de köylülere Karakol'dan haber ettik. Hastalarınızı hazırlayın, dedik. Köylüler gözlerler, dedim. Karakolun önüne geldik. İki delikanlı köylü  ıktı. "Babaoğlu'nda köylüler sizi g zl yorlar, birkaç defa harman yerine toplanıp da ıldılar" dediler. Köye gitmeye karar verildi. Karakol yanından döndük. Tepenin olduğu yeri sol tarafta bırakıp geçtik. Bir  aya indik. Köy karşı yamaçta imiş. Köylüler buraya gelsin dediler. İndik, bando kuruldu. Derenin geldiği tarafa doğru baktım. Birkaç metre ileride bir de irimen var. Kavak ve s   t ağaçları ve tepelerdeki meşe vesair ağaçlar köye güzel manzara veriyor. Gayet hoş buldum. Köylüler geldi. Bando çalıyor, herkes oturmuş birbiriyle halleşiyor.

Ben de uzun boylu, yüzü yanık bir orta yaşlı adamın yanına düştüm. İsmi sordum. "Bana Güllü Kesta derler" dedi. Yüzü askerde yanmış,  avuş imiş. Bandonun bir Sivastopol ve de bir başka marş daha  almasını istedi. Bandoculardan biri: "Yapamayız" dedi. Bu sıra  orum'da bakkallık eden ve Karafakıların damadı olup birkaç aydır hasta olup bu köyde tebdil-i havada bulunan Necip  avuş geldi. Hal hatırını sordum. " ok iyi oldum, sizin birader nasıl? Aman birader şimdiki doktorlar bir şeyden  akmıyorlar, ben size bir ilaç yazdım gönderdi idim. Ben o ilaçla iyi oldum. Bir defa da siz biradere yedirin" diye söyledi. Pekâlâ, dedim.

Bandocular birkaç hava çaldılar. Köyden çoluk  ocuk başımıza toplandı. Oturdu umuz yer çayın kenarından yamaca doğru yüksek bir yerde. Bandocular önümüzde çayın içinde, köylüler arkamızda yerleşmiş olduğu halde kamyonun

arkasına geçirdiler, öyle bir fotoğraf almak istediler. Benim bulunduğum kenardan dört beş çocuğu fotoğrafa alamadığını arkaya geçmelerini foto söyledi. Kızları aldım, en arkaya ortaya geçtik. Kızlar sekiz dokuz yaşlarında varlar. Birisinin kucığında bir de küçük çocuk var. Önüme durdu. Sol tarafımda güzelce fingerdek bir kız var. Gözüme bakıp bakıp gülüyor. Kız benim de senin gibi bir kızım var. Şöyle yanıma dur da fotoğrafımız beraber olsun. Şehre vardığımızda bak yanımdaki şu kıızı görüyor musun, o da benim kızım oldu. Şehre gelecek, benim yanımda duracak diye anlatayım, aldatayım dedim. Hâlâ gülüyordu. “Şehirdeki kızının adı ne?” dedi. “Binhan” dedim.

“Öyle ad mı olur!” dedi beğenmedi. Ben de onun adını sordum, söylemedi. Diğer kızlar da bizim konuşmamızı dinliyorlar. Kimi oturuyor, kimi ayakta gülüyorlar. Bu halde fotoğrafımız çekildi.

Doktor muayeneye başladı. Çocuklar, kızlar dağıldılar. Karşımızda höyüğü andıran tepenin üstünde mimari tarzı güzel Babaoğlu Türbesi duruyordu. Herhalde bu tepenin höyük olduğuna hükmederek fotoğrafını çektiler.

Cami var mı, diye sual ettim. “Var” dediler. Öyle ise şu tepe ve türbenin bir poz fotoğrafını çekin parasını bizim şubeden verelim, dedim. Foto Hasan Bey, “Olur, ama biraz türbenin yakınına gidelim, buradan çok uzak düşer” dedi.

Haydi, dedim. Matbaa Müdürü Şükrü de; “Beraber gidelim” dedi. Üçümüz yola düştük. Tepenin dibine vardık. Az daha çıkalım, dedik. Başlangıçta ufacık bir tepe çıktık. Lakin türbe daha çok uzak. Daha yakın bir yerden almak iyi olacak, diyerek yürüdük. Tepenin üstüne çıktık.

Türbe çok güzel yapılmış. Kapının iki taraf köşelerinde dört metre yukarıya gayet sanatlı birer sütun başlığı konulmuş gördük. Türbenin çok eski olup yıkılıp tekrar tamir edildiğine bir işaret telakki ettik. Temelde üstte büyük yontma eski taşlar dikkat çekiyor. Kapının önünde eşikle beraber yere çakılı yuvarlak bir taş görülüyor. Bu taşın üstünde güneş kursu resmi var. Bu tepenin her halde höyük olduğuna bir işaret olabilir, dedik.

Besmele çekip türbenin kapısını açıp içeri girdim. Çok temiz, silinip süpürülmüş. İçinde post ve namazlağılar serili. Canım çekti. Biraz yatayım dedim. Mezarın etrafında dolaştım. Başucunda bir peykede dayalı bir demir gördüm. Elime aldım. İlk nazarda kınında bir demir kılıç zannettim. Ama kın ve kılıç kabzada berkitili, çekince çıkmıyor. Bu çok güzel bir âsâr-ı atika (eski eser) burada kaybolur. Bunu götürelim, dedim. Şükrü Bey de muvafakat etti. Dedeye üç İhlas bir Fatiha okuduk. Demiri alıp çıktık. O vakte kadar fotoğrafçı

benim k  k film makinesi ile k  şelerdeki s  tun ba  lıklarının fotoğraflarını almış. Bir de kapının önünde demir pala elinde   kr 'n n fotoğrafını aldı. A a ı indik.

K  k tepe ile b  y k tepenin arasında duruyoruz. K  y n manzarası çok g  zel. Bir poz daha aldı. Sonra da b  y k tepe ile t  rbenin g  r n   n  kendi b  y k makinesi ile aldı.

Arkadaşlar da toparlanmışlar, hepsi kamyonu binmişler, bizi bekliyorlarmış. Geldik, k  yl lerle vedala tık. Kamyonu bindik. Dedenin kılıcını elimizde g  rd ler ama kimse bir şey demedi. Yürüdük.

Artık benim g  vencime payan yok. Bugün gezip yoruldu isek de epeyce bir bilgi toplamı  olmakla kendi  ubemiz namına palayı Maarif Dairesi Müzesine teslim edeyim diye düşündüm. Doğrusu da b  yle olması.

Ak am ezanında  ehre girdik. Fırkanın önüne kadar bando çaldı.

Palayı gaz ve zeytinya ına yatırması için Kayı  Şevket Efendi'ye teslim ettik.

Fırkanın önünde indik. Sepeti alıp eve geldim.

Kapının önünde inek, k  m   ikisi de gelmiş, bekliyorlar. Kapıyı açtım, malları içeri aldım. Birader Ahmet de geldi. Baldız yemek ısıttı. Yedik. Odama  ıktım.

*7 Ağustos 1938*

### **Pa ak y, Beydili K  yl eri Gezisi**

Bu sabah kalktım. Arkadaş “et al g  nder de k  fte yapayım” dedi. K  t phaneye gittim. Yarım kilo et alıp eve g  nderdim. Ve başkaca domates, peynir, çay,  eker gibi sair malzemeyi aldırdım. Evden ufak halı seccade ve b  y k sepeti dahi getirttim. Arkadaş da k  fteyi yapıp g  ndermiş. Saat dokuza yaklaştı.  of r  getirttik. Hazırlanması için tembih ettik. Para istedi. Dört lira verdim, gitti. Saat dokuzda Tombu   de Nazmi Efendi geldi. Patlıcan dolması yaptırmış. Diğer eşyaları dahi semaver ve demlik, kadeh ve sair ne varsa sepetlere yerle tirdik. Mustafa A a ile alıp Suluhan'a gittik. Otomobil hazır. Maarif Dairesi önüne gelmesini s  leyip eşyaları teslim edip Müdür Bey'e gittik. O da hazırmış, indi. Otomobil geldi, bindik. Müdür Bey  of r n yanına biz de Nazmi Bey ve hizmetçi kız Kafiye ile içeri bindik. Yürüdük.

Osmancık Caddesinden Nurullah Sokağından çıktık. Bayat'ın önünden doğru Paşaköy'e vardık. Köye girecek yerde köprü yıkık imiş. Çorumlu Hacı Osman orada imiş. Diğer bir yolu gösterdi. Tarlalardan köye girdik. Burada inelim, dediler.

### **Beydili**

Başkâtip İbrahim Bey, Beydili'nde imiş. Oraya gidelim de onu da alıp beraber gelelim, dediler. Sürdük, Beydili'ne vardık. Naime karşıma çıktı. “Kız burada mısın?” dedim. “Ya buradayım, eniştem köy kâtibi, onun yanında duruyorum” dedi.

Köylüler, köy kâtibi ve bizim başkâtip yani Muhasebe-i Hususiye Müdür Muavini İbrahim Bey geldiler. Bizi alıp bir bahçeye götürdüler. Oturduk. Her biri ceviz, fındık verdiler. Elma, armut, hıyar getirdiler. Müdür yemedi. Biz de yemedik. Müdür Bey, çantayı açtı. Evrakları çıkardı, seçti. Ve Çöplü Bey vakfiyelerini okudu. Ve şimdi bu köylülerden ve hudutlarından hangisi mevcut olduğunu ve yakınlarda ören yeri, höyük yığını ve mağaralar olup olmadığının tahkikatını yaptı. Ve Defter-i Hakani kaydında geçen Alayund Köyünü sual etti.

Şeyh Hamza Köyü ile Alagöz Yaylası arasında Alayund diye bir mevki olduğunu haber verdiler. Müdür buna çok sevindi. Ve oraya gidelim, dedi.

Köylüler, Alagöz Yaylasına otomobille çıkılamayacağını ancak at ile çıkılabileceğini söylediler. Ve orada gayet soğuk bir su olup insanın içemeyeceği derecede olduğunu söylediler. Ve oralarda mezar ve yatır dahi bulunduğunu söylediler. Oradan kalktık, köyün içine pınarın başına geldik.

Pınarın bir taşında Rumca bir yazı ve birisinde de üzüm salkımı, kepçe, kadeh resimlerini kabartma olarak gördük. Bu taşlarında çok eskiye ait yine bir pınar taşı olduğuna hükmettiler.

Sonra Müdür Bey, köye birkaç odalı eğitim mektebi yapılacağını, şimdiden yer hazırlamalarını köylülere söyledi. Bir bina gösterdiler. Evvelce mektep olup şimdi boş imiş. Geçici olarak köy kâtibi duruyormuş. Yukarı çıktık. Naime orada imiş (Naime, Çorum'da mahalleden komşu çocuğudur).

“Amca işte biz burada duruyoruz” dedi. Bir büyük, iki küçük odası var. Gezdik. Etrafındaki evleri istimplâk ederek geniş bir bahçe yeri açmak mümkün olacağını köylüler ileri sürdüler. Pekâlâ, olur, dediler. Oradan indik, karşıda bulunan camiye gittik. Yeni yapılmış, ahşap güzel bir minaresi var.

İçeri girdik. Müdür Bey, yazma Kur'an aradı, bulamadı. Ben de tavandaki nakşı benim makine ile çektim. Sonra çıkıp otomobile bindik. Vedalaşıp yola çıktık.

### **Paşaköy**

Paşaköy'e geldik. Büyük pınarın yanına indik.  zerinde gayet eski mimaride bir cami var. Pınarın üstünde de çok eski enkazdan taşlar var. Bir taş da büyük bir pınar g  s  olduğunu andırıyor. Yine Rumca bir yazılar, diğer bir taşta yine Beydili'nde olduğu gibi üzüm salkımı ve şapşak ve helke, sürahi, tabak resimleri kabartma olarak görülüyor. Pınarın lülesinin üstündeki bir taşta da s l s bir yazı ile Hasan filano lu diye    zatın yaptırdığı ve sene 1260 olduğu yazılı.

Müdür Bey, iki film çekti. Oradan bahçeye indik. Yunakta köyün kadınları çamaşır yıkıyorlar. Bir dut a acına vardık. Onun altına oturduk. Lakin sı ırcıklar  zerimizi kirletmeye başladılar, kalktık. Bir ceviz ağacının dibine gittik. Bizim halı seccadeyi serdik. Müdür Bey oturdu. O vakte kadar köylüler kilim, yatak getirdiler, serdiler, hep oturduk.

Müdür Bey, İstanbul'dan Turhan Hikmet Da lıo lu'nun gönderdiği mektubu ve vesikaları okudu. Çok be endik. Hizmetçi kız acıktı ımızı hatırlattı. Sepetlerin otomobilden getirilmesini istedik, getirdiler.

İbrahim Bey, Deliler Köyünde bir ba ın keşfine gitmiş, gelene kadar so anımızı soydum, salatayı yaptım. Yeme i açtık. Biraz yedik. İbrahim Bey geldi. Beraber yemeği yedik.  ay kaydattım, içtik. Birçok köylüler geldiler. Müdür Bey suallerini sordu. Cevaplarını aldı, yazdı. Saat   e geldi. Köyden çıktık yola düştük. Yarım saatte kütüphaneye geldik. Şof re iki lira daha verdik, gitti.

Bugün Sungurlu'dan  orum'a sporcular karşılaşmaya gelmiş. Saat dörtte Cumhuriyet Meydanına gittik. Akşama kadar seyrettik.  orumlular dört, Sungurlular iki gol yapabildiler.

Eve geldim. Daha ba dan gelmemişler. Anahtar yok. Kepek inin çocuklarını kıyidan aşırıp kapıyı açtırdım.  oban malları salmış, hayvanlar geldi. İçeri aldım.

14 Ağustos 1938

### **Yakuparpa Köyü ve Kuşviran (Kuşören Kalesi) Gezisi**

Bu sabah erkenden kalktım. Yıkandım, çamaşır değiştirdim. Bir kâğıt torbaya biraz kömür koydurdum. Ufak halı seccadeyi alıp sepetle beraber hizmetçi kızla kütüphaneye gittik. Kimse yok. Önce Mustafa Ağa sonra geziye gidecek arkadaşlar Sadi Leblebici ve kayınbiraderi Selahattin, Noter İhsan ve Tombuş Nazmi Efendi geldiler. Çarşıdan gelecek ve alınacak şeyleri alıp hazır bekliyoruz.

Otomobil geldi. Kapının önünde durdu. Noter çok acele ediyor. Beni her yere sevke uğraşılıyor. Nihayet dayanamadım, uzaklaştım, geri döndüm. Biraz durunca Müdür Bey de geldi. Otomobile bindik. Doğru park yolunda Sıhhiye Müdürü beyin evine vardık. Otomobil durdu. İndim, bahçeye girdim. Ev kapısını vurdum. Hizmetçi kız “Bey geliyor” dedi. Biraz bekledik. Ahmet Remzi Efendi ile Sıhhiye Müdürü kapıya kadar çıktı. Sıhhiye Müdürü makineyi verdi. “Birkaç film kaldı. Onlara gittiğiniz kale harabelerinin fotoğraflarını alınız” diye tembih etti. Siz niçin gitmiyorsunuz, sualime “müşhil aldım, beni affediniz” dedi. Otomobile bindim, yürüdük.

Yeni yapılan cezaevinin yanından Kürtpınarı’na oradan eski Osmancık Caddesine çıktık. Dörtoluklu’dan doğru Kuruçay Bağları altından Ezil Köyünün içinden yokuşa çıktık. Orada otomobil bir hendeğe çöktü. Hep indik. Biraz sonra manevra yapa yapa çıktı. İhtiyarlar bindiler. Bizim cabıcık İhsan Bey yürüttü gidiyor. Biz de Sadi ve Selahattin ile yürüdük. Yokuş çok dik imiş. Epeyce ter döktük. Nihayet tepenin başına çıktık. Otomobil orada durmuş. Müdür fotoğrafınızı alacağım, diye bir yerde toplanmamızı söyledi. Bir de çoban vardı. Şoför ve muavini arkadaşlar hepimiz beraber olduğumuz halde fotoğrafımızı aldı. Bindik yürüdük. Dereler tepeler üstünden daima yukarı giderek bir köye vardık. Burası Yakuparpa Muhacirler Mahallesi imiş.

Muhtarı sorduk. Yamacın yukarısında bir köy göstererek “muhtar orada” dediler. Yanımıza biriniz geliniz de yol göstereyim demeye kalmadı. Sakallı, çatık alınlı birisi geldi. “Buyurun efendim” diye iltifatlar yaptı. Mehmet Ağa diyorlar. İhsan Bey’le tanıştı. Yanımıza bindi. Yolu tarif ederek bizi Kuşviran köyüne çıkardı. Köyde indik.

## Kuşviran Köyü

Bir yapı dibine yatak yorgan seriyorlardı. Bir pınar başı gölgelik aradık. Beş dakikalık mesafede yukarda büyük bir ağaç gördük. Onun dibinde tatlı sulu bir pınar olduğunu söylediler. Oraya gidelim, dedik. Yürüdük. Arkamızdan köylüler sergileri de alıp geldiler.

Noter de bir kayaya çıkmış “at eşek isteriz” diye köylüleri şaşırtıyordu.

“Canım bir defa oturalım, bir soluk alalım. Biz dinleninceye kadar onlar da hayvanlarını getirir” dedim. Yine durmuyor, tarlalarda gördüğü hayvanları gösterip “şunları getirin” diye zor kullanıp duruyordu.

Pınarın önünde dikenlerle bir bahçe yeri çevirmişler. Etrafına kavak dikmişler. İçerisi çimenlik. Oraya sergileri serip oturduk. Çay içelim dediler. Semaveri yaktım. Biraz da ekmek yiyelim, dediler. Peynir zeytin ve börek gibi şeyleri çıkardık. Çay da kaynadı. Yediler, içtiler. Yemeğe ne hazırlatacağız, dedim. Kimi tavuk alalım, kimi kuzu alalım diyorlardı.

Mehmet Ağa “ben size bir kuzu keseceğim, para filan istemem” dedi. Arkadaşlar hayır derlerken Remzi Efendi de “şu adamın önüne durmayın, mademki gönlünden kopmuş, yapsın. O da onun için bir şerefidir” dedi.

Otomobilin şoför muavini ile Mehmet Ağa kuzuyu kesmeye gittiler. Biraz sonra atı eşiği almış geldiler. Gidenler ayrılın, dediler. Ben giderim ama hayvana binmem, yürüyerek giderim, dedim. Sadi de “ben de binmem” dedi. Beraber yukarı doğru çıkıyorduk. İhsan doru bir ata binmiş, diğerleri eşeklere binmişler. Mehmet Ağa da kır bir katırı tutmuş bizi çağırıyor. Binmemiz için ısrar ediyordu. Sen bin, diye arkadaşlar da söylediler. Baktım olmayacak Mehmet Ağa bir tarafına, Halil isminde atın sahibi bir genç de diğer tarafına yapışarak bindirdiler. Üzengiler uzun geldi, kastılar. Pınarın yanında bulunuyoruz. Meyilli yama bir yerdeyiz. Birkaç metre aşağıda büyükçe bir göl var. Gölün içi de çevresi de çamur. Birden at başını yukarı kaldırdı. Geri geri gitmeye başladı. Mehmet ağa atın başını bırakmıyor ama atın zapt olacağı yok. Ben de artık kendimden ümidimi kestim. Atın yalısına sarıldım. Ne olacağım, diye düşünüyordum Birden at ile beraber yuvarlandım. Bir de baktım kendimi gölün ortasında atın altında buldum. At da Mehmet Ağa da hepimiz çamura gömülmüşüz. Yine de her şeye rağmen Mehmet Ağa atın başını bırakmamış.

Hemen usulca atın altında sıyrıldım, çıktım. Arkadaşlar yaşadığımız manzara karşısında suspus olmuşlar korku içinde neticeyi bekliyorlarmış.

Hemen hepsi başıma toplandılar. “Geçmiş olsun”, “ bir yerin acıdı mı?” diye soruyorlar. Bir de yeni elbisemin aldığı çamurlu vaziyeti görerek gülmekten kendilerini alamıyorlardı.

Belimden alt tarafı bütün çökek içine batmış, zırl zırl çamurlar akıyordu. Mehmet Ağa da atı kaldırıp çamurdan çıkmıştı. Ayakkabısının çamurun içinde kaldığını köylülere ayakkabısını çıkartmalarını söylüyordu.

Bizim Müdür de yine bu sırada fotoğrafımı almayı unutmamış. Aman atlılar, merkepliler şöyle bir araya geliniz de bir fotoğrafınızı alayım diyerek bizi topladı. Mehmet Ağa ile beni de atın yanına durdurup öylece fotoğrafımızı çekti.

Mehmet Ağa da çamurlu ata bindi. Yokuşa yukarı dizgin vererek öfkesini aldı. Şoför muavini Mehmet bir sırık getirip çamuru karıştırı karıştırı Mehmet Ağa'nın ayakkabısını buldu, çıkarttı. Sonra benim elbiselerimi çıkarttırdı. Köyden bir helke getirip çoraplarımı ve pantolonumu iyice yıkayıp güneşe astı. Ceket ve delmenin etekleri çamur olduğundan onları da öylece kurutup öfeleme suretiyle temizledik. Donumun paçalarını yıkayıp güneşe oturarak kuruttum.

Müdür, Remzi Efendi, Nazmi Efendi gitmemişlerdi. Cenabı Hak hıfzedip gölün kenarındaki taşlara çarpıp bir yerimin kırılıp bir ziyan olmadığına çok şükür ediyorlardı. Ve bunun üstüne birçok kazaların hikâyelerini söyleyerek latife yapıyorlardı. Çay içelim dediler.

Nazmi Efendi'nin pardösüsünü üzerime örtünüp semaveri yaktım, kaynattım. Çayı yaptım. Bir iki kadeh çay içtiler. Ve Remzi Efendi'nin güzel güzel anlattığı ilmî, edebî, tasavvufi kıssaları dinleyerek vakit geçirdik.

Elbiselerim kurudu. Arkadaşlar da gittikleri Kuşören Kalesi harabelerinden avdet ettiler. Temizlenmiş, eski halimi almış buldular. Pantolonumun ütüsü bozulmuş idi.

Arkadaşlar gezip dolaştıkları yerlerde gördüklerini anlatıyorlar. Birçok taş, kiremit getirmişler, gösteriyorlardı. Kalenin temellerinin görünüşe göre çok geniş olduğunu ve kapı yerinin toprakla dolup geçilmez bir hale geldiğini anlattılar. Ufacık tavla zarı gibi taşlar toplamışlar. Bunların mozaik olduğunu ileri sürüyorlardı.

Yemek hazır diye haber geldi. Vakit de epeyce olmuş, saat üç buçuğa gelmişti. Salataları yaptık. Bostanları kestik. Kuzu geldi. Sofraya oturduk. İyice



pişmemiş, içini doldurmuşlar, taş gibi olmuş. Yenecek hali yok. Şurasından burasından, dedik didikledik. Salata karpuz herkes ne yiyeceğini şaşırmıştı. Sonra helvayı açtık. Millet kaşıkla yediler. Dolmayı açtık. Koca bir kazan. Birer tane de ondan yedik. Çay kaynıyordu. Yemekten kalktık. Otomobilciler ve köylüler de bir sofraya oldular. Çoluk çocuk kim geldi ise sofraya oturttuk, onlar da yemeklerini yediler. Kapları kaldırdım, yerleştirdim. Çay içildi. Her şey teknil. Herkes kuzuyu söylüyor, konuşuyor. Şen şatır bir gün geçirdik. Gidelim, dediler.

Bindik, yine aynı yoldan şehre geldik.

Kütüphane kapanmış, saat dört buçuk. Remzi Efendi'yi evine bıraktık. Yarın Ankara'ya gideceğini söylediler. Vedalaştık.

Arkadaşlar evlerine gittiler. Nazmi Efendi ile kütüphaneyi açıp içeri girdik. Birer ayran ve kahve içtik. Kütüphaneyi kapatıp eve geldim. Kimse yok. Hayvanlar gelmiş, içeri aldım, bağladım.

Arkadaş, baldız ve çocuklar bağdan yatsının önü sıra geldiler.

*18 Ağustos 1938*

### **Alamalı, Alacahöyük Gezisi**

Bu sabah saat altıda kalktım. Sepeti ve halıyı alıp kütüphaneye gittim. Çay takımlarını sepete yerleştirdim. Ve ufak tefek her şeyleri hazırladım.

Sadi ve Selahattin geldiler. Mustafa Ağa'yı yarım kilo kebabla yarım kilo helva al diye gönderdim. Helvayı teziye (çabukça, hemen) hazırlayamamışlar, bizi gözletti. Müdür Bey Maarif Dairesi önünde bekliyor, diye haber geldi.

Otomobil gelmiş hazır, bindik. Mustafa Ağa da geldi. Getirdiklerini sepete yerleştirdim. Yürüdük, Müdür Bey hazırmış, bindi. Diğer arkadaşlar yola çıkmalı epeyce olmuş. Biz de yürüdük. Kışlanın oradan Burun Çiftliğe çıkarak değirmeni, Derinçay Köprüsünü, Çukurpınar Yokuşunu çıktık. Sonra Bozboğa Hanı geçtik. Yokuşu çıktık. Hatap Fabrikasına yakın diğer otomobili gidiyor gördük. Hatap Fabrikasına vardık.

Bahri Efendi pencerede imiş. "Buyurun" dedi.

Müdür Bey'e "bir çay içelim mi?" dedim. Muvafakat etti. İndik. Bahri Efendi'nin odasına çıktık, oturduk. Çay pişti, içtik.

Bahri Efendi fabrikanın garbında (batısında) tepelerin üstünde sivri bir kayalık tepe gösterdi. Oraya “Kaletepe” diyorlar. Orada çok harap yerler var imiş. Kiremit vesaire çıkıyormuş, dedi. Kiremitlerden getirtmesini tembih ettik, kalktık, binip yürüdük. Diğer otomobil gitmişti. Hatap Boğazını aştık. Küre beline vardık. Alaca’ya yakın bir yerden sağa saptık. Güzel bir yol tesviye edilmiş. Orada bulunan bir çay üstüne köprü de yapılmış. Köprüden geçtik, doğru gittik. Bir köyün içinden geçerken otomobil durdu. Su alıyor, Köylüler birikti. Bir güzel kız karşıma dikildi, gülüyor. Bizim Binhan yaşında. Seni şehre götüreyim, dedim. Yine güldü ve kaçtı. Köyün adını köylülerden sual ettik. “Alamaslı” dediler. Müdür Bey, “türkü bileniniz var mı? Şairiniz yok mu?” diye sordu. “Var ama şimdi hepsi Höyük’te çalışıyor” deyip adlarını söylediler. Yürüdük, Höyük’e vardık.

Yolun sağ tarafına beş on tane yeni ev yapılmış. İki göz, bir de abdesthaneleri var. Hepsi bir sistemde. Ahır samanlık arama. Burada köylüler nasıl oturuyor, diye birbirimize soruyorduk. Höyük’e gelmişiz, indik. Diğer arkadaşların hepsi orada. Kazı yerlerinde bulunan memurların eğlenmesi için yapılan salonda oturuyorlarmış, çıktılar. Biz de onlara karşı vardık. Birleştik.

Kazı memurlarının başında Abdullah Bey ve birkaç da Darülfünundan gelmiş staj gören gençler var. Bir de ihtiyar fotoğrafçı var. Görüştük. Hepimiz birlikte salona girdik, oturduk. Sigara ikram ettiler, kahve geldi, içtik.

Kazı yerini gezmeye gittik. İlerde büyük pınarın üstünde bulunan taştan yapılmış heykellere vardık. Kazıya buradan başlamışlar. Hâlâ 20-30 kadar amele durmayıp toprak kazıyor ve çekiyorlar.

Eski köy evlerinin kalktığı yerleri beş altı metre aşağı derinlikte kazmışlar. Birçok temel, kaldırım, iskeletler çıkmış. Temelleri yeniden bütün olarak düzeltip çıkarıyorlar. Çok dikkat ve itina ile iş görüyorlar. Hatta biz orada iken bir yerden bir diş bulmuşlar. Buradan hiç memul edilmezken (umulmazken) bu diş çıktı. Mutlaka bu yer bir iskelete mahsus mudur, diye dört beş amele dikkatle oraya memur ettiler. Ufacık demir çapalar ile kazıyorlar ve boyacı fırçası ile süpürüyorlar.

Müdür Bey, heykellerin bulunduğu ilk methal denilen yerde bizlerin fotoğrafını aldı.

Abdullah Bey, fotoğrafçı bey birçok izahat verdi. Geri salona döndük. Ve müzeyi gezdik. Birçok kiremitler, çanaklar, tuğlalar, çömlek kırıkları, lahitler,

taşlar, demirler, ufak tefek şeylere baktık. Bunların  oğu Pazarlı mevki denilen  ıkhasan köyünde yapılan kazıdan geldiğini haber verdiler. “Oraya da gidelim” dediler. Otomobilciler gitmediler.

Abdullah Bey’le kardeşi de geldi. Çok iltifat gösterdiler. Abdullah Bey,  ğleye bir ziyafet vereceğini söyledi. Zahmet etmeyin filan dedik ise de hazırlandıklarını söylediler. Öğleye kadar oturduk. Kataloglara, albümlere baktık. Nihayet  ğle oldu. Sofra serildi. Gittim otomobilden yiyecekleri çıkarttım. Biraz şoförlere verdim. Getirdim aş ya verdim. Sofraya oturduk. İbtida bir çorba, herkese birer yumurta, sonra patates, zeytin, karpuz geldi. Yedik içtik. Yarı a  yarı tok çekildik. Bizim kebab ve helva meyve çıkmadı. Kahvemizi içtik. Kapıya  ıktık. Hepimiz harman yerlerine gittik. Bayanlar herkes bir d vene binmiş, Feyzi Bey de birisine bindi.  ylece fotoğraflar alındı. Sonra bulgur d ven kadınların yanına gittik. Altı kadın bir sokuda tokmakla bulgur dövüyorlar, onların da fotoğrafları alındı. Sonra kazı yerinin fotoğraf sı da topluca bizim fotoğrafımızı aldı. Geri köye bahçeye şadırvanın başına geldik. Orada oturduk. Saat üç buçuğa kadar vakit geçirdik. Vedalaştık. Otomobillerimize bindik. Yürüdük.

Yarım saat sonra Küre Köyünün yol üzerindeki pınarın yakınında bulunan söğütler altına indik. Semaveri yaktım. Herkes bir iş görüyor. Bir  oban buldular. Çok türküler s yletip Sadi Bey yazıyor. Höyükte  alışan saz şairinden de birçok parçalar yazmıştı. Bir saat kadar da orada kaldık. Yemek yedik, çay içtik. Yürüttük. Yolda Sadi Bey keklik vurdu. Yine aynı yoldan avdetle akşamüzeri  orum’a geldik.

*21 Ağustos 1938*

### **Osmancık Yolculuğu: Koyunbaba Köprüsü, Kale ve Beyler Camii**

#### **Osmancık’a Yolculuk ve Koyunbaba Köprüsü**

Bu sabah kalktım. Yine sepeti ve demliği alıp kütüphaneye geldim. Mustafa Ağa’ya çay, şeker, peynir, zeytin vesair levazımı sepete yerleştirmesini tembih ettim. Simitle  ay içtim.

Sobacı, Ahmet Safi, Hacı Fazlı ve şevket Efendi geldi.

Kadifezâde Salim Efendi, İsmail Köyünde vefat etmiş getirmişler. Hacı Abdurrahmanz de Salim Efendi de vefat etmiş. Her ikisinin de öğle namazında kaldırılacağını haber verdiler.

Öğleye kadar oturduk. Camiye gittik. Öğle namazını sonra da cenaze namazlarını kıldık. Kabre gidemedim. Kütüphaneye geldim.

Saat bir buçukta Osmancık'a hareket edeceğiz, diyorlardı. Sepeti, semaveri, halıyı Suluhan'a otomobile koymak üzere gönderdim. Saat bire gelmişti. Mustafa Ağa gelene kadar bekledim. Buçuğa çeyrek kala kütüphaneden çıktım. Maarif Dairesine vardım. Her taraf kapalı. Kapıyı döverken bir landon geldi. Feyyaz Bey indi. Fevzi ve Ferit'in bağdaki davetlerinden geliyormuş. Daire kapısı açılmadı. Müdür Bey'in ev kapısına dolaştık. Orayı açtırdık. İçeri girdik. Müdür Bey göğüs açıyormuş. Biraz gitmekten cayar gibi göründü. Bu sırada otomobil de geldi. Sonra İlk Tedrisat (ilköğretim) Müfettişi Fehmi Bey de geldi. Müdürün gönlü oldu. Aşağı bahçeye indi. Binelim dediler, bindik. Tam ikiye çeyrek kala hareket ettik. Bizim sokaktan geçtik. Merkep arabası ile Fazıl ve Hakkı yeğenlerim bağdan geliyorlarmış, gördük, geçip gittik. Yeni caddeyi takiben ilerliyoruz. Bayat yakınındaki köprü yapılmamış. Çaydan geçtik. Özdeki değirmenleri geçiyoruz. Değirmenin birinde çok kalabalık seyirciler (piknikçiler) vardı. Sarmaşa, Madenzâde Çiftliği, Akçakaya sonra Enbiya Pınarı, Eymir Köyü, Kırkdilim'in solundan dağa sardık.

Feyzi Bey, buraya niçin Kırkdilim denmiş diye sual etti. Köyün içinden eski yol geçer. Osmancık tarafına inerken dilim dilim yani basamak basamak çıkıldığı için Kırkdilim denilmiştir, dediler. Birkaç defa doğuya birkaç defa batıya gittik geldik. Bir taraftan da yükseliyoruz.

Feyzi Bey, yolun burası da dilimleşti, dedi. Gülüşük.

Nihayet birçok zikzaklardan sonra zirveye vardık. Düz bir yerde durduk. Yolun sağında kayalar üzerinde ufacık bir meydan açılmış. Taşla önleri örüyorlar. Sofralar yapılmış. Hele en yüksek bir yerden bakılırsa doğu taraf Hamamözü Ovası gayet derin bir uçurum gibi görünüyor. Burada çam ağaçlarının dalları budanmış. Çalılar ayıklanmış, oturacak yerler yapılmış. Bir çam ağacını bir adam boyu yerden kesmişler, ucu sıyrılmış üç metre uzunlukta bir çam ağacının orta yerinde bir oyuk açmışlar. Diğer delikli duran ağacın sivri yerine geçirilmiş. Muvazeneli (dengeli) bir halde durdurmuşlar. Çevrildiği zaman da dönüyor... Burasına Vali Cemal Bardakçı Parkı derler, her zaman vali buraya gelir, oturur, âlem yaparmış, dediler.

Çamlıkta gölgeli hafif bir serinlik var. Ormanın içinde manzara dehşet. Doğrusu yaşanacak yer. Epeyce oturduk, kalktık. Binip yürüdük. Buradan itibaren iniş başladı. Yolun sağ tarafına taş yığılmış. O kadar çok zikzak

yapıyor, dönemeçler dönüyoruz ki, bazı dönemeçlerde manevra yapmak mecburiyetinde kalıyoruz. Böyle yarım saatte dağı indik. Hemen dağın her tarafında dolaştık. Nihayet Lâçin'e indik. Köye uğramadan geçtik. Osmancık Kargısı görünüyor. Güvercinlik'i geçtik. Irmak da sol tarafta bir şerit gibi çekip gidiyordu. Saat beşe gelmişti. Tepeler aştık, köprüler geçtik. Nihayet Osmancık'a girdik. İbtida bir mektebe indik. Büyük altlı üstlü bir yapı. Hademe orada imiş. Bahçeyi gördük.

Müdür Bey “bahçenin mahsulü nereye gidiyor?” diye hademeyi konuşturdu. Gezdik, yine otomobile binip şehrin içine girdik. Bir kahve önünde indik. Kahvenin bahçesi ırmak kenarında çok güzel, oturduk.

Maarif Memuru yanımıza geldi. şöyle böyle kahve ve çaylarını içtik. Bir de az şişman bir zat geldi. Hakkı Efendi diyorlarmış.

Müdür Bey “Gidiniz de size köprünün kitabesini göstersin, okuyunuz” dedi.

Gittik, köprünün başında kale kapılarının üstünde oyulmuş bir halde duruyor. Başına vardık. Okumaya başladık. Başımıza  arşıda bulunan, yoldan gelip geçen hoca ve cahiller toplandı. Her taraftan bir ses geliyor. En sonra Müftü Efendi'de bunun yazılışı bir kitap var dendi. Gidip Müftü Efendi'yi çağırdılar. Kitapla geldi. Hecelemeye başladık. Defterde birçok yanlışlıklar var. Feyzi Bey ve Müdür Bey de geldiler. Hepimiz birden okumaya koyulduk. Yarisini defterden yarisini kitaptan anlayabildiğimiz kadar okuduk. Nihayet son satırındaki Farsça kelimeleri okuyamadık. Akşam da oldu.

Maarif Memuru İbrahim Bey'in hanesine gittik. Yemek hazır, yedik. Oturduk. Müftü Efendi'nin defterini almıştık. Müdür, baştan aşağı defteri mütalaa etti. Birkaç yerini not alarak “yazınız” diye gösterdi. Bir genç muallim ile yazdık.

Müdürle Feyzi Bey, Hakkı Bey isminde bir muallimin evine yatmaya gittiler. Biz de maarif memurunun evinde yattık. Sivrisinek için filit yaptılar. Biraz uyuyamadım, sonra uyumuşum.

Sabahleyin erkenden kalktım. Güneş doğuyordu. Pencerenin önüne oturdum. Osmancık Gemici Mahallesi kadınlarının kimi su getirmekte, kimi merkeplerini hazırlıyor, kimisi mallarını çıkartıyordu. Biraz sonra Müfettiş Fehmi Bey de kalktı. Elbisesini giydi. “Dışarı çıkalım, gezelim” dedi.  ıktık. Bir mektebe götürdü. Gezdik, geldik. Su deposunun yanında köprünün başına

çıktık. Bir cami gösterdi. Her tarafı örümceklerle dolmuş, harap olmuş. Sonra köprü'nün öte tarafına bahçelere indik. Bir dut ağacı dibine sandalye getirtti. Oturduk. Müfettiş benim makine ile köprü ve ırmağın fotoğraflarını aldı. Bir saat kadar geçti. Müdür Beyler de kalkmışlar, yanlarına gittik. Halk şairi Kadri Efendi'yi arattık. Bağda imiş, bulamadık. Yemeği oraya getirdiler, yedik. Yola çıktık. Feyzi Bey bizim gezdiğimiz mektebi görmeye gitti. Biz de köprüye doğru yürüdük. Yine kitabenin başına dikildik. Güneş vurmuş, çok sıcak, insanın beyni kaynıyor, gözleri alacalanıyor. O vakte kadar Feyzi Bey de geldi. "Kaleye çıkalım" dedi.

### **Osmancık Kalesi ve Beyler Camii**

Çarşı içindeki kale kapısından girdik. Biraz yukarıda iki ev var. Bu evler kale dizdarının oğullarının evleri imiş, geçtik. Biraz daha yukarda bir kapı daha var, yıkılmış. Üzerindeki duvarların da çoğu uçmuş. Duran taşlar da adeta düşecek gibi bir vaziyette. Çok korkarak ve tırmanarak yukarı çıktık. Asıl kaya çok yüksek ve siyah taştan. Etrafını sur ile burç ve barularla örmüşler. Duvarlardan daha yukarılara çıktılar. Feyzi Bey'le biz korktuk. Olduğumuz yerden her tarafı seyrettik. Arkadaşlar yanımıza indiler. Kayanın arka tarafında bir türbe ve harap olmuş medreseyi gösterdiler. Akşemsettin'in okuduğu medrese imiş, dediler.

Yavaş yavaş aşağı inmeye başladık. İndik.

Kale kapısının sol tarafında Fetvahane (Müftülük) varmış. Müftüyü gördük. Kitabı alıp geleceğimizi söyledik. Kahveye geldik. Müdür Bey, bizi gözlüyormuş. "Taşı okudun mu?" dedi. Hayır, dedim. Kaleden aldığımız taş kırıntılarını verdim. Birer kahve içtik. Çıktık. Feyzi Bey'den kitabı alıp Müftüye gittik. Kitabı verdik. Biraz oturduk. "Çay pişireyim" dedi. Yaptırmadık, konuştuk. Müftü, kendisinin daha önce birkaç vilayette görev yaptığı, Konya'da Vehbi Efendi'den ve bazı müderrislerden ders okuduğunu anlattı. Tayinini memleketi İçel'e aldirmek için Ankara'ya gideceğinden İçel'in memleketi olduğundan ve ailenin bir çocuğu olduğundan bahsetti. Feyzi Bey'deki bir fıkıh kitabı imiş. Kitabeyi defterine yazdırdı. Kalktık. Yine kitabenin yanına geldik. Okurken Müdür Bey de otomobille geldi. "Sen oku" dedi. Onlar otomobile binip Dodurga'ya gittiler. Biz de Müftü Efendi ile Beyler Camiine gittik. İçeri girdim. Bir levha buldum, yazdım. Müftü Efendi ile müezzin de hazır. Levhayı yere indirdiler, ferah ferah yazdım. Sonra Kur'an'ı Kerim'lere baktım. Makbil (veya Mukbil) Bey'in vakfı Kur'an-ı

Kerim'ine benzeyen ecza-yı Kur'an buldum. Bazı c zler noksan. Çok bakımsız kalmış, b ceklenmiş. Çok kıymetli kitap olduğu için saklanmasını tembih ettim. Müftü Efendi h k mete gitti. Biz de m ezzinle çıktık. Koca Mehmet Paşa Camiini görmek istedim. Oranın m ezzinini bulayım, diye gitti.

Kahvede oturdum. K zım diyorlar, sağır birisini getirdiler. Halk şairi, dediler. Kulak işitmiyor. Yazı ile anlattık. Bir divan yazmış, gönderecek. Bununla meşgul iken mektep hademesi geldi. "Ekme , bostan alınacak" dedi. Kahveden  ıktık. Köprübaşına doğru çarşıdan gittik. Ekmeği aldılar. Fırka reisinin dükkânına uğradık. İstanbul'a gitmiş. Oğlu varmış, oturmadı . Zengin bir dükkân. Bütün kumaşlar dükkânın önünde yığılı, toz toprak içinde. D kk nın içi keza karmakarışık. Bir bezzaz (manifaturacı) dükkânından başka her şeye benziyor. Hatta karpuz da satıyorlar.

Maarif memuruna "bostan alacaksan yeni geldi, buradan verelim, batmanı beş kuruş" dediler. Geçtik, köprüye yakın ırmak kenarında birkaç merdivenle çıkılan bir cami gördüm. Kale Camii ve  arşı Camii diyorlar. " ok eskidir" dediler. Camiye çıktık, cami açık. Kara sakallı bir hafız mihrapta mukabele okuyor. Kapının önünde biraz dinledim. Ve caminin yapı tarzı çok eski ve ahşap bina. Döndük,  ğle oldu. "şimdi gelirler eve gidelim" dedi.

Yavaş yavaş etrafa bakarak köprüyü geçtik. Irmağın  zeri baş aşağı su dolaplarıyla dolu. Ağaçtan oluklarla herkes bahçelerine ırmaktan su almışlar. Su bir taraftan dolapları döndürüyor, bir taraftan dolaba berkitilmiş teneke kaplara su doluyor. Yukarı çıkıp oluk hizasına gelince sular boşalıyor. Dolapların yüksekliği bahçenin ırmaktan hatta olukların yüksekliği miktarından biraz daha yüksek tutulmuş.

Köprünün yanındaki dolabın dairesinin içi ( apı) dört metre gelirdi. "Bu kaça mal olur?" diye sual ettim. Yeni bir dolabın 50-60 liraya mal olduğunu, ırmağa kurmak için de on lira sarf edildiğini söylediler.

Eve geldik. Biz otururken otomobil geldi. Müdür Beyler yukarı  ıktılar. Müdürün ilk sözü: "Nasıl kitabe halledildi mi?" oldu. "Evet, üzerinde uğraştım. Ama yine de şüpheli, manası çıkmayan yerleri de var" dedim.

"Feyzi Bey okusun, düzelen yerleri yazayım" dedi. Defterden okudum, kendi yazdığı kâğıdı ikmal etti. Sonra Beyler Camiine gittiğimi bir levha da oradan yazdığımı haber verdim. Okuttu. Levhada üç defa tamir gördüğü zikrediliyorsa da yalnız sonuncusu 1319'da (M.1903) Sultan Hamid tarafından

yaptırıldığına işaret edildiğini diğer tamiratlarla ilgili bir kayıt bulunmadığını söyledim.

Sofra serildi. Yemeğe oturduk. Müdür Bey'in aldığı balık kızartılmış, hepimiz iştahla yemeğe koyulduk. Müdür Bey bir su istedi. Sürahiden doldurup verdiler. Lakin sürahide bir sinek varmış. Müdür Bey onu görünce kızdı. Sofradan çekildi. Et geldi, dolma geldi, pilav geldi, borana geldi. Kavun karpuz geldi. Hiçbir şeye el sunmadı. Biz yedik. Buyur ettiğimizde de "Ben doydum, zaten çok yedim" dedi. Sigara içti, evraklarla meşgul oldu. Börek ve tavukları azığa koymalarını tembih ettik. Sofradan kalktık, kahveleri içtik. Artık gidelim, dediler. Aşağı indik. Otomobil hazır. Maarif memurunun kızı ile Müdür Bey'in hizmetçisi Kafiye bizim fotoğrafımızı al dediler. Müdür geldi. Bindik. Köprübaşına geldik. Müdür Bey, kitabenin fotoğrafını çekmeye indi. Ben de indim. Beraber gittik. Müdür, fotoğrafı çekti, sıcaaktan kaçtı. Ben de çok duramadım, çekildim. Otomobilin yanına hizmetçi Kafiye'nin dedesi ve dayısı gelmişler, konuştular. Bindik, yürüdük. Fotoğrafçının önünde durduk. Osmancık manzaralarına ait dört fotoğraf aldım. Feyzi Bey de aldı. Yürüdük. Koyunbaba Türbesine gittik.

### **Koyunbaba Türbesi**

Türbe harap bir halde. Her tarafı yıkılmış. Dış kapının kemerleri, duvarı duruyor. Üstündeki yazıyı hepimiz beraber okumaya uğraştık. Aynı sıcak, güneş karşısında beynimiz döndü. Gözlerimiz kamaştı. yalnız birinci beytin ikinci mısraının son kelimesi (c v r r n k) (cur-renk) diye okunuyor ise de bir mana çıkaramadık. Öylece bıraktık. Müdür fotoğrafını aldı. Otomobile kaçtı.

Biz Feyzi ve İbrahim Beylerle türbenin içine girdik. Başka yazı aradık, bulamadık. Tahta bir tabut var. İçini açtık. Bir şey yok. Koyunbaba rahmetullah-ı aleyh ruhuna Fatiha okuyup hürmetkârane çekildik.

Bu türbenin eski halini ve şimdiki halini düşündüm. Sonra Koyunbaba'nın menakıbında Osmancık'a nasıl geldiğini, nasıl yerleştiğini, köprüyü yaptırmakta ne meşakkatlere duçar olduğunu sonra vefatında türbesine verilen kıymeti ve yapılan hürmet ve vakfiyelerindeki zenginlik, gelen giden yolculara izzat ve ikramı yiyecek ve içeceklerin bolluğu gözümün önünden bir sinema şeridi gibi geçti. Hüzünle çekildim, çıktım.

Dış kapının önündeki parmak izleri bulunan büyük taşı ziyaret ettim. Menakıbında bu taşı kaleden attığı ve bu taşın düştüğü yere benim kabrimi



kazınız, dediği aklıma geldi. Parmak yeri olduğu ilk nazarda anlaşılıyor. Hatta Feyzi Bey beş parmağını sokup tutarak “şöyle tutmuş mübarek” dedi. Otomobilin yanına geldik.

Yolun solunda birçok mezarlar var. O mezarlıkta tekkede yaşamış şeyhlerin mezarları olduğunu Müfettiş İbrahim Bey söyledi. Otomobile bindik, testi almak için çömlekçinin yanından ge eceeğiz. Yine geldiğimiz yoldan şehre girdik. Fotoğrafçının önünde tekrar durduk. Feyzi Bey’in aldığı manzara fotoğrafların birisi çift olmuş. İndi değiştirdi. Çarşının içinden ve köprünün yanından geçerek Koca Mehmet Paşa Camii yanından geçtik. Geldiğimiz yoldan mektebin yanından   mlek iye uğradık.

İki büyük testi, iki de küçük sürahi için   mlek i ile pazarlık ettik. Seksen kuruş istedi, altmış kuruşa aldık. şoför bir sürahi, Feyzi Bey de içi sırlı bir maşrapa aldı. Bindik. Yine aynı geldiğimiz yolları takip ederek geliyoruz. Lakin otomobilin su haznesi çok su kaynatmaya başladı. Durduk, su takviyesi yapıldı.

Yolda bir değirmene rastladık. İçeride taş dişiyorlarmış. Su istedik, verdiler. Yürüdük. Epeyce yerler geçtik. Bir kuyu ve bir a  ağaçlı bir tarlada durduk. Ağacın gölgesinde kuzular ve keçiler varmış. Otomobilin sesinden korkup dağıldılar. Kuyunun başına üç ufacak çocukla bir de on on iki yaşlarında bir  ocuk geldi. Dağılan davarları yine ağacın gölgesine topladılar.

Müdür Bey,  ocuklara “türkü biliyor musunuz?” diye sordu.  nce “bilmeyiz” dediler sonra bir a  mani okudular. Yazdım. Maniler bizim bildiğimiz maniler ise de bazı beyitleri değişiyor.

Karşıya gün doğmuş, kayalar arasında bir köy görünüyor. İbrahim Bey, orası Kargı diyordu. Çocuklara sordular. .... dediler. Bindik. Yürüttük. Biraz sonra dağa tırmanmaya başladık. Lâçin’e geldik. Köye uğrayalım, dediler. Harmanlara uğradık. Köye girdik. Büyük bir bina önünde durduk. Müdürlük imiş. Yani Hükümet Konağı. Müdürü K zım Bey. İskilip Kaymakam Vekilliği ediyormuş. Uzun ince bir adam geldi. Hoş geldiniz, dedi. Müfettiş Müdür inmediler. Feyzi Bey’le biz indik. Büyük testinin birisiyle sürahinin birisini doldurmaya pınara götürüyordum. Zira köyün büyük pınarı çok yakın. Köylü kadınları buğday yıkıyorlar. Bir kız da bacakları çıplak pınarın ayağına giden deneleri topluyordu. Bize hoş geldin, diyen zat, birisine seslendi. Elimden testi y aldı, doldurup getirdi.

Ben de bir su içeyim, diye pınara gittim. Her bir lüleden kolum kalınlığında su akıyor. Yedi lüleli bir pınar. Ayağı bir değirmen döndürür. Suyu hoş, âb-ı zülal misali, bayıldım. Dineldim, bakıyorum. Bir de baktım, buğday yıkayan kadınlar oturmuşlar. Ve kız da fistanını indiriyor, bacaklarını örtmüş oturuyor. Bizi gitsin diye bekliyorlar.

Feyzi Bey'e, haydi gidelim beyim, kadınlara biz namahrem olduk. Köy delikanlılarından hiç sakınmıyorlardı ama bizden çekinip işlerini terk ettiler, dedim. Oradan savuşup otomobile bindik. Yine dağa sardık. Zikzak oynamaya, şu tarafa bu tarafa sekelemeye başladık. Dağı çıkıncaya kadar adeta bize usanç geldi. Dönemeçler, zikzaklar otomobille böyle olursa evvel zamanda araba ve kağı ile buradan geçenler ne yaparlardı... Burayı yapan mühendis bir düşman gibi hareket etmiş. Hem dağı mahvetmiş, hem de hükümetin hazinesini mahvetmiş. Ve buraları taş döşeyerek yapmış. Daha on sene de bitmez. Kışın da bu haliyle buradan hiçbir araba geçemez, diye söylendim.

Şoför dedi ki: Biz gibi buraya içerleyen pek çok. Hatta Mebus İsmail Kemal Bey bu yol olmaz, diye Ankara'dan keşfe bir heyet getirdi. Gelen mühendisler de "ancak dağdan yol böyle iner, başka çare yoktur" demişler.

İsmail Kemal Bey bunun üzerine ben bu yolu yapan mühendisi Nusret'e nezaret (rezalet) diyordum ya meğer Ankara'dan getirdiklerim de aynı kafada imişler, demiş.

Güç hal dağı çıktık. Cemal Bey Parkına geldik. İndik. Halıları, kilimleri eşyaları açtık. Semaveri yaktık. Yemeği serdik. Karpuzu kestik. Tavukları, böreği meydana hazır ettik. Oturduk yemeği yedik, çayı içmeye başladık.

Feyzi Bey, ben buranın sefasını ve şu meclisi hiç unutmayacağım. Hele şu çaya bakınız, lale renginde diye kadeh elinde firdolanıyordu. Herkes çok mutluydu. Kimi şarkı söylüyor, kimi türkü... Manzaranın hayranlığı yaşanıyor. Fotoğraflar çekildi. Bir saat kadar burada kaldık. Eşyalarımızı topladık. Otomobilin yanında birleştik. Hepimiz bir arada bir fotoğraf daha alındı. Bindik, yürüdük. Bir saatte dağı indik, Kırkdilim'i geçtik.

Evliya Çelebi'nin Kırkdilim'den kış günü geçtiğini *Seyahatnamesinde* anlattığı gibi anlattık. Sonra Enbiya Pınarını geçtik. Köylülerin otomobili yılma yorulma bilmeyerek, koşarak gelip sudan çıkarttıklarını takdirle yâd ettik. Sarmaşa'ya indik. Burada da ben Hoca kıssaları söylemeye başladım. Şehre girdik. Bizim evin önünde durduk. İndim. Testinin birisini aldım. Onları

u urlarken Feyzi Bey, Şimdi gidip Fırka Salonunda toplanan muallimlere konferans vereceğini söyledi. Mani olmazsa gelirim, dedim. Eve girdim.

Arkadaş (eşim) bugün evde yalnız kalmış, hasta imiş. Yemek de yememiő. Ahmet birader ekmek getirdi. Karpuz kestiler. Baldız Şefika da ba dan geldi. Odaya  ıktım. Elbisemi de iőtım. Biraz yazı yazdım. Ve arkadaşı dinledim...

2 Eylül 1938

###  amde irmeni Deller

Bu sabah kalktım. Doğru kütüphaneye gittim.   leyle kadar fasılasız ‘Defterdar Taceddin Paşa Vakfiyesini’ yazdım. Müdür arada haber gönderiyor. Henüz kimse gelmedi. Otomobil tutulmadı. Mustafa Ağa’nın bu dayı çıkmış. Harmana gitti.   leyle kadar böyle vakit geçti. Mustafa A a geldi. Geziye iştirak edecekler de gelmeye başladılar. Biz de eşyaları hazırladık. Kaptıkaçtı bulunmadığından yine Çerkez Kemal’le tenezzühe gitmeye karar verdik.   le sonu saat iki buçukta araba hareket etti.

Müdür, Tombuş Nazmi, Tarih Muallimi Halil Bey, Noter İhsan Bey, ben ve Müdürün kaynı Ahmet’le yola düştük.

İptida yoldaki  amde irmeni mezarlarına baktık. S t nlar mutlaka başka yerlerden bulunup buraya nakledildiği kanaatini veriyor. Büyük mezarın yani Tur  elebi’nin denen mezarda gayet masnu (sanatlı, işlenmiş) taş var ise de mezarın yanına konulmuş, derine gömülmüş olduğundan mezar taşı mı, pınar kitabe taşı mı olduğu anlaşılmıyor. Ve birçok, her tarafta renkli sütün taşları duruyor. Müdür Bey, bunlar  ıkarttırılmalı, dedi.

İ delere baktık. Her biri yerlere yatmış, dalları develer gibi uzanmıő. Hele bir b y    var, adeta büyük bir deve gibi kalın, köklü yatıyor. ‘‘Bunlar bin senelik var’’ dediler. Bindik.

Deller’e vardık. Harman yerlerinden geçtik. Caminin önünde durduk. İmam geldi. Hüseyin Hafız, imiş. Camiye girdik. Duvarda asılı levhalardan biri gayet girift ve nakış gibi yazılmış. Şimdiye kadar gelenlerden kimse levhadaki yazıyı okuyamamıő. Baktım bildiğim bir sözün metni yazılı. ‘‘El muvakkıyt lateőteri, bilyuvakıt ve el yuvakıyt teőteri bil muvakiyt’’ beytini okudum. İmam Őaőırdı. Hayran hayran yüzüme bakma a ve ‘‘İlahi Eşref Efendi, ne de çabuk okudun’’ diye beni takdirlere bo uyordu. Baktık cami

yeni. Yalnız tavanın orta göbeğinde nakış varmış. Tahta süslerinin fotoğrafını çektim. Çıktık. Bindik.

Köylülerin birisini otomobilin yanına bindirdik. Bize yol gösteriyor. Biraz bayır yerlerden çıkmak üzere yarım saatte Çanakçı'ya vardık. Harmanlardan başımıza birçok köylüler toplandı. Kaletepe'yi sual ettik. Karşıda bir sivri tepe gösterdiler. Orada bazı duvar yerlerinin bulunduğunu ve pek çok kiremit ve küp kırığı olduğunu söylediler. “Otomobil oraya kadar gider” dediler. Giderken dereye indik. Otomobili bıraktık, tepeye çıktık. İnerken ve çıkarken inceli kalınlı birçok kiremit topladık. Köylülerin kucağına doldurduk. Tepenin her tarafı da güzel ve fotoğrafını aldık. Otomobilin yanına geldik. İlerde tam bir tepe daha olup oradan da birçok küp ve taşlar çıktığını söylediler. Oraya kadar da gittik. Orayı da gezdik ve fotoğrafını aldık. Kiremit toplayarak indik. Buradan topladıklarımızı da ayrı bir torbaya koyduk.

İskilip Caddesine inmek üzere .... bağları arasından inerken yolun üzerinde büyük bir su harkı, köprüsünde iki sap kağnısına rast geldik. Biraz yoldan saparak harka iki metre kala verip bir yerde durduk. Sap kağnıları geçti. Bizim otomobil işlemedi. Akümülatör bitmiş. Motor işlemiyor. Şoför aşağı indi. Önden demir kol ile işletmeye çalıştı ve işletti. Fren açık imiş. “Aman!” demeye kalmadı. Otomobil “gürp” dedi harka düştü ve durdu. Hamdolsun bir ziyan olmadı. İçinden çıktık. Cenabı Hak saklamış. Pek fena bir yere düşmüşüz. Ama bir kaza olmadı. Orada bulunan köylülerin hepsi yardım ettiler. Güç hal ile ite kalka otomobili yola çıkarttık. Bindik doğru şoseye çıktık.

Sonra Elemin'in yanından Sapağan dere suyunun başına indik. Semaveri yaktık. Yemeği serdik. Zeytin, peynir kapışarak yedik. Karpuzu da kestik. Çay da pişti, içtik. Güneş de aştı. Elemin Köyünün bütün küçük büyük ahalisi, herkesin elinde veya hayvanın sırtında çam bardaklarla suya gittikleri gibi bilumum hayvanları dahi su içmeye oraya geliyorlar. Pınarın başı pek kalabalık. Herkes bize bakıyor. Hiç yemek içmek içimize sinmedi. Ne yediğimizi bilemedik.

Tabak Mehmet Ağa yani Vasfi Hafız'ın babası orada bahçede kalıyormuş. O da yanımıza geldi oturdu gitti. Biz de işimiz bitince eşyaları toplayıp bindik. Yürüttük. Yolda Sırça yahut Serçe denilen höyük gibi bir tepeye, ören yerine çıktık. Pek mebzul (çok fazla) olan kiremit çeşitlerinden birçok topladık. Hava da karardı. Tepeden inerken Noter İhsan Bey üzeri nakışlı ve sırtı nakışlı kır keklğine benzeyen bir kiremit buldu. Hepimiz Noter'i alkışladık. Nihayet saat

sekiz buçukta  ehre geldik. Bütün malzemeleri Müdür Bey’in evine bıraktık.

“Yarın erkenden geliriz” diyerek ayrıldık. Halkevine geldik. Selahattin’e bir kaptıkaçtı yakalamasını tembih ettik. Pazar günü İnalözü köyüne gidilecek.

### 3 Teşrin-i Evvel 1938

#### Lâçin’e Gezi

Bu gün erkenden kalktım. Sepete biraz kömür aldım. Kütüphaneye gittim. Kırk kuru luk ekmek, kırk kuru luk çörek, elli kuru luk da zeytin, peynir, çay,  eker aldık. Kadehleri, semaveri sepete yerle tirdik. Noter İhsan ve Sadi Beyler geldiler. Fransızca Muallimi Halil Fehmi Bey de geldi. Çerkez Selahattin geldi. Büyük bir sepet de o almış. Patlıcan, et, üzüm, patates filan almış. Onları da yerle tirdik. Saat sekiz oldu. Nazmi Efendi gelmedi.

Müdür Bey    film istemi . Hasan Basri’den alıp verdik. Ve otomobilin şimdi oraya geleceğini söyledik. Bekledik, hâlâ Nazmi Efendi yok, gelmedi.

Müdür Bey de kütüphaneye geldi. Sonra otomobil de geldi. Yarım saat daha bekledik. Mustafa A a’yı ve Sadi Bey’in oğlu Nevzat’ı gönderdik. “Geliyorum” demiş. Müdür Bey otomobile bindi. Herkes hazır. Beyler beyi Nazmi Bey yok...

Müdür Bey ”artık gidelim” diyor.

Nazmi gelmedi, canım sıkıldı. Mustafa A a’yı bir daha gönderdik. “On dakikaya gelirim” demiş. “Herhalde dolapta yıkanıyor” dedi. G l  t k.

Artık yürüyecek sırada “geliyor” dediler, geldi, bindi.

Saathane dibindeki dükkândan sigara aldı. Bir de  i e almışlar. Müdüre göstermediler.   f rlerin yanına sakladılar. Yürüdük.

Cami-i Kebirin orada Noter İhsan da bindi. Yola d   t k, gidiyoruz.

Müdür Bey, Nazmi, İhsan Sadi ve çocuğu Nevzat, Selahattin ve benimle yedi ki iyiz.  uradan buradan laflıyoruz.

Bayat’ın   n ndeki çayın köprüsü yıkık. Dolandık  aydan geçtik.

Yakacık  z  de irmenini geçtik. Yolda iki araba ve yaylıya rast geldik, geçtik.

Madanoğlu Çiftliği hizalarına vardık. Otomobil durdu.

Müdür Bey: “İşte şuraya ‘Hamamlı Tepe’ diyorlar, bir defa çıkınız da bakınız, kiremit kırıkları varsa toplayınız” dedi. İndik.

Müdür Bey’le Nazmi Bey aşağıda kaldılar. Biz tepeye çıktık. Kiremit kırıkları bulup topluyoruz. Tepenin en üstüne çıktık. Ayaklarımızı yere vuruyoruz, adeta hamam kubbeleri üzerinde gibi gümlüyor, ses veriyor. Çok hayret ettik.

Arkadaşlar: “Tepe alçıdan olunca bazı yerlerinde içte boşluklar olurmuş, ondan inliyor, ses geliyor” dediler. Ama ben inanmadım. Aşağı indik.

Arkada kalan arabalar önümüze geçtiler. Biz de bindik yürüdük. Yine araba ve yaylıyı Sarmaşa’da arkamızda bırakıp geçtik. Enbiya Pınarı’na çıktık. Eymir Gölünü aşıp gelenler “yanından gidin” dediler.

Ördek vuracağım, diye Sadi indi. Birçok ördek havalandı ise de “çok uzak, suyun içinde kalırlar” dedi. Vuramadı.

Buralarda yolda silindir işliyor. Taş dökmüşler, yol yapılıyor. Kırkdilim’e vardık. Mahmut Ağa’nın odanın önünde durduk. Mahmut Ağa’yı dışarı çağırdık.

“İniniz bir kahve içiniz” dedi ise de inmedik. Burada çanak çömlek çıkan bir tepe varmış, bize göster, dedik. Otomobile Mahmut Ağa’yı da aldık. Sakal kapana indik. Yolun sol tarafında bir sivri tepeye arkadaşlar tırmandılar. Müdür Bey’le biz kaldık.

Nazmi Efendi de “buralarda otomobile binilmez, ben korkarım, yavaş yavaş inerim” diye yürüdü gitti.

Müdür Bey’in fotoğraf makinesi bozulmuş. Çok canı sıkıldı. Biraz da biz indik. Yukardan İhsan Bey’in sesi geliyor. “Yahu buralara nasıl çıkmış da ev yapmışlar. Pek çok kiremit var. Sırlı parçalar da bulunuyor” diyordu. Biz de aşağıda arkadaşları gözledik.

Sadi ve oğlu, Selahattin geldiler. İhsan yok. Mahmut Ağa da köyüne gitmiş. “İhsan Bey!” diye seslendik. Kimse yok. Aşağı dereden dolana dolana minare çıkar gibi gelen yolcuların sesleri geliyor. Otomobil yavaş yavaş iniyor.

Kemal: “Bin” dedi, bindim. Müdür ve Sadi Beyler epeyce ilerideler, yaya iniyorlar. Bir dönemece geldik, otomobil dönemedi. Uçuruma doğru yollandı. Kemal çabucak durdurdu. Hemen ben atladım. Kemal otomobili geri edecek

manevra yapmak üzere motoru işletiyor. Az daha önüne y r meyince geri gitmiyor. Tekerlerin önüne büyük taşlar koydular. Büyük tehlike orayı geçtik. Yine bindim. Müdür Bey'in yanına kadar indik. Onlar da bindiler. Nazmi ve Noter hiç görünmüyorlar.

Derenin en aşağı kısmına kadar inmişlerdir, diyerek yürüdük. Nihayet su akan çay hızasına indik. Noterle, Nazmi bizi orada bekliyorlar, gördük.

Nazmi Bey'e "buralarda korkulur mu, korkakmışsın?" diye takılıyorduk.

şoför Kemal: " n m zde bir değirmen var. Onun önünde kötü bir yer var, işte orada korkulur" dedi. Bir köprü var orayı geçiyoruz. Köprünün üstüne çıktık, döneceğiz. İlerisi  ayın uçurumu taş duvar  rm şler, yarısı uçmuş. Otomobil dönemedi. Tekerin birisi köprünün yıkık yerine girdi, durdu. Ben önceden otomobilin içinde vaziyeti anlayamamıştım. Hemen hepimiz dışarıya kendimizi attık. Vaziyeti görünce dudaklarımız yarıldı. Korktuk. Otomobil az daha ileri varsa uçuruma yuvarlanmış idi. Yahut tekerleği köprünün altındaki bir ağaç tutmasa da harka girse idi halimiz ne olacaktı. Hiç birimiz sağlam kurtulamazdık, bir verdiğimiz karşı gelmiş, diye çok güvendik (sevindik).

Çayın karşı geçesinde (tarafında) birkaç köylü oturuyorlar. Malları da yayılıyor. Köylüler kalkıp yanımıza geldiler.

Gözübüyük Kürtleri köyünden imişler. Derenin üstünde köy var imiş. Mezarlıkları burada imiş gösterdiler. "Ne ise yardım ediniz de, şu otomobili çıkartalım" dedik. Her birisi bir şey söylüyor. Kimisi "işler yürüt" diyor, "duvar uçmaz, u sa bile u ana kadar otomobil döner" diyorlar. Kimisi "geri çıkartalım da köprüden çaya insin çayın içinden gidelim" diyenler var. Bir ağaç bulundu, boşluk kısma takviye konuldu, teker çıkarıldı. şükür harka düşmeden geçtik. Birbirimize geçmiş olsun dedik. Köylülere yardımlarından dolayı teşekkür ettik. Bindik az daha ileri vardık. Sol tarafta kayalarda büyük mağaralar görülüyor. İnip onların fotoğrafını aldılar. Kapılıkaya'ya geliyoruz. Orada yol daralıyor. Bir tarafı kaya bir tarafı çay, bakalım orayı nasıl geçeceğiz, dediler. Korktuk.

Biz de geldik dediler. Birçok yolcu geliyor, inelim demeye kalmadı. Yolu yapmışlar. Kayadan yontup yolu genişletmişler. "Artık korkmayın" deyip Kemal sürdü, geçtik. İleride geniş yerde durduk. Minare boyu bir kaya üzerinde delik görünüyor. Ama altı yalçın kaya.  ıkılacak bir yer değil.

"Bunun arka tarafında yolu var" diye Selahattin  ne düştü. Arkadaşlar Sadi, Noter ve Nevzat gittiler. Biz de Nazmi Bey'le yavaş yavaş  ıkıyoruz. Gittikçe yokuşluyor ve kiremit parçaları topluyorlar.

Arkadaşlar yükseklerle çıktılar. “Kayalardan yapılmış merdivenler var” diye bağıyorlar. Müdür Bey aşağıdan fotoğraf alıyordu. Biz de merdiven bulunan yere kadar zor gücele çıktık. Lakin kayalarla yarın arasına yapılmış yoldan geçmeye gözüm kesmedi. Ben gitmedim. Başım dönerse yuvarlanırım, dedim.

Öte taraftan Noter İhsan seslendi: “O kadar yeri geçemiyor musun? Burası şayanı temaşa bir yer, çok geniş. İstersen at oynat. Buraya gelmeden gidersen çok yazık. Ne var geçilmeyecek” diye verdi gürültüyü.

Yüzümü kayalara döndüm. Oturduğum yerden sürüne sürüne oraya da geçtim. Geniş yere vardım. Ne bakayım dağdan bizim otomobilden büyük bir kayanın önünü kesmişler. Bıçakla ağaç yonar gibi düzlemişler. Ve yanlarından bir metre genişlikte on metre yükseklikte kesmişler. On metre kayayı oyarak kesmişler. Sonra yine aynı genişlik ve yükseklikte arkasından oymuşlar.

Burada masallarda çok söylendiği sözler gibi diğer tarafı da oyulmuş, dört tarafı bir evi zorla içine alır gibi almış. Ön tarafının en yukarı kısmı, saçak altı sütun başlıkları gibi nakış ve kabartmalarla süslü imiş, yıkılmış. Bazı yerleri belli duruyor. O kayanın önünde üç metre yukarısında bir adam sığacak kadar bir delik var. Onun içinde dahi işlemler görülüyor. Lakin bir merdiven olmayınca çıkamadık.

Tombuş Nazmi Efendi kayalardan inemedi. “Gel bir şey yok, kolay inersin. Ben şöyle durayım, sırtıma bin de indireyim” dedim. Kabul etmedi. Bir de onun yanına çıkıp öbür tarafa dolaştık. Yavaş yavaş indik.

Topladığımız kiremitleri Müdür Bey’e gösterdik. Kiremitleri ayrı torbalara koyduk. Bu vakte kadar yine geriden gelen araba ve yaylılar önümüze geçtiler. Biz de binip yürüdük. Derede çok bahçeler gördük. Kırkdilim bağları dediler. Meşhur imiş. Herkes, bütün köylüler, bağ kesmeye gelmişler. Cendereleri filan kurmuşlar. Üzümlerini orada kaynatıyorlar.

Bağları geçtik. Dağı tepeyi aştık. Artık tarlalar arasında yol genişliyor. Otomobil durdu. Benzin tükenmiş. Bir teneke benzin koydular. Mescitli köyüne vardık. Büyük söğüt ağaçları var. Şurada oturalım, dedik. Baktık öte tarafta çingeneler çadır kurmuş, köyün çocukları da otomobili gördüler, koşup geliyorlar. Hele bir kız çocuğu beş altı yaşlarında tombul, çıplak, koşup geliyor. “Aman yarabbi nasıl kulların var” diye acıdım.

Bir delikanlı geldi. Müdür Bey “buralarda bir eşme (pınar) olup olmadığını” gence sual etti.



Delikanlı: “Dey ha Şurada.. Arkud  ayının öte geçesinde bir eşme var. Suyu da tatlı ve yanında a a  da gölgelik de var” dedi. Mahmutselam denilen yer buraya yakın mı, dedik.

“Evet gidece iniz suyun üst tarafındaki yazıya ‘Mahmutselam yazısı’ derler. Köyün nerede olduğunu bilmiyoruz. Yalnız iki tane yığma tepe var.   mlek  anak kırığı oralarda bulunuyor. Geri tarafı bütün mazılık. Sabuncuoğlu Rıza oradan bir değirmen almıŐtı. Arkını işletmiyor. Bütün o yazı su içinde kalıyor. Tarlalar da muattal oldu” dedi. Genci otomobile aldık. Beraber gittik. Arkud  ayını geçtik. Osmancık yolu üzerinde bizden evvel yolda giden arabalar ve yaylılar da orada durmuŐlar. Su içmiŐler, dinlenmiŐler. Biz de vardık. Bir s   d n gölgesine halıları serdik. EŞyaları açtık. Semaveri  ıkarttık. EŞme elli metre ötede. Delikanlı gidip su getirdi. Semaveri doldurduk, yaktık.

Müdür Bey “saat bire geldi, yemek zamanı geçti, acıktım” dedi.

Yemekleri de açtık. Semaver kaynaya dursun. Biz  z mle çörek, zeytin ve peyniri yedik. Orada dört beş tane de köylüler oturuyorlardı. Kargılı imişler. “Yolcuyuz” dediler. Gitmediler. Öyle biz yemek yerken bakıŐtılar. Müdür Bey’in canı sıkıldı. “Ne saygısız adamlar var. Bırakıp gitmiyorlar” diye söylendi. Yeme i yedik  ayı içtik.

Yine Mescitlili delikanlıyı da bindirerek Mahmadı yazısına doğru gittik. Yolu gösterdi. Höyüklerin  zerine vardık. Büyük h y  e çıktık, kiremit parçaları topladık. Küçük h y kte bir Şey bulamadık. Yazıda  ren yeri aradılar, bulamadılar, geri döndük. Yine Mescitli’ye vardık. Delikanlı köylüyü köyüne bıraktık.

 amlıca’nın yoluna geçtik. Çok muntazam köy yolu yapmışlar.  amlıca’nın içinde büyük bir pınar başında durduk. Köylüler  amaŐır yıkıyorlar. Karı kızak, çoluk  ocuk çok. Birer tas su içtik. Burada dahi donsuz çıplak çocuklar çok.    leden evvel iki otomobil daha geçip yukarı Karapınar’a doğru gittiğini söylediler. Selahattin: “Vali Bey’dir. Osmancık’a gitmiŐtı. Bizim köye u rayacaktı” dedi.

Bir de Vali Bey’le mi karŐılaŐaca ız, diye korktum. Sofraya filan beraber otururuz da diye düşündüm. Yürüdük.

 amlıca’yı çıkmadan harman yerlerine büyük k rgir bir mektep binası yapıyorlar. Beton demirlerini düşüyorlar. Orayı da geçtik. Yı mataŐ diye bir tepe yolun sol tarafında, gösterdiler. Otomobil durdu. İhsan, Sadi ve

Nevzat indiler. Tepeye çıktılar. Kiremit falan bir şey bulamadılar. Bir masal söyleniyormuş:

Osmanlı padişahlarından Sultan Murad-ı Rabî, Bağdat seferine giderken buradan geçmiş. “Her nefer bu tepenin bir yerine bir taş bıraksın” diye emir vermiş. İşte askerlerin bıraktığı taşlardan bu koca tepe meydana gelmiş, diyorlarmış dediler. Geçtik.

Hamdi Köyüne vardık. Caminin yanında durduk. Karşıda derenin içinde bir köy görünüyor. Oraya Şıhbızınlı Kürtleri derler. Orada Kaletepe diyorlar, bir tepe var. “Oradan da çok kiremit çıkıyor” dediler. Akşam yaklaştı. Arası da epeyce var, yarın uğrayalım, dediler. Başımıza Çerkez çocukları doldu. Küçükler Türkçe de bilmiyorlar.

Camiye yakın evden büyükçe iki kız bakıyor. İnsana yakın bir şeyler. Çok şen gülüyorlar.

Çocuğun birine “köyde dükkân var mı?” dedim. Bir kibrit getirtmek için para verdim. Gitti aldı geldi.

Müdür Beyimiz indi geziyordu. Otomobili istedi, yanına vardık. Bindiler. Yürüdük, beş dakika sonra bir yeni yapı daha yapıyorlar. Ama ahşaptan. Büyük bir bina. “Burası ne?” dedim. Müdür Bey “mektep” dedi. Burayı da üç köy yaptırıyormuş. Çatısını çatıyorlar.

Müdür Bey indi. Planı istedi. Baktı. “Bazı yerlerin olmadığı” söyledi. “Şimdiye kadar kiremit atılacaktı” diye çıkıştı. Bindik. Karapınar’a girmeden sola ayrıldık. Fena bir yoldan diğer taraf tepelere çıktık. Bir derenin içinde bir köy var. Bazık diyorlar, Kabaktepe diyorlar, oraya vardık. Hep indiler. Başımın ağrısı var, ben inmedim. Müdür Bey kızdı. Oradan sonra bir tarlaya gittik. Buradan da kiremit topladık. Lakin kiremitler bu gidişle karışacak. Torbalar delinmiş. Hep otomobilin içindeler. Bunları da koyduk. Müdür Bey “kiremitler karışmasın” diye bana tembih ediyor. Bindik köye geri çıktık.

Mezarlık yanında harman yerinde iki taş gösterdiler. Gittiğimiz tarladan çıkmış. Kenarları cetvelli iki duvar taşı. Müdür Bey fotoğraflarını aldı.

Köye girdik. Çok güzel bir köy. Konaklar şehirvari. İki kat, beyaz sıvalı, pencereleri camlı, büyük bir konağın önünde durduk. Hacı Havva Hanım’ın evi imiş. Selahattin’in babası Salih Bey ve birkaç Çerkez karşıladılar. İndik. İçeri girdik. Merdivenlere kadar kilim döşenmiş, muntazam. Salona çıktık. Odaya girdik. Karyola yatak dehşet. Sigaralar kahveler verildi. Çerkezler hep ayakta. Oturmuyorlar. Köyün ihtiyaçlarını istedik.

 erkezler daha altm   senelik y  itlerdir. Başkalarını  a ıralım, dediler. Selahattin'i Muhtarla beraber Sıtma Köyüne Kale'ye gönderdiler. Oradan da kiremit kırığı getirecekler.

Müdür Bey, bana da "git, sen de ak am olmadan bu köydeki görülecek yerleri gez" diye yanıma Ahmet A a namındaki ihtiyar adamı kattı. İhsan Bey "ben de geliyorum" dedi. Sadi Bey ve oğlu da beraber geldiler. Evden  ıktık.

Salih Bey, Sadi Bey'in kayınpederi olduğundan ve Sadi Bey bu köyde geçmişte birkaç sene muallimlik yaptığından köylüler hep biliyorlar, "hoş geldin" diye yanına toplanıyorlar.

Bir kona ın önünden geçiyoruz. Sadi: "İ te burası bizim kayınpederin evi" dedi. Kona ın yanında bir pınar akıyor. Sadi, "bu pınarı buraya ben çıkarttım. 'Sadi Bey Pınarı' diyorlar" diye gösterdi. Daha yukarı çıktık. Yeni Pınar diyorlar, bir pınar daha  ıkartmı lar. Bu pınarı kazarken mezar çıkmış. Ve mezarın üstünde şimdilerde Samsun'dan gelen kenarları birbirine geçmeli çatı kiremitleri gibi tu la kiremitler çıkmış. Kiremitlerin  st nde Latin harfleriyle rakamlar varmış. Küp ve çömlek kırıkları çok, topladık.

Biz orada konuşurken bizim Noter İhsan, Sadi'nin oğlu Nevzat'la ta yukarı  amlı a doğru tırmanıp gidiyorlardı. Biz  ıkmadık. Geri a a ı indik.

"Eski Bazık" denilen  ren yerlerine bakmaya gittik. Köyün batı cihetine d  uyor. Tepelerin üstüne çıktık. Her çeşit eski temellerin yerleri duruyor. Kiremit parçaları çok. Bazı ocak yerleri filan gösterdiler. Birçok Çerkezler geldiler. Birisi para bulmuş. Büyük küpler  ıkıyormu . Hatta yukarı  amlı ın önüne "kiremit ocağı" diyorlarmı . Bir yer varmış. K rhane (i  evi,   mlekhane) yeri belli imiş, dediler. Yerin üstünde bulunan kiremitler kalın ve kaba. Lakin sellerin oydu u derin tabakaların içinde çanak çömlek kırıkları bulunuyor. Yukarı  ıktık. Ovaya çok h kim bir yer. Ak am ezanı okundu. Ortalık karardı, döndük. Köye indik. Eve vardık. Noter çoktan gelmiş. Köyün kâhyası da gelmiş.

Müdür Bey, bir ihtiyardan köyleri hakkında malumat alıyor. İki tepe varmış, biri büyük, diğeri k   km  . İstihk m (sağlam) yerler duruyormu . Horasanla  r lm  , diyorlar. Bu köylüler  ıhbızın a iretinden imi ler. Sonra ihtiyara izin verdik gitti. Yeme e  a ırdılar. A a ı indik. Yine güzel d  enmi  bir oda. Temiz beyaz örtüler üstüne sofra kurulmuş.  atal ka ıklar, mükemmel çanaklar velhasıl her şey yerinde.

Çorba enfes, sonra tavuk kızartması, yoğurt. Sonra börek, patates, pilav, mıhlama, sütlü helva daha birçok yemekler yedik, doyduk. Yukarı çıktık.

Kahveleri on iki, on üç yaşlarında Hacı Havva Hanım'ın büyüttüğü bir kız çocuğu getirdi. Gayet terbiyeli ve tertipli. Kahveleri dağıttı. İhtikten sonra fincanları aldı, gitti.

Akşamüstü salonda beş altı yaşında güzel, yuvarlak, tombul bir kız çocuğu gördüm. “Gel bakalım kızım adın ne?” dedim. Hemen koşup geldi. Boynuma sarıldı, çok sevdim. Kimin kızı diye sorduğum da “öksüz” dediler. Bunu da Hacı Havva Hanım büyütüyor, dediler.

Doğrusu çok gıpta ettim. Şimdiye kadar kız, oğlan böyle görüp büyüttüğü adam ettiği çok imiş. Kızları gelin etmiş, oğlanları evermiş. Ev bark sahibi yapmış. Birisi de bizim Selahattin'in babası imiş. O da hâlâ Hanımına hizmet ediyor, velinimet biliyor.

Bugün Vali Bey gelecek diye hazırlanmış oldukları anlaşıyordu.

Ahmet Bey bana yolda soruyordu. “Vali Bey niçin gelmedi?” diye. Ben de, bilmiyorum, demiştim.

Hatta Çorum'da bir rivayet dolaşiyor. “Vali Bey, Havva Hanım'la evleniyormuş” diye. Zira Havva Hanım “mabeyin”den çıkmış. Evvelce bir paşa karısı imiş. Paşa öldükten sonra Çarşamba'da yine büyük vazifelerde bulunmuş, zengin Hacı Raşit Bey isminde bir Çerkeze varmış. O da geçen senelerde Çorum'da fücceten vefat etmişti. Ondan da birçok mal düşmüş. Şimdi de Vali Bey'e varırsa olabilir. Çok terbiyeli, gayet ağırbaşlı bir hanım. Yaşı biraz geçkince ama yine Vali Bey'e yeter. Bir genç alıp da son günlerinde onun peşinde yelmektense bununla evlenirse güzel bir hayat geçirir, rahat eder, diye aklımdan geçirdim. Yeniden kahveler geldi içtik.

Türküden, destandan bahis açıldı. Kürt Köyünün muhtarı birkaç mani söyledi, yazdık. Osman isimli biri de kendi zenginliğinden bahsetti. “Yarın da bizim köyde kalınız” diye yalvardı.

Mektepleri yapan ustabaşı da gelmişti. “Ağaçları kiremitleri getirmiyorlar” diye şikâyetinde bulundu.

Müdür Bey, ustabaşını biraz azarladı. “Her hâlde Cumhuriyet Bayramına binaları yetiştirmeni isterim. Yarından itibaren kiremitlerin gelecek” diye tembih etti. Osman da “bizim köy vazifesini yapmıştır. Hatta çivisinin parasını

bile ben kesemden veriyorum. Yüz kilo m h oldu. Daha ne kadar giderse vereceğim. Bu mektep    köy ortasında yapılıyor. Hamidiye Köyü çok ağır alıyor. Asıl onların hakkında gelinmesini” söyleyerek  ik yette bulundu. Köylüler gitti. Biz bize kaldık.

Müdür Bey,  orumlu’nun 6. sayısının müsveddelerini getirmiş. Onları tashih için bana verdi. Ben tashih ettim. Kendisi de diğerleriyle uğra ıyordu. Ev sahipleri geldiler “yatakların hazır olduğunu” söylediler. Biz  ıktık.

Biraz salonda g r  t k.  hsan, ben  erkezce belliyorum, diye birkaç kelime bellemi , tekrarlayıp duruyor.

Nazmi Bey de oturdu.  hsan Bey’e “hadi fiili mazi, fiili m zari sigasını  ek. Nefsi m tekellimini söyle. Zannederim ‘safa-sena-c d- ahs -kerma-zanđ kelamen”” diye söylenerek bizleri güldürmeye başladı. Yataklarımızın bulunduğu odaya geçtik.  hsan, Nazmi ve ben gayet temiz yataklarda yattık. Yorganları biraz hafif diye ben üstüme bir de battaniye  rt nd m. Lambayı kısıttık. Yattık. Lakin bir türlü uyuyamadık.

Nazmi ve  hsan’ın gülme damarları çözüldü duramıyorlar. Ben de uyuyamıyorum. Gece yarısı oldu. Bizim odanın altında kadınlar bulaşık kap kacak yıkıyorlar. Artık yorulduk. S k t ettik. Uyumu uz. Ne kadar uyuduk bilemiyorum.  hsan Bey, “ben bir d    gördüm” diye kalktı.

Yine hepimiz uyandık. Konuşmaya ba ladık. Alt katta çalışanların sesleri de kesildi . “Yahu arkadaşlar, bağırmayın. Bize hizmet edenler de yoruldular. Yattılar. Rahatsız etmeyelim, ayıp olur” diyorum. Bunlara  ocuklara söyler gibi “Susalım!” dedim, yine faydasız. “  te uyandık, uyuyamıyoruz” diyorlar.

Ben kafamı yorganın altına alıp sustum. Alt katta kadınların sesleri tekrar gelmeye başladı. Yine konuşmaya ba ladılar. Ben uyumu um. Arkada ların ne zaman uyudukları malum değil.

Uyandım,  afak atmış, sabah oluyor. Horozlar, kazlar, ördekler  t   yor. Biraz yatağın içinde baktım. Bir daha uyuyamadım. Artık epeyce de vakit geçti. G ne  doğma zamanı oldu. Müdür Bey de “saat yedide otomobilin yanında hazır bulunalım” demişti. Kalktım. Arkadaşlar da uyandılar. Elbiselerimizi giydik. Ta ra  ıktık. Sonra Müdür Bey, kalkmış, yanına vardık. Oturduk, sütlü kahve geldi, içtik.

Müdür Bey “gidelim” diye kalktı.

“Hayır, kahvaltı yapmadan gidilmez” dediler. Sofrayı hazırladıklarını semaverin kurulduğunu söylediler. Aşağı buyur ettiler. Sofraya oturduk. Yine ortalık et, katmer, yumurta daha birçok yemeklerle karşılaştık. “Ne vakit pişirdiniz?” diye herkes hayrette kaldı. Gece kalktıkları zamandan beri yemekle meşgul oldukları anlaşıldı. Lakin Müdür Bey, hiç yemek yemedi, sadece çay içti. Saat yediye çeyrek kala otomobile bindik, vedalaştık, yürüdük.

Sadi ceviz almış bir çuval, otomobilin üstüne bağladılar. Hiçbir yerde durmadan gidelim, diye kararlaştırdık. Hamdi köyünden ve Çamlıca'nın içinden geldiğimiz yoldan yine Kırkdilim bağlarından Lâçin yoluna çıktık. Küçük Lâçin, Büyük Lâçin'den yeni yola çıkmağa başladık. Döne dolaşa dağı aştık. Yine döne dolaşa indik. Aynı yollardan hiç durmadan Çorum'a geldik. Daireye indik. Kiremitleri Müzede masanın üstüne dizdik. Memur bayana yerli yerince kâğıtlarını yazdırıp üzerlerine koydurduk. Müdür Bey'den izin alıp kütüphaneye geldim. Mustafa Ağa'ya ne var, ne yok diye sual ettim. Öğleye kadar durdum. Kütüphaneyi kapatıp eve geldim.

Bu gece Fehmi'nin çok perişan olduğunu, bir baygınlık geçirdiğini söylediler. Yanına girdim. “Nasılsın?” dedim. “Hiç, iyiyim” dedi. Biraz oturdum.

Hakkı'yı alıp çarşıya gittim. Sıhhat Dairesinden sıhhat raporlarını, Belediye'den aşı şahadetnamelerini yaptırdım. Mektebe götürdüm. İki fotoğrafla kayıt ettirdim. Hakkı yanımda, okula kayıt oldu, sevinçli. Akşam oldu eve geldim. Fehmi'nin yanında oturdum.

4 Eylül 1938

### İnalözü Köyü Gezisi

Bu sabah saat altıda kalktım. Baldız Şefika'ya börek yapmasını söyledim. “Ablamı da çağır, beraber yaparız” dedi. Amcamgile gittim. Amcam bağdan gelmiş. Damın, haymalığın ve evlerin ocaklarını filan tamir için sıvacı tembih etmiş. “Başlarında bulunacağım” dedi. Fehmi'nin nasıl olduğunu sual ettim. “İyi” dedi. Baldız da kömüşleri sağmış, sürmüş. “Çabuk ol, Şefika seni çağırıyor” dedim. Eve geldim. Baldız Safure de arkam sıra geldi. Börek hazırlığına başladılar. Ben de kütüphaneye gittim.

Saat yedi. İhsan Bey gelmiş. Daha kütüphane açılmamış. Açtım. Bu arada Mustafa Ağa da geldi. Eksikleri düzeltmeye başladık. Gidecekleri söyledik.

Kayış şevket, Sadi Leblebici ve Fransızca Muallimi Halil Fehmi Beylere haber ettik. Orta Mektep Müdürü Bey de geldi.

İhsan Bey, otomobil tutmaya gitmişti, geldi. “Yok, bulunmuyor” dedi.

Nasıl olur, bu kadar insanı topladık, ayıp olur. Hadi beraber bir daha bakalım, diye hanlara bakmaya gittik. Kaptıkaçtı bulamadık. Bir tek Kemal’in otomobili var. Yanına bir otomobil daha bulalım istiyoruz, birçok kimselere müracaat ettik, gitmediler.

M dde-i Umuminin (savcı) şoförünü gösterdiler.  nce on iki liraya giderim, dedi. Sonra “M dde-i Umuma bir sormam lazım” dedi. Gitti. Bekliyoruz, gelmiyor. Kemal ona bakmaya gitti. Geldi. “Kahvede oturuyor, gidemem” diyor, dedi. Sonunda Kemal’in arabası ile beş kişi olarak gitmeye karar verdik. Kütüphaneye geldik. Kararımızı söyledik. Tarih Muallimi Halil Bey “benim gitmem lazım, sonra dedikodu olur” dedi. “Ya tamamen gitmeyelim ya da ileri bir gün gidelim” dediler.

Hususi Muhasebe Başk tibisi İbrahim Bey: “Ben Hüseyin’i tutarım” diye İhsan Bey’le gidiyordu. Haydi bakalım, dedik. Gittiler, geldiler. On  c liraya Hüseyin’i razı etmişler.

Sonra Halil Fehmi geldi. Hüseyin geldi “on beşten aşağı gitmem” diye m naza   karttı. Öyle olsun dediler.

Her iki otomobile altışar kişi olmak üzere yola düştük.

Kayış şevket, Orta Mektep Müdürü, Fransızca Muallimi, Sadi Leblebici, Müdür, Noter İhsan bir arabaya, Başkâtip İbrahim Bey, Tarih Muallimi Halil Bey ve benimle iki  ocuk da bizim Kemal’in arabaya bindik.

İskilip yolundayız. Git babam git, 37. kilometreden sol tarafa tarlalara sardık. Biraz ötede bir çay geçtik. Tepenin burna döndük. İnalözü Çerkezleri şehirv ri konaklarıyla göründü. Yaklaştık, bir ufak köy. Beş altı hane, içinden geçtik. Cırfınlı köyünün harmanları içinden geçtik. Sağ tarafta öz var.  z n geçidinin de dağın ayakları da derelerde. Hacıahmet Deresi, Tutuş,  akallı, Kılıçlı, Aşılıarmut, İncesaz, Dut köylerini gösterdiler. Güney batıya gittik. Bir derenin içinde İnalözü köyüne girdik.

### **İnalözü Köyü**

Caminin önünde durduk. İhtiyar Hüseyin Ağa’ya rastladık. Emin  avuş’a haber gönderdik. Köylüler gelmeye başladılar. Sofu Hoca ayran göndermiş, içtik.

Köyün yukarısında bahçeler içine yatak yorgan serildi, oturduk. Herkes bir işle meşgul oluyor. Ben semaveri yaktım. İhsan şiş kebabı yapmaya başladı. Müdür Bey, köylülerden tarihe ve folklara ait malumat alıyor. Sadi Bey konuşulanları not alıyor, yazıyor.

Fransızca Muallimi Halil Fehmi de yan gelmiş, gazete okuyor. “Gel be Eşref Efendi, otur” diye bize gülüyor.

Canım sıkıldı. “Bayım biz buraya yan gelip yatmaya gelmedik. Tetkikata geldik. Biraz da siz alakadar olunuz. Komite azalığınız var. Bu işler bizlere düşer” dedim. İyice biberledim. Bir daha bir şey söylemedi.

Yemek hazırlandı. Köylüler kıyamet gibi başımızda. İhtiyarı genci eski zamanlara ait bildiklerini gördüklerini söylüyorlar.

Uhu Tepesi diye köyün üstünde, doğu cihetinde bir tepe ve kaya gösterdiler. Ve daha yakında ve yine köyün üzerinde Kale Tepe diye bir tepe gösterdiler. Buralardan birçok küp, çömlek ve para, kazan, maşrapa gibi şeyler çıktığını ilave ediyorlar.

Hatta Muhtar Emin Çavuş: “Dedem kiremitten bir öküz heykeli bulmuş da kırık diye atmış” diyordu. Müdür Bey, öfkeleni. “Kırılır mı? Canavarlık bu. Bir de gerile gerile anlatıyorsun” diye çıkıştı. O da: “Ben kırmadım ya, dedemin söylediğini söylüyorum” dedi, lafı kesti.

Yemek başına oturduk. Köylüler üzüm getirdiler. Karpuz kestiler. Biz de yemeklerin hepsini açtık, yedik. Köylüler de bir sofraya oldu, onlar da yediler. Çay içmeye oturduk. Yarım saatte çay faslı sürdü.

Müdür Bey, elinde vakfiye ve hudutnamelerdeki yer adları ve köy adları hakkında incelemelerde bulunuyor. Bana da “Eşref Bey, siz de gidiniz de, şu tepeden birkaç kiremit parçası toplayınız. Ve kale harabesi denilen yerleri tetkik ediniz” dedi.

Tarih ve Fransızca muallimleri ile Noter İhsan Beyler bana refakat ettiler. Tepeye çıkmaya başladık. Diğerleri kiremitlerle meşgul olmadıkları için önden yürüyüp gittiler, tepeye çıktılar. Ben köyden Sofu'nun oğlu Bahri ve diğer birisi dahi var, gözümüze ilişen kiremitleri alarak tepenin yarı yerine kadar çıktık.

Fransızca Muallimi Halil Bey, bize karşı geldi. “Gitmeyiniz, şayan-ı dikkat bir şey yok. Kuru kayadan ibaret, yorulmaya değmez. Ve hem de daha fazla çıkmaya tahammül edilmiyor, çok dik ve sıcak” dedi.



Diğer arkadaşlar Halil ve İhsan Beyler çıktılar. Ben de şişmanlıktan çok terledim. Geri döndüm. Yavaş yavaş yine kiremit kırıkları toplayarak aşağı indim.

Tepenin dibinde bir ev, yeni. Ve önünde kocaman bir kaya. “Şu kayayı görüyor musunuz? Bu kaya bir gece tepenin zirvesinden kopup aşağı yuvarlanmış. Ne kadar hız ile indi ise, höyüğün üzerinde hiçbir yere değmeden aşmış şu kapının önüne düşmüş. Sabahleyin ev sahipleri bakmışlar ki, evin önünde koca bir kaya. Hayretten ve korkudan gözleri dışarı uğramış. Ve dehşetle ev halkı, çoluk çocuk birden evden kaçışmışlar. Ve yine kayalar yuvarlanıp üzerlerine geliyor zannetmişler. Allah bizi ezilmekten sakladı diye sevinçlerinden ağlamışlar.” İşte bir de böyle hikâye anlattılar.

Müdür Bey’in yanına bahçeye vardım. Kiremitleri kâğıt torbalara koyduk. Arkadaşlar hâlâ tepenin üstünde çocuk gibi geziyorlar.

Otomobilin kornasını çaldırıp çağırıyoruz. İnmeye başladılar. Biz de eşyaları toplayıp otomobilin yanına gittik. Bilumum köylüler çoluk çocuk başımıza toplandılar. Pınardan bir su getirin, dedik.

Nöker (köy bekçisi) tepelerin birisini kazarken çıkan maşrapayı bize göstermeye getirmiş. Bu eski maşrapa ile su içtik. Yuvarlak bir şekilde çok kalın, bakırdan yapılmış. Tarzı şimdiki maşrapalara benzemiyor. Birde bu maşrapaya benzemeyen delikli ve böyle kalın bir maşrapa daha olduğunu söylediler. Bu vakte kadar da arkadaşlar geldiler. Bindik, yola düştük.

Yanımıza Muhtar Emin Çavuş’u aldık. Kalınca, Saz köylerine yapılacak mektep binası ve bahçesi için geniş bir yer göstermelerini Müdür Bey istemişti. Caminin yanına geldik. Caminin önünde epeyce büyük bir bahçe gösterdiler.

Müdür, indi. Baktı. “Daha geniş bir yer isterim. Burası dar olur” dedi. Muhtar yine bindi. Köyü çıktık. Harman yerlerine geldik. Bir çayın kenarından geçiyoruz. Çayı öte geçtik. Tarlaların ortasında kazılmış şöyle bir açıklık gibi bir yer gösterdi. Oraya da “kilise yeri” diyorlarmış. Orada bazı temellere de rastlanıyormuş. Vaktimiz çok dar ve orası da hayli uzak olduğu için inip bakamadık.

Bir başka yerde tarlalar arasında üzerinin çatısı yıkılmış, döşeme ağaçlarının bir kısmı aşağı sarkmış bir vaziyette bir yapının yanında gitmeye başladık.

Müdür Bey indi. Biz de indik. Bir yassı tepe üzerinden geçiyoruz. Bu tepenin de yığma olduğunu ve bunun önündeki diğer sivri bir tepenin de höyük

diye anıldığını söylediler. Diğer arkadaşlar hepsi o höyük denilen tepenin üstüne çıkmışlardı. Biz de inerken elimize geçen kiremitleri toplayarak camiye vardık.

Cami duvarlarının iki metreden fazlası yere gömülmüş bir vaziyette görünüyor. Kapı tarafından içine indik. Bu bina pek eski olmayıp kırk elli sene evvel yapılmış, ikmal edilmeyip ve sıvanmayıp böyle natamam bir şekilde kaldığı anlaşılıyor. Yalnız kapının ağzındaki çene (köşe) taşlarının Alacahöyük'teki sfenksin taşına benzediğini söyledik. Ve temelde olduğuna bakılırsa eski (Alaattin-Cemalettin) denilen cami yerine yeniden yapıldığı anlaşılmaktadır.

Emin Ağa, dedi ki: "Hali hazır şu gördüğünüz yapıyı babam usta imiş, o yapmış. Sonra köye uzak diye bırakmış" dedi.

Kapının önünde MaarifMüdürü Bey, Mektep Müdürü Bey'in bir fotoğrafını aldı. Otomobile binildi. Yürüdük. Muhtarı da orada bıraktık.

Cirfinli köyünün üstünde bir tepe bulunup onun adına da Demirkapı denildiğini söylediler.

Karabel Tekkesi batı cihetinde yüksek bir dağın üstünde görünüyordu. Oradan Uurlu dağına çıkıldığı yol olduğu söyleniyor. Hareket ettik.

Giderken içinden geçtiğimiz harman yerinde bir çocuk cenazesi yıkıyorlardı. Yolda bir at, bir merkeple giden köylüye sorduk. "Buralarda bir mezarlık ve yakınında bir tepe ve Demirkapı denilen bir yer varmış, bize göster" dedik. Nazlandı. "Ne yapacaksınız? Öyle derler ama demirkapıya benzer hiçbir şey yoktur. Ora da bizim dayının tarlasıdır" diye şaşalamağa başladı. Her halde bizi yeni vergi demeye geldiler zannetti. İşe yarar ağzından bir bilgi çıkmadı. Yürüdük. Köyün içinden geçtik. Sonra şoseye çıktık. Epeyce geldik. Dağa çıkacak yerde bir pınarın başında diğer otomobil duruyor. Biz de sürdük. Yukarı çıktık. Benzin tükendi. Koydular. Yürüttük.

Aşağıda Seydim yoluna giden yolu geçtik. İlerde yolun sol tarafında bir pınar akıyor. Orada semaveri kurduk. Pınarın daha ilerisinde yani Çorum tarafında yolun sağ yanında bir değirmen var. Değirmenci suya geldi. Pınarın adını sorduk, "Çırçır Pınarı" derlermiş. Yemek yedik, çay içtik.

Orta Mektep Müdürü, bir grup fotoğrafımızı aldı. Eşyaları topladık. Herkes otomobile bindi, yürüdük. Sadi Leblebici birkaç tane keklik vurdu. Yatsının önu sıra şehre geldik. Toplanan kiremitleri Müdür Bey'in evine bıraktık. Evlerimize geldik.

8 Eylül 1938

**Seydim**

Bu sabah kalkıp kütüphaneye gittim. Maarif Müdürü Bey geldi. Çorumlu mecmuasına konulacak klişeleri istedi. Mustafa Ağa ile gönderdim. Müdür Bey “öğle sonu saat birde hazırlanarak daireye gelmemi bir yere gideceğimizi” söylemiş.

Eve gittim. Haber verdim. Kütüphaneye geldim. Çay, şeker, peynir, zeytin, ekmek aldım. Sepete bütün malzemeleri yerleştirdim. Mustafa Ağa’ya verip daireye gittik. Otomobil gelmemiş. Beklerken Sadi Leblebici’nin yeğeninin düğünü varmış. Kamitoğullarından kız almışlar. O dahi geç geldi. Otomobil de geldi.

İlk Tedrisat Müfettişi İbrahim Bey çocuğu Orhan ile Müdür Bey yeğeni Ahmet ile biz de Sadi Bey’le bindik. İskilip yolunda gidiyoruz. Yine Elemin Köyüne varmadan sağ kolda Sırçaköy höyüğünü geçtik. Müdür Bey inip fotoğraflar aldı.

Seydim’e vardık.

Mektebe indik. İki hademe ve bir de Sakkaolu Muallim Hüseyin (Sunel) var imiş. Yeni yapılan mutfak kısmını gezdik. Sonra talebelerin yatacak yerlerini gördük. Ve mektebin bahçelerini ve çıkan mahsulâtın ne yapıldığını, tavuklardan kaç yumurta aldıklarını, erişte kestirmelerini ve toplanan buğdayın tetkik ve teftişini yaptılar.

Muallimler odasında oturduk. Çay kaynadı içtik. Müdür Bey’den izin aldım. Camiye gittim. İmam Yahya Hoca ile görüştüm. İkinci namazını camide kıldık. Çırak hocanın tahsildar Nuri Bey de cemaat oldu. Namazdan sonra kible taraftaki türbeye inildi. Kapısı açık imiş, içeri girdik. Seyyid Murat’ın büyük oğlu Seyyid Hasan imiş. Mendilimi üzerine serdim, aldım. Seydi Murat’ın diğer iki oğlundan Seyyid Bilal’in Sinop’ta ve Seyyid Mağlum’un başka bir yerde yattığını söylüyorlar. Çıktık.

Mihrabın doğu tarafındaki türbenin kapısı çakılı imiş, giremedik. Orada da Seydi Murat yatıyormuş.

Caminin kapısında tarih ve yazıya ait bir şey göremedim.

Şadırvanın Seydi Ebubekir’in tamir tarihi ve bazı yazılarını okudum.

Minaresi çok eski mimariden. Bizim şimdi Fırka binasının yerindeki eski Çakırlı Camiinin minaresine benziyor. Bu biraz daha ince ve uzun görünüyor.

Otomobilin yanına geldim. Müdür Bey'ler de geldiler. Mektepte bir soku gösterdiler. Bu taş herhalde eski bir binanın direklerinin alt başını geçirdikleri yere berkili taşlardan olmak ihtimali var. Bazıları da eskiden kahve dövdükleri dibeklere benziyor, dediler. Otomobile bindik, yola düştük.

Yolun solunda Kabakdere denilen bir mevkideki tarlalardan birçok küpler, temeller ve kiremitler çıktığını Muhtar Ağa ve diğer köylüler haber verdiler ise de akşam yakın olduğu için gezmeye gidemedik. Doğru yoldan şoseye çıktık.

Sonra geçen günkü çay içtiğimiz pınarın başına geldik. Orada durduk. Eşyayı pınarın yanına çıkararak semaveri kurduk. Yemek yedik, çayları içtik. Yine Sadi Bey, çocuklarla ava çıktı. Birkaç yerde güvercin, keklik aradı ise de eli boş geldiler. Bindik şehre geldik. Akşam geçmiş, yatsı yaklaşmış. Yarın sabahleyin saat sekizde yine dairede hazır bulunmamızı Müdür Bey tembih etti. Evimize geldim. Şu defteri yazdım.

9 Eylül 1938

### **Kuşsaray Elvan Çelebi Mecitözü**

Bu sabah kalktım. Ne yaptırayım, diye düşündüm. Çarşıya çıktım. Yirmi kuruşluk sadeyağ alıp çörekçiye verdim. Dört tane onar kuruşluk kete yapmasını ve kütüphaneye göndermesini tembih edip kütüphaneye gittim. Saat yedide Mustafa Ağa geldi. Yine peynir, zeytin, çay, şeker, ekmek de aldirttim, hazırlandım.

Otomobilci Kemal geldi. Otomobilini değiştirmiş, yeni kaptıkaçtınsını çok övüyor. “Sırf bizim için değiştiğini, şimdiden sonra kaç kişi olursanız olunuz zorluk çekmeyiz” diyor. Bindik Maarif Dairesinin önüne gittik. Hepsı de hazır. Müdür Bey Ahmet'le, biz de Sadi ile bindik. Bugün Müfettiş İbrahim Bey hesabına gezeceğimizi Müdür Bey söyledi.

İptida Kuşsaray'a gidip Elvan Çelebi'ye uğrayarak Mecitözü'ne gideceğimizi kararlaştırmışlar. Yürüdük.

Çarşı içinden Merzifon yoluna gitmek istedik ise de Eğridere'nin başından Saathaneye kadar ve yine oradan Fırkanın üst tarafına kadar parke döşemek üzere yolları bozmuşlar, geçemedik.

Dolaştık. Nihayet geçip yola düştük. Sıklık Boğazına kadar yol gayet muntazam. Otomobil adeta uçar gibi gitti. Bozuk yerlerde pek çok amele yol tamir ediyor. Birçok yerlerde ham yoldan gidiyoruz. Daima yol tamiri ve kontrolü için Nafia Dairesinin hizmetlerini gördük. Güzel yol yapıyorlar.

Kaymakçı Köyüne vardık. Bazı tarlalar ekilmiş, tek sürgün olmuş, yüze çıkmış. Tarlalar yeşillenmiş. Orayı geçtik. İleriden sağı saptık. Kuşsaray Kalesi olan dağı seyre ediyoruz. Asumana ser çekmiş dört tarafı açık, çok h kim bir vaziyette duruyor. Tepeye yakın bir yerde indik. Müdür Bey fotoğraf aldı. Kiremit filan varsa diye Sadi ile ben biraz yamaca tırmandık. Gezdik, bir şey elde edemedik. Bindik, köye girdik. Yeni cami yaptırmışlar. Köylülere “herkes camileri yıkıyor, siz de yapıyorsunuz” diye takıldık.

Kâhyayı ağırttık. Bize de eski azalardan Hamdi adında biri geldi. Ondan Kaletepe’den ve birçok yerlerden malumat istedik. “Başka bir yer bilmiyoruz. Yalnız şu Kaletepe’nin üzerinde top oynayacak genişlikte bir meydan ve etrafında duvarlar olduğunu” anlattı.

Bu arada Müdür Bey, Sadi’ye “sen burada bekle, türküleri yaz. Biz de şu kale yerini bir gezelim” dedi.

Köyün içinden güneye doğru yürüyüp tepeye çıkmaya başladık. Müfettiş İbrahim Bey’le Ahmet bizden önde gidiyorlar. Biz Müdür Bey’le kiremit kırıklarını toplayarak yavaş yavaş ıkıyoruz. Birkaç minare boyu çıktık. Yorulduk. Müfettiş de yorulmuş olmalı ki, geri döndü. Bize doğru indiler. Ve mühim görülecek bir şey olmadığını haber verdiler ise de Müdür Bey “geriden bir şey anlaşılmaz, görmek lazım” dedi. Müfettiş, ben gitmiyorum, dedi. Yarıdan fazla çıkmıştık. “Ben bu kadar çıktım, inemem” dedim.

Müdür Bey’le Müfettiş de döndüler. Ben Hamdi ile çıkmaya devam ettim. Hayli bir tırmandıktan sonra, zirveye vardık. Etrafa bir nazar ettim. D venci Ovası ve sair etraf, dağın bütünüyle gözü önünde. İnsan aşağı bakınca ovayı bir deniz zannediyor. Hamdi avuş bu sırada seferberlikte bu tepede eşkıyalarla cenk edip kaçırdığını anlatıyordu. Yukarıdan aşağı uzanan taş yığınları görülüyor. Bunlar boş kayalardan ibaret ise de her biri altında birer yerli temel bulunduğu da görülüyor. Lakin temel yine yalnız taş ile horasan örülmüş, bulunuyor.

Adımladım boyu seksen, eni kırk metre olduğunu adımdan anladım. İndik.

Caminin önüne geldik. Müdür Bey gezmeye gitmiş. Sadi Bey yazı ile meşgul. Ben de yanlarına oturdum. Köyün zenginlerinden Veli Kâhya geldi. Hoşbeşten sonra ayran getirtti. Birader Ahmet’ten sual etti. Görüştük. Müdür Bey’ler geldiler.

Bir talebe bozması, medreseden çıkma var imiş. Kendi yaptığı şiirlerini Çorumlu'da dercedeceğimizi söyledik. “Gönderirim” dedi. Yürüdük, Ulupınar'a geldik. Müdür Bey indi. Orada da yine kiremit topladı. Orada bir ihtiyar varmış. Yer adları sual ettik. Söyledi. Oradan ayrıldık. Elvan Çelebi mektebi önüne geldik, indik.

Mektebin altında bir odada köylüler oturuyorlar. Birisi çıkıp bize doğru geldi. Bizim mahalleden demirci Taşkaldıran oğlu Fazlı'nın oğlu Mustafa. Bana “hoş geldin” dedi. Elime bir kâğıt verdi. Baktım, bizim Elvan Çelebi'de bulunan tarlalarla ilgili ihtarname, aldım. Müdür Bey'den izin aldım. Camiye gittim. Ezan okunmuş. Hatip hutbede imiş. Oturduk, sonra namazı kıldık. Çıkarken Müdür Bey'ler de geldiler. Daha içerde cemaat var idi. İçeri giremedik. Dış kapının kanatları gayet musanna kabartma yazı ve nakışları havi Selçuki tarzında olup bir kanadı yerinden çıkmış, duvarda dayalı yanda duruyor. Kitabesi:

“Bismillahirrahmanirrahim

Ya kadim el ihsan ihsaneke el kadim iyyake na'büdü ve iyyake nestaiyn ihtinassiratel müstakıym” diye okuduk.

Yalnız “müstakıym” kelimesinin caminin yapılış tarihi olduğunu söylediler. Hesapladık: (mim 40+ ye 10+ kaf 100+ sin 60+ mim 40+ lam 20+ elif 1= 681) rakamı çıkıyor (Miladi 1303). Bunun tarih olduğunu yalnız köylüler söylüyorlar. Başkaca bir işaret göremedik.

Sonra yeşil direğin yanına geldik. Her tarafı taşlarla örülmüş. Bir yerde bir delik bulduk. İçeri türbenin kapısı üzerindeki kitabeyi okumaya uğraştık. Birkaç beyitten başka okuyamadık. Müdür Bey mektebe çıktı. Beni de “hamama bak, yazı filan varsa yaz” diye gönderdi.

Yanımda bir köylü bir de bizim demirci Mustafa ile gittik.

“Şehirli Necip Çavuş” diyorlar, birisi hamamı satın almış. Ev yapmış. Kapıyı çaldık, içeri girdik.

Bir kubbeden ibaret olan bir kısmını ev olarak kullanıyorlar. Diğer iki gözü (halveti) ise yine aynı büyüklükte kubbeli ve karanlık, göz gözü görmüyor bir halde olduğundan içeri giremedik, geri döndük.

Yolda bizim ortakçı hatırıma geldi. Evini sual ettim. Büyük, şehir kapıları gibi bir kapı gösterdiler. Ama kapalı, çaldık, açılmadı. Harmanda olduğunu söylediler. Adam gönderip çağırttık. Geldi, görüştük. Henüz buğdayı sürememiş. “Ben haber ederim” dedi.

Mektebe geldik. Kâhya yemek hazırlatmış. Yumurta, yoğurt, salata, bulgur pilavı yedik.

Müdür Bey: “Türbenin kitabesini okumayınca buradan gidemeyiz. Haydi bakalım, okumaya  alış” dedi. Aşağı indim Sadi Bey de beraber geldi. O, caminin ve türbenin harici vaziyetinin krokisini aldı. Ben de bir saat kadar kitabeye uğraştım. Sonra Müdür Bey geldi. Beraber çalıştık. şöylece biraz benzeterек birkaç kelime okuduk. Ama çok yerleri çok mütereddit ve şüpheli olarak yazıldı.

Bismi el malik el melik el melih vel melik-ed d n...

şu yazıların hepsi iki satıra sıkıştırılmış. Kitabe gayet girift bir halde yazılmış.

Sonra yola çıktık. Cami ve türbenin etrafında bahçeler içinde ve seyreک meşe ağaçlarıyla mestur ( rt l ) tepeler ötesinde bazı binalar göründü. Mecitözü’ne geldik, dediler. Ve “yüz g r mceliği ne vereceksin?” diye bana takıldılar. İki tarafı ağaçlarla mestur yoldan ve yapılar arasından geçtik. Bir de sudan geçtik. Gidiyoruz.

“Yahu biz nereye gidiyoruz?” dedim, gülüştüler. “Burası Horku, daha Mecitözü’ne gelmedik” dediler. Biraz ileride yolun sağında toprak tepeler göründü. Birisi “höyük gibi” diye nazarımızı celbetti. Geçtik. Artık Mecitözü binaları göründü. Ve çok geçmedi yolun sol tarafında biraz çukur bir tarlada büyük bir yapının yapıldığını gördük. İndik, yapının yanına gittik.

Ustabaşı,  orumlu Gazi Usta imiş. Karşı geldi, gezdik.

Zemin katı yapılmış, üzerinin beton demirlerini düşüyorlar. Çok büyük ve güzel bir mektep binası olacak.

Müdür Bey “henüz daha buranın neden ikmal olunmadığını” sual etti. Müteahhit veya fen memuru geldi. “ imentonun gelmediğini” söyledi.

Müdür Bey “yazmalarını, getirtmelerini, bir kadem evvel bitirmeye bakmalarını” söyledi.  ıktık. Otomobile bindik, yürüdük. Mecitözü’n n bir başından vurup diğer başından çıktık. Yine bir mektep binasının önünde durduk, indik. Muallim yani Maarif memuru odasında imiş. Girdik. Bir telaşa.  ay sipariş etti. Ve  z m söyledi. Müdür Bey “gidip karşıda Askerlik şube yakınında bulunan iki h y ğ  tetkik etmemi “ söyleyip kendi de kaymakam ile görüşmeye geçti.

Höyüklerin üstüne vardık. Üzerini düzlemişler. Kiremit parçaları filan hiçbir şey yok. İki üç yüz metre katrında büyük höyük de gözükyor. Onun üzerinde kiremit parçaları filan bulunur mu? diye sual ettim. “O tepede de hiçbir şey yok” dediler. Geri döndük. Hükümetin yanına geldik. Şoförle Sadi de çarşıda imişler. Otomobili alıp geldiler.

Biraz bekledik. Bizim teyzenin damadı Hakkı'yı sual ettim. Köyün birinde bir vukuatı tahkik için vazifeli gitmiş, olduğunu öğrendik. Evlerini de bulamadık.

Otomobilde oturduk. Yanımıza mübaşir Kara Mustafa Hoca geldi. İşte bu da Çorum'un adamı diye bizi karşıladı. Hoşbeşten sonra bizim meseleyi anlattık. O da kendi ahvalinden bahsetti. Hükümet dağıldı. Müdür Bey'ler de geldiler. Bindik. Yürüdük. Aynı yoldan Elvan Çelebi'nin Söğütlü Pınarına geldik. Geçtik. Birkaç yüz metre mesafe geçtik. Sol kolda ufacık bir tepe gördük.

Müdür Bey, otomobili durdurdu. İndik. Tepeye vardık. Ne bakalım. Kiremit buğday saçılır gibi saçılmış. Bir kucak topladık. Otomobile geldik. Müdür Bey çok memnun oldu. Bindik, yürüdük. Akşam ezanında Elmalı Köyünün üzerindeki tepenin bir tarafında yol üzerinde sol tarafta bir pınar var. Orada durduk. Semaveri yaktık. Mutat yemeğimizi yedik. Çay içtik. Toparlandık, otomobile bindik, uçar gibi şehre geldik.

*10-11 Eylül 1938*

### **Camili Köyü Gerdekkaya Gezisi**

Bu sabah kalktım. Doğru kütüphaneye gittim. Noter İhsan Bey geldi. Nasıl gideceğimizi ve kimlerle gideceğimizi sordu.

Tombuş Nazmi Bey, Müfettiş İbrahim Bey ve Sadi Bey var. Halil Bey'e de haber gönderelim, giderse onu da alalım. Başka kimseye gerek yok, dedim. Ve yemek için peynir, zeytin, ekmek, çay, şeker biraz da kebab alalım, diye müşavere yaptık.

Halil Bey'e saat birde Maarif Dairesinde hazır olması için yazıp Mustafa Ağa ile gönderdik. “Gelirim” demiş.

Çarşıdan alınacakları aldık, hazırlandık. Öğle yakın eve uğradım. Çamaşırlarımı değiştirdim. Kütüphaneye gelirken Maarife uğradım.



Sadettin biradere Fehmi'nin nasıl olduğunu sual ettim. "Ziyanı yok" dedi. Gideceğimizi haber verdim. Kütüphaneye gittim.

Saat bire gelirken arkadaşlar hepimiz toplanıp sepetleri alıp doğru Maarif Dairesine gittik. Halil Bey gelmemiş. Müdür Bey'e gazeteden tashih için yazılar göndermişler. " unları yapalım" dedi. Paylaştık, yarım saat kadar çalıştık, bitirdik.

Arkadaşlar müfettiş odasında oturuyorlar. Otomobilin bazı tamirleri varmış. Kemal onunla uğraşıyormuş, gelemedi. Nazmi Efendi "eve gideyim, gelirim" diye gitmiş. İhsan para vermiş, leblebi aldırılmış. Ben de hademe İsmet'e demiştim. O da almış. İkisini birleştirdik.  antaya koyduk.

Hepimiz müfettiş odasında birleştik. İbrahim Bey  ay ısmarladı içtik. Diğer Müfettiş Fehmi Bey Sungurlu'ya gitmiş.

Saat iki oldu. Gücele otomobil geldi. Yine Halil Bey yok. Artık beklemeyelim, dediler. Bindik, yürüdük. Yozgat şosesini takip ediyoruz. Kışla, Burun iftlik Fabrikası. Yolda Koruma Memuru Ahmet atıyla bekliyormuş. El salladı, durduk. Hatap'ta bulunan Bahri Efendi'ye götürülecek bir mektup varmış. Bize verdi. Aldık, yürüdük.

Yolda  ingeneler ayı oynatıyorlar, yanlarından geçtik. Ayı, iki arka ayağı üzerine kalkmış. Etrafına toplanmışlar.  ingenenin birisi ayının zincirinden tutuyor. Diğeri de tef çalıyor. Ayı da d ne d ne  n ellerini aşığı doğru sallayarak ve başıını iki tarafa d nd re d nd re adeta bir insan gibi oynuyor. Geçtik.

Yolda hiçbir yerde durmayıp belli bir yere kadar gitmeyi kararlaştırdık. Hatap Fabrikası önünde beş dakika durup Bahri Efendi'ye mektubunu bıraktık. Otomobilin suyunu koydular, yürüdük. Hatap derelerinde Sadi birkaç yerde inip kekliklere silah attı ise de tutturamadı. Boğazı  ıktık. Küre Beli'ne vardık. Ve Küre'ye giden yolun başında otomobili durdurup geçen sefer çay içtiğimiz pınarın başına vardık. Su içtik. Köyden bir köylü geldi. Geçen sefer geldiğimizde gördüğümüz  oban Himmet'i sual ettik. Onun bugün malları köyün diğer tarafına götürmüş olduğunu söyledi. Akşam köye gelince "seni Maarif Müdürü, Camili'ye çağırıyor" diye söylemesini tembih ettik. "Derim" dedi.

Camili'nin yolunu  Ğrendik. Sürdük. Az ileride yine sola giden bir ham yol gördük. Saptık doğru Camili'ye vardık. Mektebin önünde durduk. Muallim yok imiş. Mektebin anahtarı bir kadında imiş. Muhtarı gönderip anahtarı aldirttik. A tırıp eşıyaları yerleştirdik.

Köyden aşağı derelerde mağaraların olduğunu söylediler.

“Dey haa.. şuracıkta.. on on beş dakika ancak gelir” dediler. Yine otomobile bindik, yürüdük. Köylüler harmanda. Köyün bahçelerinde birçok kilim var. Toprakları çok güzel. Yetiştirdiklerini götürüp sattıklarını söylediler. Büyük bir miktarda mahsulden para kazandıklarını söylediler. Köyün büyük pınarını, derelerin içini geçtik. Köyden iki delikanlı yanımıza bindiler. Yer yol gösteriyorlar. Aman Yarabbi bir derenin içine girdik. Otomobil değil beygir arabası dahi zor geçermiş. Hemen şoförün aklı gitti. İki taraf minare gibi kayalar, ortadan sular akıyor. Otomobil bazı suyun içinden bazı kenarından gidiyor. Öyle daracık bir yere geliyoruz ki, Tombuş Nazmi Bey “aman dur, inelim de öyle geç” diyor.

Müdür gülüyor, büyük bir su, üstünde yüksek ve natamam bir köprüye dayandık. Karşı tarafta bir değirmen var. Lakin su, köprünün her iki tarafını oymuş. Köprü direkler, duvarlar üstünde adeta yukarı çekilmiş bir vaziyette yerden bir iki metre yüksekte duruyor. Dere de derine benziyor.

Otomobil burada dursun, dedik. Yürüdük. Çayın bir geçit yerini bulduk. Taşlar üzerinden atlayıp geçtik. Güneş aşmak üzere. Karşıda büyük kayalar ve dereler görünüyor. Ve aynı bizim Eskiekin'deki kaya gibi üç pencere oyulmuş bir kaya görünüyor.

“İşte burası Gerdekkaya” dediler.

“Gerdekkaya Köyü diyorlardı, bunun köy neresinde?” dedim. “Gerdekkaya Köyü buraya iki saat mesafede” dediler. Bir tarla geçtik, değirmenin harkına geldik. Bizden evvel giden arkadaşlardan İhsan, Sadi, Müfettiş İbrahim Bey yukarı tırmandılar. Köylünün birisiyle Nazmi ve Müdür Bey ve ben kaldık. Köylü ile Nazmi Bey de geçtiler. İki şişman kaldık. Müdür Bey 111 kilo. Ben ise 90'a yakınım. Hark geniş, atlayamıyoruz. Suyun içine düşecegiz, diye korkuyoruz. Suyun aktığı derenin aşağısına kenardan yürüdük. Bir daracık gözümün kestiği bir yer bulamadık. Müdür Bey “artık burada kalalım. Sen git de gez, diye Nazmi Efendi ile köylüyü de gönderdi.

İhsan, Müfettiş İbrahim Beyler kayaya çıkmışlar. Pencereleden içeri girmişler. Konuştukları, sesleri geliyor. “Burası gayet muhteşem, görülecek bir yer. Ertekin gelmezseniz gözünüz açık gidirsiniz” diye sesleniyorlardı.

O vakte kadar ben de harkın iyi dar bir yerini bulup “Ya Allah” diye kendimi attım. Sol ayağımın tabanı azıcık çamura battı ise de “Elhamdülillah

geçtim” diye güvendim. Ve Müdüre de “beyim sen dahi atlarsın buraya gel” diye seslendim. Ama o, cesaret edemedi. “Ben geemem, güneş gitti. Vakit pek fena hiç olmazsa Şuradan bir fotoğraf alsaydım, teessüf etmezdim” diye söyleniyordu. Bu vakte kadar değirimen tarafından önlerinde merkepleri iki köylü geldiler. Onlar da Müdür Bey’in geçemediğini görünce alaka gösterdiler. Harkın daracık bir yerini aramaya başladılar. Müdür Bey’i merkeple geçirmelerini teklif ettim, fakat merkebe baktım küçük. Müdür Bey malum. Merkebin belini sallar, hayvan taşıyamayınca huysuzlanır, kık atar, suya yatar da rezil oluruz diye korktuk. Müdür Bey “eşeğe binerim” dedi. Köylüler de “Yok aman efendim, binersin de... Merkep huylu, kık atar, suya yatar, binme. Sonra mahcup oluruz” diye  z rl r dilemeye başladılar.

Artık baktık. Olmayacak. Israr ediyoruz, artık iki arkadaş suya girip iri büyük birkaç taşı, kayayı suya koydular. Müdür Bey de o kayalara basarak geçti.

Biz de tepeye tırmandık. Lakin pek mebzul kiremit kırıklarına rastladık, toplamaya başladık. Köylülerde beraber yavaş yavaş çeyrek saatte kayaya çıktık. Ve oyuk yere geçmek üzere kayanın üzerinde adam eliyle açılmış alt tarafı yalçın kaya bir patika yoldan emekleme suretiyle geçtik. İçeri girdik. Beş altı metre uzunluk ve bir buçuk metre genişlikte bir salon. Onun da batıya nazır cephesinde   sütün yekpare kayadan oyulup çıkarılmış ve üst kısmı da direk başlığı gibi bir şekilde yapmışlar.  zerine nakış vurmuşlar. Direklerin araları pencere gibi açık. Salonun arkasında yine yekpare kaya üzerine oyulmuş bir yer var. Sadi Bey oraya girmiş. Ha bire yazı yazıyor. Ve Noter de salonda bulunan odaya girmiş ölçüsünü alıyor.

Nazmi Bey de “ben şimdiye kadar çok mühim ve muall k bir yer görmedim. Ne iyi ettim, geldiğime” diye güveniyordu.

Orta direğin alt kısmındaki başlık kırılmış. Direk muall kta durur gibi duruyor. Altında yine bir oyuk var ise de girilecek bir yeri yok. Geri inmeye başladık. Derenin içinde bir kuyu varmış. Arkadaşlar kuyuya bakalım diye gittiler. Biz de kiremit toplayarak harkın yanına indik. Ve taşların üzerine basarak geçtik. İki köylü “Efendiler derenin içinde bizim köyümüz var, oraya gidelim, buyurun” dediler. G tmedik. Otomobilin yanına yürüdük. Arkadaşlar da arkadan yetiştiler. Güneş de battı. ayı geçtik. “Mezk r köprüyü Garip Bey yaptırdı, değirimen de onun” dediler. Ve “Gerdekkaya’nın aşağısında bir yer kazdırdı. Temel ve odalar ıktı. Hâlâ orada duruyor” dediler.

Bizim başkan Noter İhsan Bey, kuyunun derinliğini ve taştan merdiven ile inildiğini anlatıyor. “Ben ancak on basamağını indim. İçerisi çok karanlık” diyordu.

Otomobil aynı yollardan avdet ediyor. Bağlara geldik. Sonra içinde tabii mağaralar bulunan kayaların arasından selametçe Büyükpınar’a çıktık. Sonra köye vardık.

Mektebe indik. Eşyalarımızı açtık. Semaveri yaktım. Yemeği serdim. Bir sepet üzüm getirdiler. Başka bir şey istemez, dedik. İki lamba getirdiler. Yaktık. Yemeğe oturduk. Kebabı açtık. İhsan Bey iki tavuk kızarttırmış, onu da çıkardı. Biz yemek yiyinceye kadar Muhtar, bekçi yedi kat yatak ve yorgan getirdi. Yemekten kalktık. Çaya başladılar. Türkü bilir adamları istediler. Birisi var ama karısı hasta imiş, gelmiyormuş, dediler. Müdür Bey, her hâlde gelmesini istedi. Bir de baktık Küreli Çoban Himmet yanında kendisi gibi Küreli bir delikanlı ile girdiler. “Selam ve aleyküm selam” oturdular. “Delikanlı da âşık mı?” diye sorduk. “Hayır kardeşimin oğlu” dedi. Pekâlâ, dediler. Müdür keyiflendi. “Geçen sefer ağzından yazılan destanın ve âğıtların bazı yerlerini bozuk eksik gördüm, onları düzeltelim” dedi. Himmet okumaya başladı. Bir de haber giden Âşık Hasan geldi. Himmet durdu.

Âşık Hasan’ın bir destanı varmış “onu söyleyeyim” dedi. Sadi Bey yazıyor, Âşık Hasan söylüyor. Biz de bir taraftan çay içiyoruz. Burası kopuk, şurası düşük olmadı, şöyle olacak, böyle olacak diye itiraz ediyorduk.

Âşık Hasan “bu destan uzun ben de yazılısı var. Belki ağızdan söylersem beyitlerini filan unuturum, yarın yazılısını getireyim” diye onu bıraktı. Birkaç güzelleme, koşma yazdırdı. Pek çok oturmayıp bırakıp gitti. Yine biz Himmet’e kaldık. Himmet başladı. Bu defa da köyün bekçisi itiraza başladı. “Bu çoban bunları ne biliyor. Ağızdan alıp satıyor. Asıl bunları yazan ve okuyan benim dayımın oğlu. Şimdi köyde değil. Bağlara gitmiş Yarın adam gönderir getirtirim. Ondan yazınız” diye söyleniyordu.

Müdür de: “Biz yarın erkenden gideceğiz, ne vakte gelecek. Himmet’in söylediği yeter” diyordu.

Ama Bekçi bazı beyitleri Himmet’ten önce okumaya başladı. Himmet’i susturdu.

Müdür de: “Yarın sabah biz uyanmazdan önce dayımın oğlunu istiyorum” dedi. Sonra da “yatakları yapalım” dedi. Kalktık. Himmet gitmeye izin istedi. Müdür Bey, ellerine para verdi. Hepimizle vedalaştılar, gittiler.

Müdürle müfettişin yatağını ayrı bir odaya, bizim yatakları da büyük odaya yaptılar. Lambayı söndürmedik. Herkes yataklarına yattılar. Bana da kalın bir yorgan düşmüş. Havada soğuk olduğundan üşümedim. Çok iyi oldu.

Bir saat kadar oradan buradan lafladık. Uyumuşuz. Bir de Noter uyanıp yüksek sesle söylenmeğe başladı. Nazmi Bey de uyandı. Artık lafin kösteğini koyuverdiler. Derken laf harkı atlamaya temas etti.

Müdürü nasıl geçirdin, diye sual ettiler. Ben de olanı biteni anlattım. “Merkep kış atar diye merkebe bindirmeye razı olmadıkları” yeri söylerken herkesi bir gülüşme tuttu. Sadi de uyandı. Yahu ne yapsın herif 111 kilo yükü ufacak bir merkep nasıl çeksin. Köylülerin hakkı var.

“Allah esirgesin eğer müdürü merkebe bindirse idin merkebin beli kırılmış çoktan ölmüştü” diye tevellere başladılar. Bir taraftan kakhaha ile gülüyorlardı.

“Yapmayın arkadaşlar müdür iştir de gönlü kırılır, gülüşmeyin, uyuyalım” dedikçe gülmeleri, ziyadeleşti.

Öksürük tıksırık birbirine karışıyor, yatamıyorlar. Yatakların içinde oturmuşlar, gülmekten yatıp yatıp kalkıyorlar. Adeta bayılıyorlardı.

Ben başımı yorganın içine aldım, yattım. Gülmemeye uğraşıyorum. Yanımda Nazmi: “Ertekin herif ne dedi? Eşek suya yatar da beyim mahcup oluruz mu? dedi” diyor, tekrar gülmeye başlıyorlar. Kendilerini zapt edemiyorlardı. Ben artık bir şey söylemedim. Onlar da ne kadar daha güldüler bilemiyorum. Uyumuşuz.

Uyandım, hava ışıyor. Eyiceden sabah olmuş. Biraz daha yatak içinde uyanık durdum. Sonra kalkıp elbisemi giyindim. Şoför Kemal yattığı gibi kalmış, uyuyor.

Öte tarafta Noter kalktı. “Ben bir düş gördüm” diye yüksek sesle konuşmaya başladı. Nazmi Bey de kalktı. “Ben de düş gördüm ama gözlüklerimi takmayı unutmuşum, iyice seçemedim” diye yine güldürmeye başladı.

Ben kalktım, semaveri yaktım. Müdür Bey’in odasından hiç ses çıkmıyordu.

Nazmi Efendi, bir de geceki Himmet’in okuduğu ağıtları taklit etmeye onun gibi avaz avaz bağırmaya inilemeye başladı.

“Yapmayın, yahu! Müdürü gece uyutmadınız, biraz şimdi bari uyusun” dedim.

“Yeter uyuduğu, biz uyandık, o da kalksın” diye gürültü ediyorlardı. Ben kapıya çıktım.

Müdür ve müfettiş de kalkmışlar. Dışarı çıktılar. Lakin Müdür Bey’in çehresinden düşen sinek bin parça oluyor. İçeri girmede. Dışarı salona oturdu.

Bu sırada bekçi merdivenlerden çıktı. Müdür pürhiddet “hani ya türkü söyleyen gelmedi” diye çıkıştı. Bekçi elini ufalamaya başladı. “Müdür Beyim getiremedim...” demesine kalmadı. Müdür “haydi kerata çekil karşımdan, yalancı, düzenbaz adamlar, siz gibi insanların gözü çıksın” diye gürledi. Bekçi soluğu aşağıda aldı. Bir daha köylülerden hiç kimse görünmedi.

Çayımızı içtik. Eşyalarımızı topladık.

Mektebin yanında kâgir bir cami var. Şoför Kemal camiye girmiş, mihrabında yerlere serilmiş Kur’an yaprakları üzerine kediler kunnamış, onları toplamış, getirdi. Bunları yakalım, dedi. Yaktırmadım. Giderken yolda ayak değmez bir yere gömelim dedim. Otomobile koyduk. Bindik, mektebin anahtarını kapı ağzında bırakıp bir çocuğa teslim ettik.

Köyün şu hali hiç hoşuma gitmedi. Yürüdük epeyce uzaklaştık, şoseye çıkacak yerde tarlanın birinin hendeğine Kur’an yapraklarını gömdük.

Müfettiş “bundan ne olur, yakılsa yahut orada bırakılsa...” diyecek oldu.

Müdür Bey “Bu bir his ve itikat meselesidir. Herkesin hürriyeti vicdaniyesi vardır. Ona dokunulmaz. Bunun yere gömülmesinden sana ne zarar var” diye susturdu. Şoseye çıktık. Epeyce daha Alaca tarafına gittikten sonra sağa saptık, bir köprüden geçtik. Alamaslı köyünün içinden geçtik. İmad Höyüğüne vardık. Yeni yapıların önünde durduk. Abdullah Bey ve Hakkı Bey, hoş geldiniz, diye bizi alıp salona götürdüler. Salonun dışında kanepelere oturduk.

Müdür Bey, çantayı açtı. Şimdiye kadar gezdiğimiz yerlerden toplanan kiremit parçalarının nerelerden alındığını yazıp zarfların içlerine koymuş. Onların hangi devirlere ait olduklarını sual ettik. Sonra otomobildeki Gerdekkaya’dan ve yoldaki höyüklerden topladığımız kiremitleri de getirip gösterdik. İçlerinden karakteristik vasıfları bulunanları ayırt ettiler. Sonra yine kazı alanından yeni çıkan çanak çömlekleri gösterdiler.

Noter İhsan ve Nazmi Beyleri kazı yerine götürdüler. Abdullah Bey, izahat verdi. Geri geldik. Otomobile bindik. Vedalaştık.

Fotoğrafçı Baha Bey, geçen sefer aldığı fotoğraflardan birer tane verdi. Yanımıza bir bekçi bindi. Karahisar yolunu gösterdi. Tepeyi çıkınca geri

döndü. Biraz daha ileri vardık. Semaya ser çekmiş kara kayayı minare gibi gördük. Kayanın yanına geçelim, sonra köye gidelim dediler.

Gittik, tepenin dibinde Noter ve Sadi önden yürüdüler. Biz de yavaş yavaş tarlalardan çıkmaya başladık. Beş on metre yoldan yükseklikte tarlalarda pek çok kiremit bulunuyor. Müdür Bey, fotoğraf alacağım, diye uğraşiyor.

İhsan, kayanın çok yüksek yerlerine çıktı. “Buralara merdivenler yapılmış. Oturacak yerler var” diye sesi geliyor.

Nazmi Bey de dört elle emekleyip gidiyor. Sadi tepenin üst tarafına geçti. “Sırlı kiremitler var” diye bağıyor.

Müdür Bey, bana “sen yukarı çıkmaya uğraşma çok yüksek ve sıcak, buralarda kiremit topla” dedi.

Biraz daha yükseldim. Nasıl çıkmışlar ve öküzler buraları nasıl sürmüşler. Çok dik, pek çok kiremit topladım.

Müdür Bey, Nazmi Bey’le otomobilin yanına gittiler. Sonra müfettiş ve İhsan Bey’ler de geldiler, gittiler. Ben de yavaş yavaş gittim. Bir de baktım yolun öte geçesinde yine bir kayalık yerler var. Orada yapı harabeleri görünüyor. Oraya gittim. Ne bakayım, çok muhteşem bir yapı. Sekiz on kubbe var. Kubbelerin üstündeki taşların ve bazı iç duvarlarını söküp taşlarını götürmüşler. Böyle harap halinde yine ihtişamını kaybetmemiş, işte burası vakfiyelerde zikri geçen Koçhisar Medresesi diye hükmettik.

Medresenin büyük kapısından girince havlide boşluk bir yer var. Orası açık mı imiş, yoksa onun üzerinde dahi kubbe mi vardı, bilinmiyor. Yalnız sütunların üzerinde yarım kubbelerin yerleri duruyor. Bu yapıdan 20–30 metre kadar aşağıda yine taşları sökülmiş bir kubbeli mevki daha ve sonra daha üst tarafta bir harabe daha var ki, oralarda büyük taş yapılar bulunan büyük bir şehir olduğu anlaşıyor.

Müfettiş Bey’le Müdür Bey, medresenin iç ve dış duvarlarını metre ile ölçüp biçtiler. Bir krokisini yaptılar. Epeyce orada uğraştık. Başımıza büyük küçük Çerkezler toplandılar. Oradan yürüdük, Çerkez köyüne vardık.

Eski mezarlıklarda yazılı taşlar var dediler. Müdür Bey “git de bak, şu yazılı taşlara” dedi. Sadi ile gittik. Yarısi toprakta gömülü büyük bir taş. Üstünde Rumca yazılar var. Sadi Bey, yazdı. Geri geldik. Baktık otomobilin başına köylüler dolmuşlar. Müdür Bey’i indirmişler. Odaya götürüyorlar. Biz de arkadaşlarla vardık.

Uzun bir Çerkez'in odasına oturduk. Kahve geldi, içtik. Müdür Bey, çantasını açtı. Yer adları ve medrese ve kale hakkında birçok sualler soruyor. Çerkezlerin her biri bir malumat veriyor. Sonra oda sahibi bize “ufacık bir kahvaltı çıkartsak, yer misiniz?” dedi. Arkadaşlar hiç söylemediler. Acıktıklarını biliyorum.

“Eh getirirseniz biz de yeriz” dedim.

Bir kalbur üzüm ile fırından yeni çıkmış çörekler ve bir sahan da peynir geldi. Müdür Bey “ben yemem” dedi ama sonra duramadı o da çokça üzüm yedi. Sofra kalktı. Tekrar kahve geldi. Bu sırada Çerkezler avuç avuç bakır paralar getirmeye başladılar. Pastan yazıları kalmamış, okunamaz haldeler.

Müdür Bey, emanet olarak bunları götürelim, paslarını sildirip okuyalım. Bize yarayacaklarını müzemiz için satın alırsınız, dedi. Çantasından zarf ve kâğıt çıkartıp getirenlerin isimlerini ve paralarının miktarını yazıp sardı, çantaya koydu.

Hemen bir kilo kadar para getirdiler. Hepsini aldık. Köyün içinde birkaç yerde kaleden gelmiş taşlar olduğunu söylediler. Gittik, baktık. Kimisi sütun başlığı. Çoğu Hristiyanlığa ait taşlar. Gidelim, dediler. Kalktık, otomobile bindik. Artık Türk Köyüne gitmekten vazgeçmiştik. Biz de gelmiş iken o köyü de görse idik, dedik.

Sonra Çorum yoluna geri döndük. Yine Çerkez Köyüne uğrayıp bir Çerkez alıp Türk Köyüne gittik. Mektebin önünde indik. Mektebin bahçesi filan çok zollu (güzel). Birçok bayanlar var. Mektebin önüne oturduk. Ayran getirdiler.

Ortada kolu sarıllı bir muallim var. Başmuallim bizim Çorumlu Bal Bekir'in torunu İsmet imiş, Alaca'da olduğunu söylediler.

Orada iki taş varmış, nakışlı diye ısrar ettiler. Yıkattılar, boyattılar, taşların fotoğrafını aldılar. Köyün içinde taş vardır, diye hademe ile beni gönderdiler. Nazmi ve İhsan da beraber geldiler. Camiye gittik. İmamla görüştük. Cami yeni yapı. Havlisinde taşlar var. Duvara konulmuş eski taşlara baktık. Bir eski yazı yok. Birkaç eve gittik. Evin birinde duvarda kapı gibi beyaz bir taş, üzerinde Rumca yazı ile nakışlar var. Nazmi Bey bunun yazısını aldı.

Mektebe geldik. İhtiyar, genç, Müdür Bey ve kadınlar bir arada oturuyorlar. Hepimiz beraber fotoğraf aldıralım, dediler. Kadınlar önde biz arkada durarak bahçede bir grup fotoğrafı aldırдық. Kadınlar Alaca Jandarma Kumandanının annesi ve karısı ve komşuları imiş.



Ben biraz mektepten dışarı çıkmıştım. Bizim Ahmet'in adamlarından delikanlı biri beni tanıdı, geldi. "Hoş geldin" dedi, görüştük.

Şoför Kemal'in eline bir mızıka geçmiş. Çalıyor. Köylü bir Çerkez de karşısında oynuyor, fotoğraflarını aldım.

Müdür Bey, gidelim, dedi. Vedalaştık, bindik, yürüdük.

Yine Çerkez Köyünün içinden geçtik. Muallim Mahir Bey'le kardeşini orada bıraktık. Yine eski yola düştük. Dağlar, bayırlar aştık. Ormanlara düştük. Daracık patikalardan geçtik. Korkular geçirdik. Şoseyi zor bulduk. Nihayet Küre Köyünün pınarına sapılan yolun karşısına şoseye çıktık. Müdür Bey "pınar başında çay içelim" demiş. Ben duymadım. Arkadaşlar "geç kalırız" demişler. Ben bu sözü de işitmedim.

Müdür Bey kızmış. Hiçbir yerde durmadık, Hatap Fabrikasında çay içelim, dedim. Müdür Bey "Yapı altında çay içilmez, gidelim" dedi. Hatap'ta da durmadık geçtik.

Bahri Efendi yanında bir kız çocuğu ile pencereden bakıyordu, selam bile veremedik.

Akşama yakın Çorum'a geldik.

*8 Teşrin-i Evvel 1938 Cumartesi*

### **Kardeşimiz Fehmi'nin Son Günü**

Bu sabah birader Sadettin'in "Şehriye Hanım" diye seslendiğinde uyandım. Hemen kalkıp öte tarafa gittik. Sadettin "bu gece hiç uyumadık" dedi. Fehmi'yi abdeste kaldırdık. Sadettin "biraz uyuyayım" diye bizim odaya yattı. Ben artık Fehmi'nin yanında oturdum. Geceki gibi bazı dışarı bazı içeri hali üzerinde indirip çıkarıyorduk. Gezdiriyoruz. Artık sesi hiç çıkmıyor. Sözü anlaşılmıyor. Kulağımı ağzına veriyorum, dinliyorum. "Bugün pek kötü oldum. Sadettin yanımdan gitmesin" dedi. Pekâlâ, dedim. "Sen git" dedi. Saat sekiz buçuğa kadar oturdum. Birader Refet'i de bağ kesmeye Kapaklı'ya gönderdik. Birader Sadettin kalktı. Ben de kütüphaneye gittim.

Öğleye yakın Çorumlu mecmuasının altıncı sayısı çıkmış, matbaadan teslim ettiler.

Semahat, kütüphaneye geldi. "Fehmi amcam kötüleştii, seni çağırıyorlar" dedi. Hemen eve geldim.

Birader Sadettin, Arkadaş ve baldızlar hepsi odanın önünde oturuyorlar. Bir hoş oldum. Merdivenleri çıkmaya kuvvetim kalmadı. “Ne var?” diye sordum. Abdeste oturttuklarını söylediler.

Ben de yanlarına dikildim. Bizim Arkadaş “bugün pek kötü” dedi. Biraz bekledik. Gelelim mi, diye seslendiler. “Hayır” dedi. Otura otura yoruldu, dedim. Böyle üç defa tekrar sorduktan sonra “gelin” dedi. Yanına girdik, yatağa aldık. Bacaklarını artık hiç kendi çekemiyor. Biz elimizle yerleştirdik. Oturdu, yüzü üzerine kapandı. Soluk harıl harıl girip çıkıyor. Boğazı hıkırdıyor. Öksürük geliyor, ferî kuvveti yok. Öksüremiyor. Bir şeyler söylüyor, anlayamıyoruz. Biraz öyle yattı. Duramadı, hemen kalktı. Lakin bu kalkış, gayri ihtiyari bir şekilde oldu. Gözlerini zor açıyor, başını tutamıyordu. Ben korktum. Hemen kalktım, dışarı çıktım. Bir abdest aldım. Çerkez Ahmet Efendigile zemzem versinler diye adam gönderdim. Ahmet’e de dükkândan gelsin diye adam gönderdim. İçeri girdim. “Seni soruyor” dediler.

Fehmi diyerek yanına vardım.

“Bana bir tövbe vardır” dedi.

Pekâlâ, dedim. Tövbeyi okudum. O da arkam sıra okudu. Kalktım, Kur’an-ı Kerim’i aldım. Yasin-i Şerif, Tebareke, Amme okudum.

Birader Sadettin, Arkadaş, baldızlar hep yanında duruyorlar. Bu arada Amasyalı İbrahim geldi, gitti. Birader Refet’e bağa bir araba göndermelerini söyledim. İçeri girdim. Arkasında yığılı yastıkları hep kaldırtmış. “Şöyle yatayım” dedi. Sağ tarafı üstüne yatırdık. Biraz sonra yine “döndürün” dedi. Sadettin arkasına girdi, oturttu. Ayaklarını uzattı. Ahmet geldi. Görünce bildi. Ahmet’e “hakkını helal et” dedi.

Amcam da oturuyordu. Amcam kalktı yatağın yanına geldi. Amcamın eline uzandı. Ona da “hakkını helal et” dedi. Amcam “helal olsun yavrum, Allah diyelim” dedi.

“Allah, Allah” lisanı daima “Allah” diyordu. Terzi Bekir ile Demirci Hüsrev geldiler. Onlar da oturdular. Arkadaş ve baldızlar dışarı çıktılar. Refet geldi. Onu da bildi. “Hakkını helal et” dedi.

Refet, bağa araba varınca korkmuş, kendini zapt edemiyor, ağlıyor. “Sus, çocukluk etme” dedim. “Can ürker derler, iyi olmaz” diye teskin ettim. Teyzem

de gelmiş. O da oturuyor. Teyzem zemzemi pamukla ağızına veriyor. Pamuğı soruyor (emi yor). Nefesi biraz sakinleşti. Birader Sadettin’le başını yavaşca yastıĝa yatırdık. İyicesinden gözleri yumuldu. Nefesi kesildi. Telaşlandık. Baldızlar, Arkadaş “gitti, bitti, bitti” diye ağılamaya başladılar. Ben hâlâ “hayır, ölmedi!” diyorum. “Gitti, uçtu!” dediler.

Çenesini baĝladılar. Ayaklarını birleştirdiler, baĝladılar. Artık hepimiz ağılıyoruz.

Yusuf Hoca, Batumlu Hoca ve Kepekçi Abdullah Hoca’ya haber gönderdik. Geldiler. şimdi yıkansa nasıl olur, dedik. Asım Hafız da geldi. “İyi olur” dediler.

Saat alaturka dokuz buçukta candan üzüldü. On bir de yıkandı, kefene sarıldı. Karadutun dibine aldık.

Teneşir tahtasına Sucuoĝlu Mahmut’un oĝlu yaramaz Mustafa kırmızı boyayı firetraf dökmüş. Boya erimiş. Cenazenin üstüne tutulan çarşaf, havlu bütün boya olmuş.

On hafız  aĝırdık. Gece yatsıdan sonra geldiler. C z okudular. Gelen giden pek çok idi. Her iki oda ve yazlık insanla dolu. Bir taraf geliyor, bir taraf gidiyor. Hafızlara elişer kuruş verdik, gittiler. Batumlu ile Asım Efendi ve Hacı Yusuf Hoca kaldılar. Devrini de yaptılar. Onlar da gittiler. Hacı Yusuf Hoca gitmedi. “Ben bekleyeceĝim” dedi. Haşim de kaldı. şaziye’nin kocası da gelmiş, o da gitmedi. Her üçü de cenazenin başında yattılar.

Amcam da büyük odada makadın (sedirin)  st nde yattı. Birader Sadettin’i arkadaşları götürdüler. Ahmet ve Refet kendi yerlerinde yattılar. Ben de büyük odada yattım.

*9 Teşrin-i Evvel 1938 Pazar*

### **Kardeşimizi Annemin Yanına Gömdük**

Bu sabah ezan okunurken kalktım. Amcam da kalkmış, camiye gitti. Öteki odaya girdim. Hoca ile Haşim uyuyorlar, uyandırdım. Abdest alıp namazı kıldık.

Mezar kazacaklar gelmişler. Mahalleden Muhacir Mehmet Çavuş'la mezarlığa gittik. Annemin mezarı önündeki yeri kazmalarını istedim. Mezar yerini gösterip geldim.

Ahali toplanmağa başladı. Gece gelen cemaat “saat sekizde camiye gitsin” dediler idi. Bekledik. Saat sekize geldi. Kardeşimizi tahtaya koyduk. Kaldıracak zaman çok firak çöktü. Kendimi zapt edemiyorum, diğer biraderler de benim gibi ağlıyorlardı.

Bu gece evde yattığından hâlâ sağ zannediliyor, fazla merak gelmiyordu. Camiye bıraktık. Yine bir firak, ağıt geldi. Dönüp odaya geldik. Cematten bazıları da bizimle beraber geldiler. Öğleye kadar oturduk. Camiye gittik. Mezar kiremit ile yapılacak, üzerine göğtaş kapanacak. Her şeyler hazırlandı. Noksan yok. Öğle namazını kıldık. Dışarı çıktık. Cenaze iki tane. Biri kardeşimiz. Diğer Kaleli Ahmet Hafız'ın kardeşi berberin karısı imiş. Yedi senedir hasta imiş. Namazlarını kıldık. Alıp gittik.

Kabre birader Sadettin, Refet'le birlikte indirdik. Artık buradaki firakat daha fazla oluyor. Yine kendimizi zapt edemedik. Mezara gömüldü. Batumlu Hafız okudu. Şevket Hafız telkinin verdi. Eve geldik. “Başın sağ ola” diye gelenler gittiler.

Mezarcıların paralarını verdik. Kiremitler Meroğlu Eşref'in inşaattan gelmiş. Kapak taşlarını Çakmak'tan almışlar, dört lira verilmiş.

Hocalarla hafızların hepsine paralarını dağıttık. Akşam yaklaştı. Hep gittiler. Biz bize kaldık. Dün Kapaklı'dan kesilen üzümü amcamgile bırakmışlarmış onu getirdiler. Sümbül Nene çiğnemeye girdi. Bağda kalmasin, önü Ramazan, yarın yine üzüm kesmeye gidilsin, diye karar verdiler. Bu gece yemek amcamgilden geldi.

İşte yalan dünyanın sonu. Gözünü yumup bırakıp gidiyorsun. Hiçbir şey yok.

Bu gece Berat gecesi. Mübarek gece ve üç aylar olduğundan cenazeye sorgu sual olmaz, ne bahtlı imiş, diyenler çok.

Cenabı Hak bizlere de hüsnü hatime nasip etsin. Âmin. Ya Muîn. Bi hürmeti Seyyid el Mürselin. Cenabı Hakim ül Mutlak hazretleri küçücük kardeşimizi gençliğinden ayırdı, imanından ayırmasın, mekânını cennet etsin. Âmin.

*13 Teşrin-i Evvel 1938*

### **Amcamın Rahatsızlığı Var**

Şu üç hafta içinde bağ kaynattık. Ve eski evin tamirâtı, odanın arkası kayyumların Ahmet Ağalardan taraf duvarın sıvası ve damın bahçe taraf duvarı ve abdesthanenin betonunun tamirâtı bitti.

Maarif Müdürü Bey, İstanbul’a gidip geldi. “Cumhuriyetin On Beş Yılı” broşürünü bastırıp getirdi.

Cumhuriyet Bayramını yaptık. Başkaca hatırıma gelen olmadığından bu kadarla iktifa edildi.

Seydim oğullarından Cercis Ağa da bu günler içinde vefat etmiştir.

Bizim Arkadaş da bugünlerde hastalığı ziyadeleştirdi. Tükürüğünden kan geliyor. Ve nöbeti var. Gece yatağa girip çıkıp söyleniyor. “Ben de Fehmi Efendi gibi oldum” diyor. Doktor getirtelim, diyorum. İstemiyor.

Birader Sadettin’in koltuğunun altında kedi memesi çıktı ve çoğaldı. Pek çok eziyet çekiyor.

Amcamın da bir haftadan beri baldırında çıkan çiban yetkinleşmiş. Evvelki gün pansumancı Ömer Efendi’yi çağırıp yardırdı. “Epeyce ferahladım” dedi.

*21 Teşrin-i Evvel 1938*

### **Alacahöyük Kazı Heyeti ile Çorum Gezisi**

Bu sabah kalktım, kütüphaneye gittim. Ramazan gireli bugün altı gündür seherde kalkıyorum. Yemekten sonra ışıyınca kadar bir cüz Kur’an-ı Kerim okuyorum ve sabah namazını kılıp yatıyorum. Saat sekiz veya sekiz buçukta kütüphaneye gidiyorum.

Havalar açıldı. Güzel güz havası. Ekilen ekinlerin hepsi bitti. Buğday piyasası kırık. En iyi buğday haklası (ölçeği) 60 kuruştan yukarı yok.

Birader Refet 27 hak cevizimizi hakı 115 kuruştan sattı.

Bugün evde ekmek yapıyorlar.

Komite başkanı Noter İhsan Bey’le bugün Elvan Çelebi’ye gidelim, diye görüştük. Mustafa Ağa’ya şoför Kemal’i çağırıttım. Meseleyi anlattım. Kemal

“bu gece Alacahöyük kazı başkanını, heyeti ile beraber gezmek üzere Çorum’a getirdiğini ve halen de otomobilin onların emrinde bulunduğunu” söyledi.

Öyle ise biz de gidemeyiz, dedim. Gitti. Ne durduk ne durmadık bir de baktım, Heyet kütüphaneye geldiler. Eski kitaplar ve muhteviyatı itibarıyla cilt ve tezhip itibarıyla değerli olanlara baktılar. Hamit Zübeyir Bey gitmiş, yerine Mühendis Süleyman Bey isminde bir zat gelmiş. Ailesi ile beraber, bir de bizim gördüğümüz Abdullah Bey ve genç Hakkı Bey ve fotoğrafçı Baha Bey varlar. Yarım saat kadar kütüphanede oturdular.

“Çorum’un en eski evlerini görmek istiyorum. Bu hususta not alacağım. Bize rehberlik yapabilecek misin?” dediler. Ben de, başkasının evine karışmam. Sizi kendi evimize götüreyim, dedim.

Kütüphaneden çıktık. Ulu Camiiye uğradık. Kapılar kilitli, giremedik. Sonra eve gittik. Ortalık çok kalabalık. Odaya çıktık. İçeri girdik. Çok beğendiler. Yazlığa sandalye, minder serdik, oturdular. Fotoğrafçı aşağıdan fotoğrafımızı aldı. Üzüm ve elma getirdik, yediler. Bir poz da beni eski sandalyelerden biri üzerine oturtup elime de Kerem İssı’nın atasını verip öylece de bir fotoğraf aldılar. Beraber çıktık. Cami açılmış. Girdik. Bir de minberin fotoğrafını aldılar. Çıktık. Maarif Dairesine uğradık.

Maarif Müdürü yatıyormuş. Giremedik. “Kaleye gidelim” dediler. Yürüdük, gezerek kaleye çıktık. Kapının yanında ve pınarın yanında bulunan Rumca yazılı taşları Hakkı Bey defterine yazdı. İçeri girdik. Caminin yanında yukarı çıkacak bir yer varmış. Kalenin üzerine çıktık. Dört köşe duvarının iki köşesini gezdik. Geri döndük, indik. Sonra da yerden kalenin etrafını dolaştık. Baha Bey de kalenin birçok yönden fotoğrafını aldı. Geri şehre indik.

Sulu Han’ın önünden geçerken şoför Kemal önümüze çıktı. “Elvan Çelebi’ye gidecekseniz, bunları da götürelim, diye bana söyledi. Ben bir şey demedim.

Abdullah Bey’le Hakkı Bey kendi aralarında yavaşça görüştüler. “Evet Müdür Bey’e söyleyiniz de gidelim” dediler.

Pekâlâ, dedim. Onlar öğle yemeğine lokantaya gittiler. Ben de müdürün yanına geldim. Hâlâ kalkmamış. Uyarmalarını söyledim. Uyarmışlar. “Geliyorum” demiş. Bekledim, geldi. Meseleyi anlattım. “Ben gidemem, siz gidiniz” dedi. Ve “kütüphaneye kadar gelip heyetle görüşeceğini” ilave etti. Ben kalkıp daireden çıktım. Sulu Han’a uğradım. Kemal yokmuş. Gelince otomobili alıp kütüphanenin önüne gelmesini söyledim.

Kütüphaneye geldim.  orbac z de Şevket Efendi var. Sonra Kay   Şevket Bey, Hakk  Haf z geldiler.

Mustafa A a ile  hsan’a haber gönderdim. Müdür de geldi. Sonra  hsan, Hakk  Bey’le Türkçe   retmeni Bahri Bey geldiler.

Daha sonra Abdullah Bey, Süleyman Bey’le babası ve Baha Bey geldiler. Kahve,  ay içtiler. Oturduk, g r    k, konu tular. Otomobil geldi.

Ben,  hsan, Süleyman, Abdullah, Baha, Hakkı ve babası bir de   retmen Bahri (Miyak) sekiz ki iyiz. Müdür Bey bizi selametledi. Y r d  k. Mecitözü  osesinden doğru gittik. S      Pınarından d nd  k köye vard  k.

Köylüler ikindi camiinde imi ler. Biz biraz oraya buraya bakana kadar cemaat çöktü. Abdullah Bey caminin d   kapısını gördü. Hayran oldu. “Aman bunları buradan kaldırmaya hemen teşebbüs ediniz. Ben vek lete yazarım. Ankara’ya gitmeden siz kendi m zenize koyarsınız. Güzel olur” dedi. Pek   , dedim.

“Bu kapının e i Türkiye’de ancak iki yahut    olup onların Ankara M zehanesi’nde bulunmakta olduğunu söylediler. Sonra camiye girdik Yapının planını çizdiler. Yeniden tamir görüp eski şeklinin de i ti i kanaatine vardılar. Sonra Baha Bey’e havuzun fotoğrafını ald rd k.   kt k.

Türbenin üstündeki kitabenin ve yeşil dire in fotoğraflarını aldılar.

Köydeki hamam  görmeye giderken köyün en eski bir evine baktılar. Hamama girdik. Evvelki gidi imizde içeri girememi tik. Bu defa elektrik verdiler. Hepimiz girdik, gezdik. Kimi yeri dam, kimi yeri samanlık yapmış. Kurnaları filan hep duruyormu . Ev sahibi burayı 45 liraya satın aldığını söyledi.

Abdullah Bey “ ok ucuz ve hem de böyle bir tarihi binanın satılması çok yazık olmuş” diye mütalaada bulundular. Hepsi de acıdılar. “Merhamet edip iadesini” muhtara söylediler. Geri döndüler. Otomobilin yanına geldik. Orada biraz oyalandıktan sonra bindik. Yine aynı yoldan geri  orum’a geldik. Otelin önünde durduk. Vedala tik. Onlar da yemekten sonra gideceklerini söylediler. Ben de evimize geldim.

26 Teşrin-i Sâni 1938

### Gezi Hazırlığı

Bugün kütüphanede vakfiyeler üzerine çalışırken Maarif Müdürü geldi. Yazdıklarımı gösterdim. Çok memnun oldular. “Bunların hemen aynen suretlerinin alınmasını” söyledi. Sonra şuradan buradan, tarihlerden, köylerden konuşurken Zalnun köyünden ve zaviyesinde bulunan türbe ve mezarların taşları yazılı olduğundan bahsedildi.

Müdür Bey “yarın oraya gidilse nasıl olur” dedi.

Pekâlâ, gidelim dedik. Müdür Bey “İbrahim Bey de gitsin” dedi. Ben de, amcamı da götürelim, dedim.

“Pekâlâ” dediler.

“Noter İhsan Bey’i ve Şoför Kemal’i bulup levazımatı hazırlayıp kaçta gidileceğini bana haber veriniz” deyip Müdür Bey gitti.

Mustafa Ağa’yı gönderdim. Noter’i çağırttık. Meseleyi anlattık. “Pekâlâ” dedi. Şoförü bulamadık. Hanları arattırıyorum.

Öğleye kadar Noter, Ankara’da gördüğü merasimi tafsilatıyla anlattı, gittiler. Ben de eve geldim. Arkadaşla baldız Fevziye var imiş. İlişkir kavurdular yedim. Kütüphaneye gittim. Berberi çağırttım tıraş oldum. Mustafa Ağa’yı şoföre birkaç defa gönderdim.

Kemal geldi. Hazır olduğunu söyledi. Saat sekizde hareket edilecek, kararlaştırıldı. İbrahim Bey geldi. Yemek meselesini müşavere ettik. Sabah yemeğine çay, peynir, zeytin. Öğleye de İbrahim Bey tavuk kızartacak, amcam helva yaptıracak, ben pilav, Noter de dolma yaptırmak üzere karar verdik. Noter gelince kararı ona da tefhim ettim (bildirdim). Müdür Bey’e de haber gönderdik. Akşam eve geldim. Sabaha pilav hazır etmelerini söyledim.

27 Teşrin-i Sâni 1938

### Zannun (Zalnun, Danın) Köyü Kırklar Tepesi Gezisi

Bu sabah saat altıda kalktım. Arkadaş pilav pişirmeye aşağı indi. Ben de elbisemi giyindim. Saat yedide kütüphaneye gittim. Mustafa Ağa geldi. Ekmek, şeker aldirttım. Evden lambaları getirmeye gönderdim.



Otomobil geldi. Şoför Kemal'i içeri aldım.  ay içerken Foto Hasan Basri geldi. Ekmek yemeye eve gitti. Sonra İbrahim Bey geldi. Noter ile Sadi Bey gelmediler. Adam gönderiyoruz. Amcam geldi. Mustafa A a evden radyum lambalarını getirdi. Amcamgilin ve bizim evin lambaları. Ahmet'in d kk nının lambasını da Faruk getirdi. Bizimkini eve gönderdim. İki lamba yeter dedik.

Yemekleri sepetlerle otomobilin önüne ba ladılar. Lambaları içeri aldık. Noter ve Sadi de geldiler. Saat sekiz buçukta hareket ettik. Maarif Dairesinin önüne vardık. Müdür bindi, yola çıktık. Saat bu u u be  geçiyordu Mecitözü  osesinden gidiyoruz. Hava serin esiyor. İnsan adeta   y yor. Lakin gökyüzü berrak mavi, güneş kırmızı. Sonbaharın en iyi günlerinden bir gün yaşıyoruz.

Elvan  elebi'ye dönecek yerdeki S   tl  Pınarını bir kilometre daha geçtik. Yolun sol tarafında bir ham yola saptık. Güneye gittik, epeyce gittik. Yolun sol tarafında ufacık bir yığma tepe gösterdiler. Şoför zaten Zalnunlu. Zalnunlu bir de Muallim Rifat Bey var. Onlar "bu tepede köylüler kazı yapıp bir şey çıkaramadılar ise de birçok çanak çömlek kırıkları çıkardıklarını" söylediler.

Müdür Bey "sonra gelirken bakarız" dedi. Yürüdük. Diğer bir tepenin üstünde 'Zalnun Mısri' denilen zatın türbesi göründü. Yanına vardık. İndik türbeye girdik. Sanduka kireçten yapılmış. Ta  yok. "Sonradan, Veli Ya arz de Esat Bey'in tamir ettirdi ini ve  ne bina yaptırdı ını" söylediler.

Bu türbenin olduğu yer ve etrafı tamamen mezarlık. Eski mezarlar olduğu gibi yenileri de var. Hatta güzel yapılmış ve i  tarafına güzel yazı ile beyit yazılmış bir mezar taşı da gördük. Tarihi 1310 Hicri olduğu için daha kırk be  senelik bir mezar diye ehemmiyete alıp okumaya u ra madık. Yalnız ba  tarafta "Hamdiz de Dedesi  evket" gibi bir isim okuduk. Türbenin güney batı cihetinde tepe etekleri tarlalar. Buraların bütün ürün yerleri olduğunu, güzel yontulmu  ta lar çıktığını, hatta bazı Latince yazılı ta  ve suretli paralar bulunduğunu asıl burasının eski Zalnun kazası olması ihtimali olduğunu söylediler. Müdür Bey de " ok muhtemel" dedi. Rifat Bey'e "bize buraların bir krokisini çizebilir misin?" diye sual etti. "Pekâlâ" dediler.

### **Zalnun (Danın) Köyü Kırklar Da ı**

Köye vardık. Epeyce büyük bir köy. Evler  ok. Seyrek yapılmış, geniş görünüyor. Orman içinde. Bir de çay ge iyormu . Bir ak de irimen

döndürüyormuş. Suyun başı asıl Kırklar Dağı denilen yerden geldiğini ve bu Kırklar denilen tepede bir pınar olup etrafı geniş bir yayla olduğundan her sene bilumum etraf köyler bahusus Aleviler orak yaklaştığında yani haziran ayı sonunda doğru alet ve levazimatlarını götürüp burada kurbanlar kesip şenlik yaparlarmış. Atlılar cirit oyunu oynayıp pehlivanlar güreşip herkes kendi bildiği gibi serbest eğlendiklerini hatta evvelce ahali o kadar çok gelip oradaki pınarın suyu yetişmeyip dövüş hatta kan katil vuku bulduğunu da söylediler. Hükümet bugünlerde o dağa bir bölük jandarma göndererek asayiş temin ettiğini, pek çok kalabalık olduğu ve orada dağın en zirvesinde bir yer olup oraya giden bilumum herkes eline geçirebildiği büyük küçük bir odun parçası, dal, çalı parçası ne olursa olsun oraya atmak mecburiyetindeymiş. Daha doğrusu bu işi bir uğur saydıklarından ve atılan odun, çalı o kadar yığılrmış ki, adeta büyük bir tepe halini iktisap etmiş. Hiçbir kimse oradan bir çöp almadığından öylece senelerce evvelin yığını orada çürüyüp kalanlar öyle dağ gibi yığılı durduğunu söylediler. Ve görenlere “işte şu görülen dağın zirvesinde ki sivri tepe o ağaç yığınlarından hâsıl olan tepedir” diye gösterdiler.

Ve orada bir de her taraftan gelenlerin, hizmetçi ve harmancılarını tutup böylece o işi ihtiyaçlarını da kolayca temin ettiklerini söylediler.

Müdür Bey “bu âdet ne vakitten kalma, niçin böyle yapıyorlar?” diye sual etti.

Bize refakat eden Çerkez “biz buralara geleli daha 60-70 sene olmuştur. Biz böyle gördük, böyle duyduk. Ötesini yakın çevredeki köylüler daha iyi bilirler” dedi. “Buranın en baş müşterileri Şirin Hatunun Hüseyin Ağa idi, öldü. Daha ondan da ihtiyarlar vardır. Onlara sormalı, biz bu kadar biliyoruz” dediler.

“Büyük Bey” diyorlar. Kır saçlı ve sakallı bir zat bizi odasına buyur etti.

Müdür Bey “harman yerinde oturalım” dedi ise de haber anlatamadılar. İçeri girdik. Ufacık bir köy odası. Makadında (sedirinde) halı serili. Birkaç sandalye var. Oturduk. Birisi iki suretli para ile bir de kemer kaşı gibi bir tunç parçası getirdi. Paraya “Bizans parası” diye Müdür Bey ehemmiyet vermedi, sahibine iade etti.

Ben 20 kuruş vereyim, bana verin dedim, kimse aldırış etmediler. Sütü kahve getirdiler, içtik. Çay yapıyoruz, dediler. “Yemek olmasın” dedik ise de yine getirdiler. Peynir, bal koymuşlar ve katmer yapmışlar. Müdür Bey, çay içti, yemek yemedi. Biz biraz yedik, kalktık.

Caminin önünde büyük bir taş varmış.  zeri oyuk ve bir tarafında yuvarlak bir nakış var imiş kırılmış. Ve cami durduğumuz yere epeyce uzak olduğundan otomobile binelim, dediler. Biz Noter ve Muallim Rifat Beylerle yürüdük. Camiye vardık. Cami daha yeni yapılmış. Lakin taşın büyük bir binanın direk taşı olduğu anlaşılıyord. Yekpare bir metre mik p var. Ve otomobil geldi. Bindik, yürüdük.

Yoldaki höyüğe geldik. İndik. Tepenin  zerine çıktık. Köylülerin kazdıkları yerlere baktık. Kiremit kırıkları pek çok. Ve çeşitli bir halde bulunuyor. Herkes topluyor. Foto Basri’de bir poz fotoğraf aldı. Bindik, yürüdük.

Elvan  elebi’ye vardık. Muallimleri ve k hyayı çağırdık. Mektebi açtılar. Eşyaları yukarı çıkarttık. Radium lambasının birinin fitili düşmüş. Bir lambada işe yaramaz, dediler. Köyde var mı, diye sual ettik. Yokmuş.

Türbenin kapısına vardık. Lamba istemez, böyle güzel fotoğraf alınır, dediler. Ve aldılar. Okumaya uğraştık. Lakin yine eskisinden fazla okumaya muvaffak olamadık.  ıktık. Sonra bir de yeşil direğin fotoğrafını aldılar.

Mektebe  ıktık. Yemeği açtık. Masanın üstüne yaydık. Yemeğe başladık. Yolda  ay içme meselesi konuşuldu.  ş r z, dediler. Burada içelim, dendi. Semaveri yaktık.  ay kaynadı. Müdür Bey ve amcamgil aşağıda mektebin önünde oturdular. Oraya indik.  ay faşlı bitti.

Caminin önündeki mezarlığa girdim. Güzel, yazılı, mermer mezar taşları buldum. Hepsini ufalmış, okunmuyor. Kelimeler hep yarım. Müdür Bey, kızdı. “Bunlar bu hale gelene kadar muallimler hiç mi görmemiş? Bunları bari saklatalım” dedi. Ve muallimleri çağırıp tembih etti.

Bir de “Vali Bey geldi” dediler. Bir otomobil durdu. Müdür Bey karşı vardı. Vali, Alay Kumandanı Muavini Vehbi Tınaz ve çocukları var. İndiler, bize doğru geliyorlar. şapkaları çıkardık, selamladık.

Vali Beyler ve Müdür Bey, camiye doğru gittiler. Epeyce orada kaldılar,  ıktılar. Otomobilin yanına gittik. Bir arada bir fotoğraf aldırallım, dediler.

Vali Bey ve Vehbi Bey ortaya, büyük kızı Vehbi Bey’in sağ yanına durdu.  nlere de köyün çocuklarını oturtular. Ben de Vehbi Bey ile kızının arkalarında başım omuzlarının üzerinden görünüyor. Müdür, Vali Bey’in solunda. Diğer arkadaşlar da kimi sağa kimi sola geçmiş. Orada büyük bir grup fotoğrafı alındı.

Otomobile bindik. Vali Bey önden hareket etti. Biz de arkasından. Vali Bey Söğütlü Pınarda inmişler. Biz geçtik ileride yolun solundaki ufacık olan höyüğün yanında durduk.

Müdür Bey, Sadi Bey ve İhsan Bey'ler indiler. Tepenin üstüne çıktılar. Bir de bu tepenin fotoğrafını aldirdılar. Vali Bey'in otomobili geçti, gitti. Biz de yürüdük. Saat üç buçuğu geçerek şehre girdik. Kütüphanenin önünde indik.

Tekrar Kemal'le otomobile bindim. Bizim eve geldik. Eşyaları eve indirdik. Şoför Kemal'le komşuyuz. Evlerinde kimse yokmuş, köyden kendisine hediye verdikleri bir kabağı akşam almak üzere bize bıraktı.

Arkadaş hastalanmış “yatıyor” dediler. Odaya çıktım. Refet ve Sadettin İllice'ye pencereleri taktırmaya gitmişler. Biraz uyur gibi oldum.

Binhan da geldi. “Bir polis seni çağırıyor” dedi. Aşağı indim. Elime iki kâğıt verdi. “Birini imzala, diğerini al” dedi. İmzaladım verdim.

Kâğıdı açıp okudum.

“20.11.938 Çarşamba günü Vilayete gelmeniz...” diye yazılmış. Beni niçin çağırdıklarını anlayamadım. Yukarı çıktım, yine yattım ise de uyuyamadım.

Akşam oldu, geçti. Birader Ahmet, haber göndermiş. Bağdakileri beklemeyelim, onlar orada yemeklerini yerler de gelirler, biz yemeğimizi yiyelim, demiş. Aşağı indim. Arkadaşı da çağırttık. Yemeğimizi yedik.

*10 Teşrin-i Sâni 1938*

### **Cumhuriyet Ne Olacak?**

Bu sabah saat sekizde kalktım. Arkadaş ve baldızlar eti ocağa koymuşlar. Kıyma ve sızgıç kavuruyorlar.

Evden çıktım. Hizmetçi kızımız Cavide'ye gaz tenekesini verip beraber götürdüm. Bir kilo gaz alıp gönderdim.

Mustafa Ağa kütüphaneyi süpürüyor, bitirdi. Muhasebe kalemine gönderdim. Müteferrika havalesini sual ettim. Senet kâğıtları istedim. Sakallının Ömer Efendi vermiş ve 75 lira olduğunu söylemiş. Bir tıraş olayım da Maarif Dairesine gideceğim, dedim. Berbere haber gönderdim. Tarihi notlarla uğraştım. Berber gelmedi. Tekrar öğleye yakın yine haber gönderdim.

 akirdi unutmu , ustaya s ylememi  olduğu, anlaşıldı. Berber geldi, tıra  oldum. Öğleye  ıktım. Yolda Bahri Efendi'ye rastladım. Kütüphanede oturmasını Maarif'e varıp geleceğimi söyledim. Eve gittim. Evde abdest tazeledim.

 aziye'ye ödünç aldığım yirmi kuru u verdim. Bir batmandan fazla sızdırılmış yağ aldıklarını söylediler. Hâlâ kıyma kavuruyorlar.

Kütüphaneye dönmek için yola  ıktım. Postaneye varmadan Tapu'daki Cemal Keskin'e rastladım. "Hafız Efendi, Atatürk gitti!" dedi.

"Deme ya!" dedim.

" imdi radyoda söylediler. Saat 9'da bugün vefat etmiş" dedi.

 a kına döndüm. "Ne, ne olacak... Cumhuriyet ne olacak?" diye bir kaç defa tekrarlayarak kütüphaneye geldim.

Bahri Efendi gitmiş. Hacı Murat'a zek ta tuta elli kuru  verdim.

Birader Sadettin, Harf  nkıl bının 10. yıl dönümü posta pullarından bir seri 29 kuru a almış, parasını gönderdim.

Ahmet'ten iki hasır için aldığım 50 kuru u gönderdim.

Milletin kulağı seste. Pazaryeri dolu. Radyo bir şey söyleyecek diye bakı ıyorlar.

Reisicumhur vek letini, Meclis Vekili'ne vermişler. Yarın intihab (seçim) yapılacaktı.

Müdür Bey geldi.  ay içti. Çok müteessir görünüyor. G r  t k, konuştuk, gitti. Ak am kütüphane kapatıldı.

Eve geldim, sobayı yaktım. Abdest aldım. Köylüler de geldiler Yine bugün köylüler bankadan parayı alamamış. Yemek yedik. Camiye gittik, geldik. Büyük kapı aralık duruyor, açık. Evde hiç kimse yok. H   m geldi. Bir vakit eve giremedim. Birader Refet'i bekledim. Gelmedi. Oda ışığını yakıp oturdum. Saat sekizde birader Refet eve geldi. Benim de uyukum geldi, yattım.

11 Teşrin-i Sâni 1938

### İsmet Paşa Yeni Reisicumhur

Bu sabah kalkıp doğru kütüphaneye gittim. Odun kömür parası için vilayete müzekkere yazdım. Mustafa Ağa ile gönderdim. Ve odacı Ahmet Ağa'ya da öteberi alsın diye yirmi beş kuruş verdim. Mustafa Ağa kâğıdı vermiş, imzalatmak üzere alıkoymuşlar.

Öğleye kadar halk pazaryerinde radyo dinleyeceğiz diye bekliyorlar. Mustafa Ağa camiye gitti. Ben de salonda gezeliyordum. Bir radyo sesi peyda oldu. Pencereden başımı çıkarıp dinledim. Birden halk el çırpmağa başladılar. Ben anlayamadım.

Sonra ahali birbirine “İsmet Paşa Reisicumhur oldu” diyerek, güvenerek (sevinerek) dağılırken yine radyo işledi. Herkes dinlemeye başladı. İsmet Paşa çıktı, yemin etti. Ve sonra nutuk söylediler. Çok alkışlar içinde kaldı. Sonra ses kesildi.

Ben de içeri girdim. Yazı ile uğraştım. Mustafa Ağa geldi. Dışarı çıktım.

Birader Ahmet'in dükkânda oturdum.

Ahmet'e “İmam Abdullah Hoca'ya ne vereceğiz?” diye Sarı Ali gelmiş. Sarı Ali, iki buçuk lira veriyormuş. Biz de beş verelim, dedik.

Kütüphaneye geldim. Odacı Ahmet'le bizim Ahmet'e Abdullah Hoca için iki lira gönderdim. Kendisi de üç lira koyup verecek. Akşama kadar yazılarla uğraştım.

Mustafa Ağa gitti. Müzekkereyi komisyona havale ettirmiş getirdi. Akşam yakın olduğu için daireye gönderemedim. Akşam kütüphaneyi kapatıp eve gittim. Yine odada köylüler var. Yemek yedik. Yatsıya geç kalmışım. Camiye giremedim. Eve döndüm. Namazdan sonra Abdullah Hoca'yı çağırdık.

Birader Refet, çay kaydattı, içtik. Saat dokuza kadar oturarak Abdullah Hoca gitti. Bizim arkadaş da yukarıdan geldi. Birader Saadettin de geldi. Arkadaş gidip Emine'yi yatırıp geldi. Biz de yattık.

19 Teşrin-i Sâni 1938

### Atatürk'ün Cenaze Merasimi için Ankara'ya

Pazar günü tellal bağırdı: “Ankara'ya götürüp getirecek otomobil parası dört lira olacak.” Atatürk'ün cenaze merasiminde bulunmak üzere gidecekleri Belediye gönderecekmiş. Fırkadan (Partiden) Süleyman Köstekçi, Halkevi

Başkanı Eczacı Bedri, Belediye Reisi gittiler. Daha birçok kimselerin gittiğini söylüyorlar. Bizim bildiklerimizden Noter İhsan, Seydim Atıf ve Davut Şevket ve sair arkadaşlar gitmişlerdir. Eşsiz merasim yapılacağı söyleniyor. Memurlara emir verildi. Biz de heykelin başında merasim yapacaktık. Her müessese çelenk koyacak ve birkaç kişi nutuk söyleyecekti.

*4 Kânûn-ı Sâni 1938*

### **Mecmua Çıkarmak için Karar**

Bu sabah hastalığım fazla. Kalkamadım. Öksürük, kırıklık var. Öğleye kadar yattım.

Belediye çavuşları Ramazanda tevzi ettikleri Tayyare Cemiyeti zekât, fitre zarflarını istemişler. Aradım, buldum. İçine 25 kuruş koydum. Aşağı indim, beklememişler. “Biz yarın gelir alırız” demişler.

Odaya çıktım. Sobayı yaktım. Birader Fehmi geldi, yemeği beraber yedik, gitti.

Biraz yazı yazayım diye hazırlanırken hademe geldi. Müdür Bey beni çağırıyormuş. Kalktım. Elbisemi giydim. Yola düştüm.

İstiklal Mektebi hademesi Seydimlerin köşede karşı geldi. “Müdür Bey telefon ediyor, rahatsız ise gelmesin” diyor, dedi.

Artık yola çıktık, gideyim dedim. Çarşıya uğradım. Birader Ahmet’in dükkâna Noter İhsan bir karar kâğıdı bırakmış, imzalanacaktı. Aldım. Doğru Daireye gittim.

İkinciye kadar Müdür Beyle oturdum. Çay ısmarladım. Bir de Gripin verdi, yuttum.

Dün Evkaf Dairesine gitmiş. Cami-i Kebir’in Sultan Alaattin hadematından (hizmetçilerinden) Hayrettin tarafından yapıldığına dair bir Defter-i Hakani fotoğrafını, bir de Suheyb Rumi Hazretlerinin zaviyesi, defteri, fotoğrafı ile birkaç vakfiye almış. Onları getirdi. “Bunlar çok mühim. Biz de birer fotoğrafını aldıralım” dedi.

Vali Bey, Heyet-i idare içtimasına çağırılmış, daireden beraber çıktık. Pazaryerine kadar beraber geldik. Ayrıldık.

Ben fotoğrafçıya gittim. Lakin hava bozuk, karanlık. İyice çıkmaz, diye yarına bıraktık. Oradan çıktım. Noterin yanına uğradım. Ahmet'in dükkâna bıraktığı karar kâğıdının ne olacağını sordum. "Halkevi Dil-Tarih Şubesi mecmua çıkaracak, onun kararı" dedi. İmzaladım. Ölçekzâdeler, Medrese ve Cami-i Kebir'in Ramazan ve kışlık vakfiyelerini getirmişler, Noter bana verdi. Eve geldim.

Vakfiyenin birini yazmaya başladım. Akşam oldu, yemek yedik. Vakfiyeyi yazdım. Sonra saat dokuza kadar Fehmi'ye kitap okudum. Sonra yine vakfiyeleri okumakla ve şu defteri yazarak vakit geçirdim.



1939

10 Şubat 1939

### Asurilerin İnsan Kafalı  k z Mabutları

...

Kütüphaneye Hakkı ile Binhan geldiler. Çörek aldılar, yediler. Anneleri evde yokmuŗ. Bizim arkadaŗla gezmeye gitmiŗler.   gleye eve gitmedim. Akŗama kadar iŗle meŗgul oldum. Akŗam zeri Müdür Bey geldi. Yanında Baytar Müdürü vardı. Saat beŗe kadar oturdular. Muallim m tekaiddi Tosyalı Galip Dede tunçtan, nal büyüklüğünde bir parça getirdi. Bir tarafında Asurilerin insan kafalı öküz mabutları ve diğer tarafında da iki çocuğu emziren bir kurt resmi kabartması var.

Müdür Bey, bunun çok güzel olduğunu zannetti ini söyledi. Foto rafını aldırmamı tembih etti, gittiler.

Eve geldim. Yemek yedik. Evdekiler akŗam yine gezmeye gittiler. Birader Refet'le odada oturduk. Hakkı, Sevinç, Binhan uyudular. Birader çocukları alıp eve gitti. Kendisi de nezle olmuŗ, hasta. Gripin yutturdum. Arkadaŗgil gezmeden gelene kadar yazı ile meŗgul u raŗtım. Saat on bir buçukta yattım.

11 Şubat 1939

###  orumlu Mecmuasının Mesul Müdürlüğü

...

Kütüphaneye Noter İhsan Bey geldi. Yine Bedri meselesi hakkında g r ŗt k, gitti.   gleye kadar kitap ve mecmua kaydıyla vakit geçirdim. Matbaadan haber geldi. Mecmua  ıkmıŗ (baskı tamamlanmıŗ). Bir hamal gönderdim, mecmuaları getirttim. Bazı yerlere verdirdim. Postaya verilecekleri hazırlamaya baŗladım. Yeme e gidip geldim.

Akŗama yakın Müdür Bey geldi. Bedri meselesini  orumlu'nun da çıkmaması isteniyor gibi telakki etmiŗ. "Artık biz de bırakalım Şu iŗi biraz rahat edelim" dedi.

Ben de “hayır, yanlış anlıyorsunuz, öyle bir fikir yok” dedim. Fakat ikna edemedim. Sonra İhsan Bey geldi. Meseleyi açtım. Ne yapacaksan şu işi bir hâle yola koy, dedim. İhsan, Müdür Bey’e çok açıldı. Meselenin kökünü anlattı. Bu mesele ihtiras-ı şahsiden başka bir şey değil. Bedri ile Pertev’in aralarında olan bir şahsi anlaşmazlıktır, diye anlattı. Gitti. Müdür Bey de gitti. Sonra onların ardından Halkevi Başkanı Ferdane’nin babası İsmail Bey geldi. “Müdür Beye söyleyecektim ama gitmiş. Benim tarafımdan sen söyle. Halkevi Başkanlığında öyle bir fikir yoktur. O fikir çok yanlıştır. Biz mecmuayı (Çorumlu’yu) ileri götürmek ve yaşatmak istiyoruz. Orta Mektep Müdürü meselesinde ne kadar müşkülât çektik, biliyorsun. Biz o sıkıntıları hep Maarif Müdürünü göndermemek için yaptık” dedi. Ben de “pekâlâ söylerim, biz de konuştuk, epeyce gönlü oldu ve ikna edildi” dedim.

İsmail Bey de, Bedri ile Pertev’in böyle birbirleriyle uğraşmalarını pek doğru bulmadığını belirtti.

Akşam oldu gitti. Ben de eve geldim.

Birader Refet hasta, yatmış. “Midem” diye inliyor.

Akşam odaya çıktım. Kapı çalındı. Gürül gürül amcamgilin çocukları baldızlar, gelin Seher ve Hanım, Emetinin Lutfiye ve yeğeni Perihan ve Güllüoğullarının Güllü kız doldular. Hepsini odaya aldık. Hastanın başında gürültü olmasın, diye odaya oturttuk. Sonra amcamla kayınbirader Sait de geldiler. 30 kuruşluk portakal aldırđım. Elma da koydular. Yedik, içtik, görüştük, konuştuk. Yazı da yazdım. Sait de roman okudu. Saat on birde gittiler. Biz de yattık.

*12 Şubat 1939*

### **Süleyman Köstekçi’nin Tavsiyesi**

Sabah kütüphaneye gittim. Mecmuaların bağlarını yazmaya başladım. Öğleye kadar çocuklar da çok geldiler. Kitap alıp vermekle işi bitiremedim.

Süleyman Köstekçi geldi. Mecmualarını verdim. Bedri meselesini onun da fikrini almak için açtım. Bu daha fazla ateşlendi. “Bu işi yani Bedri’nin mecmua mesul müdürlüğünden çekilmesini ancak bir adam söylemektedir. Bunun sözü ile de bu işi böyle alevlendirmeğe hiç lüzum yoktur. İhsan’a söyle mesul müdür kim olursa olsun, bu işi kim yaparsa yapsın. Sizi böyle şeylerle

yormasın. Varsın Bedri de dursun. Bu bir emr-i resmidir. Bedri'ye söylendiği vakit, haydi çekilmiyorum. Ben ne yaptım da çekileceğim. Ben de bu vatan için çalışmak istiyorum. Gazeteye makale yazacağım. Bundan sonra daha fazla alakadar olacağım, derse ne diyebilecekler. Bu işi hali üzere terk etsin” diye çok öfkeleni, gitti.

Meğer Pertev ile Süleyman arasında da mebusluk meselesinden kırınlık varmış.

Çorum'un nüfusu 305 bin, 8 mebus çıkaracak. Ankara da 14 mebus çıkaracak dediler.

Öğleyin eve geldim. Akşama gelmeyeceğimi Çorbacıların Rıfat Efendilere sıra davetine gideceğimi söyledim.

Öğleden sonra kütüphaneye Müdür Bey geldi. Çay içtik. Konuştuk. Sonra Safi Hoca geldi. “Şu Hüsam Efendi'nin Farisice gazellerini okuyun da düzeltin” dedi. İş varmış gitti. Gazelleri okumaya başladık. Bazı yerlerini düzelttik. İbrahim Bey ve bazı arkadaşlar da geldiler. Akşam oldu, gittiler.

Biz de Sabit Efendi ile beraber Çorbacılara gittik.

Bahri Hafız'dan başka bütün arkadaşlar gelmişler. Akşam ezanı okundu. Namazları kıldık. Sofraya oturduk. Aş (çorba) sonra suböreği, çifte culuk (hindi), has baklava, etli pilav geldi yedik. Kalktık. Hacı Recep İhsan radyo getirmiş. Dinledik. Elektrik kontak yaptı, radyodan ses gelmez oldu. Mevlit okundu. Çayları içtik. Yatsı namazını kıldık. Saat dokuza kadar oturduk. Dağıldık.

Eve geldim. Arkadaş yok. Tombuşlar mevlit okutmuşlar oraya gitmişmiş geldi.

23 Şubat 1939

### **On İki Yumurta Yirmi Kuruşa**

Bu sabah ber vech-i mutad (âdet olduğu üzere) kalkıp kütüphaneye gittim. Kütüphanedeki Yusuf Bahri'ye ait notlarımı tetkik ettim.

Süleyman Köstekçi geldi. Epeyce görüştük, gitti. Öğleye kadar çalıştım. Yemeğe eve geldim, gittim. Fotoğrafçıya Yusuf Bahri'ye ait kitaplardan birer fotoğraf çektirdim.

12 yumurtayı 20 kuruşa aldım.

Müdür Bey geldi. Epeyce oturduk, gitti.

Halkevinde içtima var. Gittim. Müze Şubesi komite azaları seçilecekmiş. Bir saat kadar oturduk. Gücele 12 kişi geldiler. “Ekseriyet var” diye intihabı (seçimi) yaptık. Üç aza seçilecekmiş.

Orta Mektep muallimlerinden Halil Berker, İlk Mektep muallimlerinden Mahir Tümer ve Halkevi Kütüphanesi Memuresi Refiye Kılıççı’yı seçtiler. Dağıldık.

Eve geldim. Makineyi de getirdim. Müdür Bey yine birçok yazı verdi. Karahisar Demürlü’ye ait vesikaları yazmaya başladım.

Eve misafir gelmiş. Refet de yanımda oturdu.

4 Nisan 1939

### İlice Bağlarında

...

Kâmil Efendi’nin konağı yanında indik. Tepeyi çıkınca yine arabaya bindik. Porsuk çukuruna geldik. Bizim bağın yanına çıktık. Birader Refet, zerdali köklüsünü konağa koydu. Kürekle kazmayı aldı. Arabaya bindik. .... inine kadar bindik. Kör İbrahim’in bağının yanında indik. Sarı Bayır’ı çıktık. Dorukta (tepede) iki kağnya rastladık. Kavak yüklü. Bizim kavaklar imiş. Bekçi Gebeşin Mustafa kesmiş. Seydimoğlunun ortakçısı Mustafa Ağa’nın oğlu Hüseyin ile getiriyor. Bizim bağa konağın önüne yıkmalarını tembih edip oradan Çorapsızın dereye saptık. Dere sıra dolaştık. Davutlardan ve dereden bizim oraya indik. Beş kavak devirmişler. İkisi gitmiş. Üçü yatıyor. Kimseler yok. Bekçiye seslendik. Bir yerde ırgat çalışıyormuş, geldi. Ocak yaktırdım. Ekmeği önüne koydum. Bizim karnımız tok. Mustafa’ya sen ye dedik. O vakte kadar bir de Muktat Ağa arabaları boşaltmış geldi. Yemeğe onları da çağırdık. Oğlu ile geldiler. Yemek yediler, kahve içtiler. Biz de yardım ederek kavakları yüklemeye başladık. Refet de kavağın dallarını topluyor. Ben de kesinti yongalarını toplayıp arabaya doldurdum. Güneş de açıldı. İyice sıcak oldu. Arabanın gölgesinde biraz yattım.

Muktat Ağa yine geldi. Arabaları çocuktan yukarı evlerine göndermiş. Bir kavak ve diğerlerinin dalları kaldı. Kalan kavağın dallarını da budadı

hazırladı. O vakte kadar Haşim ile araba geldi. Ekmeği meydana aldık. Haşim'in de azığı varmış, çıkarttı. Beraber birlikte yedik. Sonra bekçiler de geldiler. Arabaya biraz çalı dal yüklettik. Gebeşin kör Ömer hasta imiş. Oğlu Kemal geldi. Selam gönderdim. Birader Refet ile eşi arabaya koştuk. Hazırlandık, yürüdük. Bizim bağla Kirdabanların Köprüden geçtik. Mehmet Çavuş'un kardeşi kuyumcu, askere gidecekmiş, diye söylediler. Yola çıktık. Bizi uğurladılar. Arabaya bindim. Haşim ve arabacı Zarif yürüdüler. İndim, bindim. Sarı Bayır'ın doruğa çıktık. At arabasının tekerini bağladılar. Aşağı indik. Hasan Ağa'nın pınarı iyice akıyor. Lakin sakat olmuş. Yolundan akıyor. Bizim bağa kadar yine biz kendi merkep arabasına bindik. Bağa uğradık. Haşim ile arabacı arabayı alıp şehre gittiler. Çalıları evde karadutun dibine yıkmalarını tembih ettim.

Birader Refet'le sabahleyin bağa bıraktığımız zerdali köklüsünü (fidanını) diktik. Kavak kesintilerini ve ufaklarını keliğe aldık. Biz de çıkıp şehre geldik. Akşam da oldu.

7 Nisan 1939

### **Nöbet Mustafa Ağa'da imiş**

....

Bugün üzerimde bir kırıklık var. İş çok ağır gidiyor.

Ankara'ya (Neşriyat Sergisine) Çorumlu mecmuasının bir koleksiyonunu paket yapıp gönderdim. Bugün nöbet Mustafa Ağa'da imiş. Cuma namazına o gitti. Ben kütüphaneyi bekledim.

8 Nisan 1939

### **Ağaç Bayramı**

...

Mektep çocukları ellerine birer kavak dalı almışlar. Bando ile Hıdırlık yolundaki Numune Bahçesine ağaç dikmeye gidiyorlar. Ziraat Vekâleti bugünü Ağaç Bayramı günü ilan etmiş.

9 Nisan 1939

### Çomar Bağlarına Bir Gezi

Bu sabah saat yedide kalktım. Birader Sadettin eline sepetini almış. “Arkadaşlarla bağa gidiyoruz” deyip, çekti gitti. Refet de çocukları aldı, merkep arabası ile bağa gidiyor. Ben de, biz de gidersek diye arabaya dört sandalye attım. Gittiler.

Kütüphaneye geldim. İbrahim Bey var. Çay içtik. Bir fırancala aldurdım, peynirle yedim. Şoför Kemal’i çağırttım. Geldi. “Baytar ile Alaca tarafına gideceğim, söz verdim. Bir görüşeyim de, eğer gitmezse gelirim” dedi, gitti.

Noter İhsan’ı çağırttım. Geldi. Kimlerle geziye gidilecekse yaz da haber edelim, dedim.

Müdür Neşet Köseoğlu, Ortaokul Muallimi Halil Berker, Niyazi Ünsal, Şükrü Damatoğlu, Eczacı Rahmi Haboğlu, İhsan Sabuncuoğlu diye yazdı. Kâğıdı imzaladık. Mustafa Ağa ile kâğıdı gönderdik. Biz İbrahim Beyle oturduk. Sonra Hacı Hoca (Fazlı Efendi) geldi. Yeni pardösü ve elbise dikenmiş. “Hayırlı olsun” dedik. Bir saat kadar oturdu. “İlice’ye gideceğim” diyerek kalktı, gitti. Sonra Küreli Hafız Sıddık Efendi, Gökeşmeoğlu Nuri geldi. Daha sonra Oltulu Mustafa Efendi, Haşim Hafız geldiler. Oturduk. Öğleyn hepsi camiye gittiler.

Arkadaş Sabit Efendi de çarşıdan et aldı. Közletti. Evden turşu getirttik. Yedik.

Müdür Bey “Ne vakit gelecekler” diye haber göndermiş. Saat bir de geleceğiz, hazırlansın, dedik. Sonra Halil Beyle, Niyazi geldiler. Çay, kahve içtiler. İhsan da geldi. “Mahir Bey’i de götürelim” dedi. Mustafa Ağa’yı Mahir Bey’e haber vermeye gönderdik. Bulamamış, geldi. Saat ikiye kaldık. Müdür Bey adam göndermiş. Damat Şükrü geldi. Gidemeyeceğini söyledi, gitti. İbrahim Bey “ben de giderim” dedi. Kemal geldi, bindik. Maarif Dairesi önüne gittik. Müdür Bey’i aldık, yola düştük.

Mecitözü yolundan parkın yanına çıktık. Oradan doğru İlice Yolunu tuttuk. Sıklık Çayını geçtik. Tepeye çıktık. Evkaf Müdürü yaya bağa gidiyormuş. Onu da otomobile aldık. Bizim bağın yanından geçerken çocukları ve birader Refet’i gördük, geçtik. Sarı Bayır’ı çıktık. Düzlükte indik. Arkadaşlar indiler. Kayaya çıktılar. Biz Müdürle aşağıda oturduk. Şahap ve İbrahim Beyler de

kaldılar. Arkadaşlar mağarayı gezdiler, indiler. Kalktık. Otomobil de aşağı indi. Yanına vardık.

Ali Hocanın Hüseyin'in yaptırdığı değirmene bir muhacir g  m ş. Onu  ağırdık. "Buralardan bir yerde k p çıkmış, o yeri biliyor musun, gösterebilir misin?" dedik. "Ben bilmiyorum, yeni geldim" dedi.

Otomobile bindik, geri döndük. Yolda bizim birader ve arkadaşlarına rastladık. Oldukça kalabalıklar. Yanlarında bir de def  alan Romen  ocuk var.  ocuk boyuna def çalıyor. Geziyorlar.

Biz bizim bağa geldik. Birader Refet ve Hacı Hasan'ın Ahmet semaveri yakmışlar. "Hazır" dediler. Hemen peyniri doğradık. Zeytini k ğit üzerine döktük.  ayları koyduk. Orta masasını kurduk. Arkadaşları oturttuk. Yemeye içmeye başladılar. Büyük semaver yanıyor. Ahmet ve birader bize hizmet ediyorlar.

Müdür Bey ve muallimler  ayı çok beğendiler. Dikip dikip istiyorlardı. Bir taraftan gramofon çalıyor, bir taraftan Romen  ocuk def çalıyor. Kimi gezeliyor, kimi oturuyor, ortalık karman  orman bir şey.

Yemek bir saat kadar sürdü. Sonra kalktılar. İhsan Bey ve muallimler "gezmeye gidelim" dediler ve kalktılar. Müdür Bey de "biz de biraz kapıya çıkalım" dedi.  ıktık. Sonra şahap Bey "bizim bağa gidelim" dedi. Oraya indik. Necmettin Efendi varmış. Havuz başına oturduk. Bir saat kadar orada kaldık. Saat dört buçuk olmuştu. Arkadaşlar da geldiler. Kalktık. Yukarı  ıktık. Otomobile binerken orada bulunan mezar taşlarına baktık. Her biri bir tarafa devrilmiş. Birisinin üstünde kimi yeri ufalanmış ve ilinmiş bir halde şu yazıyı okuduk: "Damatz de Seydimli Ağa ruhu için el-Fatiha 1194" Sonra bu mezarların bu sene cezaevi yapılan yerdeki kabristandan (Dut Dede) nakledilmiş olduğunu söyledim. Kabirleri, şükrü ve Rıfat Efendilerin naklettiğini bu tarlanın da Damatoğullarının olduğunu ilave ettim.

Müdür Bey "iyi güzel de bunların böyle taşları yıkılmış, her biri bir tarafta bırakmak doğru değil. şükrü Muallim, münevver bir kimse. Niçin bunları yaptırmıyor? Bunları tamir ettirmeli ve evvelce filanca yerde iken buraya nakledilmiştir diye ayrıca bir taş yazdırılıp konulmalı" dedi.

Otomobile bindik. Yolda bağdan Binhan'ı da aldık.  orum'a geldik.

10 Nisan 1939

### Sungurlu ve Boğazköy'e Gezi

Bu sabah kalkıp doğruca kütüphaneye gittim. Halit Hoca gelmiş, yazı yazıyor.

Maarif hademesi Osman geldi. “Çabuk, şimdi gelsin, gidiyoruz” diye haber göndermişler. Kemal de bizi almaya gelecekmiş.

Mustafa Ağa'yı “ne alacağız?” söylesin diye Müdür'e gönderdim. “Daha hazır değil de şimdi mi soruyorsunuz?” diye bağırmış. Mustafa Ağa geri geldi. Çay, şeker, ekmek, zeytin, peynir almaya Mustafa Ağa'yı gönderdim. Sepet ve kadehleri evde idi. Bu arada Şoför Kemal de geldi. Otomobile eve gittik. Sepeti, kadehleri ve halı seccadeyi aldım. Yine otomobile bindik. Tuysun ben de giderim, dedi. Onu da aldım. Çarşıya vardık. Notere uğradım. “Ben gidemem!” dedi. Delikara'nın dükkâna uğradık. Mustafa Ağa aldıklarını oraya bırakmış. Onları da aldık. Semaver aklıma geldi. Yine kütüphaneye vardık. Semaver ve demliği aldık. “Kömür yok” dediler. Tuysun babamın dükkânında var, diye aklıma getirdi. Dükkâna gittik. Mahzenden Tuysun kömür çıkarttı, aldık. Doğru Maarif dairesi önüne vardık. Müdür hazır imiş, hemen indi. “Bu Eşref Bey'e saatle hareket etmeyi öğretemedim” dedi.

Ben de “dün siz saat tayin etmediniz, yarın hazır ol dediniz. Ben de görüşmeye gelecektim. Sizden haber geldi. İşte geldim” dedim.

Müfettiş İbrahim Bey de geldi Bindik. Müdür, madamı da götürmek istemiş, gelmemiş. Üçümüz bindik, hareket ettik.

Kışlanın yanından, Burun Çiftlik'ten geçtik. Derinçay Köprüsünü ve Acı Çukur Pınar'ı geçtik. Pınarın üstündeki köşkü yıktırmışlar. Vali hep böyle köşkleri yıktırıyormuş, dediler. “Köylüler ne yapsın? Şiddetli bir yağmurdan yolcular böyle yerlere sığınıyorlar. Köylü hayatı yaşamamış adamlar bunları düşünemez” dedik. Tepeyi aştık. Öte tarafa döndük. Sağ kola ayrılan Sungurlu yoluna indik. Şurası Sarinbey, şurası Han Kozlusu diye köyleri göstererek ilerledik. Nihayet Hamdi Köyüne vardık. Aşağı, Hamdi Köyü yolun altında güney tarafta yolun alt tarafına yakın bir yere mektep binası için temel kazmışlar. Plan gereğince kazılmış. Kireç bulunmuyormuş. Batmanı on kuruşa pazarlıkla alacağız, diyorlar. Köylüler geldiler.

Müdür “Hamdi Köy diye niçin denilmiş, Hamdi Bey kimmiş?” diye sual



ediyor. Malumat almak istiyor. Uzakta tarlalar içinden bir adam geliyor. Köylüler “biz bilmeyiz Şu gelen adam köyün en yaŐlısıdır. Bilirse o bilir” dediler.

Biz biraz yürüdük, adam da yola yaklaştı. Müdür otomobili durdurttu. İhtiyar adamı çağırdı. İhtiyar “buyur sultanım” diyerek geldi. Müdür Bey ona Hamdi Bey’i sual etti. İhtiyar “Hamdi Bey padiŐahın g zdelерinden biri imiş. Yozgat’ta  apanoğluna bazı yardım eder bazı defa da karşı gelirmiŐ” diye cevapladı. Müdür Bey “Çapanoğlu daha yeni tarihtir. Hamdi Bey çok daha eski, sen bilemiyorsun” dedi. Yürüdük. Seyfe’deki okul temeli de kazılmış. Yine mektep binası yerini gezdik. Bindik, hava çok güzel, güneşli. Yazılar (kırlar) gittikçe güzelleŐiyor.

Hacılar Hanı Dağlarına doğru yükseliyoruz. Abdalbodu görünüyor. Türk’ , Çerkez’i ayrı ayrı mevkilerde. Aralarında tahminen yirmi dakikalık yer var. Dağa çıkarken büyük bir köprüden geçtik. Yukarı çıktık, dağ üstünde gittik.  amlıklara girdik. Yeni köy sağ tarafta. Mebus Nabi’nin büyük konak görünüyor. Diğer evlerin de çoğu yeni yapılı ve kiremitli, kireç sıvalı evler. Çok güzel bir köy. Seyfe’de olduğu gibi burada da yolun sol tarafında yeni bir karakol ve içinde jandarmalar var. Geçtik.  amlı tepelerde epeyce gittik. Artık dağı aştı. Öte tarafa meylettik. Yolun sol tarafının hemen altında bir pınar ve karşısında yirmi adım ileride bir tepe üstünde diğer bir pınar akıyor. Burada  Ğle yemeği yiyelim, dediler. Saatte on ikiye geliyor. İndik. İki pınar arasında bir  ayır üzerine halı seccadeyi serdik. Sepeti indirdik. Şoför Kemal semaveri doldurdu. Çıra yok. Aman Yarabbi. Müdürü kızdıracağız, diye korktum. Lakin Kemal benzinli pa avralarla ateŐı yaktı. Kömürleri döktük. Ateş olunca semaverin içine koyduk.  ay kaydadı. Peynir, zeytin ile yemek yedik.  ayı içtik. Bir saate yakın vakit geçirdik. Kalktık, tası tarağı topladık. Binip yürüdük.

Hankozlusunu, Demirşeyh’i,  an Köyünü geçtik. Sungurlu’ya girdik. Hükümetin önünde durduk. Evkaf Memuruna adam gönderdik. Geldi. Müdür ve müfettiş beraber Sunguroğlu hamamına bakmaya gittiler. Ben de otomobilin yanında duruyordum. Ak Mehmetoğlu Osman geldi. Beni kahveye götürdü. Bir kahve içtim. Sonra Cami-i Kebir avlusuna gittim. Elimi yüzümü yıkadım. Otomobilin yanına geldim. Müdür Bey de gelmiş. Birisi “hoş geldin EŞref Bey” diye elimi sıktı. Belediye Reisi dediler. Vedalaştık, bindik, yürüdük. Bir ekmekçi dükkânı önünde durduk. Ufacık pideler yapmışlar. Tanesi iki kuruş. Birkaç tane aldık. Yine  orum yoluna yürüdük. Şehri çıktık, bağları da

geçtik. Sağ kolda doğuya giden bir yola saptık. Epeyce gittik. Budaközü Çayı üzerinde üç gözlü bir köprüye geldik. İndik her tarafını tetkik ettik. Ne bir yazı ne de bir tarihe tesadüf edemedik. Şoför Kemal “bu köprüye Beşgözlü” diyorlar dedi. Müdür de “neden öyle diyorlar, üç gözlü deseler daha doğru olur” dedi. Lakin köprü epeyce eski bir yapıya benziyor. Bindik, yürüdük. Bir iki kilometre daha ilerledik. Budaközü çayına güneyden gelip kavuşan bir suyun üzerinde de bir köprü var. Köprü batmış, yalnız üst kalkanı ile kemerlerin ikisinin üst kısımları görünüyor. Sonradan haber aldığımıza göre bu köprünün adı (Memeli Köprüsü) imiş. Belki Mamalıoğluna ait. Zaman içinde Mamalı adı Memeli olmuş olmalı diye söylendik. İleride pek çok değirmenler gördük. Köyler geçtik. Nihayet Yekbas’a geldik. Yolun solunda ovada güzel yer. Durmadık, geçtik. Beş on dakika sonra Boğazköy’e vardık. İlk yapı yolun sağında mektep ve yanında yeni yapılmaya başlanmış, çatısı bitmiş olan yatı okulu. Mektebin yanında amele var. Başmuallim Ekrem orada imiş. Hemen şapkayı kaldırıp selamladı. Otomobili durdurduk, indik.

Müdür Bey ilk önce havliyi (bahçeyi, avluyu) gezdi. Başmuallim yetiştirdiği fidanları gösteriyor ve tecrübelerini anlatıyordu.

Müdür Bey istimlak edilen tarlayı sordu. Mektebin güneyinde ve mektep bahçesine bitişik dört beş dönümlük bir tarla gösterdi. Tarlanın tapusunu aldıklarını ve tarlayı ortağına verdiğini fasulye ekileceğini, iki kuyu dolusu kireçleri olduğunu Başmuallim anlattı. Müdür Bey çok memnun oldu.

Bu arada siyah gözleri şaşı bir zat geldi. Boğazköy Nahiyesi Müdürü imiş. Bir de o başladı izahat vermeye. Çok lafçı bir adama benziyor. Gezdik, dolaştık. Mektebe girdik. Odaları gezdiler. Muallim odasında oturduk. Müdür, Hükümet Konağına gidelim, dedi. Gittik. Köyün alt başında içerisine dört beş merdivenle çıkılır birkaç göz bir bina. Müdürün odasında oturduk. Birer kahve içtik. Muallim Ekrem’in konağı Hükümetin karşısında tepede. Oraya gidelim, dediler. Müdür “Hayır biz mektepte kalacağız” dedi. Kalktık, yine mektebe geldik, oturduk.

Ziya Bey çok hasta imiş. Kimse ile konuşamıyormuş, dediler.

Müdür Bey, oğullarına olsun haber verilmesini, vakfiye gibi vesikalarını da buraya getirmelerini, söyledi. Biraz sonra Ziya Bey’in oğlu Arslan vakfiye vesikalarından şunu gönderdi. “Yarın nöbet geçer de biraz ferahlanırsa Müdür Bey teşrif buyurursa daha çok kâğıtlar vardır, burada bakalım” diyor diye bir kitap verdi. Müdür Bey okudu. Dulkadiroğullarının cedd-i âlâları

(büyük saygın ataları) Ala ddевle’ye kadar bir kaç göbek evlatlarını sayıyor. Maraş, Bağdat, Halep, Antep, Sivas, Yozgat nihayet Budaközü kasabasına kadar olan sahalarda bulunan cami, köprü, imaret, mescit, türbe, zaviye gibi ne yaptırdırlarsa ve neler vakfettilerse cümlesi ayrı ayrı zikrediliyor. On beş yirmi tabak büyük bir vakfiyedir. Bir de yanında Yozgat Defterdarı bilmem ne efendinin bu vakfiyeyi tercümesi var.

Bunun aynen istinsahının (yazılmasının) günlere muhtaç olduğunu bir gece içinde iki üç taba ının (sayfasının) yazılabilece ini söyledim.

Müdür Bey de “evet uzun, bunun h lasasını ( zetini) alırız” dedi. Ak am da olmuş, hava karardı Köye lamba getirmeye gittiler.

Müfettiş ve Muallim burada rahat edilemeyeceğini Ekrem’in evine gidilmesini Müdür Bey’e söylediler. Ben de mekteple köyün arasının uzaklığını yatak ve yemek tedarikinin g  l  n  söyledim. Müdür Bey, Ekrem’in evine gidilmesini kabul etti. Şoför Kemal’i mektepte bıraktık. Kalktık Ekrem’in evine gittik.

Büyük bir odaya oturduk.  ki taraf makat (sedir). Bir tarafta konsül ve karyola var.

Müdür Bey “geç bakalım  u köşeye otur. Orada durma sen yazı yaz” dedi.

Hemen geçtim, vakfiyeyi elime aldım.

Müdür Bey’e “buna ba lar isek bitmez, yarım kalır. Eğer Nahiye Müdürü Ziya Bey’e haber gönderir de birkaç tane ufak vesikalardan gönderirse bu gece yazalım” dedim. Gittiler. Dört tane ferman vermiş, getirdiler. Yazmaya ba ladım. Birisinin aynen suretini ve diğerlerinin h lasalarını yazdım.

Müfettiş  brahim Bey mektebe yatmaya gitti. Müdür Bey de odada yattı. Ben de salona yapılan karyolada yattım.

*11 Nisan 1939*

### **Boğazköy’den Ayrılı **

Bu sabah uyandım. Kendimin nerde yattığını anladım. Altımda karyola gacıır gucur  t yor. Hemen kalktım. Elbisemi giyerken Muallim Ekrem de geldi. Müdür Bey hâlâ uyuyor. Henüz bir haber yok. Salonun makadına

oturduğum. Kahve geldi, içtik. Şuradan buradan konuştuk. Nahiye Müdürü ile Muallimin arasının iyi olmadığı birbirinden hoşlanmadıkları belli oluyor. Müdür Bey de kalkmış geldi. Odaya girdik. Yine yazıya başladık. Büyük vakfiyenin hılasasını yazdık. Yemek geldi. Müdür Bey yemedi. Bir kadeh çay içti. Biz de biraz yemek yedik, kalktık.

Hava bozulmuş. Yollar ham. Yağmur yağarsa otomobilin gidememesi ihtimaline göre kazı yerlerini görmeden hemen gitmemizi muvafık bulduk.

Müdür Bey: “Bir defa Ziya Bey’in yanına varalım” dedi. Hazırlandık. Otomobile bindik, gittik. Ziya Bey’in kapısı önünde tekrar bir müşavere yaptık. Sabah sabah rahatsızlık vereceğimizi düşünerek eve girmekten vazgeçtik, geri döndük. Mektebin önünde indik. Nahiye Müdürü de geldi. Vesikaları, Ziya Bey’e teslim etmek üzere Müdür’e verdik. Vedalaştık. Yürüdük.

Aynı yoldan Sungurlu şosesine çıktık. Yağmur da çiselemeye başladı. Artık korku kalmadı. İsterse yağmur çok yağsın, dedik. Ama otomobilin birkaç camı kırık. Rüzgâr sert esiyor. Adeta üşüyoruz. Müdür Bey’in pardösüsü yok. Demirşeyh’te öğle yemeği yeriz, ısınırız, dediler. Saat on ikiye çeyrek kala Demirşeyh’e girdik. Mektebin önünde durduk. Hemen muallimler karşıladılar. Başmuallim Çorumlu Hayrettin semaveri yaktırdı. Ben de yemeği masanın üzerine serdim. Müdür Bey hemen başladı. Semaver kaynadı. Müfettiş İbrahim Bey, çocukların dersine girmiş. “O sonra yer” dediler. Biz Müdür Bey, şoför Kemal’le yemek yedik, çay içtik. Ben kalktım. Mektebin hademesini alıp Demirşeyh Türbesini ziyarete gittim.

Türbenin etrafı mezarlık imiş. Lakin çok yerlerinin taşlarını çekmişler. Türbe binasının taşlarını tetkik ettim. Bütünüyle eski bir yapı ve mezar taşlarından yapıldığı bazı taşlardan ve sütunlardan anlaşılıyor. Kapısı açık. Dış kapıdan girdik. Ufacık bir koridor, sonra iç kapıdan aşağı indik. Kireçle sonradan üstündeki sanduka tamir edilmiş bir mezar. Ayak ucunda adeta kara safir renginde ve güneş düşmüş de erimiş gibi bir şekilde demir yahut taş olduğu anlaşılmayan bir nevi madenden büyük masa gibi bir taş var. Mezarın baş taşı duvara çok yakın bir yere bekitilmiş olduğundan üstünde bir yazı varsa da okunamıyor. Sandukanın altında yerde gömülü büyük taşlara bakılırsa mezarın battığı (çöktüğü) şimdi bulunan sandukanın sonradan yapıldığı anlaşılmakta.

Beni oraya götüren hademe “bu zatın çok büyük bir zat olup kerametlerinin öldükten sonra dahi zahir olduğunu” söyleyerek “Bu demiri üç defa şu

batı taraftaki dağda bir kale var. Oraya götürmüşler. Ertesi gün yine burada bulmuşlar. İnancsızın biri, ben buna inanmam, diye eline külünk alıp demiri kırmak istemiş. Çok kuvvetli vurmuş ise de ne parçalayabilmiş, ne de bir iz yapabilmiş. Yalnız demirden kan akmaya başlayınca bırakmış. Ama kendisi de orada düşüp ölmüş” dedi.

Türbeden çıktık. Yola çıkarken karşıda büyük tepede kale yerlerini gösterdi. Büyük mağaralar olduğunu söyledi. Otomobilin yanına geldik. Müdür Bey de gelmiş. Bindik vedalaştık, yürüdük.

Dağa çıktıkça yağmur fazla yağmış. Alaca şosesine çıktık. Acıpınar’ı aşacak yerde adeta içinden çıkılamayacak derecede çamur, yol iyice bozulmuş. Beş on dakikalık yeri epeyce zor geçtik. Köprüye geldik. Çamur biraz azaldı. Ondan sonra bazı yerlerde az bazı yerlerde biraz daha fazla çamurlu yerlerden geçip şehre girdik.

Şoför Kemal, Müdür Bey’i daireye, müfettişi evine bırakıp beni de evin önüne getirdi. Sepeti, semaveri aldım. İçeri girdim. Ekmek yapıyorlar.

Arkadaş yanıma geldi. Odaya çıktık. “Bu gece uyuyamadığımı, Fevziye ile Semahat’in yanında yattıklarından...” bahsetti. Dinledim. Sobayı yaktık. Çok uykum var, uyumak istiyorum, uyuyamıyorum. Hâlâ otomobildeymişim gibi sarsılıyorum. Oturdum. Hiçbir iş yapamadım. Yazı da yazamadım... Saat dokuz olunca yattım.

*13 Nisan 1939*

### **Halkta Harp Çıkacak Korkusu Var**

Bu gece arkadaş da uyumadı, ben de uyuyamadım. Sabahleyin kalktım. Baldız Emine geldi. Birader Refet bağa gidiyormuş. “Biz de gidelim de bakla, hıyar, kabak tohumu dikelim mi?” diye sormaya gelmiş. “Gidin” dedim. Ben de kalktım. Sobayı yaktım. Arkadaşa “sana simit göndereyim de çayla ye” dedim. Baldız Şefika “sen git, ben çay kaynatırım” dedi.

Doğru kütüphaneye gittim. Mustafa Ağa’ya simit aldirttim. Eve gönderdim. Öğleye kadar işle meşgul oldum. Öğleyn eve geldim. Arkadaş hâlâ yatıyor. “Doktor getireyim mi?” diye söyledim.

“Hayır, bugün de durun, yarın da iyi olamazsam, getirirsiniz” dedi. Biraz oturup kütüphaneye gittim. Akşama kadar elim işe varmadı. Hasta gibi oturdum. Kütüphane kapandı.

Bu günlerde halkta “harp çıkacak” diye bir heyecan var. Herkes radyo açılınca pazar yerine toplanıyorlar, havadis dinliyorlar. “Arnavutluk gitti. Yavaş yavaş sıra bize geliyor” diye korkuyorlar.

Eve geldim. Odada arkadaşın yanında oturdum. Baldız ve Refet bağdan geldiler. Emine “ben yemek yedim” diye arkadaşın yanında oturdu. Biz aşağı indik, yemek yedik, çıktık. Saat dokuza kadar yine bir iş göremedim. Sonra yattım.

28 Nisan 1939

### **Hayalinin Ahmet Hafız**

Bu sabah kalkıp kütüphaneye gittim. İşimle meşgul oldum. Öğleye kadar oturdum. Hayalinin Ahmet Hafız ölmüş. Allah rahmet etsin. Çok ahlaklı ve sessiz, kıraati güzel bir hafız idi. Şimdiden sonra bir daha öyle hafız yetişmeyeceğinden zayıttan oldu.

Bugün cuma nöbeti bende. Kütüphaneden çıktım. Eve gittim. Cumayı Tahtalı’da kıldım. Evde birader Sadettin gözlüyormuş. Bir ara yemek yiyip Cami-i Kebir’e gittim. Daha henüz çıkmamışlar. Cenaze iki tane. Birisi de Dikici İsmail Usta’nın karısı imiş. Namazlarını Hacı Mustafa kıldırdı. Oradan cemaat pek çok olduğundan cenazeyi, parmaklar üzerinde götürdüler.

Kütüphaneye geldim. Yazıyla meşgul oldum. Müdür Bey geldi, gitti. Kütüphane kapandı.

Bugün ortakçı Fazıl, çayır tarlanın kenarını hendeğe aldırılmış. Beş ırgat parasını verdim. Eve geldim. Uykum var. Yattım. Akşam kalktım.

Birader Sadettin, arkadaşı yine doktora götürmüş. Evvela Doğumevine götürmüş. Orada Kümbüllerin İbrahim’in karısı Ayşe oğlan doğurmuş, orada yatıyormuş. Onu da görüp geçmiş olsun, demişler. Yemek yedik.

29 Nisan 1939

### **Çorumlu Mecmuasının 16. Sayısı**

Sabah kütüphaneye gittim. Defter ve gazeteleri tanzim ettim. İhsan Bey’e “gelsin” diye haber gönderdim.

Ayaz Köylü bir delikanlı elinde bir yannama (bir çeşit tahta) gezdiriyor. On

yedi buçuk kuru a aldık. Yüz yuvarlağı varmış. İlce'ye 50  er kuru a getirip bırakacağını söyledi.

İhsan Bey geldi.  ar ıdan alınacaklar için 150 kuru  verdi.

Şoför Kemal geldi, kaptıka tıyı sattığını Alaca m stantiğine verdiğini,  of r n n acemi olduğından kendisine öğrettiğini, makinenin halen  orum'da olup telefonla m stantikle g r   p yarın bizi gezdirip gezdiremeyeceğini haber vereceğini söyledi.

İhsan da gitti. Müdür Bey geldi. Meseleyi anlattım. Ceza Reisi Afif Bey yarın gidilip gidilmeyeceğini bir k ğıtla soruyor. Mahkemede imiş M ba ır kâğıdı önüme koydu. "Bir şey diyeyim mi?" dedi. Bir şey diyemedim.

Mustafa Ağı geldi. Köftelik için bir kilo et alıp gönderdim. Başka eksikleri sordurdum. Yumurta tatlısı için  eker ve yumurta alalım, dedim. Sonra İhsan da iki tavukla yaprak dolması yaptırarak.  ar ıda peynirli yaptıracağız.

  le üzeri matbaadan haber geldi.  orumlu mecmuasının 16'ıncı sayısını teslim aldık. Eve geldim. Arkadaş ve  efika geline duvağı gitmişler. Baldız Emine var. Biraz yemek hazırlamasını söyledim. Amcam ve Sait de geldiler. Beraber yemek yedik. Evden  ıktım. Şoför Kemal de evinden  ıktı. Elinde bir k lte (demet) para " unu al da sende dursun" dedi. Bir, iki... dört yüz lira verdi. "Bankaya verecektim, kapandı. Bugün tatil. Otomobilin parasıdır. 400 lirasına da noterden senet aldım" dedi.

M stantik hemen hareketle Alaca'ya gitmesini söylemiş. Ben de gidiyorum. Artık siz başka bir makineye bakarsınız" dedi. Para elimde eve döndüm. Baldız Emine'ye sandığına saklamak üzere parayı verdim. Kütüphaneye gittim.

Gelen giden çocuklara kitap verip almakla vakit geçirdim. Müdür Bey geldi. İhsan da  of r Darendeli Deli Mehmet'i almış geldi. Kilometresi 17 kuru tan bizi gezdirecek. Muvafık kaldılar. Yedi sekiz köye gidilecek. O i  bitti.

Ceza Reisinden haber yok. Arkadaşlar "kimler gidecek?" dediler. "Müdür, İhsan, Eşref, Halil, Niyazi, Sadi. Giderlerse Ceza Reisi ile Defterdar ve Eczacı Rahmi" dediler. Yazdık. Mustafa Ağı'yı imzaya gönderdik. Defterdar geldi, gidecek. İbrahim Bey de geldi "giderim" dedi.

A  ama kadar oturduk. Defterdar Rumeli'den imiş. Avcılığı meraklı. Birçok vakalar anlattı, dinledik. Saat be  bu uğı geldi, gittiler.

Mustafa Ağa'ya çarşıdan alınacak levazımı aldırđım. Ekmek yarın alınır, dedik. Kütüphaneyi kapattık. Eve geldim.

(Bir satır şifreli yazı. Sadece anlam teşkil etmeyen harfler)

Birader Sadettin iki şişe ilaçla geldi. Arkadaşı yine doktora baktırmış. Evvelce verdiği ilaçları tesirli görmüş. Her halde devam ettirmek şartıyla bu ilaçları vermiş. Yemek yedik.

Bizimkiler Şehime'nin gelinini el öptürmeye götürdüler.

Ben odada yalnız oturdum. Şu defteri yazdım. Saat on ikide geldiler.

30 Nisan 1939

### **Karacaköy Sarta Maza Boğabağı Abdalata ve Büğdüz Köylerine Gezi**

Bu sabah uyandım. Arkadaş tespih çekiyor, bitirmiş, kalktı. “Ben köfte kızartmaya gidiyorum, sen de kalk” dedi. Baktım saat beş. Kalktım, aşağı inip çıktım. Köfte kızarmış. Elbisemi giydim. Sepeti alıp aşağı indim. Tatlıyı neye koyalım, dedik. Çanağa konulsa kırılır, mıklama sahanına koyduk. Sepete yerleştirdik. Hizmetçi kız Hanife'nin eline sepetin birisini verdim. Birisini de ben aldım. Kütüphaneye gittik.

Mustafa Ağa da, kütüphaneyi yeni açmış. Hemen maydanozu ayıkladık. Peynire kattık. Yumurdayı yağı alıp Mustafa Ağa fırına gitti. On beş ekmeğe koydurmuş. 20 kuruşlukta somun almış.

Sadi Bey'le Defterdar geldiler. Ben Hasan Basri'ye gittim. Film alacaktım. Yokmuş. Eski filmi bıraktım. Kütüphaneye döndüm. İhsan da gelmiş. İbrahim de geldi. Üç sepete yemekleri yerleştirdik, hazırlandık. Halil, Niyazi ve Eczacı Rahmi Beyler de geldiler. Sonra Müdür Bey de kaynının oğlu Ahmet'le geldiler. Reis Bey'e de haber gönderdik. Biz de kaptıkaçtıya yerleştik. Reis Bey de geldi, o da bindi. İki tane de şoför yamağı bir de İhsan'ın oğlu bindi. On dört kişi olduk. Yürüdük.

Doğru Kışlanın doğusundan Fitne Bağları yönünden gidiyoruz. Arkadaşlar hep şen şatır. Şakalar, latifeler çok.

### **Karacaköy**

Önce Karacaköy'e vardık. Caminin önünde indik. Meydanda hiç köylü yok. Haber gönderdik. Teker teker geliyorlar.



Müdür, Ceza Reisi, Defterdar, Derinçay'ın kenarına doğru indiler. Biz de diğer arkadaşlarla caminin yanında yanımıza gelen köylülere yer adları sorup yazıyoruz. Yarım saat kadar eğlendik. Hafız İsmail geldi. Hoşbeş biraz da ondan da izahat aldık. Kale Tepe ve Mengen Tepe namında iki tepe olduğunu söylediler. Ve her ikisinde de kiremit kırıkları bulunduğunu ve temeller çıktığını ilave ettiler.

Biz gidelim derken, Müdür Beyler de geldiler. Otomobille gitmemizi söylediler.

İhsan, Rahmi, Halil, Niyazi ve ben yanımıza bir iki köylü, İsmail Hafız da dâhil olduğu halde tepeler gittik. Köyden çeyrek saat kuzeyde ve köyden tarafa gittikçe biraz yükselen ve tepenin altında Kolağası değirmeni diye bir değirmen olan ve kuzey tarafı Alaca Caddesine nazır ve yüksek bir tepeye vardık.

Tepenin her tarafında üzerlik bitmiş. Harabe yeri olduğu aşikâr. Kiremit kırıkları mebzul. Ve çok temeller olup birçoğunu da kazıp köye taş götürmüşler. Ve her ne tarafa ayağını kuvvetli vursan adeta ayağını davula vurmuş gibi gümlüyor. Herhalde çok büyük ve mühim bir höyük olduğu muhakkak olan bir yer. Bunun batı cephesi Derinçay'ı geçen karşısında da yine aynı vaziyette bir tepe var. Onun adının da Mengen Tepe olduğunu söylediler. Oradan da birçok kiremitler topladık. Döndük köye geldik.

Müdür Bey, çok memnun oldu. Kiremitlerin karakteristik olanlarını seçti. Köylülerden emanet heybe aldık. Bir gözüne doldurduk. Yürüdük. Derinçay üstünde bir köprüden geçtik. Sarta'ya vardık.

### **Sarta Köyü**

Köyün ortasından Seydi Kâhya'nın odasının önünden geçtik. Seydi Kâhya “illa buraya misafir olunuz” dedi. Hayır, acıktık, oturacağız, dediler. Gidip Derinçay'ın kenarına oturdular. Köyün büyükleri ve kâhyaları hep geldiler. Müdür defteri açtı. Yer adları soruyor. Söylenenleri tespit ediyor. Lakin köylüler çok çekingen bir vaziyette. “Tarla mı yazıyorsunuz?” diye söylemek istemiyorlar. Şöyle böyle epeyce malumat alınıyor.

İhsan'la biz de semaveri yaktık. Yemeği meydana getirdik. Müdür Bey, köylülere “sizin köyde kiremit çıkan tarla ve tepe yok mu?” dedi.

“Ha şurada harman yerinde kiremit çıkıyor, hatta bir de küp çıktı. Kırılmış” dediler.

Müdür Bey, bana seslendi: “Haydi gidin de bakın, kırıklarını da getirin!” dedi.

Yanıma Halil, Niyazi ve Rahmi Beyler ve Defterdar Bey katıldılar, gittik. Baktık. İki yerden küp kırığı çıkmış. Lakin üzeri yol olduğu için kazmamışlar. Bazı yerlerini de kırmışlar, bırakmışlar. Evlere yakın bir yere de gittik. Biraz daha az kırıldığını ve küp vaziyeti olduğunu gördüm. Biraz elimle eştim. Küpün epeyce yerleri açıldı. Defterdar da alakalandı. Bir kazma getirttik, etrafını biraz eştik. Küpün bazı yerleri kırılmış, yan yatmış bir vaziyette, içinden kum çıkıyor. “Bu küp değil, su yolu pöhrengi” dediler. Ben, bu her hâlde bir lahit olsa gerek, dedim. Kübün dibi ortaya çıktı. Artık pöhrenk olmadığı küp olduğu anlaşıldı. Kırıkları ve çıkan kısmı alıp daha kalan kısımlarını yerde bırakıp gittik. Müdürgilin yanına vardık. Onlar yemeği yemişler. Biz de oturduk. Çayla peynirliyi yedik. Ve meseleyi Müdür’e anlattık. Kızdı. “Siz bu işi yarım görmüşsünüz, küpün diğer kısmını da çıkarmayınca olmaz” dedi. Ben de “eğer onları çıkaracak olursak iki saatten fazla burada kalırız” dedim. “Fena olmaz, biraz bekleriz” dedi. Yine Halil, Niyazi, Rahmi Beylerle gittik. Kürek, bel aldık. İki adam daha geldi. Genişçe kazdırmaya ve mümkün mertebe kırılmadan çıkarmağa gayret ederek üzerini açtık. Çıkarttığımız küp dibinin baş-ağız tarafı değil diğer bir küpün ağız tarafına karşı karşıya getirip geçirilmiş ve diğer küpün dip tarafı da doğuya doğru uzanır bir vaziyette gördük.

Yine bunun birbiri üzerine yıkılmış iki küp olduğunu söylediler. Ben de yine bunun lahit olduğunda ısrar ettim. Hususi lahit yaptıramayan fakirleri böyle küpleri yan yana getirip gömdüklerini söyledim.

Halil Bey, benim fikrime iştirak etti. Niyazi de bize iştirak etti. Eczacı Rahmi Bey “bu lahit olsa içinden iskelet olur. Bunun içi kum dolu. Kemik diye bir şey yok” dedi.

Müdür Bey’e haber gönderdik. Şu görünen vaziyette fotoğrafını almasını istedik.

Geldi, vaziyeti görünce şaşaladı. “Evet bu mezardır. İçinde kemik çürükleri vardır. Dikkat ediniz!” dedi. Artık topraktan çıkan küpün parçalarını yavaş yavaş almalarını doğu cihetine uzanan küpün ayrı diğerinin ayrı olarak kırıklarının tespit edilmesini söyledi. İki poz fotoğraf aldı.

Üst kısmı almaya başladılar. Küpün kulplarıyla haç şekli yapıldığını gördük. Batı cihetindeki kulpları güney ve kuzeye, doğu tarafındaki küpün kulplarının birisi üstüne diğeri altına gelmek suretiyle bir haç işareti yapılmış.

K pplerin  st kısımlarını bütün aldılar. Bu defa i lerine dolmuş kum ve toprakları ayıklamaya ba ladılar. Beyaz beyaz  erit gibi bir toprak damarları görünüyor. Bir de ‐aha bir kemik!‑ dediler. Ufacık bir kemik  ıktı. Sonra ellerinden, di lerinden kalan kemiklerinden birçok buldular. Artık herkes bunun bir lahit olduğuna kanaat getirdi. K pplerin kırıklarını ayrı ayrı heybelere koyduk. Otomobilin üstüne yerle tirdik, yürüdük. Doğru Maza’ya gittik.

### **Maza Köyü**

Maza, Sarta’nın güney doğusuna d  y yor. On dakikada vardık. Yine bir köprüden Derinçay’ı geçtik. Caminin önünde indik. Osman Türbesi denilen bir yerden getirilmiş yazılı ta ı sorduk. Müdür Bey’i götürdüler. Bana da ‐sen de git, taşın geldiği yeri g r‑ dediler.

Niyazi, Halil Beyler bana arkadaş oldular. Bir köylü bizi götürdü. Köye bitişik doğu ve kuzeye tarlalardan yürüdük. Yavaş yavaş gitmek şartıyla on dakikada vardık. Ve gittiğimiz tarlalarda kiremit kırıklarına tesadüf ediliyordu. Bir miktar topladık. Tarlaların ortasında ufacık bir türbe, mezarlık olduğu, yere batmı  büyük taşlardan anlaşılıyor. Ba kaca bir türbe falan yok. Büyük bir kabir de yok. Yalnız bu mevkiye Osman Türbesi namı veriliyormu . Etrafındaki tarlalardan çift sürerken bakır, gümüş paralar  ıkıyormu . Hatta birisi meci diye b y kl  nde bir altın para bulmuş. 17 liraya sattı ını söylediler. Burada da  zerlik otu pek çok bitmiş. Kazıldı ı zaman büyük ta lar çıktığına bakılırsa; ya bir  ren yeri yahut mezar yeri olduğu anlaşılıyor. Epeyce büyük k  k kiremit parçaları topladık. Bir tane büyük Avrupa kiremidine benzer bir tu la parçası getirdiler. Onu da alıp köye geldik.

Caminin son cemaat mahallini sermi ler, orada oturuyorlar.

Müdür Bey, sual sorup mevki ve tepe, da  ve sülale isimlerini yazıyor. Kiremitlere memnun oldu. Buradan topladığımız kiremitleri benim eski mendile  ıkıladık. Bir de bakır para getirdiler. Be  kuru a aldık. Daha bulurlarsa hemen getirmelerini satın alaca ımızı söyledik. Yürüdük. Yine güney doğuya ve daha sonra güneye doğru yol aldık. Bo aba ’a vardık.

### **Bo aba  Köyü**

Bo aba ’da caminin yanında çeşmeler akıyor. Köylüler oturmu lar. Kimi tıra  oluyor, kimi yatıyor. Otomobil varınca herkes kalktı. İndik. Caminin karşısında bir dut ağacının altında bir evin önünde ufacık bir set var. Halıyı oraya serdik. Reis Bey, Defterdar ve Müdür Bey oturdular. Diğer arkadaşlar da, şurada burada gezmeye ba ladılar.

Müdür elinde değneği olan aksakallı bir ihtiyarı yanına oturttu. Başladı mevki adları sormaya. Köylüler hep başımıza yığıldılar. Muhtar Kara İbrahim geldi. “Böyle olmaz, bir odaya gidelim” dedi ise de gitmediler. Müdür Bey, epeyce meşgul oldu. Biz de arkadaşlarla cami avlusuna girdik. İmam bir kilim çıkardı. Kesilip yerde yatan kavak ağaçlarının üstüne serdi. Oturduk. Müdür, arada bir çağırıp bir şey soruyor. Gidip geliyorum. Nihayet buradan da kalktık. Batı istikametine yürüdük. Beş on dakika sonra Abdalata’ya vardık. Yolda birçok kuşlar gördük. Defterdar silahla indi, idi. Sonra köye o da geldi. Bir bağirtlak kuşu vurmuş.

### **Abdalata Köyü**

Biz önce otomobilden indik. Abdalata mezarlığına girdik. Yazılı taş aradık. Mütevellilerden birisine ait olduğu birçok yerleri silinmiş bir yazıdan anlaşılan bir sarı taşın tarih kısmı da kırık idi. Başkaca bir mezarın baş tarafına sonradan getirip koymuşlar bir mermer beyaz taş gördük. Bu taşın şimdiki halinden bir misli daha büyük olup orta yerinden kırıldığı anlaşıyor. Bu mezar taşından ziyade bir pınarın göğüs taşına benziyor. Bu taşın üzerine bir kap içinde birçok karpuzlar resmedilmiş. Kaptan yanına düşmüş bir karpuzla bir kama bıçak saplanmış olarak resmedilmiş. Bu mezarlıkta birçok sütun gibi yuvarlak baş taşlarına rastladık.

Müdür Bey, bunları mezar taşı olarak kabul etmiyor. Bunlar eskiden buralarda bulunan kâgir büyük binaların sütun taşlarıdır, diyor. Binalar yıkılmış sonra bizim Müslümanlar bunları söküp getirip mezar taşı yapmışlar, diye tefsir ediyor. Bilmem ne kadar doğrudur?

Sonra türbe ve caminin etrafını dolaştık. Kible canibinde mihrabın doğu tarafı arkasına düşen duvarın yere yakın bir kısmında masa büyüklüğünde bir taşta Latince yedi sekiz satır yazı görülüyor. Lakin okuyamadık. Kilise veya mezar enkazından türbenin yapıldığı veya tamir edildiği anlaşıyor. Sonra toplanıp garp ciheti kapısından cami avlusuna sonra son cemaat mahalline girdik. Arkadaşların hepsi beraberiz.

Müdür Bey, caminin iç kapısının üstündeki sanki mürekkepli kalemle taşların üzerine yazılmış yazıları okumaya uğraşıyorlar. “Sen bunların birkaçını not ediver” dedi.

Reis’le içeri girdiler. İbrahim Bey’le biz kapının üstündeki yazıları okuyup yazmaya uğraştık. Bir Farsça bir Türkçe beyit yazdıktan sonra “Bin yirmi

dokuz senesinin ilkbaharında gün dönümüne kadar yağmur yağıp çok seller gelip bütün bu köyü basıp tarlalarda da mahsullerde çok hasar olduğu gibi köyden    hane kalmış ve bu türbe de suyla dolarak kapının üst eşiğine kadar su çıkmıştır” mealinde birkaç yazıdan ikisini yazdık.

Ben de tekkeye girdim. Caminin kapısından girince mihraba varmadan sol tarafta batı cihetinde yine sanatı mimaride cami kapısına müşabih (benzeyen) bir kapıdan içeri girdim. Müdür ve Reis Bey geziyorlar. Ben de yanlarına vardım. Dört tane tahtadan sandık (sanduka) kabir var. Birbirlerine yakın bir vaziyette yatıyorlar. Etrafları muhaccerli (demir parmaklıklı). Muhaccer içine girilmiyor. Etrafını dolaştık. Türbenin duvarında asılı levhalara baktık. Birisinde Elvan  elebi’nin “Evliyanın kullarının Elvan’dır...” son mısraı yazılı. Müdür “duvardan al” dedi. Aldım, yazının imzasına baktım. “El fakir Tekkeli Hoca  de İbrahim Nuri” diye bizim cecdi merhumun yazısıyla imzasını gördüm. Müdür de bildi. “Bunu götürelim” dedi. Bunda bütün bir beyit yazılmayıp; bir hadis, bir ayet, bir beyit gibi muhtelif şeyler yazıldığından bize bir vesika olacak bir şey değil, dedim. Bıraktık. Türbeden  ıktık.

Mütevellinin şakir geldi. Müdür Bey “ Haydi gidiniz de vereceğiniz diğer evrakı Eşref Bey’e teslim ediniz” dedi.  ıktık.

Dışarı çıkınca şakir’e bizim enişte Fazıl Kâhya’yı ve karısı şaziye’yi sordum. Onların evi şu tarafta dediler. “Bir defa görelim” dedim. Beraber caminin batı tarafına gidip, güzel bir oda ve bir de büyük kanatlı (kapı) gördük. Kanatlı açık. Fazıl Kâhya bir şey yapıyor. Çocukları yanında. şaziye’de oturuyor. Hemen beni gördüler. Koştular. Yanıma geldiler. Hoşbeş, oturacak vaktim yok. Müdür gözlüyor. Gidelim, dedim. Fazıl Kâhya’nın oğlu Elvan ve k  k kızı Döndü ve büyük kızı da geldiler. Büyük kızı geç gördüm. Başında  ember sakınıyor ve kaçıyor. İlla eve girelim, diye ısrar ettiler. Fakat oturamadım. “Müsaade ediniz, gideyim” dedim, ayrıldım. Arkama düştüler, gelmeyiniz, diyorum fayda etmiyor. Yoldan gitmeyelim, Müdür görür de “daha ne dolaşıyorsun?” diye kızar dedim. Bahçelerin duvarlarından açarak tarlaların kenarlarından geçerek dolaşıp Mütevellinin evine vardık. İçeri girdik. şehirv ri    dört merdivenle girilir bir yere çıktık. Sağ taraf odaya girdik. K ğit tomarlarını çıkarttı. Baktık. Evvelce biraz tefrik etmiş, onları aldım. Birçok köylüler “haydin daha ne yapıyorsunuz?  ağırıyorlar” diye gelmişler.  ıktık koşarak otomobilin yanına vardım. Kardeşim şaziye yolda dikiliyor. Allahaismarladık, dedim. Bindim, yürüdük. Bu defa güneye gidiyoruz. Büğdüz’e vardık.

## Bügdüz Köyü

Burası da dağ eteğinde güzel bir köy. Caminin önünde durduk. Son cemaat mahallini serdiler. Semaveri yaktırdık. Yemekleri çıkarttık. Yemekler yendi, çaylar içildi. Köylülerle hasbihal ettiler. Sualler sordular. Bir saat kadar oturduk.

Bu köyde yunaklıkta yazılı bir taş varmış. Müdür Bey, Sadi Bey'i gönderdi. Baktı geldi. Eşyaları topladık. Bindik yürüdük. Saat tam dört. Yunaklıkta olan taştaki yazı Latince imiş. Okunamıyor, dediler. Yine geldiğimiz yoldan dönüyoruz. Abdalata, Boğabağı, Maza'yı geçtik. Maza'da yine önümüze çıktılar. Bir para daha var, dediler. Beş kuruş verdik, onu da aldık.

Batı yönünde Köseadağ'ın üzeri kararıyor. Gök de gürliyor. Yağmur dağın eteklerine doğru iniyordu. Bir yel fırtına çıktı, adeta otomobili devirecek bir şiddetle esiyor.

Arkadaşlardan kimisi, “Üyük köyüne uğrayalım, yağmur dağıldı” diyor. Kimisi şehre gidelim, sonra yolda kalırız, diyorlardı. Üyük'e girdik. Karagözlerin harap olmuş fabrikanın önünden geçtik.

Müdür “durmayalım, sür!” dedi. Köyün içine girmeden sol taraf yola yürüdük. Burada da yine Derinçay üzerinde köprüden geçtik. Şoförün yamağı, otomobilin çamurluğu üzerine oturmuş, parmağıyla “şu taraf, bu taraf” diye şoföre yol gösteriyor. Ve yoldakilere “açılın, geliyoruz!” diye sesleniyor. Çopur çehresi ve ağdık gözleriyle işaretler ederek gülünç vaziyetler alarak arkadaşları güldürüyor. Otomobil tepe, bayır demiyor. Kuş gibi uçuyordu.

Aliki Bağlarını geçtik, şehre girdik. Lakin yağmur da yaklaştı. Kütüphanenin önüne durduk. Kütüphane kapanmış. Çalındım, cebimde anahtar yok. Sepetleri filan indirmiş bulunduk. Artık kiremitler daireye gitsin, dediler. Müdür aldı gitti.

Sadi Bey “bizim ev yakın, bize gidelim” dedi. Sepetler, halı ve bir de kutu ile mezardan çıkardığımız kemikler kalmış. Onları alıp çarşı içindeki aralıkta tek kapıdan girdik. Burası Hacı Abdurrahmanların büyük konağının harem cihetine açılan bir kapı imiş. Sadi'ye ölen ailesinden miras kalmış. Sadi'nin şimdiki eşi Karapınar Hamamözü Çerkezlerinden Salih Efendi'nin kızı. Evde yok, imiş. Çocukları bırakıp gitmiş. Eski karısından iki çocuğu var: Nevzat, Necat. Yeni hanımından bir oğlu var: Oğuz. Üçü de evde oynuyorlarmış. Biz yukarıya çıktık. Evin önündeki bahçeye nazır pencere önüne oturdum. Bir

şimşek çaktı. Gök gürledi. İnceden yağmur başladı. Saat beşe geldi. Gittikçe gürültü çoğaldı. Yağmur bir boğanak halini aldı. Dehşetli yağıyor. Yarım saat kadar oturduk. Kahve içtik. Eşyaları yarın alırsız, deyip ayrıldım.

Eve geldim. Kimse yok. Bağa gitmişler. Biraz yatayım, dedim. Uykum gelmedi. Kalktım, yazı yazdım.

Ahmet geldi, malları içeri aldı, gitti. Yatsıya yakın bağdan geldiler. Yine yazı ile meşgul oldum. Saat onda yattım.

6 Mayıs 1939

### **Hıdırellez Günü/Celilkırı Buluz ve Gürcü Köylerine Gezi**

Bu sabah kalktım. Doğru kütüphaneye gittim. Müdür Bey'in 1004 tarihli sicilden gösterdiği birkaç mahkeme kararı ve fermanı istinsah etmeye başladım. Öğleye yakına kadar uğraştım.

Halkevi salonu müdürü Münire Hanım geldi. “Yarın geziye gideceğini ve beyi Abdullah'ın da olduğunu hatta muallimelerden birkaç bayanın da iştirak edecek” olduklarını söyleyerek bizim gidip gitmeyeceğimizi anlamak istedi. Ben de kendi başıma cevap veremeyeceğimi öğle sonu bir içtima olup arkadaşlarla görüştüktan sonra haber verebileceğimi söyledim.

Kayınbirader Sait geldi. Kelik yapılırken bize verdiği yüz lira, hanım emesinin kızı Lütfiye Hanım'ın imiş. İstedğini söyledi. “Ahmet Amcama söyledim. Sadettin'e söyle, ben bilemem, dedi” dedi.

Ben de “sen Sadettin'e söyleme ben söyleyeyim de bir çare düşünelim” dedim. Gitti.

Kümbüllerden İbrahim geldi. Yeni doğan çocuğuna ad arıyormuş, bir kitap istedi. *Türk Büyükleri Adları* isimdeki kitabı verdim, gitti.

Eve geldim. Baldızlar da misafirliğe gidiyorlarmış. Arkadaşa sen de git, dedim. Gitmem, dedi.

Birader Refet, Hakkı ile Sevinç'i aldı, bağa gitti.

Ben de kütüphaneye gittim. Başlı yazımı bitirdim. Müdür Bey geldi.

Yarın Köycülük Şubesi ile geziye iştirak edip etmeyeceğimizi sual ettim. “Kalabalık olur, bir menfaat hâsıl olmaz” dedi.

Münire Hanım yine gelmişti. Gitmeyeceğimizi söyledim. Sonra İhsan Bey geldi. Meseleyi anlattım. “Pekâlâ” dedi. Ve kendisinde on lira kadar bir para olup bunu iki güne kadar harç etmek lazım geldiğini söyledi.

Bugün Buluz ve Celil muhacirlerine ve oralara yakın köylere gitmemizi münasip gördük. İhsan kalkıp gitti. Araba tutmuş, geldi. Hemen acele bindik, yürüdük.

İskilip yolundan Hıdırlık'ın alt yoluna gittik. Bugün Hızır İlyas günü imiş. Çorum'da kadın kalmamış Hıdırlık'a dolmuş. Edep haya kalmamış. Kadın erkek beraber dolmuşlar, karışık bir halde oturuyorlar. Geçtik, batıya doğru gittik.

Uyuz Gölü köyüne varınca kuzey batıya döndük, köye girdik. Köyde söğüt, kavaktan başka bir şey yok. Caminin önünde bekçi ve bir delikanlı oturuyorlarmış. İndik onları yanımıza çağırdık.

Müdür, her tarafın mevki adlarını ve Celilkırı hakkında da malumat sordu. Bildiklerini söylediler, yazdı. Çeyrek saat kadar oturup kalktık. Arabaya bindik. Çeyrek saat kadar daha gittik. Buluz'a girdik.

### **Buluz Köyü**

Buluz köyünde Enver Ağa'nın kapısı önünde durduk. Enver Ağa evde yokmuş. Bahçeden çağırmaya gittiler. Biz havuz pınarın yanına doğru gittik. Gölün içinde bir kabir var. Onun altından da su çıkıyor. Asıl su çıkan havuzun yanına gittim. Müdür Bey ve İhsan da orada idiler. Havuzun içinde birçok balıklar var, yüzüp duruyorlar. O vakte kadar Enver Ağa da geldi. Köyden Hacı Ömer Ağa da geldi. Daha bir iki kişi gelen oldu.

Harman yerlerinde büyük bir ağacın dibine yatak, minder birçok eşya doldurdular. Müdür Bey “yapmayın” dedi ise de “olmaz” diye getirdiler. Sonra “kahve pişirelim” dediler. İhsan ayran istedi. Ayran geldi içtik. Bu arada Müdür Bey, suallerini soruyor mevki isimleri söylendikçe yazıyor. Celilkırı denilen tepede bir mağara ve birkaç yerde de ayrılmış evler bulunduğu ve Karabürçek'e yakın bir tepede Uluköy harabesi olduğu ve Uyuz Gölü yanında birkaç yığma tepe bulunduğu Öksüz Dede ve Ağaca Dede diye dede adları ve Salkuşa köyünün Hacıpaşa'ya tâbi olduğunu öğrendik.

Yarım saat kadar oturduk kalktık. Vedalaştık, Gürcü'ye yürüdük.



## Gürcü Köyü

Ferah at Camiine bakmak üzere caminin yanına indik. Birkaç ihtiyar  a ırdık. Cami hakkında malumat sual ettik.

Bu camiye Malike isminde bir kadının yaptırdı ını sonra yıkıldı ını 1292 senesinde yeniden bir kadının yaptırdı ını söylediler.

Caminin kible cihetinin temel taşlarında birçok Rumca yazılı ta lar var. Birkaçını istinsah edelim, dedik. Yarı yerlerine kadar toprakta olduklarından alamadık. Yarım saat kadar orada e lenip bindik, yürüdük. Doğru  ehre kütüphanenin önüne geldik. Saat altıya geliyordu. Kütüphaneye girdik. Müdür Bey be  kuru luk simit aldırdı. Ben de çay ısmarladım, yedik, içtik.

Yarın yağmur olmazsa Saray ve etrafı köylere geziye çıkmak üzere s zle tik. Da ıldık.

Eve geldim. Odada  u defteri yazmakla meşgul oldum. Arkadaş yine hasta. Biraz teselli ettim. Saat ona kadar oturduk.

Bugün on üçüncü  orumlu mecmuası nüshasına 635 adet Halit Hoca ile k  ıt gönderdim. 100 tabaka da matbaada varmış. 735 tabaka bu defa idare edeceğini hesapladılar. Yatacak zaman kuzeyden dehşetli gök g rlemeye başladı. Cenabı Hak kaza ve belalardan saklasın. Âmin.

7 Mayıs 1939

## Koyungöz Velipa alarının  iftlik Gezisi

Bu sabah altıda kalktım. Arkada ın yine yanılısı (sırtı) a rıyor. Bu gece çok rahatsız idi. Sabahleyin  ks rd  ve istifra etti. Yine “kan geldiğini” söylüyor. Çok müteessir oldum. Bugün hiçbir yere gitmek istemiyorum. Böyle bırakıp gitmeye gönlüm razı olmuyor. Nasıl edeyim?

“Bugün yatarsan gitmeyeyim” dedim. Arkadaş “hayır sen git. Ben de bugün biraz gezmeye  ıkaca ım” dedi.

Evden büyük sepeti alıp  ıktım. Doğru kütüphaneye gittim. Mustafa A a kütüphaneyi açmış. Daha kimse gelmemiş.

Noter  hsan Bey, yolda otomobilci ile g r  m  .

 hsan’a “gidilecek ise hazırlık yapalım ve Halil Bey’e de haber et gelsin” dedim.

Mustafa Ağa gitti. Müdür Bey de “gidiyor muyuz?” diye haber göndermiş. “Mustafa Ağa gelince haber veririm” dedim.

Kütüphaneye bir zabıt geldi. Mecmua okuyor. Ben de maydanoz doğradım. Sepete konulacak malzemeleri koydum. Ve dört beş torba odun almıştım. Onları da sepete koydum. Mustafa Ağa geldi. “Halil Bey gelecek. İhsan Bey de gece otomobilcileri görmüş yine görmeye gitti” dedi.

Peynirleri de doğradık. 15 yumurta aldı. Ekmeğe koydurmaya gitti. 15 kuruş da, yağ al, diye verdim. İhsan Bey geldi. “Veli Paşazâde Rüştü Bey de gidecek” dedi. Oraları tarif edecek, gösterecekmiş. Rüştü Bey’i almaya gitti. Halil Bey de geldi. Mustafa Ağa yaptırmış geldi. Doğradık, birkaç parça yedik. Karnımızı doyurduk. Otomobil de geldi. Müdür Bey de kaynının oğlu Ahmet’i göndermiş. “Haydi bakalım, bininiz” dediler. Sepetleri yerleştirdik. Bindik. Maarif Dairesinin önüne vardık. Müdür Bey’i yukarıdan çağırmaya yanına vardım. “Bugün bizim bayan da gelmek istiyor, kimler var?” dedi.

Ben de başka kimse yok, Halil Bey, biz. Bir de Veli Paşa’nın Rüştü var. Saray bunların çiftliği olduğu için bizi gezdirecek ve malumat verecekmiş” dedim.

Müdür Bey “pekâlâ, ziyarı yok” dedi. Eve haber gönderdi. Kendisi çantasını aldı, indik. Beş on dakika bekledik. Bayan da geldi. Bindik yürüdük.

Demirciler başından sola yukarı, batıdan Mal Pazarı ve Sıhhat Okuluna doğru ilerledik. Okul binasının solundan geçtik. Güneye doğru Fitne Bağları istikametine gidiyoruz. Bağların Köprüsünden geçtik. Yokuşa sardık. Yokuşu aştık. “Alıki Bağları ve Köyü” dediler. Bugün “Alıki Köyü diye bir köy var mıdır? Yok mudur?” diye bir niza’a (tartışma, kavga) düştük. Bir karar veremeden orayı da geçtik.

Tolamehmet Köyü, Koyungöz, Kavukçuların Çiftliği, Kazıklıkaya bunların hepsi birbirine yakın bir avlakta köyler. Bu sırada önümüzde bir otomobil peyda oldu.

Şoför ve yamağı “teneke gidiyor” dediler. “Teneke kim?” dedim. “Küçük Kemal diyorlar. Çorumlu bir çocuk. Ufacık eski bir otomobil almış. Otomobile teneke diyorlar” dediler.

Biz önlerine geçtik. Onlar da durmuşlardı. Bizim şoför Salim “bizi gördü, gidemez. Öne geçmemizi bilir, durur” dedi. Geçti, ilerledik.

R    t   Bey     re “daima solu takip et, doğru Saray’a gideceğiz” diyordu. Bu arada Hatunpınarı’nı geçtik. Yukarıda düzde sol kolda ufacık bir yığma tepe gördük. Durduk. İndik. Tepeye  ıktık. Keramik malzemesine ait hiçbir şeye tesadüf edemedik. Doğu taraf dağların yamacında  ekerbey, Turgut Köyleri görünüyordu. Döndük, dola tık, otomobilin yanına geldik. Küçük tenekenin otomobil de gelebildi. İçinde birkaç kişi var.     rler konuştu. Cemilbey Nahiyesine ke fe gidiyorlarmı . Tarla ke fine adliyecileri g t r yormu .

İleri varınca bizim yol ayrıldı. Biz Saray’a vardık. Doğru Velipa aların konağının   n nde durduk. Büyük kanatlıyı açtı, R    t   Bey, birisine sesleniyor. Kimseler yok. Konağı bekleyen varmış.  ehre gittiğini haber verdiler. Hepimiz havliye dolduk. Dört tarafa bakıyoruz. Her taraf çevrili. Kimi ahır, kimi haymalık. Binanın ve damların ve duvarların üstünde birbirine gayet yakın yerlere yuva yapmış on dört tane leylek yuvası saydık. Böyle bir yapıda di ili erkekli, yirmi sekiz leylek bir arada oturduğunu şimdiye kadar g rmediğimizden taacc b m z  mucip oldu. Biz onlara onlar da yuvalarında oturmuş bize bakıyorlar.

Müdür Bey “ ıkalım, ağaçlık bir yere gidelim” dedi.  ıktık. Müdür Bey  nden gidiyor. Bayan otomobilde gidiyor. Biz de Halil Bey ve R    t   Bey beraber arkadan gidiyoruz.

Köyün içinde üç tane dede mezarı var. Birisi Velipa aların konağı geçince bir kuyunun yanında meydanda yatıyor. Ba  taşının üstünde ardı tan yapılmış büyük bir tokmak dikili. Noter hemen tokmağı kucaklayıp aldı. Bana “d n sırtını” dedi. Yava  a “ ıfa niyetine” diyerek vurdu ve yerine koydu. Bu dedenin adını sual ettik. Ku demir Dede dediler.

Köy evlerinin aralarından ilerliyoruz. Pınar ayakları da sokakta açıktan akıyor. Çok yerler  amur. Atlayarak geçiyoruz. Sol tarafta bir yıkık duvarın yanına vardık. Bir havli gördük. Bu havlide dahi bir dede yatıyor. Bunun ismine de Orta Dede dediler. Bu isimde bir dede daha olduğunu söylediler. Bu evin Kel  mer oğlu Osman’a ait olduğunu söylediler. Geçtik. İleride sokak ortasında kerpiç kesiyorlarmı , çamurdan zor geçtik.

Caminin yanında büyük bir pınar var. Yanındaki ta lar direk kaidesi gibi. Büyük, yontulmu  ta lar var. Bu ta ların hepsinin Gaziler diye anılan mevkiden çıktığını söylediler. Caminin havli kapısından girdik. Bir de içeride pınar akıyor. Suyun aktığı yere baktık: Büyük kırmızı mermer sütün. Ortasını oymu lar, yatırmı lar. Ve birkaç yerini delip musluk ge irmi ler. Birkaç

yerinden şadırvan gibi su akıyor. Bu sütunun dahi Gaziler mevkiiden geldiğini hatta bu gibi on on bir tane çıktığını bunların yedi sekizinin Velipaşaların hane direkleri için kullanıldığını ve Gaziler mevkiinden binlerce taş çıktığını ve büyük temeller bulunduğunu söylediler.

Caminin avlusunda büyük dutlar ve diğer ağaçlar var. Mektep caminin bitişiğinde. Sandalye çıkardılar. Müdür Bey ve bayan oturdular. Ben de köylülere semaveri yaktırdım. İhsan da caminin etrafını dolaşüyor, yazılı taş arıyor.

Köylüler caminin duvarlarında suretli (resimli) taşlar olduğunu söylediler. Ve balta getirip sıvasını kaldırdılar. Caminin doğu cephesinde güneydoğu çenesinin (köşesinin) yer ile beraber temel taşında burnu ve gözleri külünk ile kırılmış, sarı bir taşta başı tuvaletli bir kadın sureti meydana çıktı. Böyle kırıldığını görünce çok müteessir olduk. Boynu ve başı belli ise de çehresi ve gözleri burnu dudakları belirgin değil. Roma veya Bizanslılar devrine ait olmalı. Bu caminin de Gürcü Köyü Camii gibi bir kilise veya bir mezar enkazıyla yapıldığı anlaşıyor. Zaten köylüler “bu caminin aslı taş bina ve dam yapı imiş. Sultan Alaattin yaptırmış” diye işittiklerini söylüyorlar. Sonradan tamir görmüş dediler.

İhtiyarın birisi “ben bu caminin mahzen gibi çukur olup doldurduklarını biliyorum” dedi. Alçı kafa pencerelerin mihrabın üstündeki pencerenin alt kısmında alçıdan (sene) atmışlar ama rakamları çiçek gibi koymuşlar, okunamıyor. Tamiri dahi birkaç yüz senelik. Eski olduğu anlaşıyor.

Çay kaynadı. Peynirliyi meydana açtık. Çayları koyduk. Köylüler bir tepsi yoğurt getirdiler. Çay içen, yoğurt yiyen herkes kendi başına karnını doyurdu. Köylüler etrafa dizildiler, bakıyorlar.

Çocuklar caminin duvarlarına çıkmışlar. Burada Başmuallim Garipoğlu Osman'ın oğlu Hüseyin. İkinci muallim de Çetenoglunun Lord Mehmet. Bunun adına Hacı Lord derler. Biz yemeği yerken çay koymaya filan yardım etti. Ve Bilalzâde Ahmet Zühtü Efendi ile medrese zamanlarından ahabap olup Ahmet Efendi, bir koşma veya divan veya semai yapar. Bunun sesi de gayet iyi olduğundan buna okuttuğunu makam-ı iftihar anlattı. Bir kısmını bana yavaşça okudu. “Bu okuduğumun tamamı yazılı var. Size vereyim de mecmuaya koyun” dedi. Ben de “Ahmet Efendi bize kendi yaptığı bütün eserlerini verdi” dedim.

Yemek bitti. Kalktık. Rüştü Bey, kendi evlerinde de bir yazılı ve suretli taş olduğunu her hâlde bunu bulup şehre Maarif Dairesine göndermelerini köylülere tembih etti.

Müdür Bey de, böyle yazılı taşlar ve sütunlar bulunduğunda şehre göndermelerinin çok iyi olacağını köylülere anlatıyordu.

Köylüler de, eğer tesadüf ederlerse seve seve getireceklerini söylediler. Müdür Bey de teşekkürler etti.

Eşyalarımızı topladık, otomobil de geldi. Bindik, bir de köylü aldık, yürüdük. Hemen geri çıktık. Yine Derinçay'ın üstünden bir köprü gördük. Kuzeyden güneye doğru geçen bu köprü'nün doğu cephesinde bir iki göz arasındaki duvarın orta yerinde dört santim genişliğinde olan yazıyı okumak üzere Noter, Halil ve ben köprü'nün altına indik. Ve bir gözden akan suyu, taşlara basarak geçtik. İki adam dikilecek kadar bir kuru yer üzerinde durduk. Muntazam dört mısraı ben okudum, Halil Bey yazdı. Not aldık, çıktık.

Bir köylü çoban anadan üryan suyun içinde camışları (mandaları) yıkıyordu. On iki yaşlarında kadar olan çoban bizi görünce utanıp gitti. Biz binip sürdük. Saray'ın güneyine doğru gidiyoruz. Kayı Köyüne girdik.

28 Mayıs 1939

### **Saçayak ve Çat Boğazı Yörelere Gezi**

Bu sabah saat altı buçukta kalktım. Bir kâğıt torbaya kömür koydum. Doğru kütüphaneye vardım. Mustafa Ağa'ya maydanoz aldardım. Peynir katıp on tane yumurta ile on ekmeğe koydurmasını, on tane de pişmiş yumurta ile yirmi kuruşluk ekmek alıp gelmek üzere gönderdim. Ve eline Noter İhsan'ın verdiği 45 kuruşu verdim, gitti.

Noter İhsan Bey geldi. Küçük oğlu Sungur'u da almış. Sungur'u bizim eve pardösümü getirmeye gönderdim. Hemen gidip, geldi. Ben de sepette götüreceğimiz eşyaları yerleştirdim.

Kendi makineme film koydurmak üzere Hasan Basri'ye gittim. Kendi köyde imiş. Oğlu kapının önünde velespit (bisiklet) ile bekliyormuş. Kızı Münevver odayı süpürüyordu. Oğluna “Orhan şuna film tak!” dedim. Hemen kız başını kaldırdı, baktı ve güldü. Yine işiyle meşgul oldu. Ben de: “İşte böyle gülersin, bilmediğin işe ne karışyorsun, filmi el taksın, banyosunu el

yapsın, iyice almayı (fotoğraf çekmeyi) bari bilsen. Geçen getirdiğin filmlerin hiç birisinde bir şey yok idi, diyorsun, öyle mi yaramaz?” dedim. Kız yine güldü. Orhan filmi takıp verdi. Kapıdan çıkıyorum, kız yine bakıp “yaptınız mı?” dedi. “Evet, yapıldı, küçük bayan. Sabahleyin size zahmet verdik. Kusurumuzu af buyurunuz, Allahısmarladık” deyip çıktım.

Kütüphaneye geldim. Mustafa Ağa'ya on kuruş daha borcumuz kalmış. Onu da İhsan'dan alıp verdim.

Şoför Kemal hâlâ gelmedi, bekliyoruz. Saat sekize yaklaştı. Mustafa Ağa'yı “hana bak” diye gönderdim.

Kapının önünde bekliyordum. Demirci Kadir Küçük'ün kızı Kadriye yanımdan geçiyordu. Güldü. “Nereye?” dedim. İçerisinde hiç birini anlayamadığım sözler söyledi. Güldüm ve sevdim. “Babam ayakkabı boyatmaya para vermiyor, bu gün de gezmeye çıkacağız, diyorum” dedi, gitti.

Kemal de geldi. Sepetler için otomobilin arkasında bulunan eşya ambarını açtı, oraya yerleştirdi. Bindik, yürüdük. Maarif Dairesinin önünde durduk. Müdür Bey hâlâ uyuyormuş. Kayınbiraderinin oğlu Ahmet uyandırmaya gitti. Otomobili evin kapısının önüne çekti. Ben daireye girdim. Pencereden gözlerini ovalayarak, müdür seslendi: “Bugün yollar çamur değil mi? Gidebilir miyiz?” dedi. “Yağmur da bir şey yok. Yaz. Çamur yoktur. Biz çıkana kadar kurur” dedim. O da: “Ben her zaman erkenden kalkıp sizi bekliyordum, bugün böyle oldu, ne yapalım” dedi. Ne durdu ne durmadı aşağı indi.

“Bayanı niçin götürmüyorsun, bugün otomobil boş, götürelim” dedim. “Hayır, ona gecedeki karar verilmeli idi. Şimdi kadın kısmı biz gibi olmaz. Bir hazırlanması iki saat sürer, geç kalırız” dedi.

Bindik. İhsan'ın elinde bir liste. “İptida şuradan mı gideceğiz, buradan mı?” diye okuyup duruyordu.

Kemal: “Ben başka köylerin yollarını bilmiyorum. Şeyh Mustafa'ya gidelim de, sonra diğerlerine gideriz” dedi. Haydi, bakalım, dedik. Sürdü.

Sıhhat Mektebinin doğusundaki Fitne Bağı yolundan geçtik, Salavat Belini çıktık. Eskiekin çayına indik. Buradaki tepeye “Bacakgeren” derlermiş, çıktık. Alikı Köyleri ve Koyungöz Çiftliği solda dağda görünüyordu. Aşağı indik. Hatunpınarı sapağını geçtik. Saray'ı yolun sağında bıraktık, gidiyoruz. Yolun sağında bir tepe gördük. “Yığma tepeye benziyor” dedim. Solunda da bir tepe var. “Bu da ondan ziyade yığma” dediler. Otomobil durdu. Müdürün

yanında oturan İhsan'ın çocuğu birden takır tukur kustu. Hemen İhsan, Müdür kendilerini taŗra attılar. Müdürün üstüne de bulaŗmıŗ. Mendille sildiler.

Müdür: "Ziyanı yok,  ocuk, olur bu. İhsan Bey, telaŗe etme" diyordu.

Biz Müdür' n yeğeni Ahmet ile soldaki tepeye çıkmaya baŗladık. Lakin kiremit, çanak, çömlek gibi bir Şey bulamadık. Yalnız  ocuk bir çömlek kulpu kırığı bulmuŗ. Müdür'e götürdü. Müdür: " zerini yazın da torbaya koyun" dedi.

İhsan da sağdaki tepeye gitmiŗ. Yan yana iki tepe üzerlerine  ıkmıŗ Eteklerde  ift süren köylülere: "Buralara ne tepesi dersiniz?" diye bağırıp duruyordu. Köylüler tepelerin adlarını s ylemiŗler, Müdür Bey'e de yazdırmıŗlar.

Bindik yürüdük. Geçen Ovasaray'a geliŗimizde Veli Paŗanın R ŗt  Bey'in Őurasına Ballıkaya derler, diye gösterdiği yolda soluna d ŗen dağ cihetinde sivri bir tepenin kuzey ve güney her iki taraftan Müdür Bey fotoğraflarını aldı. Ben de kendi makinem ile kuzey cihetinden aldım ama nasıl oldu, bakalım... Yürüdük.

Artık  at Boğazına yaklaŗıyoruz. Solda  ift süren bir köylü gördük. Şeyh Mustafa'nın yolunu soralım, diye durduk. Adamı  ağırdık. O gelinceye kadar yolun karŗısından sakallı iri bir adam geldi. Müdür Bey ona: "ŗu tepelere ne derler?" diye boğazın solunda yükselen tepeleri soruyor. O da "Hocaz de hoŗ geldin" diye bana söylüyor. Baktım, Demircioğlu Tevfik diye tanıdığımız bir zat. "Müdür Bey'e cevap veriniz, Maarif Müdürümüz" dedim.

Müdüre de "Müdür Beyim bu bizim  orumlu, gelen köylüden soralım, bu bilmez" dedim. O arada  ift i dayı da geldi. Şeyh Mustafa'nın yolunu sorduk.

"Çorum yoluna ge miŗsiniz.  orak yolu ileride. Burundan döner oradan giderseniz daha iyi edersiniz. Aha Şu derenin içinde görünen söğütlerin de olduğu yer de Şeyhmustafa K y d r" diyerek sol taraf tepeler arasındaki ağaçları gösterdi.

Gideceğimiz boğazın solundaki kayalar ve tepelerin de adlarını sorduk. "ŗu ana yüksek kayanın doruğunda bir delik var. İçine merdiven ile iniliyor. İçi çok geniŗ, bir evdir. O tepenin adına G m ŗl  Tepe derler" dedi. Şeyh Mustafa'nın kiblesindeki tepe üzerinde bir köy gösterdi. Bu köye de Kürtler Köyü derler lakin ahalisi Türk'tür. Şeyh Mustafa ve kuzeyimizdeki tepede görünen Kıvrıkcık Köylüleri, Kars muhacirleri" dedi.

Boğazın adına da Sacayak ve Çat Boğazı derlermiş.

Yürüdük. Doğru Kanlıosman Köyüne gidip dönüşte buralara uğramaya karar verdik. Boğaza girdik. Büyük üç kaya sacayağı gibi yolun sağ tarafında dikiliyorlar. Sahiden de sacayak vaziyeti var. Kayaların araları açık. Geçtik, çaya vardık. Dört tepelerinde nihayeti burunu, çayın batısını teşkil ediyor. Yüksek kayalar orada çayın kenarında iğde ağaçları var. “Şurada çay içebiliriz” dediler, indik.

Bir çoban çocuktan eşme (pınar) sorduk. Gösterdi. İleride çayın içinde birkaç yerden su çıkıyor. Semaveri getirip doldurdum, geldim. Halı seccadeyi serdik. Müdür oturdu. Peynirliyi açtım. Kemal’i de çağırdık. Semaver yanıyor.

Noter, büyük kayaların başına çıkmış, keklik gibi oturuyor. Çocuklar çayda balık tutacağız, diye uğraşıyorlar. Ufacık kör balıklar var. Semaver kaynadı. İhsan da geldi. Yemeği yedik, çayı içtik.

Gümüşlütepe denen mağaralı kayadan bir çoban bir sürü indirdi. Karşıya geçti. Çayın etrafında bir süre de inek ve kömüşler var.

Çobana: “bu dağa ne derler?” diye soracak oldum. “Davarlar tarlaya giriyor” diyerek, değnek atıp gidiyor ve “bilmiyorum” diye seslendi. Ve davarın Sarılık denilen köyün olduğunu söyledi, geçti gitti.

Bu arada birçok merkeple Çorak tarafından yolcular geldi. Onlar da yolun öte tarafına kondular. Onlardan sual ettik. “Biz Karahacıplıyız. Bu tepelerin adlarını çok iyi bilmeyiz. Yalnız buraya Sacayak Boğazı ve Çat Boğazı derler” dediler.

Müdür Bey, bir de buralarda Semayolu Boğazı var imiş, orası neresi?” dedi. “O daha aşağı Mecitözü’ne çıkacak boğaza derler” diye söylediler.

Eşyaları topladık. Saat de on buçuk oldu. Bindik, sürdük. Çayda bir değirmenlik kadar ancak su var. Kıpırmızı akıyor. Çayı geçtik. İleri vardıkça sağ taraftaki dağların taşları toprakları adeta kırmızı boya ile boyanmış gibi kıpkırmızı görülüyordu. Boğazın öte tarafına vardık. Adeta kayalar, tepeler boğazın iki tarafında yapılmış siperler ve sütrelere gibi görünüyor. Karşıda zümrüt gibi yamaç. Güney cihetindeki dağlar ormanlar ne güzel manzara. İlerleyince düze çıktık.

Bir Çerkez, çocuğu ile çift sürüyor. Otomobili durdurduk, çağırdık. Artık Çorak yani Cemilbey Nahiyesi de bir kel tepenin üstünde görünüyor.



Çiftçi dayı geldi. Ona da tepe ve mevki adlarını sorduk. Birkaç yer haber verdi. “Buralarda çanak çömlek kırıkları çıkan yerler yok mu?” diye sorduk.

Önümüzdeki yakın görülen tarlalar ortasında ve düzde yükselen iri iri iki kayalık tepeyi göstererek: “İşte şu tepelerin yanlarında benim tarlalarım var. Oralarda kırmızı kiremit parçaları çok çıkıyor” dedi.

Otomobili sürdük. Önümüzde çay var. Geçit yeri yok. Geçemedik, indik. Müdür Bey, kaldı.

Biz yürüdük, çıktık. İhsan Bey ile birimiz bir tarafa, ikimiz bir tarafa gittik. Benim çıktığım tepede pek çok ufak kiremit bulunuyor, topladım. İki tepenin belinden aştım. Oraları sürmüşler. Her hâlde bize haber veren adamın tarlası olduğu anlaşıyor. Hava bozuldu. Güneydoğu ve batıdan gök gürlemesi geliyor.

İhsan Bey: “Yağmur geliyor!” diye bağırdı. Ben biraz daha gezdim. Baktım kimse kalmamış. Hepsi gitmişler, ben de yürüdüm, otomobilin yanına geldim. Orada çobana “yağmur yağacak mı?” diye sormuşlar. “Hemen hemen geldi” demiş.

İhsan ve Müdür’ü bir çaba almış. “Hemen binin hiçbir yere gitmiyoruz. Doğru Çorum’al!” dediler. “Hayır gidilmez. Şuraya kadar gelinip Kanlıosman’ı görmeden gidemeyiz” dedim. Ve Kemal’e “sen bu korkaklara bakma. Hava açık. Bir şey yok” dedim. Zira kuzey tarafı tamamen açık, güneşlik idi. Kemal de yola çıktı. Benim sözüm üzerine Çorak’a doğru sürdü.

İhsan: “Bir yağmur yağsın, sel gelsin, çayı geçemeyelim de... bak sana neler yapacağız!” diye söylenyordu.

“Hiçbir şey olmaz. Şu otomobilin içi bizim evdeki yataktan rahat ve sıcak. Gece bir dağın altına çeker, uyuruz. Sabahleyin gideriz” dedim.

Müdür gülüyordu. Çorak’a vardık. Evler gayri muntazam. Etraftaki köylerden farkı yok. Hükümet Konağına bir bayrak asılmış. Direğin yarı yerinde, matem var gibi çekmişler. Nahiye Müdür Vekili sarhoş Kadir Bey’in Nuri imiş. Şimdi Allah bilsin hangi evde içti, zıbardı yatıyor. Yapıların alt tarafından tepeyi aştık. Köylünün birisine, Kanlıosman yolunu sorduk. Yürüdük. Tepeyi aşağı inerken tarlaların içinde harabe bir vaziyette, yalnız birkaç parça duvarları duruyor bir harabe görüldü.

İşte bizim aradığımız Selçuklulardan kalma mescit burası, köye gitmeye hacet kalmadı, dedik. Dereye de inmiş bulunduk. Oralarda ağaçların içinde bağlarda çalışan adamlar gördük, çağırdık. Bir Çerkez geldi. Çoraklı imiş. Harabeyi sorduk.

“Evet, Kanlıosman harabeleri burası, Mescit budur. Şu gördüğünüz tarlanın her tarafında temeller, yotma taşlar, horasanlı duvarlar ve kaldırımlar çıkıyor” dedi.

Otomobile bindik. Geri tepeye çıktık. Ve o Çerkezden tepelerin adlarını sorduk: “Şu harabenin üst tarafında yükselen dağa Beşiktepe derler, başka bilmiyorum” dedi. Şu dereye de Çat Irmağı derler. Bunun geçtiği aşağıdaki şu boğaza da Semyun veya Seman Boğazı derler” diye doğuyu gösterdi.

Müdür Bey: “Semyun Boğazı diye şimdiye kadar bir kimsenin ağzından işitmedik idi. Bak yerinden haber alması ne güzel oluyor. Çok iyi oldu geldiğimiz. Hava açık olsa da boğaza doğru bir fotoğraf çekse idik, daha güzel olacaktı” dedi.

Bu vakte kadar iri yağmur taneleri ve bazı ufak dolu taneleri de atıştırmaya başladı. İhsan Bey harabeyi görmeye gitmişti, geldi. “Mescidin her tarafı yıkılmış. Mihrabıyla yanındaki duvarları kalmış. Adi taştan harçla yapılmış. Demirli Karahisar’daki medrese gibi ufacık taşlarla örülmüş” dedi.

Bindik, yağmur fazlalaştı. Çorak’ı geçtik. “Şu çayı geçelim de gerisini kayırmam” dedim. İlerilerde boğaza girdik. Yağmur hâlâ yağıyordu. Bize tepelerin yerlerini haber veren çiftçi köyüne kaçıyordu. Nihayet çayı da geçtik. Yağmur da kesildi. Hiçbir şey yok. Sacayak kayayı geçtik. Ortalık kuru, güneş doğmuş.

Kemal: “Köylere uğrayacak mıyız?” diye sordu.

İhsan: “Hayır, yağmur arkamızdan geliyor” dedi.

Müdür: “Uğrayalım” dedi.

Ben “artık karışmam” dedim. Nihayet hiç olmazsa Kıvırcık’a uğrayıp orada öğle yemeği yemeyi kararlaştırdılar.

Kayı Köyünün karşı hizasına geldik. Yolda bir çoban çocuğa Kıvırcık’ın yolunu sorduk. “İleride burundan dönün” dedi. İleri vardık. Tarlanın başında bir yol gördük, döndük. Epeyce gittik. İki dağın arasında bir ağaçlık yer ve bir de sol taraf tepede kadınlar bir şey çapalıyorlarmış. “Biriniz geliniz” diye çağırdık.

Müdür: “Bunlar adamdan kaçır, gelmezler” dedi. Aksine kadının birisi yuğurdüp (koşarak) geldi. Müdür’ün de hoşuna gitti. “Bu yol nereye gidiyor?” diye sordu. Kadın: “Şeyhmustafa’ya, ahacık şu ağaçların ardı Şeyhmustafa” dedi.

“Kıvırcık’a buradan gidilmez mi?” dedik. Bu sırada diğer tarafta tarlada bulunan bir erkek çiftçi de geldi. Müdür Bey çıkartıp kadına para verdi. Kadın gitti.

Erkek  ift i: Buradan Kivircik’a gidemezsiniz. Öte yoldan dolaşınız” dedi. Geri döndük. Caddeye  ıktık. Yağmur da doğu tarafından geliyor, hava karardı, gök gürlüyor. Yağmur atıştırmaaya başladı.

Arkadaşlar yine köye gitmekten vazgeçtiler. “Doğru  orum’a!” dediler. Sürdük geldiğimiz yoldan doğru gidiyoruz. Pınara geldik, geçtik. Yağmur devam ediyor. Yollar kuru, kimi yerde biraz çamur oluşmuş. Böylece Bacakgeren Yokuşuna geldik. Oralarda dehşetli yağmur yağmış. Bayırın yarı yerine kadar otomobil yalpalayarak  ıktı. Patinaja başladı. Artık yukarı çıkamıyor. Kaldık. Kemal veriyor islimi. Nafile. İki defa geri aşağı indik, zorlattık.     nc  de tepeye çıktık. Tepede başka yolculara rastladık. Dehşetli ıslanmışlar. Hepsı elbiselerini çıkartmışlar, kurutuyorlardı. Anlaşılan buraya yağmur birkaç saat evvel yağmış.

Eskiekin’in dereye indik. Oralarda yağmur gevşek. Fitne Bağlarına geldik. Ameleler hâlâ çalışıyorlar. Yağmur da tek tük atıştırıyor. şehre girdik.  ğle yemeğini çay kaynatıp dairede yemeye karar verdik. İhsan önce “olmaz” diyordu ama sonra g nl  oldu. İndik.

Hademe Mustafa Ağa semaverı yaktı.

Müdür: “Evin bahçesine oturalım” dedi. Masa koydular. Müdür, hanımına, salata yapsın, diye haber gönderdi. Biz de ekmekleri çıkarttık, serdik. Yağmur yine  isilemeye başladı. Evin altına kaçtık.  ay pıştı. Hanımı da çağırdık. Hanım ekmek yemedi, çay içti. Biz de yemeğimizi yedik.

Müdür ile İhsan, tavla oynamaya başladılar. Saat   e kadar orada kaldık, çıktık. İhsan evine ben de kütüphaneye gittim. Arkadaş Sabit Efendi, Halit Hoca ve Maden İhsan varlarmış. Sonra Hacı Fazlı Efendi ve İbrahim de geldiler.

Mustafa Ağa’yı gönderip sepeti Maarif Dairesinden getirttim. Kütüphanede vakte kadar oturduk. Misafirler gittiler. Ben de eve geldim. Evde kimse yok. Bağa gitmişler. Odaya  ıktım. Makine ile yazıya oturdum. Akşam yakın birader Ahmet geldi. Malları içeri aldı. Akşam sonu da Refet,  ocuklar, arkadaş bağdan geldiler. “Balak k m ş  emmiyor” diye s yleniyorlar. Kendileri bağda ekmek yemişler. Yaprakla ağaz (yavrulayan hayvanın sağılan ilk sütü) varmış. Ahmet, Sadettin ile biz de üçümüz yemek yedik. Odaya  ıktım. Yine yazı ile meşgul oldum. Saat on oldu. Yattım.

10 Haziran 1939

### Elmalı ve Palabıyık Köylerine Bir Gezi

Bu sabah kalktım. Bekir geldi. Bağa gidecek ağaçları ayırt ettirdim. Yanına yine Hacı Mehmet'in oğlu Bahattin'i kattım. Damın üzerinin tahtalarını çıkacak. Damın ahırlarını ve kapısını yapacak. Ben çarşıya çıktım. Geçen gün yanlışlıkla benden fazla para alan arabacı muhacir Ziya Dayı'yı aradım. Geç vakit buldum. Meseleyi anlattım. Ağaçları da evden alıp bağa götürmesini söyledim.

Dedeoğlu Demirci Mustafa'dan iki güllap, bir çift horoz, bir köprücek alıp verdim. Beraber eve geldik. Ağaçları da yükleyip Ziya Dayı gitti.

Kütüphaneye gittim. Müdür Bey “ögle sonu köylere gidebilecek miyiz?” diye haber göndermiş. Ben de Kemal'i buldurdum. “Giderim” dedi. Saat ikiye kararlaştırdık. Müdür'e gittim. “Bir buçukta gidelim” dedi. Geldim. Evinde Kemal'i buldum. Bir buçukta gideceğimizi tembih ettim. Eve girdim.

Birader Sadettin ile yemek yedik. 100 kadar büyük küçük kap kalaya gitmiş. Yarısı gelmiş olduğunu söylediler. Kütüphaneye gittim. Şeker, çay, peynir, zeytin aldık. Hazırlandık. Bindik, Maarif Dairesine vardık. Müdür ve çocuk Ahmet'i aldık. Hanıma “gidelim” dedik, gelmedi.

Mecitözü yolundan yürüdük. Doğru Elmalı Köyüne gidiyoruz. Hava da bulutlu, kabarıyor. Dört tepelerde yağmur var. Şoseden Elmalı Köyü yoluna saptık. Köye varıncaya kadar yol çok fena imiş. Çok sarsıldık. Köye vardık. Mezarların önünde durduk. Kâhyayı çağırttık. Bir ihtiyarla geldi.

Müdür, yer adlarını ve ören yerlerinin adlarını sordu. Haber verdiler. İki ören yeri olup birisine Eski Elmalı diğerine Uluköy Harabesi diyorlarmış. Köyün güneyine Gühersalîh yolu altına düşüyormuş.

Eski Elmalı harabesine otomobil yanaşamadı. Kâhya ile ben ve çocuk Ahmet gittik. Etrafı ekilmiş tarlalarla çevrilmiş bir tepe. Bazı taşlı duvarlar yerlerde görülüyor. Kiremit parçaları topladık, geldik. Kiremitleri çuvala koyduk. Sonra Uluköy'e gittik. Buranın üstüne kadar otomobille vardık. Ufacık bir dere karşılıklı tepeler. Hemen büyük bir masa kadar yer. Bütün taş duvar enkazıyla evlerin çevrik yerleri olduğu gibi bilinir bir halde gördük ve gezdik. Yarım saat kadar orada eğlendik, döndük.

Bu defa Elmalı Köyüne geri gelip Mecitözü tarafına caddeye çıkan yoldan şoseye çıktık. Palabıyık'a oradan bir yol varmış. Kemal, oradan gitmedi.

“İleride yine caddeye açılan yoldan gidelim” dedi. Gittik. Pınarı ve bağları geçtik. Sağ tarafta ufacık bir tepe gördük. Müdür Bey: “Burası bir şeye benziyor. İniniz de tarlada çift süren adama sorunuz. Buranın adını öğreniniz. Kiremit varsa toplayıp gelirsiniz” dedi.

Çocukla indik. Şose ile tepe arasında bir çayı ve birkaç tarlayı geçtik. Çiftçinin yanına vardık. Sual ettik. “Belenpınar öreni, çökekli tarla derler. Palabıyıklı Şevket Ağa’nın tarlası olduğunu” öğrendik. Müdür Bey de buranın fotoğrafını çekti. Yürüdük. Oradaki çobanlardan birisinden de bu mevkilere Tilkişa denildiğini öğrendik. Geçtik, ileride şosedede dehşetli yağmur olduğu anlaşıyor. “Ham yola sapmayalım, geri gidelim” dediler.

Şoför Kemal: “Hayır bir şey yok. Yağmur yazın durmaz kurur, gideriz” diye söylendi. Geçtik. Birinci dereye indik, çıktık. Bayırın acısını almak üzere bir mücadeleden sonra makine, istop edip kaldı. Çıkıyor.

İhsan, tepeye doğru çekti gitti. Gezdiler geldiler. “Tepenin diğer yüzünde yağmur yok” dediler.

Hemen eşyaları alıp gittik. Sergimizi serip sofrayı açtık. Semaveri yaktık. Yemeği yedik. Sürdük. Palabıyık Köyünün içine uğradık. Köylüler birikti. Yazılı taş yahut yontulmuş taşlar var ise diye gittik. Cami eşiğinde bir taş gösterdiler. Köye yarım saat mesafede Kavacık tarafında bir ören yerinden getirdiklerini söylediler. Sonra bir de köyün içinde pınarın üstünde bir taş olduğunu haber verdiler. Beraber gittik. Kadınlar çamaşır yıkıyorlar. Etrafta sular göllenmiş. Taşlara basarak biraz yaklaştım. Şu aşağı şekilde görüldüğü gibi bir taş. Yazıları Latince üç bölüm, yazı ile dolu. Ufacık bir taş. Makinemle fotoğrafını çektim. Müdürün yanına geldim. Onlar da otomobilden inmemişler. Şevket Ağa ve diğer köylülerin hepsi başlarına toplanmışlar.

“Ne yaptın? Bir şey var mı?” dediler. Camide eski bir taş olup yakın zamanda bir ören yerinden getirildiğini ve pınarın üstünde de yazılı bir taş olduğunu ve fotoğrafını aldığımı anlattım. “İyice alabildin mi?” dedi. “Pek söz veremem, şimdiye kadar aldığımın hepsi bozuk düşüyorlar, isterseniz bir de siz bakınız, dedim. “Hayır, yağmur geliyor, gidelim” dediler. Bindik, yürüdük. Nihayet bir mezarlık ve içinde bir dedenin yapısını gördük. Tam kandil kayanın arkasında otomobil durdu. Aşağı indim. Kâhyayı çağırın, dedim.

Köpekler havlayarak, yürüdüler. Otomobile bindim. Sonra Sato Kâhya geldi. Deresine gittik. Derenin nihayetinde büyük bir su çıkıyor. Burası

eski bir su yolunun yahut pınarın batmasından hâsıl olmuş bir eşme olduğu anlaşıyor. Adına Pöhrenkli Eşme diyorlar. Ve bu eşmenin üst tarafında yani kuzeyinde tepenin üstünde harabeler var. Gittik, gezdik ve kiremit topladık. Her hâlde buranın vakfiyelerde geçen Ebrem Kocak Köyü harabesi olduğuna kanaat geldi.

Otomobilin yanına geldim. Yağmur da tek tük dökülmeye başladı. Artık Pancarlık ve Atçalı taraflarına gidemeyeceğimiz anlaşıldı. Yine yakın bir yoldan Mecitözü Caddesine çıktık. Yağmur iyicesinden başladı. Yağa yağa Çorum'a geldik. Çorum'da da yağmur bir saat kadar daha devam etti.

*11 Haziran 1939*

### **Kadıkırı Ahilyas Harzadın Ahmetşahna Kılıçören Köylerine Gezi**

Bu sabah kalkıp kütüphaneye gittim. Saat sekizde toplanacaktık. Noter İhsan Bey büyük oğlunu almış geldi. Müdür Bey de: “Daha ne yaptılar?” diye haber göndermiş.

Şoför Kemal'e haber gönderdim. “Saat 10'a kadar ancak hazırlanırım. Otomobil bozuk, tamirini yapıyorum” demiş.

Bekledik. Ekmekleri ve sair her şeyi hazırladık. Saat dokuz buçukta yine Müdür'den bir haber geldi. “Çabuk gelsinler” diye. Otomobile haber gönderdik. Ona çeyrek kala geldi. Bindik. Dairenin önünden Müdür Bey'i de aldık. Alaca Caddesine döndük, gidiyoruz.

Acısu pınarını geçtik. Kışlaya varmadan Ceza Reisi Afif Bey'e rastladık. “Gidelim” diye teklif yaptık. Gelmedi. Yürüdük.

Babaoğlu'na gidelim, dedik. Burun Çiftlik, Hacı Hasan Değirmenini geçtik. Oralarda şose tamiri yapıyorlar. Ham (yoldan) gittik. Sonra şoseye çıktığımızda Karaköy'de gördüğümüz Kale Tepenin bir fotoğrafını aldık. Biraz sonra birbirine bitişik ufacık iki tepe dahi gördük. Bunlara da Tekne Tepe (Tekin Tepe) diyorlardı. Otomobilden indik. Müdür Bey fotoğrafını aldı. Ben de çocuklarla gidip kiremit toplayıp geldik.

Bindik. Şimdi yağmur yaklaşıyor, şuraya yakın yerlere gidelim, dediler. Öyle ise Kadıkırı, Ahilyas, Harzadın, Ahmetşahna gibi birkaç köy dolaşım gidelim, dedik. Sürdük. Doğru Kadıkırı'na gittik. Herkes iş başında. Hatta muhtar bir yapı üzerinde kiremit aktarıyormuş. Aşağı indi.

Ne sual etti isek de ‘‘yok’’ diye cevap verdi. Müdür, kızdı. Ahmet ahna’ya geçtik.

Köyün içinden bir su geçiyor. Köyün ortasında indik. Meydanda birkaç k l nkten çıkma, eskiden kalma ta lar gördük. Onlara bakarken bunlardan soku olanın üstünde güneş kursu ve ha  resimleri gördük. Müdür Bey fotoğraflarını aldı. Sarı Dede diye bir dedeleri olduğunu haber verdiler. ‘‘Git, bak!’’ dedi. Bir köylü ile gittik. Be  on dakika kadar köyün kuzey doğusunda Kumluk denilen mevkide yere g m lm   ta ların ba ları görünüyor. Büyük bir mezar gördük. Geri geldim. Müdür Bey bir evde ta a bakıyor, dediler. Yanlarına gittim. Mehmet Ali namında birisinin evinin bahçe duvarında pınar göğüs ta ına benzer bir taşın üzerinde i ne, fırça gibi birçok eşya resimleri var. Bu taşın çıkarılıp  ehre getirilmesini istedik. ‘‘Kaç kuru  dersin verelim, söküp getirin’’ dedik. Köylüler pek o taraflı olmadılar. Gönülsüz ‘‘pekâlâ’’ dediler de, getirmeyecekleri anlaşılıyor. Oradan Kılıçören yolunu haber aldık. Köyden  ıktık. İleri vardık.

Bozbo a Köyü ile Kılıçören köyüne çıktık. Bu iki köy arasında Alibey  iftli i diye bir mevki adı vardı. Orasını çobandan   rendik. Foto rafını  ektik. Kılıçören’e yakın bir pınara kadar B  d z köylü bir ihtiyaç otomobile aldık. Pınarda indirdik. Biz yukarı yola çıktık. İleri vardık. Sağda ufacık bir tepe var, ekili. Müdür, otomobili durdurdu. İndik. Çocukları tarlaya gönderdi. ‘‘Kiremit var mı, bakınız’’ dedi. Çocuklar kiremit getirdiler. Arkadan çiftten gelen bir ihtiyaç: ‘‘Orası benim tarlam, çok ta lar, paralar çıkıyor. Buranın adı Me hedlik’’ dedi. Yürüdük. Kılıçören’e çıktık.

Bir pınarın önünde durduk. Pınarın üstünde ve g  s nde yazılı ve işlenmiş ta lar var. Ama çok yerleri kırık. Ben bir fotoğrafını aldım. Köylüler geldiler. Yukarı dedenin yanına çıktık. Büyük kavak ağaçları var. Eski, yere g m lm   büyük ta lar ve sütunlar var. Her hâlde burada büyük bir bina, dedenin zaviyesi ve türbesi olduğu anlaşılıyor. Caminin etrafındaki ta larda da işlenmiş eski ta lara tesadüf ediliyor. Oraya oturduk. Köylülere muhtarı  a ırttık. Etraf da  ve tepelerin adlarını sual edip Müdür Bey defterine yazıyor. Ve köye dair etraflı malumat almaya  alı ıyor. Ben de İhsan ile  ayı hazırladım. Köylüler de yoğurt getirdiler. Yeme i yedik. Orada  ehirli bir kız gördük. Alay müfettişlerinin hademesi Mustafa’nın kızı imiş. Eni tesi jandarma çavuşu tebdilihavaya getirmişler. Bir saat kadar oturup yürüdük. D n  te köyün ve etrafın birkaç poz daha fotoğrafını aldık. Doğru B  d z’e indik. Oradan bir adam alıp B  d z’le Abdalata arasında Hocak y harabesi mevkiini gördük.

Abdalata'nın içinde adamı bıraktık. Harzadın'a sonra Ahilyas'a uğradık ise de yağmur yaklaşıyor, diye durmadık. Birkaç köylüden malumat almak istedik ise de "bir şey bilmiyoruz" dediler. Geçtik şoseye çıktık.

Şosenin bazı yerlerinde fazla çamurlara tesadüf ettik. Biraz evvel yağmur yağmış olduğunu anladık. Kaçtık, şehre geldik. Şehre de epeyce rahmet yağmış. Hatta Küçük Park ve etrafında bir eve yıldırım düşmüş. Bir kişiyi öldürmüş, dediler.

*1-8 Temmuz 1939*

### **Kırkdilim Yöresi Gezisi**

Bağdaki işlerin çoğu bitti. Bu sabah şoför Kemal geldi. Noter gitmiyor. Müdür Bey geldi. Müfettiş İbrahim Bey, Müze Memuru Refiye Hanım, Turan ve Ahmet'i de aldık, yola çıktık. Osmancık Caddesinden Sarmaşa yakınlarında Hamamlı Tepe önlerinde durduk. Madenzâde Sait tarla biçtiriyormuş. Yanımıza geldi. Kulaca mevkiini sorduk. Karşıda bir yer gösterdi. Müdür Bey, müfettişle çocukları oraya bakmaya gönderdi. Refiye ile Hamamlı Tepe ve karşısında mezarlıklı tepeye çıkıp kiremit topladık. Mezarlık yeni gibi görünüyorsa da kazılan mezarlardan bol miktarda kiremit çıktığına nazaran burasının çoktan beri mezarlık olduğu anlaşılıyor. Yarım saat kadar dolaştık. Aşağı indik. Diğer tarafa gidenler de geldiler. Herkes topladığı kiremitleri torbalara koydu. Otomobile bindik, yürüdük.

Akçakaya hizasına vardık. Köye uğrayalım, dedik. Yolda gecikmişiz. "Karnımız acıktı, şuralarda çayımızı içelim" dediler. Birden aklıma semaver geldi. Almayı unuttuğumuzu hatırladım. Çok korktum. Müdür hemen hissetti. "Bir şey mi unuttunuz?" dedi. Açıkladım. Çok kızdı. Ne söyledi ise tahammül ettim.

Kemal "Kırkdilim'e gidelim. Ben size semaver bulurum" dedi. Artık hiçbir yerde durmadan Kırkdilim'e vardık. Çerkez Mahmut Ağa'nın odasına indik.

Semaver yandı. Müdür bize ceza olmak üzere "durmayıp Dökmekaya'ya gitmemizi" söyledi.

Refiye, çocuklar otomobile bindik. Sakalkapan'a vardık. Caddeden bir ince dağa doğru çıkan yola saptık. Epeyce gittik. Dökmektepe'nin üzerini dolaştık. Kiremit mebzul. Çocuklar topluyor. Ben de bazı kaya ve derelerin fotoğrafını



alıyorum. Kartalderesi, Dikme Tepe'nin mağara, Kale Tepe'de  ren yerleri, yeni bağları eski Kırkdilim'in köy yeri gibi mevkilerin fotoğraflarını aldım. Yavaş yavaş yola indik. Bu sene bu caddeyi (yolu) yapıyorlar. Şimdiki Sakalkapan'daki yoldan yüz metre kadar aşığıdan bir yol açmışlar. Buradan yine eski yoldan derenin başından ayrılarak derenin dibine yine kavuşuyorsa da diğerinden düz ve dolamba ları az imiş. Henüz daha tesviyesi yapılıyor. Amele  alışıyor. Mezar taşı gibi bir taş çıkmış, oraya indik. Taşın fotoğrafını aldık. Oradan ayrıldık. Yukarı  ıktık. Eski yola kavuştuk. Bir yerde büyük bir küp çıkmış. İçinde kemik varmış. Sarta'daki küplere benziyor. Birkaç parçasını aldık. Müdür Bey de oraya gelmiş. Birleştik. Müdür "siz gidiniz, biz gelene kadar yemeğinizi yiyiniz" dedi.

Otomobille odaya geldik. İkişer kadeh çayla peynir, zeytin, somun yedik. Geldiler, toplandık.

Bizim Ak Mehmetlerin tahsildar Mustafa'nın kızı Mahmut Ağa'nın torunu Bedriye'de orada imiş. Hizmet etti. Köyde düğün varmış. Düğün için geldiğini söyledi. Vedalaştik. Yürüdük.

Köyün altından Feriz yoluna döndük. Yeni açılmış yoldan gittik. Köye varmadan derenin başında bir bahçe var. "Ekmen'in aldığı, yetiştirdiği bahçe" diye müfettiş gösterdi. İndik, baktık. Yine bindik, köye girdik. Önümüzde yol kesildi. Büyük bir tepe ile karşılaştik. Kuzeye doğru köyün içinden yukarı çıktık. Orada kerpiç kesmişler, yani yol yok. Köylüler geldi, yol açtılar. Bu defa kibleye döndük, tekrar köyün içine indik. Bir pınarın önünde durduk.

Müdür "mektebi caminin yanına daracık yere yapmışlar" diye kızdı. "Mektebi buradan kaldıralım. Artık bir şey yapmayın" diye bağırdı. Müfettiş şaşaladı. "Niçin böyle yapmışlar, biz böyle demedik idi" dedi. Çoğu yapılmış, sadece çatısı kalmış bir bina, doğrusu acıdım. Gittim, baktım. Etrafı,  n  bahçelik. Genişleme ihtimali çok. Gittim, Müdür'e anlattım. İndi, baktı. Epeyce g nl  oldu. Bindik. Buradan nereye gidiliyor, dedik. "Taşpınar ve Eymir'e" dediler.

Yolda otomobil birkaç taşa tesadüf etti. şoför Kemal "yazık, merhamet" diye söylenip duruyor. Müdür de "niçin eski makineyi sattın? Bu makine bizim içimize gelmez" diye kızdırıyordu.

Taşpınar, tepenin doruğunda bir yer. Çocukları hiç otomobil görmemişler, korktular. Ağlayarak kız çocukları evlerine kaçıştılar.

Köylüler suallerimize hep “yok, bilmeyiz” ile cevap verdiler.

Şeyhhamza'ya indik. Köylüleri çağırdık. “Ağca kilise ören yerine gidiniz” dediler. Refiye ile yola düştük. Yanımızda çocuklar ve iki tane de köylü var. Yarım saat kadar batıya gittik. Şeytan Kaya ve Dikme Tepe eteğinde bir ören yeri gördük. Büyük taşlar ve bir pınar var. Buraların fotoğraflarını aldık. Bir de çamlı bir tepe var. Topaç Dede diyorlar. Orada Çataklı köylüler var. Görüştük.

Dikme Tepe'nin üstünün Alagöz Yaylası olduğunu söylediler. Aşağı bir mevkiye de Alayurt diyorlarmış. Orayı da tarif ettiler. Çıktık, birçok kiremit topladık. Yağmur da çiseliyor. Geri geldik. Yeniden yolu tarif ettiler. “Ayaz'a gidiniz” dediler.

Yola düştük. Bir dağ başında yolu şaşırdık. Bir vakit yol aradık. Dolaştığımız yerlere yağmur yağmış. Etraf yaş. Yolu bulduk. Bir sap kağnisına rastladık. Ayaz Köyden geliyormuş. Teker çizimini görüp gittik. Çok fena bir taşlıktan indik. Köye girdik.

Erkek namına bir kimse yok. Kapılarda, çene (köşe) başlarında kadınlar bakıyorlar. “Yahu sizin köyde hiç mi erkek yok” dediler. Kadınlardan biri “erkekler cami önündeler” diye cevapladı. Bu arada delikanlı bir çocuk geldi. Önümüze düştü. Bizi götürdü. Yeni yapılmış bir cami. Yanında bir değirmenlik. Su, taş lüleden güldür güldür akıyor. Orada bir ihtiyar peyda oldu. “Odada tahsildar var, yemek yiyor. Müsaade ediniz de sizlerle gidelim” dedi. İhtiyarın adı Ömer imiş. Büyük oğlu da köyün kâhyası imiş. “Bizi bahçeye götür” dedik. Önümüze düştü. Bizi büyük ağaçlık bir yere götürdü. Bir çeşme üstüne oturduk. Yatak, sergi getirdiler, oturduk. Semaver yok mu, dedik. Türkler'e birini gönderdiler. Gitti, getirdi. Türkler Köyü Ayaz'ın bir mahallesi gibi çok yakın. Çok güzel manzaraları var. Fotoğrafını aldım. Yemek hazır, dediler. Börek yaptırmışlar, yoğurt da getirdiler, yedik.

Türkler Köyüne doğru indik. Çayköy'e yürüdük. Akşam yaklaştı. Gün iniyor, köye girdik. Yeni çatılmış bir binanın önünde otomobil durdu. Az ötesinde cami var. Etrafı gezdik. Caminin kapısının üstündeki kitabeyi yazdım. Daha yeni. “Hemen gidelim” dediler. Yürüdük. Büyük iki gölden ibaret hamama vardık. Evvelce bütün bir bina altında havuzları da olduğu hâlâ etrafındaki taşlardan ve kırık sütunlardan anlaşılıyor. Bindik, sürdük. Artık bir yerde durmadan şehre girdik.

Eşyaları Maarif Dairesine bıraktık.

Müdür Bey: “Yarın yine hazır ol. Kemal seni Şimdi bağa bıraksın. Sabah seni bağdan alsın” dedi.

Çarşıya uğradık.  ay, limon, zeytin aldım. Kemal’e teslim ettim. Yarın evden semaverı almasını da tembihledim.

Belediye Müfettişi (baş zabıta) Salim’e rastladık. “Nereye gidiyorsun?” diye sordu. Kemal de “seni bağa götürüp getireyim” dedi. Salim de otomobilin önüne bindi. Kemal’in otomobili valinin otomobiline benziyor. Önde oturan Salim’i halk valinin polisi sanıp selama duruyorlar. Hep Şapka çıkarıp kaldırıp selam veriyorlar. Ben de bu duruma, bilmiyorlar diye, bozuldukça bozuluyorum. Bağa vardım. Kemal’i ve Salim’i içeri alamadım. Kemal ve Salim gittiler. Ben de içeri girdim.

*9 Temmuz 1939*

### **Babaoğlu  amlı Bahçeye Gezi**

Bu sabah uyandım. Saat beş. Kalktım, giyindim. Şoför Kemal’i beklemeye başladım. Çok gecikti. Müdür’den korkuyorum. Tekdir iŐitirim, diye çekiniyorum. Nihayet saat sekize çeyrek kala geldi. Birader Sadettin ve baldız Fevziye, Şefika’yı da beraber getirmiş.  ndiler. Ben otomobile bindim.

Şehre gelince kütüphaneyi açtım. Semaverı aldım. Müdür Bey’in yeğeni Ahmet gelmiş. Para verdim, ekmek almaya gönderdim. Film istemiş. Gittim kendime de film aldım. Kemal’i “sen varıver” diye gönderdim. Domates, biber, yumurta vesaire aldım, gittim. Müdür de gözlüyormuş. Ama kızmamıŐ. Kömür aldık, bindik.

Alaca Caddesine düştük, gidiyoruz. KıŐlayı, fabrikayı geçtik. Karaköy karşısındaki tepeye vardık. Çocukları kiremit toplamaya gönderdik. Orada bekledik. Bir kaptıkaçtı geldi. Yanımıza durdu. Bir de baktık, Ankara’dan gelen Konservatuar Heyeti. Alaca’dan geliyorlarmış. Tahminlerinden çok ziyade türkü, deyiŐ bulduklarını (derlediklerini) söylediler, görüştük. Nurullah, Mahmut Ragıp Kösemihal, Muzaffer ve bir de kadın vesaireden mürekkep bir heyet. Geçen pazar gelmişlerdi. Daha  orum’da on beş gün kalacaklarını söylediler.

Bindik, Hatap Boğazına girdik. Bozboğa’nın Handan  ıktık. Kuşçu H y ğ nden kiremit topladık. Sonra Hatap Fabrikasına varmadan sağa saptık.

Tarhan'a vardık. Mezarlığı dolaştık. Köyün içinde Arpalık denilen mevkide Tütüncüzâde Şükrü Efendi'nin tarlasından çıktığını haber verdikleri büyük bir sütun kaidesi taşın fotoğrafını aldık.

70 yaşında bir kadından dağ, tepe adlarını sorduk. Kadın söyledi, Müdür yazdı. Bindik, geri döndük Fabrikanın önünden geçtik. Üst taraftaki tepenin adı Tülük Tepe olduğunu öğrenip geçtik. İleride bir değirmenin önündeki bir çimenlik yere oturduk. Eşmesinden semaveri doldurdum. Yakacağım çıra yok. Yine çok utandım. Değirmenciden çıra istedik, yaktık. Yemek yedik. Yürüdük.

Doğru Babaoğlu Türbesine çıktık. Fotoğrafını aldık. Aşağı indik. Çamlı Bahçe denilen tepenin de geriden fotoğrafını aldık. Bu vakte kadar korna sesini işiten Muallim İsmet koştu, geldi. “Köye gidelim” dedi. Gitmediler. Yazılı taş varmış. Refiye ile gidip istanpato resmini aldık. Yanlarına geldik. Ayran getirmişler, içtik. Oradan ileri gittik. Pamucak arazisinde Harmaşah (veya Sarmaşah) Mevkiini bulduk. Oradaki tepelerde çanak çömlek kırıkları bulunduğunu söylediler. Müdür karşıki tepeyi göstererek “haydi oraya çıkınız” dedi.

Refiye, çocuklar yirmi dakika kadar gittik, çıktık. Bu tepeye Kayaarası diyorlar. Çok mahsuldarmış. Bir sürü geldi, geri döndük. Bir de Garip Tepe varmış. Çiftçiler seslendi. Çocuklar gidip geldiler. Kiremit getirdiler. Pamucak'ın yolunu sorduk. Şoseden ayrıldık.

Meke Pınarı denilen yere gittik. Yemek yedik. Arpagöz'de bir bahçede oturduk, yürüttük. Doğru Ovacık'a Coramanoğlu Mustafa Kâhya'nın bizim Satılmış'ın evinin önüne durduk. Kimse yok. Satılmış orağa gitmiş. Mustafa Kâhya hasta imiş. Müdür'le camiye gittik. Çok eski taşlarla yapılmış. Eski bir cami. Bir yazılı taş gördük. İstanpajla aldık. Murat geldi Müfettiş'le bizi Hacıköy Mevkiine götürdü. Fotoğraf aldık, kiremit bulduk, getirdik. Müdür de Mustafa Kâhya'yı bulmuş. Odaya gitmişler.

Kâhya bana “burada kalalım” dedi. “Olmaz” dedim. Bir taş daha varmış. Refiye gitti, fotoğrafını aldı geldi. Bindik. Şehre geldik.

Akşam yakın eve geldim. Bu gece evde kalmak üzere soyundum. Akşam yemeğini birader Ahmet'le beraber yedim. Birader Sadettin de eve geldi. Yorulmuşum, oturamadım yattım.

10- 19 Temmuz 1939

### **Ankara Konservatuvar Heyeti Çorum’da**

Bu hafta hastalandım. Bağdan şehre hiç geledim. Müdür ve Müfettiş bağı hasta görmeye geldiler. Hacı Ahmet, Şevket, Haşim, Mustafa, Emrullah Efendiler de hasta görmeye bağı geldiler.

Cumartesi günü oturduk. Bağı yaptırdığımız yeni fırında çörek çekmişler, iyi olmuş. Peynirle yedik. Bugüne kadar aynı vukuat, her yer sütlüman. Yazacak bir şey yok.

Bugünlerde mebuslar gelmek üzerelermiş.

Bugün bağdan hep şehre geldiler. Çamaşır yıkayacaklarmış. Amcam hastalanmış, bağı gidememiş. Refet’le Emine gittiler. Akşam amcama gittik. Geldim. Şu defteri yazdık, yattım.

On beş yirmi günden beri Çorum’da bulunan Konservatuvar Heyeti dün Çorum Halayının bütün figürlerinin fotoğrafını çekmişler, plağı almışlar. Halay çekenler içinde Kaleli İbiş çok methediliyor.

Bugünlerde Refakat ile Saibe, *Hürünü* ile *Kürdün Kızı* oyununu oynayacaklar. Fotoğraf ve plağı alınacak, diyorlar. Bana da “gidelim, seyret” dedilerse de gidemedim. Bu çekimler Leblebicizâdeler bahçesinde olacak.

20 Temmuz 1939

### **Bilalzâde Ahmet Efendi’nin Verdiği Kahvaltı Ziyafeti**

Bu sabah uyandım. Güneş yeni doğuyor. Arkadaş kalkmış ama çok ölgün bir halde. Ne olduğunu sual ettim. “Çok rahatsız hatta öleceğinden” bahsetti. İshal çok şiddetli bir halde başlamış. İstifra da etmiş. Yüzünün rengi kaçmış. Çok bozuk bir halde yattı. Duramıyor, iniliyor. Sıcak bir şey iç, belki rahat olursun, dedim. Aşağı indim. Baldızgil uyuyorlar. Ocağı yaktım. Demliğı kaynattım. Çay demledim. Yarım saat kadar meşgul oldum. Bir kadehe koyup içirdim. “Biraz uykum gelir gibi oluyor, sen git” dedi. Elbisemi giydim. Dünkü davet üzere Bilalzâde Hacı Ahmet Efendi’nin hanesine gittim. Bahçede oturuyorlarmış. Kapı açık, girdim. İnhisarlar Müdürü ve Çorbacızâde Şevket Efendi, Haşim Hafız, Hacı Recebin İhsan Efendi, bizim Sabit Efendi varlar. Sonradan Oltulu Mustafa Efendi, Müftü Tevfik Efendi, Necip Hafız,

Bahri Efendi geldiler. Birer kadeh sütlü kahve içtik. Biraz sonra “buyurun” ettiler. Yukarı salona çıktık Bir saat kadar da orada oturduk. Hakkı Hafız’ı gözlüyorlardı. Hâlbuki sabah namazından çıkınca gelirim, demiş. Bir mani yok gelebilirsiniz, denmiş. Sofra hazırlandı. Oturduk. Dolma biber, domates, peynir, köfte, su böreği, reçel de vardı. Çay da içildi. Tam sofradan kalkılacak zaman Hakkı Hafız da geldi, oturdu. Herkes bir türlü yarı şaka, yarı sahih cinaslı sözler söylüyorlardı. Bazıları sofradan çekilmeye başladılar. Bir bardak çayla biraz ekmek yedi. Ama tutunamadı, kalktı. Ayrıca yemek gözetmiş. O da getirilmedi. Bunun için çok canı sıkıldı. Kahve geldi. İçmedi. Bir bardak daha çay vermelerini söyledim. Verdiler. Gözüme baktı. “Aç karnına bunu ne yapayım” der gibi işaretler yapıyordu. Güldüm, durdum. Herkes bir şey söylüyor, gülüşüyorlardı.

“Yüzüne bari bakmayınız, şimdi kızdıracaksınız” dedim.

Kahveleri içtik. Dağıldık.

Eve geldim. Arkadaş yine fenalık geçirmiş. Aşağıdan baldızlar karyolasına yatırmışlar. İki kadeh daha çay içirdim. Terledi. Sonra sırtına çalacak ilaçla nane ruhu al, diye şişe verdiler. Çarşıya gittim. Birader Sadettin’e eczaneden ilaçları almak üzere şişeleri verdim.

Eczaneden “iki saat sonra hazırlanır” demişler. Kütüphaneye gittim. Öğleye kadar işle meşgul oldum. Öğle yemeğine çıktım. Mağazaya uğradım. İlaçları aldım, eve geldim. Arkadaşın ziyarı yok. Birader Sadettin geldi. Beraber yemek yedik. Kütüphaneye gittim.

İkinci üzeri Müdür Bey geldi. Oturduk. Mustafa Ağa nereye gitti ise gelmedi. Müdür Bey şerbet içecekti. İçmeden gitti. Giderken “16. Çorumlu nüshasına verilecek manilerin izahını yaz da ver” dedi. Ben de yazdım, akşam yakın gönderdim. Kütüphaneyi kapattık. Eve geldim. Binhan’ı alıp odaya çıktım. Çocuğu yatırdım. Ben de şu defteri yazdım. Uykum gelene kadar çalıştım.

21- 31 Temmuz 1939

### **Almanlarla Kırkdilim Hamamözü ve Hacıköy Gezisi**

Şu on bir gün içinde arkadaşın hastalığı hafifledi. Bağa gittik. Orada yatıp kalkıyoruz. Birader Sadettin’le Ahmet pazar günleri geliyorlar. Bazı gece

yatıyorlar. Ben on bir gündür şehirde evde hiç kalmadım. Bağa gidip geldim.

Maarif Müdürü ile Başkan İhsan komite azalığından istifa ettiler ise de kabul etmemişler. Bunlar da ısrar ediyorlar.

Müdür Bey “28 Temmuz Cuma günü Hamamözü tarafına gideceğiz. Parasını ben daire harcırahından vereceğim, hazırlanınız” dedi.

Kemal’i tembih ettim. Eşyaları, yiyecekleri hazırladım. Sabahleyin erkenden bağdan geldim. Gece dolma pişirttim. Onu da getirdim. Eve uğradım. Kemal’de evinin önünde imiş. “Ben de seni almaya bağa gelecektim. Haydi, gidelim” dedi. Bindim. Kütüphaneye vardım. Hademe Osman oturuyor. İki film aldım, sepete eşyaları yerleştirdik.

Alacahöyük’ten Hamit Zübeyr Bey, iki Alman göndermiş. Müdür’e mektup yazmış. Almanlara bazı gösterilecek yerlerin gösterilmesini istemiş. Müdür de bugün gideceğimiz yerlere onları da götürüyormuş. Onların kendi otomobilleri varmış, dediler.

Acele ile kütüphaneden çıktık. Daireye gittik. Henüz Almanlar gelmemiş. Bekledik. Ekmeği Müdür Bey aldırdı. Peynir de almış.

Almanlar geldi. Müdür Bey, bizi takdim etti. Almanın biri, İstanbul Darülfünununda profesör imiş. Diğeri de asistan dediler. Profesör orta boylu, otuz yaşında olduğunu söylediler. Gök gözlü uzun yüzlü kafasının saçları ağarmış. Kolonyadan olduğunu söylediler.

Asistan; uzun boylu, topak yüzlü, ufacık gözlü, kırmızı benizli halis Almanlara benziyor.

Otomobile bindik. Ben, Müdür Bey, Müfettiş İbrahim, Müze Memuru Refiye, çocuklar Ahmet’le Turhan bindi. Almanlarla da mahkemede staj gören bir genç bindi. Bu genç Alacahöyük’e gitmiş imiş ve Almanlarla orada tanışmışlar. Yola çıktık.

Osmancık Caddesinden doğru gidiyoruz. Sarmaşa’ya varmadan Hamam Tepe ve karşısındaki tepenin üzerindeki mezarlardan kiremit topladık. Çok beğendiler. Etilere ait parçalar buldular. Torbaları var. Hemen dolduruyorlar. Bindik, yürüdük.

Enbiya Pınarı denilen Çerkez Köyünü aştık. Eymir Gölünün yazıyı gayet süratle geçtik. Kırkdilim Köyüne vardık. Eski yoldan Sakalkapan’a indik. Yolun üstündeki Dökme (veya Dikme) Tepe’yi çıkarken Almanlar

etrafa baktılar. Dağların heybetinden mi korktular, ne düşündüler bilmem, fotoğraf çektiler. Ve burasının Çık Hasan Köyündeki Pazarlı mevkiine çok benzediğini söylediler. Dökme Tepe'ye çıkmadan vazgeçtiler. Döndük. Yeni yoldan gitmek üzere köye uğradık. Mahmut Ağa'nın evden bir desti (testi) alacak idik. Kimseyi bulamadık. Yeni yolda orman içinde bir çay içelim, diyorlardı. Yürüdük. Yeni yolun dönemeçlerine girip çıkıyoruz. En yüksek tepeye çıktık. Cemal Bey köşküne indik. Beş on dakika eğlenip bindik. Dağı inmeye başladık. Çamların kokusunu içimize çeke çeke indik. Lâçinleri de, harmanların içinden geçtik. Tuzu unuttuğum aklıma geldi. Köylünün birinden tuz istedik. Müdür yine kızdı. Ne ise. Küçük Lâçin'den Kapılıkaya yolunu öğrendik, sürdük.

Kapılıkaya'ya vardık. Müdür aşağıda kaldı. Hepimiz tırmandık. Refiye çocuklarla, biz Almanlarla çıktık. Almanlar hayran hayran baktılar. İptida kayanın içine girmeye kimse cesaret edemedi. Önlerine düştüm. Bir tarafından girdik, bir tarafından çıktık. Ortadaki deliğe girilen yere bakıyorlar. Birtakım faraziyata giriştiler. Almanca görüşüyorlar. Nihayet Bizans, Pontus zamanına aidiyetine kail oldular. Buradan dahi kiremit parçaları topladılar. İndik. Yine otomobile bindik, yürüdük.

Çamlıca'ya vardık. Mektebi açtırdık. Muallim Hüseyin ve kâhya ve hademe geldiler. Semaveri yaktık.

Müdür ve Almanlar aşağı oturdular. Biz de yukarıda yemekleri kaplara hazırladık. Salata yaptım. Köylüler yoğurt getirdiler. Yumurta pişirmişler. Zeytin ve dolma biberi çanaklara koyup gönderdik. Onlar aşağıda biz de; çocuklar, Refiye ve şoför Kemal yukarıda yedik, içtik. Bir saat kadar eğlendik.

Narlı'ya gitmek üzere yola çıktık. Kuzeybatıya doğru gittik. Bir değirmene vardık. Geçtik. Değirmenin harkının altına bostan ekmişler. Su götüreceğiz, diye yolu bataklık haline getirmişler. Çok zorladılar ama otomobiller geçemediler. Orada bostan bekçisi üzerine gümele kurduğu iyice büyük bir höyüğe doğru Almanlarla gidiyorduk. Bir taraftan da kiremit topluyoruz. Bekçinin köpeği varmış, bize saldırdı. Alman dil bilmiyor. “Yukarıda yok, aşağıda var” demeye başladı. Muhtar seslendi.

Bekçi geldi. Köpeği azarladı. Aşağı indik. Hâlâ köylüler ve Müdür otomobilleri geçirmeye uğraşıyorlar. Geçilemedi, geri döndük. Doğru Hamidiye Çerkezleri ve Karapınar köyleri arasında yapılmış mektebe indik.



Kürt Osman koştu, geldi. “Kaletepe’yi bize göster” dediler. Otomobile bindi gittiler. Biz de Müfettiş İbrahim Bey, Refiye ve Çerkez kuzenlerle oturduk. Çerkez Hacı Havva’nın kardeşi Ahmet Ağa geldi. Görüştük, konuştuk.

Müdür beyler geldiler. Biz de bindik. Geri döndük. Çamlıca’ya varmadan kuzeye döndük. Dağlar, tepeler geçtik. Hamamözü nahiyesine girdik. Hamamın yanında caminin önünde indik.

Camide yazılı taş varsa bakalım, dediler. Bir de Kırkdilimli Mahmut Ağa orada peyda oldu. Caminin bir köşesinde bir yazılı taş olduğunu haber verdi. Gittik. Müdür fotoğrafını aldı. Almanlar okudular. Nihayet Yulya isminde bir kadının mezar taşı olduğunu anlattılar. Caminin önünde bir kuyu var. Gayet tatlı ve soğuk suyu var, içtik. Hamamdan da su getirdiler. “İçiniz” dediler ya, kimse içmedi. Sıcak su imiş. Bindik, sürdük.

Doğuya doğru gidiyoruz. Almanlar öne düştüler. Yolun üstünde Gümüş’e yakın bir köye yaklaştık. Bir de baktık, Almanlar inmişler, yola otomobili bırakmışlar. Yolun sağında aşağıda bir höyük tepe bulmuşlar, oraya gitmişler. Ha bire kiremit topluyorlar. Biz de indik. Müdür çocukları gönderdi. Onlar da kiremit topladılar, geldiler. Bindik.

Akşam yaklaştı. Birçok kaya ve derelerden Gümüş’e indik. Haliliye Medresesini aradık. Bir camiye girdik. Yeni sıvanmış. Yazıya ait bir şey bulamadık, çıktık. Adamın birisi Haliliye Medresesini gösterdi. Almanları orada bırakıp, medreseye vardık. Bizim aradığımız Garip Hafız’ın müzesi de orada imiş. Hafız da geldi. Dış kapı ve camiın kapısı üzerindeki yazıları bazı yerleri bozulduğundan tam okunamadı. İmamda tam yazılısı varmış, getirdi. Bir kaçını yazdık. Müze karanlık. İyice göremedik. Döndük.

Almanlar bizden evvel Hacıköy’e gitmişler. Biz de bindik, sürdük. Hacıköyü’ne geldik. Çarşıda Almanlar durmuş. Benzin koyuyorlar. Biz de durduk. Çarşı kalabalık.

Müdür “inin, şu görülen camiye bakın. Yazı var mı?” diyor. Ben de şimdi acele ediyorsunuz, diye inmiyorum.

Müfettiş “inelim” dedi. İndik, camiye vardık. Daha içeri girmeden korna öttü, çağırdılar. Müfettiş kızdı. “Gidelim” dedi. Geri döndük. Gelip otomobile bindik. Yürüdük. Bir caddeden giderken kötü bir yola saptık. Çay üzerinde kötü bir köprüden geçtik. Şehri çıktık. Burası Çorum yolu imiş. Yürüdük, yollar ham, tozlar bulut gibi havalara ağıyor. Git git Alıcık Köyü içinden

geçtik. Biraz sonra Merzifon Caddesine kavuştuk. Akşam oldu. Hava karardı. Otomobil fenerlerini yaktı. Nihayet Çorum'a geldik.

Pazar yerinde Almanlarla vedalaştık. Onlar otele biz de Maarif Dairesine gittik. Eşyaları orada bıraktık. Otomobille evin önüne kadar geldik. İneceğim, dedim. Kemal "hayır seni bağlara götüreceğim, dedi. Bağa vardık. Kemal'e çok ısrar ettim, biraz dinlen de öyle git diye, durmadı. Bağdakiler daha yemek yememişler, oturduk. Yorulmuşum.

*1- 20 Eylül 1939*

### **Kütüphanenin İnkılap İlkokuluna Taşınması Bağdan Ayrılış**

Bu ay içinde kütüphane, Fırka binasından İnkılap Mektebi alt katına iki odaya taşındı. Taşınmamız on üç gün sürdü. On dördüncü gün kütüphane salonunu okuyuculara açtık. Lakin hiçbir kimse gelmiyor. Yalnız kendimiz oturuyoruz.

Bu ay da yine bağa gidip geldim. Geceleri bağda yattık. Bazı arada sıtma tuttu. Kinine devam ettim.

Pazar günü birader Refet'le erkenden kalkıp bağı kestik. Bir yük bir şey üzüm çıktı. Baldız Emine dün çocuklarla yatakları karyolaları alıp şehre göçmüştü. Üzümlü merkep arabasına yükledik. Yolların çamuru kurudu.

Bugün hava açık ve sıcak. Kömüşün balağını da arabanın arkasına yatırdık. Üzerinden iplerle bağladık. Birader Refet alıp gitti. Yine bağa geldi. Ortakçı arabasını getirdi. Kalan yatakları ve eşyayı yükledik. Arkadaşı ve Sevinç'i de bindirip şehre gönderdik. Aşağının pencerelerini tahtaladım. Samanlığın kapaklarını çaktım. Geri kalan kazan, kap, tabak, yayık, yağ kutusu vesaire eşyayı arabaya yüklettik. Buzağıyı da arabanın arkasına bağladık. Kapıları kilitledik. Bağ evimizden ayrılırken bize bir mahzunluk geldi. Yola çıktık. Tepeyi aştık. Kavas'ın bağın karşısında yol ayrımında çobana rastladık. İnekleri ve kömüşleri oraya bırakmış. Kavas'ın kömüşleri götürmüş. Onlar da bağ kaynatıyorlarmış. "Bugün er (erken) getirdin" diye çobana çıkışmışlar. Çoban: "Necmettin balağı şehre gönderdi mi?" diye bize sordu. "Bilmiyoruz, kömüşlerini bağlarına götür, anla" dedik.

Bizim mallar, buzağıyı görünce arkamıza düştüler. Kömüş biraz bağa kaçmak istedi ise de çoban da yardım etti. Köprüye kadar beraber indik.

Çobanı gönderdik. Mallar da yola düzüldüler. Yavaş yavaş şehre geldik. Akşam ezanı sonu eve girdik. Ev şenliklendi. Birader Sadettin geldi. Arabayı boşalttık. İki batman kadar yağ birikmiş. Kutuyu indirdik. Bağıın kârı bu oldu, dedim. Allah güle güle yedirsin.

Odaya çıktım. Komşu Kayyumoğulları bağ kaynatıyorlar. Pekmez çarpıyorlar. Dört bir taraftan pekmez çarpma sesleri geliyor. Geçen sene pekmez çarpmayı men etmişlerdi. Bu sene men etmiyorlar. Yarın ekmek yapacaklar. Ortakçı araba ile buğdayları İmad'da öğütüp getirdi. Ortalıkta hâlâ harp korkusu var. Rusya ile müzakereler devam ediyor. Askerler henüz terhis olunmadı. Dört tarafta muharebe oluyor.

Amcam Arpagöz'e gitti. Gelmemiş, oradan arpa gönderiyor.

Bağdaki sarı enik bizimle bağdan çıktı, çöplüğe kadar geldi, geri gitti. Bağda yalnız kaldı. Bağırıp duruyor. Şehirde de durmuyor. Bilmem kışın ne yapacak. Eğer bağda durursa her gün çocuklarla ekmek göndermeli, diyorum. Bakalım nasıl olacak?

Saat sekize kadar oturabildim. Yattım.

*1 Teşrin-i Evvel 1939*

### **Mecmua Hesabıyla Uğraşıp Duruyorum**

Bu sabah uyandım, hava ışıyor. Arkadaş kalktı. Ekmek yapma yerini hazırlamak üzere gitti. Ben de aşağı indim, çıktım. Yine yattım. Uyandım. Binhan geldi. “Defter, kalem alacaktı, Sadettin amcam kalkmadı mı? Biz geç kalıyoruz” diye geziniyor. Ben de kalkıp elbisemi giydim. Yağlı ekmek yapmışlar, yedim. Kütüphaneye gitmek üzere yola çıktım.

Çarşıda birader Ahmet'in dükkânına uğradım. Saat sekiz buçuğa kadar oturdum. Mektepler açıldı. Çocuklar derse girdi. Ben de kütüphaneye girdim.

Arkadaş Sabit Efendi bugün Ankara'ya mahkemeye gitti. Öğleye kadar oturdum. Eve yemeğe gelip gittim. Yine akşama kadar mecmua hesabının cetvelini yaptım. Cumartesi günü yeniden Dil-Tarih Şubesi komite azaları seçimi yapıldı. Henüz kimler olduğu malum değil.

Akşam gelirken yine Ahmet'in dükkânına uğradım. Yarın sabah Kapaklı'yı kesmeye gitmeye ortakçıyı tembih etmişler. “Haşım de gitsin” dedim. Eve

geldim. Haşim'i yarın için tembihlemişler. Birader Refet bağa gitmiş. Dünden sözümün üzerine bırakılan katık torbasını getirmiş. Akşam borana yapmışlar yedik. Ekmeği bitirdiler, gittiler. Arkadaşgil annesiyle gittiler.

Ben de çoktan beri yazılamayan şu defteri yazdım, bitirdim. Arkadaş geldi, yattı. Bugün kütüphane maaşımı aldım.

*2 Teşrin-i Evvel 1939*

### **Bu Gece Küre Yakılmadı**

Bu sabah kalktım. Arabacı geldi. Oluğu yükledik. Haşim'i de alıp Kapaklı'yı kesmeye gittiler. Cenabı Hak tekrarını nasip eylesin. Âmin.

Kütüphaneye giderken tavacı dükkânına girdim. Bir tava yedim. Ama çok sıkıldım. Kütüphaneye gittim. Yine mecmua tevzi cetvelini ikmale uğraştım. Öğleye kadar çalıştım. Mustafa Ağa ile borçlarıma para gönderdim. On bir buçukta çıktım. Çarşıya geldim. Matbaacı İhsan'ın yanına girdim. Teyzem için üç lira bıraktım. 110 kuruş da dülger ve ceviz silkici için mahsup ettirdim. 140 kuruş borcum kaldığını söylediler.

Birader Sadettin'e dahi 200 kuruş, Hüsrev'e demir parası 400 kuruş, terzi Bekir'e elbise dikimi ve pardösü tamiri parası 360 kuruş, Binhan'a ayakkabı parası olmak üzere 10 lira verdim. 40 kuruş geri verecekti. Ona da bir şey alırsın, dedim. Eve geldim.

Çorabımı değiştirdim. Camiye gittim. Namazdan sonra cenaze namazı kıldık. Ulu Mezara bizim mezarların üst tarafında bir yere cenazeyi gömdüler. Kütüphaneye gittim. Akşama kadar işimle meşgul oldum. Akşam Ahmet'in dükkâna uğradım. Kırk kuruşa dokuz culuk almış. Eve geldim. Haşim ve arabacı ile yemek yedik.

Birader Refet oluk çığnıyor. Haşim, küre yapımını yatsı sonu gücele bitirdi.

Baldız Safure Hanım'la gelin Seher Hanım ve kayınbirader Sait geldiler. Biraz oturup gittiler.

Bu gece küre yakılmadı.

#### 4 Teşrin-i Evvel 1939

##### Küre Başı

Bu sabah kalktım. Birader Refet yine Haşım'ı ve arabayı alıp Kapaklı'ya gitmiş. Saat sekize kadar oturup roman okudum. Elbisemi giydim. Küre yanmış. Pekmez kaynatıyorlar. Yanlarına vardım. Biraz yemek yedik. Evden çıktım.

Ahmet'in dükkânında oturdum. Kayısıya bakındım. Birader Sadettin'e haber gönderdim. Kütüphaneye gittim.

Müdür Bey geldi. Epeyce oturdu. Barıştık. Ge enki bağırışının Sabit Efendi'ye olduğunu ima etti. G nl m  aldı. Sabit Efendi'nin ardından epeyce attı. "Babasına çok yapmış, öyle muhterem adama eziyetlerde bulunduğundan hiç sevmiyorum" dedi. Sonra Başımuallim Mahir Bey'le  ıktılar. Mektep binasının etrafında gezdiler. Birçok talimatlar verdi, gitti.

Mustafa Ağa'nın  gl  Mehmet'in imtihanı kabul olunmuş. Sanat Okuluna gidecekmiş. Mustafa A a çok düşünüyor. Hazırlık için çarşıdan biraz şeyler alacağını söyledi. İzin aldı, gitti.

Öğleye kadar oturdum. Mustafa A a geldi.   le yemeğine beraber çıktık.   pl  e u radık. Beş on araba baldırcan (patlıcan) gelmiş. 100 tanesini 35 kuruş  veriyorlar. 150 patlıcan aldım. Kilosu 5 kuruş  bir batman dolma biber aldım. Bir hamala verdim, eve gönderdim. Ben de eve gittim. Yemek yedim. Evden dönerken Noter'in dairesine uğradım. Görüştük. Sonra baldırcanı eve göndermek için Sarı Ali'den emanet aldığım çuvalı teslim ettim. Kütüphaneye gittim. Akşama kadar yazı ile meşgul oldum. Saat beşi geçti. Eve geldim. Ba dan gelmişler. Yine oluk  ı namaya birader Refet girmiş. Ba dan ılgın ağacı çubuğu getirmişler. Pekmezi karıştırmak için desteledim, ba ladım. Elllerine verdim. Yemekten sonra odaya  ıktım. Biraz roman okudum. Aş   indim. Refet  z m  bitirmiş. Pınardan su verdim.  izmelerini yıkadı, oluktan  ıktı. Beraber oturduk. Küre başında Hacı Beyamcamın  gl  Sait, karısı Seher ve çocukları da vardı, gittiler.

Ben de gaz ocağını yaktım. Su kaynatıp ceviz yaprağı demledim, içtim. Ş  defteri yazdım.

Baldız Safure ve Şefika, Fevziye oturuyorlarmış. Arkadaşla Emine yattılar. Biraderler de gelip yattılar. Ben de yattım.

5 Teşrin-i Evvel 1939

### Karın Bumar Yenir

Bu sabah kalktım. Birader Refet gitmiş. Yağmur çiseliyor. “Paltosunu da almamış” dediler. Yine Haşim, Arabacı ve hizmetçi Hanife ile gitmişler. Birader Sadettin “bugün gitmemeli idiler, bir gün ara verselerdi iyi olurdu” diye söyledi. Biz de evden çıktık. Doğru kütüphaneye gittim. Koltuğa yeni aldığım çuhasını çaktım. Öğleye kadar oturdum.

Sabit Efendi'nin bağın bekçisi geldi. Bekçi intihabını imzalattı gitti. Öğle yemeğine çıktım.

Kütüphanedeki halı seccadeyi Mustafa Ağa'ya verdim. Ahmet'in dükkâna bırak da çocuklar eve götürsünler, dedim. Mutaftan beş metrelik bir sicim aldım. Eve geldim. Ahmet'in Ovacık'tan getirdiği kuzuyu kestirmişler. Biraz et közlediler. Kayınbirader Sait'le yedik. Beş kuruşa altı tane piliç aldım. Kütüphaneye gittim. 15 lira maaşlı vazifeye ne zaman başladığımı Ankara Maarif Vekâleti Zat İşleri Müdürlüğü sual ediyor. 1 Eylül 1939'da başladığımı yazdım. Daireye gidip geldim. Akşam eve geldim. Biradergil bağdan gelmişler. Bugün de bitirememişler. Yarın da merkep arabası ile gidelim, dediler. Ahmet de yine araba ile gitmelerini söyledi. Akşam yemeğini yedik.

Haşim'le birader Refet, komşu kayyumların Ahmet Ağalarda cenderede sirkelik cibreyi sıktırdılar. Ben de odada roman okudum.

Ahmet de dükkânın haftalık parasını saydı. Saat dokuz buçukta yatmaya gitti. Ben de saat ona kadar şu defteri yazdım.

Komşulardan her taraftan pekmez çarpma sesleri geliyor. Bizimkiler yayıkta yapıyorlar. Bu gece küre başında nenemle baldız Emine oturuyorlar. Yanlarında Refiye ve Safure var. Karın kazıyorlar ve bumar dolduruyorlar.

6 Teşrin-i Evvel 1939

### Hasan Paşa Kütüphanesi Kitabesi

Bu sabah kalktım. Birader Refet merkep arabasıyla Haşim'i almış, bakiye kalan iki buçuk karığı kesmek üzere Kapaklı'ya gitmiş. Sokağa çıktım. Güpür Hamamı yanında Mustafa Ağa'ya rastladım. Oğlu Mehmet, Sivas'ta yeni açılan Sanat Okuluna gidecek. Saat dokuzda kamyonu bineceklermiş. Anahtarı aldım. “Çocuğu yolcu etmeden gelme. Ben kütüphaneyi açarım” dedim.

Postaneye uğradım. Sonra Hacı Fazlı Efendi'nin dükkânına gittim. Mecmuaları müvezzi oraya bırakmış, aldım.

Muhasebe-i Hususide mümeyyiz İbrahim Bey varmış. Bu gece Halkevi Dil-Tarih Şubesi komite intihabını yapıp bitirdiğini, bizim istifamız olmadığından bizi yine ibka edip istifa edenlerin yerine Kara Alioğlu Kâmil ve Depo Mülazımioğlu mütekaid muallim Nuri ve Tomuş Nazmi Efendileri yaptıklarını söyledi. Ve yine kütüphanenin Fırkanın altına nakledileceğini de haber verdi. Ben de "kütüphane binası yapılmayınca bir yere gitmeyeceğimi" söyledim.

Öğleye kadar işle meşgul oldum.

Eski Hacı Hasan Paşa Kütüphanesi mermer kitabesini Maarif Dairesine gönderdim. Cuma namazına çıktım. Namazı Ulu Camide kıldım. Eve geldim. Birader Refet de bağdan geldi. Bir buçuk yük daha çıkmış.

Kütüphaneye gittim. Akşama kadar oturdum. Müdür Bey geldi, gitti. Saat beşten sonra kütüphaneden çıktık. Yolda Noter çağırdı. Yanına girdim. Geç vakte kadar görüştük. Noter, Halkevi Başkanı ve Belediye Başkanından bahsederek epeyce boyadığını söyledi. Ayrıldım. Eve geldim.

Amcam köyden gelmiş. Gittim, alıp bize getirdim. Akşam yemeğini beraber yedik. Biraz oturduk.

Birader oluğu çığnamış. Şıraları banmalara koydular, yarın kaynatacaklar. Amcamgil gittiler.

Amcam Arpagöz'deki tarlaları sürdürüyormuş. 110 hak (ölçek) arpayı getirdiğini, orada tohumu filan verdikten sonra 100 hakla buğday kaldığını, söyledi. Onu da köylüler hakkı dört kuruşa getireceklermiş. Odaya çıktık. Şu defteri yazdım. Uykum geldi. Saat dokuzu geçiyor, yattım.

*7 Teşrin-i Evvel 1939*

### **Bağ Bekçiliği Ödenmeyince Bağ Kesilmez**

Bu sabah kalktım. Amcamgilin araba tamire gitmiş. Bağa gidememişler. Bizim merkep arabasıyla da birader Refet, Refiye'nin bağını kesmeye gideceklermiş. Bekçi parası verilmemiş. Bağ kestirip kestirmeyeceklerinden şüpheleniyorlar. Çarşıya çıktım. Pazar yerinde bekçi tahsildarı Güllüoğlu

Celal'i gördüm. Bizim Çomar'ın 200 kuruş bekçiliği ile Refiye'nin bağı 100 kuruş bekçiliğini verdim. Makbuzlarını aldım. Haşım'ı çağırdım. Refiye'nin makbuzunu hemen evden bağa gitmeden bizimkilere yetiştir, dedim.

Kütüphaneye gittim. Öğleye kadar oturdum. Öğleyin eve geldim. Makbuz tam zamanında ellerine ulaşmış. Bağdan gelmişler. İki yük üzüm çıkmış.

Halkevinden çağırılmışız. Gittim. Komite başkanlığına Kamil Efendi'yi okuyorlar. Pekâlâ, dedik. Yine mecmuaya çalışalım, çıkartalım, dediler. Ben de “baştan savma iyi olur, gittiniz de” dedim.

Binhan'ı gönderip Delikara dükkânından zeytinyağı, kahve, kâğıtlı şeker aldırđım. Yemeği yedik. Misafir geldi. Ben odaya çıktım. Romanımı okudum. Sonra Binhan geldi. Yanıma oturdu. Romanı dinledi. Epeyce oturdu. Sonra küre başına babası da gelmiş. Aşağı indik, oturduk. Misafirler gitmişler.

Saat on oldu. Bu gece işleri çok. Arkadaşgil daha yatmadılar. Odaya çıktım. Şu defteri yazdım. Şimşek çakıyor, hava bozuldu.

*8 Teşrin-i Evvel 1939*

### **Arkadaş Küre Başında Sabahlamış**

Bu sabah uyandım. Arkadaş bu gece hiç yatmamış. Aşağı indim. Kürenin başında hâlâ işle meşgul. Sabaha karşı kürenin yanında biraz açıkta uyuyup üşüdüğünü söyledi. Darıldım. Biraz ekmek yedim.

Arkadaş, hiç halim yok, yatacağım, diye baldızlardan izin aldı. Odaya çıktık, yattı. Ben de elbisemi giyindim. Öğle yemeğine gelmeyeceğimi söyledim. Bir çanağa biraz turşu koydurup kütüphaneye gittim.

Hacı Fazlı Efendi gelmiş. Oturduk. Sonra İbrahim Bey geldi. Hacı Fazlı Efendi bir daha gelmeyeceğini söyleyerek gitti. Güveç pişirtmek üzere İbrahim Bey 10 kuruş verdi. Ben de para verdim. Mustafa Ağa gitti. Yemeği fırına verip geldi. Öğleye kadar biraz yazı ve İbrahim Bey'le konuşmakla vakit geçirdim. Yemek geldi, yedik.



*13 Teşrin-i Evvel 1939*

### **Ramazan Geliyor**

...

Cuma namazını Kubbeli’de kıldım.

Kütüphaneye gittim. Akşama kadar oturup geldik. Toplar atıldı. Bugün tatavu, yarın Ramazan. Cenabı Hak cümle Müslümanlara tekrarını nasip etsin. Âmin.

*15 Teşrin-i Evvel 1939*

### **İlk Sahur Yemeğimiz Yufka Böreği**

Bu gece temcide yufka böreği yapmışlar, yedik. Cüz’ü okudum. Sabah namazını kılıp yattım. Saat sekizde kalktım. Kütüphaneye gittim. Öğleye çıkmadım. Öğleden sonra daireye gittim. Müdür ile görüştük. Akşamı zor ettim. Karnım ağrıyor. Eve geldim. İftar ettik. Ağrı devam ediyor. Camiye gidemedim. Odaya çıktım. Ocak yaktım. Kahve kavurdum. Evden hamama gidiyorlarmış. Cebimdeki paraları verdim.

*16-25 Teşrin-i Evvel 1939*

### **Amasya’dan Bamya Gelmiş**

Şu on gün içinde yine kütüphaneye gidip geldik. Bir gün bağa gittim.

Ovacıklı Coramanoğlu Mustafa Kâhya’nın vefatı haberini aldım.

Cezaevinin helasının lağımını kazarken gazyağı damarına tesadüf edildiği söylendi. Ankara’dan mütehassıs getirildi.

Gerdekkaya’da da bakır madeni olduğu anlaşılmış.

Yağmur yağmıyor. Hava kurak gidiyor.

Amasyalılar bamya getirmişler. 90 kuruşa bir kilo çiçek bamya aldım.

*28 Teşrin-i Evvel 1939*

### **Bu Ramazan Fitre Yedi Buçuk Kuruş**

Bu gece saat dörtte uyandık. Hemen aşağı indik. Hazır ne varsa yedik. Odaya çıktım. Çok üşüyorum. Ve başım da ağrıyor. Kur'an'ımı okuyamadım. Aspirin yuttum yattım. Sabahleyin kalkacak zaman terledim. Biraz kalkmadım. Sonra sırtıma ve göğsüme havlu sokturdum. Fazla bir gömlek daha giydim. Ayak fanılamı da giydim. Elbisemi giyiniş çıktım. Kütüphaneye gittim. Muallimler hep hazırlıktalar. İçeri girdim. Yazı ile meşgul oldum. Hacı Murat Efendi geldi. Öğleye kadar oturduk. Çıktık. Dükkâna uğradım. Müftü Efendi geldi. Fitreyi sordum. 7,5 kuruş verilecek. 4 kuruştan da olur, dedi. Saat ikiye kadar oturduk. Kütüphaneye döndüm. Biz de pencerelere üç bayrak taktık. Akşama kadar yine yazı ile meşgul oldum. Akşam camiye gittim. Evde kimse yok. Öksürük çok şiddetlendi. Eve geldim. Kimse yok. Müderrislere gitmişler. Odaya çıktım. Bir cüz Kur'an okudum. Bu defteri yazdım. Yattım.

29-31 Teşrin-i Evvel 1939

### **Utanmaz Adam ve Tarık İsimli Kitapları Okudum**

Üç gündür evden çıkmadım. Nezle ve öksürüğümü yatakta tedavi ettim. Şimdi ziyanım yok. Biraz böğürlerim ve göğsüm sancıyorsa da eskisi gibi değil. Geçer inşallah. Namazı evde kıldım. Oturdum, okudum. *Utanmaz Adam* romanını bitirdim. *Tarık*'ı okudum.

Bu sene bayram geceleri çokça fişek atmakla kutlandı. İki gece binlerce fişekler atıldı.

Alay ve Ortaokul fener alayı yaptılar.

Başka şayan-ı kayıt bir havadis yoktur.

Bugün odalara sobalar kuruldu. Hava çok açık, serin esiyor. Henüz daha yağmur yok.

Bu gece misafir var. Birader Refet'le odada oturduk. Saat onda yattım.

5- 10 Teşrin-i Sâni 1939

**Kadınlar Kadir Beklediler**

Şu altı gün içinde bir gece arkadaşları çağırdım. Bizim odada çay içtik. Başkaca kaydedecek bir havadis yok.

Havalar geceleri çok soğuk oluyor. Çarşamba akşamı Kadir Gecesi olduğundan Arkadaşın hocaları geldiler. Bildikleri kadınlar da toplandılar. Odada kadir beklediler. Biz de Sadettin'le yukarıda Ahmet'in evinde yattık. Kadınlar sabahladılar ve sahurda tava mayalı yediler. Biraz pastırma ile kaşar peyniri almıştım. Çayla beraber yediler, içtiler. Ben sabah namazına camiye gittim.

Bugün cuma namazını Ulu Camide son cemaatte çok sıkışık bir vaziyette kıldım. Cemaat çoktu. Eve geldim. Çocukların fitrelerini verdim. Tayyare Cemiyetinden verilen zarfa iki fitre için 15 kuruş koydum. Arkadaş mevlide gidiyormuş. Hocalara vermek üzere iki lira verdim.

Birader odaya perdelik almış.

Bugün Atatürk'ün ölüm günü olduğu için saat dokuzu beş geçe Halkevinde yas ihtifali yapıldı.

Kütüphaneye giderken postaneden seslendiler. Sekiz kiloluk büyük bir paket varmış. Defteri imzaladım. Kütüphaneye gittim. Mustafa Ağa'yı postaneye gönderdim, paketi getirttim. Maarif Vekâletinden gönderilmiş doldurulacak kitap fişleri çıktı. Her kitap için bir fiş yazılacaktı. Rehber de var. Lakin bahsedilmedik çok müşkülata tesadüf edilecek, bakalım...

Mustafa Ağa'yı gönderip bayram kartlarından aldurdım. Sekizini yazıp postaya gönderdim.

Refiye'nin kocasından mektup gelmiş.

Akşam eve geldim. Abdalatalı Fazlı Kâhya var. Yemeği beraber yedik. Teravihi, Cami Kebirde kıldım.

Eve geldim, şu defteri yazdım. Saat dokuzda yattım.

13 Teşrin-i Sâni 1939

### **Fehmi'nin Mezarını Yaptırdık**

Cumartesi yine kütüphaneye gittim, geldim. Pazar sabahı camiye gittim. Sonra mezarlara gittik.

Bugün birader Sadettin taşçı ustası göndermiş. Fehmi'nin mezarını yaptırıyor. Saat dokuzda yine kütüphaneye gittim. Akşama kadar oturdum.

Bugün Halkevi Başkanlığından alacağım olan 500 kuruşu aldım.

Bayramın ilk günü. Bugün birader Refet'le akraba ve ahibba (ahbaplar), konu komşulardan gidilecek yerlere varıp tebrikte bulunduk.

Karskadıslardan İsmail Ağa'ya da uğradık. Seksen doksanında bir koca. Artık şuuru bozulmuş. Rüya görür gibi eski zamanlardan birçok olayları yeni olmuş gibi ve bizzat kendi gidip yaptığını ısrarla anlatmaya uğraşıyor. Oğlu Halil Bey de yanımıza geldi. Bir iki şey anlattı. Bir gece babası “İlla beni yukarı kata çıkarın. Cehriliğe dikiğim çelikler ve aşlamalar yeşermiş mi? Bakacağım” diye tutturmuş. “Baba yukarıdan cehrilik görünmüyor, şimdi cehrilikte bir şey kalmadı, tarla oldu. Senin eski zaman aklına geliyor, dedik ise de haber anlatamadık” diye babasının hallerinden biraz anlattı.

15 Teşrin-i Sâni 1939

### **Canlısı 38 Lira Derileri 13 Liraya**

Bu sabah kalktım. Kütüphaneye gittim. Müdür Bey de bayram tebrikine eve gelmiş. Öğle üzeri Ahmet'in dükkânına uğradım. 24 liraya bir inek ve 14 liraya bir öküz almışlar. Etlik yapacağız. Birader Refet'e bir kasap götürüp kestirmesini tembih ettim. Eve geldim. Yemek yedim. Arkadaşgil gezmeye gitmişler.

Kütüphaneye gittim. Müdür Bey'e daireye gittim. Bulamadım. Geri geldim. Biraz yazı ile meşgul oldum. Tekrar daireye gittim. Fişlerin nasıl doldurulacağı konusunda görüşmek istiyorum. Lakin Müdür Bey yine yokmuş.

Akşam eve geldim. Hayvanları kestirmişler. Derilerini 13 liraya satmışlar. İki gövde bize 25 liraya kalmış. Bir batman kadar da sızdırılmış yağı olur, dediler. Cenabı Hak güle güle yedirsin. Âmin.

18 Teşrin-i Sâni 1939

### **Kokain Faciası Adlı Kitabı Okudum**

Bu sabah kalktım. Arkadaş küreyi yakmış. Kıyma kavuracaktı. Herkes bir iş başında. Sevinç yine kütüphaneye gideceğim, dedi. Beraber gittik. Halit Hoca geldi. Bir kefaletten haciz meselesi varmış, Amcamı arıyor. “Amcam köyde idi. Gelip gelmediğini bilmiyorum” dedim. Gitti.

Öğleye kadar yine fiş doldurmakla meşgul oldum. Öğleye eve geldim.

Birader Sadettin, Terzi Bekir’in dükkânında, Ahmet de kendi dükkânında arkadaşlarıyla yemek için kıyma istemişler. Birer tas karın çorbasıyla birer kapaklı kıyma koydular. Bir masaf yağlı çöreği de ikiye taksim edip turşu ile gönderdiler.

Amcam köyden gelmiş. Yemeğe gelecek dediler, gelmedi.

Evden çıktım. Ahmet’in dükkâna uğradım. Kahve içtim. Yarım kilo şekerle 10 kuruşluk çay alıp kütüphaneye gittim.

Akşama kadar yine fişle meşgul oldum. Akşam eve geldim. Odaya çıktım. Çocuklarla oturdum. Çocukların uykusu geldi. Birader çocukları yataklarına götürdü. Kitaplıktan okumak için bir kitap arıyordum. Elime *Kokain Faciası* diye bir kitap geldi. Biraz okudum. Artık bitirmeyince bırakamadım. Asrımız gençliğine Avrupa içtimai hayatını güzelce anlatan bir kitaptır. Saat 11’de yattım.

23 Teşrin-i Sâni 1939

### **Abdülbaki Paşa Camii İmam Vekilliğine Tayin Edildim**

...

Bugün Defterdar Abdülbaki Paşa Camiine 900 kuruş vazife ile imam vekilliğine tayin edildim. Evkaf Memurluğundan gelen emri aldım.<sup>20</sup>

20 Eşref Ertekin daha öncesinde kütüphane memurluğu görevinden ayrı olarak Çöplü Camii imamlığı vazifesini yürütmekte idi. Çöplü Camii de kapatılan camiler arasında kalmış ve Eşref Ertekin’e açık olan Defterdar Abdülbaki Paşa Camii vekil imamlığı görevi verilmiştir. O yıllarda memurların bir kısmı böyle ikinci bir görev alabiliyorlardı.

### 3 Kânûn-ı Evvel 1939

#### **Refiye, Salim'in Askerden Terhis Oluşuna Pek Güvenmiş**

Kütüphaneye gittim. Noter İhsan Bey geldi. Oturduk. Kahve içtik. Bizim İlçe'de yanımızdaki Battal oğlu Hamdi'nin konağını ve bağın bir senelik yüzünü 45 liraya kira ile tutmuş, gördürüyormuş. Bağın bekçiliğini de kendi üzerine almış. "Hayırlı olsun" dedim.

Mahkeme Başkâtibi Servet Bey bağını ve keliğini 725 liraya Kürt Hafız'ın torunu Ramiz'e vermiş. Çok pahalı olmuş, dedik.

Bu günlerde Rusya, Finlandiya ile harp ediyor. Ve Rusya istila edecekmiş, diyorlar. Bulgarlar da bizden Dobruca'yı istiyormuş. Hatta Edirne'yi de istiyormuş, diyenler var. Bu gidişle ilkbaharda seferberlik yapılacağı ihtimali söyleniyor. Cenabı Hak encamımızı hayreylesin. Âmin.

Bizim Oduncuların Salim ve arkadaşları 1326 doğumlular İstanbul'dan terhis olup gelmişler. Refiye çok güvenmiş diyorlar.

### 4 Kânûn-ı Evvel 1939

#### **Harp Pahalılık Getirdi**

...

Öğleden sonra biraderin dükkânında oturdum. Manifatura eşyaları çok üzerine koymuş. "İki gün evvel metresi 25 kuruşa satılan Kayseri kaputları bu gün 24 kuruşa zor alınabiliyor. Bir makara 15 kuruştan 20 kuruşa çıkmış, bulunmuyor da" diye birader anlattı.

Akşam Hacı Ahmet Efendi'nin evine gittim. Arkadaşlar hep gelmişler. Yatsıyı cemaatle kıldık. Çay meydana geldi. Amcam, Hakkı Hafız, Yüncü Hilmi, Şevket, Mustafa, İhsan, Sabit, Rifat, Bahri, Haşim, Ragıp, Hacı Ahmet Efendiler ve benimle on üç kişi kura çektik. Birinci amcam, 13'üncü Yüncü Hilmi Efendi oldu. Bana 6'ncı sıra düştü ise de amcamla değiştik. Sıra gezme ve ziyafetler başlayacak. Dağıldık.

24 Kânûn-ı Evvel 1939

**Müdürümüz Neşet Köseoğlu Çorum'dan Ayrılıyor**

...Kütüphanenin kapısı açıldı. Müdür Bey geldi. Çay ikram ettik, içti. Muallim Recep geldi. Müdür Bey çok mültefit bulundu. Cesaret alarak Recep'in defterlerini vermesini söyledim. Müfettiş Bey'den istemesini söyledi. Recep gitti.

Sonra Noter İhsan geldi. Epeyce görüştük. Müdür Bey “yaz tatilinde geleceğini” söyledi. Müdür Bey eşyalarını toplamış. “Bir iki gece için iki kat yatak lazım olduğunu” söyledi. “Pekâlâ, ben temin ederim” dedim.

Saat üçe geliyordu. Müdür Bey'in bana verdiği “Çorum Mahalleleri Haritası” ile bir de yeni yazı ile “Çorum Köyleri” haritasını alıp eve geldim.

Evden iki kat yatak, yastık, yorgan, çarşaf hazırladılar. Arabacı Yemen geçiyormuş, yatakları yüklettik. Biraderle Maarif Dairesine gönderdim.

26 Kânûn-ı Evvel 1939

**Deprem Korkuttu**

Bugün fotoğrafçı Hasan Basri'ye Müdür Bey'le bir hatıra grup fotoğrafı aldırдық. Ben oturdum, müdür sağımda, Bedri solda, İhsan arkada olduğu halde fotoğrafı aldırдық. Ayrıldık. Noter'in dairede kahve içtik.

...

Bu gece yatınca epey bir zaman uyuyamadım. Sonra uyumuşum. Bir gürültü ile gözlerimi açtım. Adeta bir salıncaktaymışız gibi sallanıyoruz. Arkadaş oturmuş. Ben de oturdum. Yer oynuyor. “Kapılar vuruluyor. Sadettin!” diye seslendim. Ayağa kalktım. Düşe yıkıla elektriği açtım. Geri yatağın içine oturdum. Lamba adeta tavana değişiyor. Kible den şimale (güneyden kuzeye) doğru sallanıyordu.

Baca önündeki sürahinin ağzı açık olsa su dışarı dökülecek derecede bir şiddetle çırpalanıyor. Kalktım. Sadettin nasıl oldu? Aşağıda çocuklar nasıl, diye paltomu giydim. Artık sakinleşmeye başladı. Sadettin'in yanına vardım. O hiç kalkmamış. Ve henüz uyumamış olduğunu söyledi. “İptida pek çok gürledi, korktum” dedi.

Elektrikler çok sönük yanıyordu. Sonra epey parladılar. Aşağı indim. Birader Ahmet'e seslendim. Baldız Şefika kalkmış, ağlamış. Ahmet'e "çocukları alın da aşağıya gelin, belki bir daha oluverir" dedim.

Sonra öte avluya çıkıp birader Refet'e seslendim. Refet de aşağı iniyormuş. "Aman ağabey ne yapalım, çok korktuk. Binhan ağlıyor. Sevinç'le Hakkı uyanmadılar" dedi.

"Onları da al, odaya gel" dedim. Odaya geldim.

Baldız Şefika ve Arkadaşın yüzleri kireç gibi ağarmış. "Şöyle oldu, böyle oldu" diye anlatıyorlar. Biraz oturduk. Herkes yerine çekildi. Sobayı yaktım. Aşağı inecektim. Arkadaş da arkamda. Badaldan (merdivenden) taraf baktım. Badalı dolduran bir gölge, uzun bir heyula gibi yukarı çıkıyor. Arkadaşa korkma dedim, ise de "ne o?" diye seslendim. Bir de baktım birader Refet, Binhan'ı sırtına almış, üstüne bir örtü örtmüş. Divanhaneden çıkıyor. "Benim" diye seslendi. Arkadaş da ferahladı. Refet içeri girdi. Biz de aşağı indik, çıktık. Sobayı yaktım. Arkadaş namaz kılıyordu. Kapı çalındı. Komşuların kapılarıdır, diye aldırmadım. İkinci çalınıştta bizim kapı diye kalktım. Lakin yüreğim şiddetle çarpıyor. Zira aklıma kütüphane geldi. Herhalde yapı yıkıldı, diye zihnimde bir şimşek çakıştı. Koştum, kapıya çıktım. Arkadaş da ardım sıra geliyor. Bizim kapı değil, diyordu. Sadettin de, bizim kapı değil, dedi. Ben büyük kapının ardına varmıştım. Dinledim, bir daha kapı çalınmadı. Biraz bekledim kapıyı açtım. Pınarın önüne doğru vardım, kimse yoktu. Geri odaya geldim. Binhan'ı bizim yatağa yatırmışlar. Arkadaş namazını tamamladı. Sobanın ateşini mangala aldık. Yattım.

27 Kânûn-ı Evvel 1939

### **Maarif Müdürü Neşet Köseoğlu'nu Uğurladık**

Sabah yedi buçukta Maarif Dairesine gittim. Bütün mekteplerin başmuallimleri gelmiş. Bizim Noter İhsan, Çorbacı Şevket, Eczacı Bedri ve bir de Doktor ve Ceza Reisi Afif Beyler geldiler. Şoför Kemal de geldi. Üç bavul, birkaç sepetle eşyaları yerleştirdik. Ahmet de sarı beyaz benekli bir Van kedisi ile otomobile bindi.

Müdür de hazırın ile görüştü, bindi. Otomobil hareket etti. Selametledik. Otomobil korna çalarak uzaklaştı. Hepimiz dağıldık. Eve geldim.



1942

19-20 Mayıs 1942

### **Dağlıoğlu Hikmet Turhan Çorum'da**

Hikmet Turhan Dağlıoğlu 16 Ağustos 1942 Pazar akşamı Çorum'u teşrif buyurmuşlar ve Pazartesi, Salı, Çarşamba günleri kütüphane tetkikatında bulunup Çarşamba günü akşamı bağ evimizde verdiğim ziyafette bulunmuş ve birlikte fotoğraflarımızı çekmiş, gece saat 24'te posta ile Ankara'ya dönmüştür.<sup>21</sup>

(İmza- Eşref Ertekin)

1943

26 Nisan 1943

### **Sarı Tavuk**

Sarı tavuk gürke (kuluçkaya) yattı. 11 adet yumurta koydular.

1944

1 Şubat 1944

### **Deprem Yine Salladı**

Bu gece ve sabahleyin yine beş on saniye süren iki zelzele oldu. İkincisi evvelki gibi şiddetli değildi. Şarktan garba (doğudan batıya) doğru iyice beşik gibi ırgaladı.

Sabahleyin haber alındı. Adapazarı-Çerkez, Bolu ve yakınlarında çok zayıyat varmış. Bu deprem Anadolu'nun her yerinde duyulmuştur.

21 Hikmet Turhan Dağlıoğlu, Çorumlu dergisinin devamlı yazarlarından olmuştur. Dağlıoğlu; tarihçi, folklor uzmanı ve müzecidir. Bir dönem milletvekilliğinde de bulunmuştur. Hakkında internette geniş bilgiler vardır. Çorumlu dergisindeki yazıları hep Çorum'un tarihi geçmişine ait araştırmaya dayalı bilgi ve belgeli yazılardır. Çorumlu dergisinin muhtelif sayılarında 23 yazısı vardır. Isparta ÜN dergisinde de pek çok yazısı bulunmaktadır. Sivil Emekliler Derneği kurucularından olup uzun yıllar genel başkanlık ve onursal başkanlık yapmıştır.

12 Şubat 1944

### **Birader Sadettin Tedavi ve Muayene İçin İstanbul'a Gidiyor**

Cumartesi akşam saat onda birader Sadettin ile Ahmet, Sıddık Çöplü de beraber oldukları halde İstanbul'a gittiler.

Birader Sadettin'in gözlerine perde geliyor. Yanındakileri göremez bir hale geldi. Bu haline çok esefleniyor.

Bizim (Çorum) Hastane Sertabibi Göz ve Kulak hastalıkları Mütahassısı Doktor Saffet Bey, burada tedavi etmeğe uğraştı ise de sonra vazgeçip İstanbul'a gitmesini daha faydalı buldu. Biz de göndermeğe muvafakat ettik. Birader Ahmet'in de yanında gitmesini muvafık gördük. Ahmet hem Sadettin'e yardımcı olur, hem de İstanbul'u tanıyıp dükkânına mal alır, dedik.

Birader Sadettin, hastane kâtibi Çöplüzâde Sıddık Efendi'nin de beraberinde gitmesini istedi. Sertabip de izin verdi. Beraber gittiler.

Sıddık Efendi'nin validesinin evine cumartesi günü hırsız girmiş. Altın saat ve kordonu, küpe, yüzük birçok şeylerini almışlar. Kimin yaptığı belli olmadı. Çingene kadınları gelmişler imiş. Onlar etti.

17 Şubat 1944

### **Noter İhsan Bey ve Oğulları**

Bu gece dehşetli yeller esti. Sabaha kadar inceden yağmur yağmış. Sabah kütüphaneye gittim. Noter İhsan Bey gelmiş. Evine gittim. Görüştük. Oğlu Gültekin gelmiş. Avrupa imtihanını kazanmış. İsviçre'ye okumaya gidiyor. Maşallah İhsan Bey'in çocukları çok akıllılar. Beş tane oğlu var. Birisi .... Daha küçük. Diğer dördün ikisi lisede, birisi orta mektepte, birisi de ilk mektebin beşinci sınıfında. Hepsi de sınıflarının birincileri. Allah başacak versin (Allah hep mutlu etsin).

İhsan Efendi'nin annesi Kara Müftü kızı ile de görüştüm. İhtiyar çok asil kadın.

İhsan Efendi'nin ailesi de Leblebicizâdelerdendir. Her iki sülale de Çorum'da mümtaz ve asil ailelerdir.

Bugün akşama kadar kütüphanede yeni yazdığımız defterle eski defterle mukabeleleri ile uğraştım.

Hava bozuk, ara sıra yağmur sepeledi. Akşam eve geldim. Şefika Tuygun ile babasıgile gitmişler. İkizler evdeler. Yemek yedik. Peritli'nin Şaziye de bizde idi. Tombuş Nazmi Bey'in çocuk okutmak üzere kendisini istediğini söyledim. "Ben gidemem, yapamam" diye kızdı. Gece Şefika gelmedi. Safure çocukların yanında yattı. Bahri ve Gülderen, iki çocuk da sabahleyin hasta kalktılar. Tuygun da hastalanmış.

Bugün hava yarı açık yarı kapalı geçti ise de yağmadı.

*4 Teşrin-i Sâni 1944*

### **Ahmet Evini Ayırdı**

Bugüne kadar yazdan beri hiç yağmur yağmadı.   le sonu yağmur başladı.

D n sağ taraf azı dişlerimden birini  ektirdim. Sabuncuoğlu rahmetlik berber Mehmet Ağa'nın oğlu Mahmut  ekti. Morfinle aldı. Acı duymadım. Lakin his gelmeye başladıkça kanama ve ağrı çoğaldı. Bu gece ziyanım yok idi. Lakin bugün vücudumda kırıklık peyda oldu.   ş me de var. Aspirin aldım. Akşamı zor ettim. Yemek falan canım istemiyor. Zor ile biraz çorba içtim. Gece çok rahatsız oldum. Sabahı zor ettim. Kalkamadım. Pazartesi salı yattım. Yağmur da bu iki gün içinde gece gündüz devam etti.

Salı günü evde, on iki seneden beri beslediğimiz sarı karasığır ineğini ve danasını etlik için kestirdik. Birader Ahmet ayrıca kendine bir inek kesti. Artık iyicesinden ayrıldık. Ahmet konağa çekildi. Birader Refet de aşağı eve indi. Birçok kavga gürültü geçirdik. Yani bağ ve tarlalardan başka her şeyleri böldük.

Birader Sadettin'i ortada göreceğiz. Hiçbir şeyden ona hisse  ıkarmadık. Kendi de böyle istedi.

Baldız Şefika, Arkadaşın olup gelin olurken kendine emanet verilen ve takılan küpe, yüzük ve konsol, ayna ve lambalarını geri vermek istiyormuş. K peyi yüzüğü getirip Arkadaşa vermiş. Konsol, ayna ve lambaları Arkadaş almamış. Sonradan "k peyi, yüzüğü niye verdim?" diye pişman olmuş. Geri istiyormuş. Sana para vereyim, gümüş vereyim, diye yalvarıyormuş.

Ben de Arkadaşa emanet olarak verebilirsin, yoksa para ile satılmaz, dedim. Ve birkaç gün sonra Kire   Fazlı Ağa'nın düğününe giderken baldıza emanet verdik, takındı.

1945

*15 Kânûn-ı Evvel 1945*

### **Amcamın Rahatsızlığı**

Amcamın şu on beş gün arasında ziyarı yok. Köşede oturuyor. Gelenle gidenle görüşüyor. Hatta sene başı piyango biletleri çekilişinde küçük eve yanımıza geldi. Oturdu. Yedik, içtik, güldük oynadık. Çok iyi idi.

*1 Kânûn-ı Sâni 1945*

### **Amcamı Kaybettik**

Şu bir ay içinde günlerimiz fena geçti. Amcamın hastalığı gittikçe şiddetlendi. Hatta Dâhiliye Doktoru İsmail Hakkı Bey “hemen Ankara’ya gitmesini” istedi.

Eş dost bir araya geldik. Şu halde hastanın kış gününde Ankara’ya gitmesini hiç muvafık görmediler. Operatör Selahattin Bey, Dâhiliyeciden bu hastanın niçin Ankara’ya gitmesini istediğini sual etmiş. “Artık benim ümidim kesildi. Ankara’da bir film filan alınır da bizim teşhis edemediğimiz bir hastalık zuhur ederse veyahut elektrik tedavisi filan yapılarak hastalığın önüne geçilirse diye bir ümit üzerine Ankara’ya gitmesini tavsiye ettim” demiş. O da “hayır bu hastanın yol zahmetine tahammülü yoktur. Film isteyelim burada bakalım” deyince gitmekten vazgeçildi.

Film sipariş ettiler. Dr. Mustafa (Cantekin) iki günde yetiştirdi. Kızılay’dan Hastane namına bir düzine film almış.

Amcamı tekrar hastaneye yatırdılar. Yine sırtından su aldılar. Ve filmini aldılar. Artık akciğer kanseri olduğuna ve karaciğerin bir tarafının da tahta gibi kurumuş olduğunu söylediler. Ve amcama “bizim sende teşhis ettiğimiz dert yoktur, yakında iyi olacaksın” dediler. Eve getirdik.

Amcam ile beraber bizim Arkadaş Şehriye’nin de filmini aldılar. Lakin ne film elime geçti, ne de hastalığın ne olduğu anlaşılmadı. Filmleri Alman doktor geldiği için bir tercüman bulup konuşup anlayamadım.

Bundan sonra amcamın ıstırapları arttı. Artık kendi ile meşgul. Gelenden

gidenden bihaber. Oturak durak yok. Kaldırdık, indirdik. Kapıya götürdük, içeri getirdik. Azapların en  iddetlisini çektik.

Günler ne halde geçti bilemedik. Gece gündüz kızları başında oturdular. Biz de gittik, geldik. Nihayet 22 Şubat Perşembe günü, ikindi üzeri hayata gözlerini yumdu. Rahmetullahialeyh.

20 Mayıs 1945

### **Bu Sene Uyuz Yılı Oldu**

Son gözden beri Ahmet ve karısı ve çocukları çekiyorlardı. Şimdi birader Refet'e ve karısına ve çocuklarına sardı. Biz de yok diye güvenirken bana da yapıştı. Bir ay oluyor. Evvelce ufak tefek oturak yerlerim kaşınırken gittikçe bacaklarımdan belimden karnımdan yukarılara doğru dağılmaya başladı. Geceleri uykudan kesildim. Sabahlara kadar kaşınıyorum. Hastalandım. Ne yapacağımı şaşırdım. Her şeye razı oldum. Melun illet  aremi kesti.

Yarın bayram, daireler tatil. Herkes ne yapıyorsa dedik, ilaç yaptırın,  alınacağım, dedim. 250 kuru  vermişler ilacı yaptırmışlar.

Cumartesi, herkes, çocuklar bayrama gidiyorlar. A a ı indim. Birader Refet evde eski birkaç öz-yuvarlak ağaçları duvarın dibine yerleştirmiş. Ben de yardım edeyim diyerek birinin ucuna yapıştım. Belim a rıdı. Yürüyecek halim kalmadı. Fena halde hastalandım. İlaç  alınamayacağım, katiyen kıpırdayamıyorum. İlaç yarına kaldı.

20 Mayıs 1945

### **Uyuzdan Kurtulmaya  alı ıyoruz**

Bugün de kütüphaneyi a amadım. Su ısıttılar, yıkandım. Sonra tepeden tırna a ilaç  alındım. Zeytinyağı, kükürt ile yapılmış bu ilaç pis pis kokuyordu. Lakin tek  u melun illet gitsin de ne olursa olsun, tahammül edeceğim.

Ertesi gün ve daha ertesi gün de kütüphaneye gidemedim. İlaçla yattım ilaçla kalktım. Geceleri yine gidiş (kaşıntı) devam ediyor.

Arkadaş da annesigil de kız kardeşlerinin yaptırdığı ilaçtan biraz almış. Pazartesi akşamı bir defa daha  alacağım, dedi. Me erse ilacın içine biraz da

göztaşı dökmüş. Çalmaya başladı. Bacaklarıma karnıma çalarken ben bir hoş olmağa başladım. Soğuk soğuk ter geliyor. Baygınlık geçiriyorum. “Ölürsem de her tarafıma çal” dedim. Çaldırdım. Bütün azalarım ateş gibi yanmaya başladı. İnşallah bu tesir edecek, diye dua ediyorum. Epeyce gidiş kesildi. Bu gece pek çok kaşınmadım. Güvendim.

Arkadaş, kaşınan yerlere sülük konulmasının iyi geldiğini duymuş. Oturağıma altı tane sülük koydular. Bilmem nasıl faydası olacak.

Birader Sadettin'in ellerine de sülük vurdular. Yıkandım, çamaşır değiştim. Bacaklarımdaki sivilceler kararmış. Çok gidişmiyor. Lakin diz kapaklarımda içleri gece yine kaşınmaya başladı. Yine canım sıkıldı. Bu derdin elinden ne yapacağız?

Yedi aydır bu dert ile uğraşan birader Ahmet ve ailesi hâlâ kurtulamadı. Biz nasıl kurtulacağız? Bizim Arkadaşta da tek tük çıkmaya başladı. Elinde göztaşı hemen gidişen yerine çalıyor.

Cenabı Hak cümle ümmeti Müslümanla beraber cümlemize şifalar ihsan buyursun. Âmin.

**1946**

*25 Mayıs 1946*

### **İlice Bağına Göç**

Bugün İlice Bağına göçüldü.

*20 Teşrin-i Evvel 1946*

### **Bağdan Şehre Geldik**

16 Eylül oruca başladık. 16 Teşrin-i Evvelde bayram oldu. Sabah gün doğmadan birader Refet'le şehre geldik. Bayram namazını Ulu Camide kıldık. Kadınlar ve çocuklar bağdan bir iki gün önce şehre gelmişlerdi. Yemekten sonra amcama ve dayımın karısına ve Hacı Beyamcama gittik. Sonra birader Sadettin ve Refet ve Arkadaş Şehriye ile bağa gittik. Birkaç gündür yağmur yağıyor. Bugün öğle sonuna kadar hava açıldı ise de ikindiüstü yine yağmur

yağmaya başladı. Armutları topluyorduk, yarı bıraktık. Ertesi gün ve gece yine yağmur yağdı. Öğleye doğru biraz kesildi. Armutların toplanmasını ikmal ettik. Üçüncü gün bağı kestik. Dört beş yük kadar üzüm kestik. Dördüncü gün hepimiz eve (şehre) geldik. Akşamları birader Refet’le gidiyoruz. Sabahleyin şehre geliyoruz. Kapaklı’ya üzüme gidiliyor. Üç günde orası bitti. 20 Teşrin-i Evvelde tamamen şehre göçüldü.

**1948**

*5 Şubat 1948*

### **Cuma Gecesi**

Bu gece büyük baldızın kızı Semahat’e, Terlemez’in İhsan Efendi’nin oğluna şerbet merasimi yapıldı.

Merasim bitip nişanlar takıldıktan sonra Hacı Yusuf Hoca Efendi çay istedi. Kayınbirader Sait çay yaptırdı, içtik.

**1950**

*9 Ağustos 1950*

### **Çorum’da Çarşı İçinde Katillik**

Perşembe günü saat 19’u geçe çarşıda Dikiciler Arastasında Daldaloğlu Hacı Hüseyin Ağa’yı bıçakla boğründen ve boğazından yaralamak suretiyle Çakaloğullarından Marangoz İsmail öldürmüştür. Evlerinin müzayedesinde Hacı Ağa’nın pey sürmesi buna sebep olmuştur.

*11 Ağustos 1950*

### **Sivaslı’nın Mehmet**

Bugün Sivaslı’nın Mehmet Efendi ölmüştür. İsa Halife Camii müezzini idi.

22 Ağustos 1950

### Halkevinin Eşyaları Toplandı

Halkevinin eşyalarını toplayıp bir odaya doldurdular. Binayı Tekel İdaresine icara verecekleri söyleniyor. Tekel yukarıya Parti odalarına göçecekmiş. Bizim kütüphane odalarından icar almak istiyorlar.

Tarlalardan bu sene 42 hak (ölçek) buğday 118 hak arpa, yedi çeten saman, 10 hak zerek (zeyrek) geldi. Cenabı Hak tekrarına eriştirsin. Güle güle yemek nasip etsin.

1951

11 Ekim 1951

### Muhammed Hamidullah Çorum'da<sup>22</sup>

11 Ekim 1951'de kütüphanemizi ziyaret eden bu kâğıdın arkasında adres ve adı yazılı Muhammed Hamidullah Hindistan Haydarabad ülkesinden olup kendisi tahsil için memleketinden çıkmış Fransa Darülfünununda ikmal-i tahsil eder. Kendisi elan Paris'te ikamet ediyormuş. Kendi el yazısı ile adını ve adresini diğer tarafa yazdı. İstanbul'da toplanan Muaşere Ekolü Heyeti ile Alacahöyük'e gelmişken onlardan ayrılıp Anadolu'nun kütüphanelerini tetkik ettiğini söyledi. Ve arkada yazılı kitapları kütüphanede tetkik etti.<sup>23</sup>

Tefsir-46<sup>24</sup>

Hadis- 76, 127

Mrktr (okunamadı)- 85

Akait- 176

Fıkıh- 94

Tıb- 47

Tarih- 209

Garib-el Hadis- 12

“Muhammed Hamidullah 4, Rue de Tournon Paris”<sup>25</sup>

22 Muhammed Hamidullah'ın Çorum Kütüphanesini ziyareti ile ilgili Eşref Ertekin'in notu ve Muhammed Hamidullah'ın kendi el yazısı ile adını ve adresini yazdığı 8cm.X10cm. boyutundaki hatıra kâğıdına yazılı olanlardır.

23 Söz konusu bilgilerin yazılı olduğu kâğıtta Muhammed Hamidullah'ın incelediği kitapların konularını belirten isimler kırmızı renkli kalemle ve Eşref Ertekin'e ait diğer notlar kurşun kalemle ve tamamı eski harflerle yazılmıştır.

24 Konuların yanındaki bu numaralar kütüphane kütük defterinde yazılı kitapların kayıt sıra numaraları veya demirbaş numaraları olmalıdır.

25 Notun altında dolmakalemle yazıldığı belli olan ve yukarıda “arka tarafa adını ve adresini yazdı” cümlesinde belirtilen bilgi. Latin harfleriyle yazılmıştır.



1956

15 Ağustos 1956

### **Hastalığımın Tedavisi için İstanbul'da Hastaneye Yattım**

Haydarpaşa Validebağı Maarif Sanatoryumu Servisi.

15 Ağustos 1956- Altıncı oda. Koridor kapısından girince sağ taraftan ikinci, 120 numaralı karyolaya yattım.

Ben girdikten sonra mevcut olup taburcu olanların isimleri:

Emrullah Yüksel: Samsunlu. Çorum İmam Hatip Okulu talebesi. Ağustos nihayetine doğru.

İbrahim Yıldız: Erzurum Şavşatlı. Muallim. Eylül iptidası.

Şaban Okur: Tekirdağlı. Tarih muallimi.

Ahmet Karabıçak: İstanbullu. Orta mektep talebesi.

Hüseyin Tuğra: İstanbullu. Orta mektep talebesi.

Ömer Ağır: Sivaslı. Muallim. Bir cuma beraber namaz kılmaya gittik.

Ömer Kuğu: Ordulu. Bu zatla sofrada beraber bulunurduk.

İzzet Şen: Adanalı. Üniversite öğrencisi.

Salih Çalışan: Ordulu. Muallim mektebi talebesi.

Arif Yılmaz: Samsunlu. Muallim. Ekim'de gitti.

Adem Sarıyüce: Sungurlulu. Ankara Hasanoğlu Muallim Mektebi. Yatak komşum.

Nevzat Demir: Nallıhanlı. Ankara Hasanoğlu Muallim Mektebi. Bizim oda arkadaşı.

Kazım Everes: Ankaralı. Talebe.

Mehmet Koşu: İstanbullu. Küçük çocuk. İlkokul talebesi.

Yılmaz Kamacı: Erzurum, Şavşatlı. Muallim. Sofrada beraber olurduk. Kasım başında gitti.

Akif Ersoy: Bolulu. Muallim. Sofrada beraber olurduk.

Önder Borucu: İstanbullu. Aslı Kastamonu Araç'tan. Muallim.

Mustafa Sarkık: Adanalı. Teknik okul talebesi.

Hamza Usta: Ordulu.

19 Kasım 1956

### **Sanatoryumda Bulunan Hastalar**

Cumhur Dolgun: Adanalı. Talebe.

Şükrü Tirkeş: Sivaslı. Talebe. 23 Kasım 1956'da taburcu oldu.

İlyas Okur: Amasyalı. Talebe.

İbrahim Konurkaman: Kırşehirli. Ortaokul muallimi. Sofra arkadaşı.

Abdullah Şahin: Adanalı. Talebe.

Yusuf Keklik: Ordulu. Talebe. 28 Kasım'da gözünden ameliyat oldu.

Dursun Aynalı: Antalyalı. Talebe.

Senai Karaca: Ordulu. Talebe.

İsmet Birkaner: Denizlili. Talebe.

Çelik Çevik: Adanalı. Talebe.

Mustafa Bayır: Edirneli. Talebe. 25 Kasım günü mektebine gitti.

Burhanettin Nökel: Ordulu. Talebe.

Muzaffer Doğanstepe: Çankırı. Talebe.

Osman Gönültaş: Ankaralı. Teknik Enstitü Talebesi 18 Ocak 1957'de mektebine gitti.

Hüseyin Karagöz: Edirne Lisesi talebesi.

Onur Sucan: Niğde Lisesi edebiyat muallimi.

Yılmaz Utma: Mersin Ticaret Okulu talebesi.

Ahmet Gönül: Kırklarelili. Muallim.

Hakkı Erdoğan: Kayserili. Muallim.

Şaban Otuzcan: Gaziantep. Talebe.

Nazif Akşehri: Kayserili. Talebe.

Kemal Soluk: Çorum Elvançeşmesi'den müfettiş.

Reşat Kırklareli: Ordulu.

Güngör Nevzat: Manisalı.

Yüksel Babacan: Sivaslı. Muallim okulu talebesi.

Şerafettin Uncu: Adapazarı muallimi.

Nizamettin Orhan: Talebe.

Eşref Ertekin:  orumlu. Kütüphane memuru.

Abdil K lsu: Afyonkarahisar. Ticaret Okulu talebesi.

Mehdi  z ba : Trabzonlu. İlkokul hocası.

Süleyman

Fahri

Erkin

Hayati

Hüseyin: Muallim.

Mustafa: Amasyalı.

Hürriyet

Rıza: Bursalı. Talebe.

Recai

Erkut

Dedesli  ocuk.

### **Sanatoryumda Bulunan Doktor ve Hemşireler**

Dr. Muzaffer Dilemrah: Sanatoryum Müdürü ve Ba tabibi

Kadıköy Bahriye Cad. 96/5

Dr. Zeki Köseoğlu: Dâhiliye M tehasası

Dr. Nazif Pınar: Dâhiliye M tehasası

Dr. Bedriye Bora:  ocuk M tehasası

Dr. Mehmet Dedeoğlu: Dâhiliye M tehasası

Dr. Ali Rıza  kiz: Röntgen M tehasası

Dr. Servet T regen: ....

Dr. Sungur Erim: Dâhiliye M tehasası

Dr. Mehmet Sözer: Dâhiliye Mütchassısı

Dr. Orhan ...: Laleli Şair Haşmet Sk. No: 35/1 İstanbul

Dr. Nazif Bahçeci: Sanatoryumda Asistan

Dr. Seyhan Ülken: Sanatoryumda Asistan

Dr. Makbule Yeşin: Sanatoryumda Asistan

Dr. Şadiye Güvendiren: Diş Hekimi

Alaattin Daladayan: İdare Müdürü

Melek Anıl: Hemşire

Yusuf Günlü: Dispanser Öğretmeni

Mustafa Parlak: Dispanser Öğretmeni

Recai Gürses: Hesap Memuru

Türkan Aran: İdare Memuru

Safiye Çeliktelli: Kâtip

Azize Başeski: Başhemşire

Fatma Karlık: Başhemşire

Meryem Açık: Baş Eczacı

Safiye

Zeynep

\*Altı aydan beri buradayım. Eşref Ertekin

1957

10 Nisan 1957

### **Hastaneden  ıkınca İstanbul'da Geçirdiğim Günleri Kısaca Bildiren Yazılar**

1957 Şubat nihayetleri. Yedi aydan beri Maarif Vekâleti Validebağı Sanatoryumunda taht-ı tedavide (tedavi altında, tedavi için) bulunuyorum. Sanatoryuma 15/8/1956'da girdim. Kilom 63 iken Şimdi 77'ye yükseldi. Sanatoryuma geleli 411 iğne vuruldu. 900 hap yuttum. 15 günde bir muayene ve iki ayda bir de filmim alındı. Ayda bir balgam ve kan muayenesi olduğu gibi birkaç defa teksif ve iki defa da kültür balgamı verdim. Artık tam salah hâsıl olduğunu doktor müjdeledi ve yakında taburcu olacağımı söyledi. Ben de zaten  orum'da tedavi olmuş 36 iğne ve birçok ilaçları kesemden 113 lira vererek ayağa kalkmıŐım. Sanatoryumda sıhhatimde hiçbir fenalık hissetmediğim gibi doktorlar da bana, sair hastalara olduğu gibi, karın havası ve göğüs havası vermek gibi hiçbir müdahalede bulunmadılar. Hatta havaların iyi olduğu zamanlar izin verdiler. Cumalarda Kadıköy'e inip gezdim. Ve cuma namazını Altınoğlu ve İskele Camilerinde ve iki defa da Üsküdar'da Sultan Adli (Yeni Camii) ve İskele Camilerinde kıldım.

ArkadaŐlarım genç muallimler ve  ocuk denecek yaŐta çoğu mektep talebesi oldukları ve dine karşı çok laubali harekette bulundukları halde birbirilerine yaptıkları biperva, ahlaka aykırı hareketlerini hastalıklarına hamlederek hoş görmeğe  alıŐım. Ve bütün serviste kendime karşı bir sempati kazanmaya muvaffak oldum. Değil arkadaşlar, hatta servisin bütün hademeleri ve hemŐireleri asistan doktorları bile güler yüzle ve sevgi ile icabında yardımda bulundular. Bu olayları ben ancak Ulu Tanrının l tfu ihsanı olarak telakki ediyor, gece gündüz ibadetle kendisine hamd ve Şükür etmekten geri durmuyorum.

Hastaneden çıkıŐım ve acemiliğim dolayısıyla geçirdiğim üzücü bir olay:

Vakta ki doktorlar salahımı (iyileŐtiĐimi) müjdelediler, Mart on beşe kadar taburcu olacağımı söylediler. Doktora evde eşimin de ara sıra ağzından kan geldiğini ve hasta olduğunu duyurdum. Doktor da bir mektup yazıp eŐimi de İstanbul'a  ağırmamı ve kendisi tarafından bir muayeneden geçirilmesini

tavsiye etti. Ve “seni bu kadar tedavi ederek Allah’ın izni ile iyi ettik, eşinde de bu hastalık var ise bizim emekler hiç olur. Sen evine varınca yine hastalanırsın. Böyle bir şey olmadan eğer eşinde hasta ise tedavi ile önünü almaya çalışalım” dedi.

Bunun için ben de eve biradere, Hakkı’ya ve eşime birer mektup yazarak vaziyeti anlattım. Ve İstanbul’da ve yolda yapılacak sarfiyat için lazım olacak para için de evde iken Birinci Cihan Harbinden askerden terhis olup geldikten beri biriktirdiğim damgalı pulları kutularla veyahut torba kâğıtlara doldurup bir bavula koyup getirmelerini yalnız kendim koleksiyon yapmak üzere büyük bir kutuda ayırt ettiğim eski pulları ve ecnebi pullarını katmayıp yine o kutu ile evde saklamalarını yazdım.

Ben mektubu yazarken havalar gayet güzel, yaz gibi hatta ağaçlarda bütün çiçeklerini açmışlardı. Aradan birkaç gün geçer geçmez hava birden soğudu. Ve fırtına, kar, yağmur birbirine karıştı. Sisten vapurlar işlemez oldu. Ben de gelin, diye mektup yazdığımı pişman oldum. Mektup da Martin altıncı günü İstanbul’da bulunmalarını yazdığım halde Martin üçü oldu, yola çıktıklarını tasarlayarak Ankara’ya damada Hakkı ve eşimin Ankara’ya geldiklerinde işar-ı ahire (benim işaretime kadar) Ankara’da kalmaları için telgraf çektim. Ve o günde dosyam idareye indirilerek üç ay daha izin verildiği artık bu gün yahut yarın hastaneden çıkabileceğim tebliğ edildi. Benim burada artık iki üç günden fazla kalamayacağım anlaşıncı damada Ankara’ya bir telgraf daha çekip kış, kıyamet ne olursa olsun gelmelerini istedim. Mart’ın altıncı günü İstanbul’da olmalarını istedim.

Ve Martin altıncı günü Çarşamba gün izin alarak Haydarpaşa’ya indim. Ve Ankara trenlerini gözledim. Akşam beş buçuk treni ile gelirler diye ümit ederek Kadıköy’e inip Rıhtım Otelinden üç yataklı bir oda kiraladım. Tekrar Haydarpaşa Garına gittim. Treni bekledim. Yine çıkmadılar. Artık hastaneye de gitmedim. Kadıköy’e gidip tutmuş olduğum odada yalnız yattım.

Sabahleyin saat sekiz buçuk trenini bekledim. Tren geldi. Herkes dağıldı. Hatta İnönü bile bu trenle gelmiş. Birçok kişilerle önümden geçti gitti. İzmir’e gidecekmiş. Artık gelmeyecekler, diye geri döneceğim sırada Hakkı ile eşim ellerinde bavullar çıkıp geldiler. Çok güvendim. Havada soğuk. Hemen bir araba tutup eşyalarla beraber binip otele geldik.

7 Mart Perşembe günü bir saat kadar otelde ısınıp biraz yemek yiyip çıktık. Gezmek için tramvaya binip Üsküdar’a gittik. İskele ve çarşıyı gezdik. Öğle

yakın geri Kadıköy’e otele geldik. Yemek yedik, namaz kıldık. Saat ikide bir taksi tutup hastaneye gittik. Eşyalarımı ve bavulumu alıp arkadaşlar ve hademelerle vedalaşıp geri otele döndük.

Ben hastanede iken abisi Baki ile ziyaretime gelen K rk  lerin H sn ’n n karısı Seydimlerin merhum Mehmet Efendi’nin kızı Melahat’a veda ziyareti yapmak üzere yola çıktık. Hakkı gitmedi. Biz eşimle beraber Kadıköy  skelesine indik. Melahat’ın evvelce bana bıraktığı kartvizitteki adres  zerine (Bağdat Caddesi Fener Yoluna) gidecek tramvaya binip yollandık. Bağdat Caddesi durağında indik. Yeni yapılmış, geniş avlulu binalar, bahçeli evler çok güzel, bir yerlere vardık. Bir bayana ve bir de bakkala sorarak Melahat’ın evini bulduk. Durağa çok yakınmış. Merdivenlerden çıkıp kapının ziline bastık. Hemen açıldı. Ve Melahat Hanım iş elbisesi ile karşı geldi. Ve yarın misafir kabul günü olduğundan temizlikle meşgul olduğunu söyledi. Kocas  H sn ,  stanbul tarafında bulunan dükkânında olduğundan geç vakit geldiğini söyledi. Eşim bir kilo kadar  orum leblebisi getirmişti. Onu verdik. Ve biraz oturup konuştuk.  kinci namazlarını kıldık. Vedalaşıp çıktık.

Otele geldik, Hakkı da bizi bekliyormuş, akşam yemeğini yedik. Otelin telefonu ile Ferit Dedebaş’ın hanesine telefon ettik. Biraz sonra eş  Sevim ile otele geldiler, görüştük. Yarın  stanbul’a ge e e imizi bize oradan bir otelde    yataklı bir oda tutmasını söyledik. Gittiler. Biz de yats  namazlarını kılıp yattık. Sabahleyin saat dokuzda telefonla Ferit Bey Sirkeci’de Aydın Otelinde bir oda tuttuğunu doğru oraya gelmemizi söyledi.

Hakkı, “şimdi biz bu bavulları nasıl vapura çıkaracağız. Bir de pul derdi var. Şu pulları bari başımızdan defetseydik, öyle canım sıkılıyor ki” diye sokranmaya ( fkeli öfkeli söylenmeye) başladı. Benim de canım sıkıldı. “Oğlum bir pulcuya gösteririz, Para etmezse denize döker gideriz. Onun için kendini  zme” dedim. “Şu yağmurda ş  yelde soğukta kimi bulacağız, kime vereceğiz” diye  ehre eğip söylenip duruyor. Hemen orada pulları bavullarıyla denize atmak derecesine geldim. Ama sabrettim. Ne ise uzatmayalım. Saat on vapuruna zor g   bindik. Bizim karının ilk vapura biniş  olduğundan hayran hayran bakmıyor. Vapur çok kalabalık. Yer yok. Bir genç kalkıp hanıma yer verdi. Biz ayakta köprüye vardık, indik. Bir taksi ile Aydın Oteline gittik. Eşyamızı yerleştirdik. Eşim Eyüp Sultana gitmek istiyordu. Bu günden başka gidemeyeceğimizi söyledim. Hemen gidelim, dedik. Bir taksi ile köprüye geldik. Vapur kalkmış. Yarım saat sonra bir daha kalkıyorsa da “namaza yetişemezsiniz” dediler. Taksi aradık. Hatta beş kiş  bir olup birer lira verdik.

Taksiciler gitmediler. Hava sabahki gibi fırtınalı soğuk. Bir otobüs geldi. İçi tıklım tıklım. Orada bekleyen bizim gibi birçok kadın erkeklerle biz de bindik. Orta yerde birbirimiz üstünde pastırma gibi gittik. Eyüp Sultana vardık. Cami dolmuş. Havlide hasırların üstüne oturduk. Otobüste terlemişim. Üşümek kabil değil. Ne yapayım, yine hastalanacağım diye korktum. “Şu Zat-ı Kerim hürmetine Yarabbi beni sakla üşümeğim” diye canı gönülden Allah’a niyaz ettim. Mezarlıklarda alaca kar var. Bununla beraber dehşetli yel, fırtına birbirine karışıyor. Minbere bir deli hatip çıkmış, kollarını kılıç gibi uzatıyor, cemaati kesiyor, biçiyor cehenneme atıyor. Vakit vakit minberden aşağı beline kadar sallanıyor bağırıyor, çağırıyor. Dakikalar geçiyor. Sırtım üşümeye başladı. Sabrım tükendi. Kalbimden hatibe kızıyorum. Yarım saatten fazla bekledik. Ne ise namazı kıldık. Sünnetlere durmadım, kalktım. Kadınların oldukları yere vardım. Arkadaşı buldum. Mahşer yerinin bir eşi, kadınları sıraya dizmişler. Türbeyi ziyarete gönderiyorlar. Şimdi erkekler de çıkarlarsa ayak basacak yer bulunmaz. Evvelce ben bir defa ziyaret ettim. Sen de sıraya gir de şu kadınlarla girip ziyaret edip çık diye Arkadaşı da sıraya kattım. Ben gidip çıkacakları kapının önünde bekledim. Girdi, ziyaret edip geldi. Hemen alıp vapur iskelesine yürüdüm. Yolda Eyüp çöMLEKçilerinde yapılmış, ufacık, üzerleri kırmızı sırlı, emzikleri düdüklü bardaklar satan dükkânın önünden geçerken o çok cazip ve güzel bardaklar Arkadaşı cezbedti. Hemen dükkânın önüne yaklaştı. Ve şu oyuncaklardan birkaç tane çocuklara alalım diye fiyatlarını sordu. Bardaklardan daha ucuz bir şey bulamayınca tanesi 25'er kuruştan üç dört bardak aldık, yürüdük. İskeleye geldik. Vapurun birisi kalktı. Yirmi dakika sonra bir daha kalkacak dediler. İki bilet aldık, içeri bekleme salonuna girip oturup bekledik. Vakit geldi vapur da yanaştı. Yine kalabalık bir halkla bindik. Ve yerlerimizi bulup oturduk. Vapur da dilenci vapuru imiş. Uğramadık iskele koymadı. Çok geç vakit köprüye çıktık. Bir taksi tutup Aydın Oteline geldik. Hakkı da bizi bekliyormuş. Oturduk, yine pullardan söz açıldı. Hakkı, yine bitkin bir vaziyette “bu pul işini ne yapacağız?” diye şikâyetle başladı.

Ben de pulları nasıl koydunuz. Refet Baba'ya yazdığım gibi yapmadınız mı, dedim. “Odada, evde ne kadar pul varsa hepsini kutularıyla beraber doldurduk” dediler.

“Sakin para ile aldığımız pulları da koymayasınız” dedim.

“Bilmem ama hepsini koydular zannederim” dedi Hakkı.

Yüreğim sızladı. Ayırdığım pul kutusu hiç aklıma gelmiyor. Bavulu



açtırdım. Bazılarını dediğim gibi kese kâğıtlarına koymuşlar ise de çoğunu olduğu gibi koca koca çorap ve gömlek kutuları ile ve sigara kutuları ile bavula doldurmuşlar. Birçoğunu açtım. İçlerinde yeni pullar olan var mı diye baktım. Damgasız pula rastlamadım. Hepsini gözden geçiremedim. Bavulu kapattık. Karyolanın altına attık. Yemeklerimiz yedik. Yarın öğleye kadar pul işini bitirir, öğle sonu da doktora gider pazar günü gezecek yerleri gezer pazartesi günü gideriz. Yarın tren biletlerini almalı. “Benim de on gün iznim bitiyor. Çorum’a ulaşmalıyım. Siz Ankara’da kalır, sonra gelirsiniz. Ben giderim” diye Hakkı konuştu. Biz de “uygun” dedik. Yatsıları kılıp yattık.

Sabahleyin kalktık. Hakkı kahvaltı ısmarlamaya gitti. Çay, peynir, ekmek geldi. “Hakkı orada yedi, siz yiyeceksiniz” dediler. Biz de ekmeğimizi yedik. Hakkı da geldi. Biletleri almış. “Pazartesi öğle sonu vapuru ile Haydarpaşa’ya geçeceğiz. Para da suyunu çekti” dedi. Çorum’dan altı yüz lira kadar para getirmişler. Bende de 160 lira kadar mevcut vardı. Ben ufak tefek şeylere harcadım. Ne ise Hakkı yine “şu pulları ne yapacaksak, bir çaresine bakalım” dedi.

Elimizde yalnız bir pulcu Kamer Arıkan’ın adresi var. “Şuradan bir telefon et. Bulabilirsen benim adımı söyle. Burada mı bakar yoksa dükkânına mı ister, sor öğren” dedim. Hakkı aşağıya gitti, geldi. “Dükkâna getirin bakalım” demişler. Kapıda fırtına berdevam, yel esiyor, kar atıştırıyor. Bir taksi tuttuk. Arkadaş “ben de giderim” dedi. Ben de “sen dükkânda ne yapacaksın, biz gider geliriz” diyerek otelde bıraktık. Gittik, dükkânı bulduk. Kamer “buyurun” dedi. Kamer’le gıyabi haberleşmelerimiz ve ufak tefek alışverişimiz vardı. Tanıştık. Beni “üşümüşsün” diye elektrik sobasının yanına oturttu. Telefonla konuştu. Ve bir bayanla pul alışverişi yaptı. Birçok kendi işleriyle meşgul oldu. Biz öğle sonu doktora gideceğiz, şu pullarımıza bak da bir fiyat takdir et, dedik. Kalktı bavulu açtılar. Bana sen hiç rahatsız olma. Biz çocukla işi görürüz, dedi. Ben oturdum. Bütün kutuları açtılar. Tekere teker baktı, iş bitti. Öğle vakti de geçti. Yerine oturdu. Hakkı da kutulara sokrana sokrana bavula koydu. “Bunları ben enik golbezi (köpek yavrusu) gibi bir daha taşıyamam!” diyerek çehreyi yıktı.

Ben de Kamer’e pulların ne edeceğini sordum. “Ben bir şey diyemem, sen isteyeceksin ben de bir fiyat vereceğim” dedi. Hakkı da bunlara Çorum’da üç yüz lira verdiler, ben vermedim. Ben de, nihayet pulların bin lira edeceğini söylediler, dedim.

“Bin lira etmez, ben de pullarınızı üç yüz liraya alayım” dedi. Ben de “o

paraya verseydim Çorum'da verirdim. Bu kadar zahmet çekmezdim, biz sana bildik diye geldik, pullarımızın değerini tespit edip söyler diye geldik” dedim.

Bana filatelist kulübü de mektup yazdı “gönder de pullarını satalım” diye bir defa da oraya götürüyüm, dedim.

Kamer, “evet kulübe giderseniz, bir günde pulları sergiye serer, ertesi gün de alıcılara satar ve içinden yüzde kaçını kulübe alır, kalanını da size verirler. Pullarınızın orada tutacağı dört yüz nihayet beş yüz liradır. İçinden yüzdesi alınca yine benim vereceğim paraya gelir. Ve birde pul çalmasını günah saymıyorlar. Orada bırakıp gittiğinizde içinden iyilerini alırlarsa siz nerden farkına varacaksınız. Pullarınızın o zaman fiyatı düşer. Belki bu parayı da bulamazsınız. Artık siz bilirsiniz!” dedi. Ben de hiç olmazsa bunları beş yüze sen al da bizimde bu kadar çektiğimiz zahmet yanımıza kalmasın. Başka yere götürmeyelim, dedi isem de: “Beş para daha fazla alamam. Bana fazla yaramaz. Ben siz doğruldunuz bana geldiniz diye hürmeten dediğinize alıyorum. Siz bilirsiniz” deyince benim çarem kesildi. Kapıya bakıyorum, kar yağmur fırtına birbirine giriyor. Hakkı'ya baktım. Ne yapalım, diye sordum. “Ben bilmem, başka bir yere gidemeyiz. Saat bire geldi. Ne yapacaksınız, vaktinde gidelim. Doktora gideceğiz, yarın her yerler kapalı olur. Hiçbir iş göremeyiz” dedi. Öyle ise pulları buraya bırakalım da gidelim. Cici annenin de bir reyini (fikirini) alalım, dedim. Kamer'e de pullar burada dursun. Öğle sonu sana bir haber veririm, deyip dükkândan çıktık.

Mevki, Yüksek kaldırım olduğundan taksi bulmak pek güç. Yürüyerek, ince yağmur altında epeyce bir yokuş indikten sonra ve hayli yürüdükten sonra Sirkeci'yi ve Aydın Otelini bulduk. Arkadaş da beni götürmediler diye yalnız kalınca çok mahzun otelde oturmuş. Meseleyi anlattık. Ve başka hiçbir kimse fazla vermeyeceğini 300 liraya Kamer'e vereceğimizi ve kendisine danışmaya geldiğimizi söyledim. Karşılaştığımız güçlükleri de anlattım. “Eh ne yapalım, taş atıp da kolumuz ağrımadı ya. Yine biriktiririz. Verin savuşun” dedi.

Yemek yedik. Saat üçe geldi. Tramvay durağına inip bindik. Aksaray Laleli durağında indik. Elimizdeki adresle Doktor Orhan Üçsel'in muayenehanesini bulduk. Kapıdaki tabelanın üzerinde “Bugün mühim bir sebepten dolayı hastaları muayene edemiyorum” diye yazılı. Orada şaştık kaldık. Arkadaş da bir kilo yağ ile bir kilo bal hediye getirmişti. Hiç olmazsa şunları verseydik, dedik. Karttaki ev adresine baktık. Evinin de buraya yakın olduğunu, bir

sokak üstte,    ir Ha  met Sokaktaki bir apartmanın ikinci katında olduğunu anladık. Ve aradık, bulduk. Zile bastık. Bir bayan  ıktı. Orhan Bey evde ise E  ref Hoca gelmiş, diye söylerken içerden “Ha E  ref Hoca gel gel, içeri gel!” diye doktorun sesi geldi. Girdik, Doktor hasta yatakta yatıyor.

“Ne o Doktor Bey yatıyor musun?” diyecek oldum. “Sen bana dua etmedin de böyle hastalandım” dedi. Ben de “benim duam kendime geçmiyor ki, sana dua edeyim” dedim. Ve emanetleri masanın üstüne koyup oturduk. Ve arkadaşı, Hakkı’yı takdim ettim. Muayeneye getirmi tim, dedim.

Sa  bacağını kıpırdatamadı ından, bu gün kalkamayaca ından ve bir doktor  a ırdı ını onu bekledi inden bahsetti.  ok a dua edersen pazartesi günü muayene edeceğini, söyledi. Ben de tren biletlerini aldı ımızı pazartesi   le sonu yolcu olaca ımızı söyledim. “  leden evvel gelirsiniz, o gün muayene ederim” dedi. Kalktık. Merdivenlerden inerken Orhan Bey’in beklediği doktorla kar ıla tık. Durak yerine gelip tramvaya bindik. Sirkeci’ye geldik. Hakkı’yı pul parası 300 lirayı almaya gönderdim. Biz de Ferit Dedeba ’ın ma azasını Hakkı’dan   renip Sultanhamam Hamdi Bey Geçidi adresine yola çıktık. Epeyce yerler geçtik. Ufacık bir meydan, dar aralıklarda çorap, fanila vesaire satan sergicilere rastladık. Birkaç  orap aldık. Ve sergicinin biri fanilaları yere d  m    amurlanmı . Yarım lira a a ı veriyorum, diye söylemesi üzerine bizim  ehriye Hoca’nın eline car (fırsat) geçti. Fanilalara baktı, Bunlar Ankara’da altı liraya kaça veriyorsun, diye sordu. Sergici, “dört buçuk liraya veriyorum, size dört liraya veririm” dedi. Aldık. Oradan Dedeba ’ın ma azayı haber aldık. Yana mı ız.  u yukarı giden soka ın başında dediler. Gittik. Aralı ın yukarı başında da bir dükkân sorduk. “Onlar  imdi kapatıp gittiler” dediler.  u karşı demir kapıya bakın, dedi bir başkası. Gittik. Orada da gittiler, dediler. Döndük, otele geldik. Hakkı da Kamer’den parayı almış, geldi. Adam  ek verdi.    Bankası  der mi, diye tereddüt ediyordu. Biraz sonra Ferit Dedeba  ile Abdullah Bilal geldiler. Pul meselesini anlattık. “Aldanmı sınız, bize bıraksaydınız değerini buldurur, satardık” dediler. Arkadaş yanmaya başladı. “Beni g t rseydiniz, böyle aldanıp gelmezsiniz” dedi. Ferit de “parayı da almı sınız, i  içten geçmiş” dedi. Hakkı da  ek verdiklerini, bunu nasıl alaca ımızı, sordu. Ferit “isterseniz ben parayı vereyim,    Bankasından ben alırım” dedi. Başka bir hizmet varsa yapalım, dediler. Ben de, Bahri’nin g mle i ile Gülderen’in elbiseli ini söyledim. Bunları alıp  orum’a göndermesini Nuri Efendi’ye tembih ettim.

“Biz, yarın pazar bu tarafa geçemeyiz. Abdullah’a dükkân bulduk. Oraya

biraz mal yerleştirdik. Yarın da Kadıköy’de bir ev bulmaya çalışacağız” deyip gittiler.

Hava yine aynı. Soğuk ve yağış devam ediyor. Hakkı ben biraz gezeyim, dedi gitti. Akşam geldi. İş Bankasına gidip çeki verip 300 lirayı almış, getirdi. Bize verdi. Arkadaş, biz niçin pulları Ferit’e bırakmadık da sattık. Aldandık” diye söylenmeye başladı. Ben de ben onu düşündüm ama Ferit’in başı telaşalı. Bir de biz pul bırakıyoruz diye başına engel olmayalım, diye düşündüm. Ne yapalım, ne olursa olsun, verdik gitti artık. Onu düşünme, şöyle böyle diyerek beni de müteessir etmeye mana yok, diye susturdum.

Akşam yemeği yedik, kaloriferler ısındı. Biz de ısındık. Yattık. Sabahleyin kalktık. Yemek yedik. Ayasofya’yı ve bazı yerleri gezmek istediğimi söyledim. Hakkı “benim başka işim var. Siz gidin dedi. Ve otelden çıkınca şu taraftan aşağı inince Ayasofya’nın minareleri görünür” dedi.

Biz Arkadaşla yola çıktık. Yürüdük. Caddenin öbür tarafında bir demir kapı ve içerisi çok geniş ağaçlıklı bir yer gördük. Sorduk. “Gülhane Parkı” dediler. Orada Evkaf Müzehanesi var idi. Askerlikte gezmiştik, diye o tarafa geçip parka girdik. Lakin ot yok. Ağaçlar açmamış, kupkuru hiç bir tadı yok. Aşağı doğru indik. Hava esiyor, sisli, ince bir yağmur çiseliyor. Orada bir asker bulup müzeyi sorduk. Eski Müze kapanmış, lakin yeni müzeyi şöyle yukarı doğru çıkınca bulacağımızı öğrendik. İlerledik. Yolda bir de kestane satıcısına sorduk. Şöyle gidin, diye yolu tarif etti. Gittik. Dört beş merdivenle çıkılır bir yeni binaya herkes girip çıkıyor. Biz de girdik, iki bilet aldık, elli kuruş verdik. İçeri girdik. Eski çanak çömlek kırıkları ve eski paralar. Birçok odalara girdik çıktık, seyrettik. Bizim Arkadaş “işte senin gibi deliler burada da varlarmış. Sen de topladıklarını buraya gönder, bari!” diye bana tariz yaptı. Oradan çıktık. Öğle sonu da gelirsenez bunun arkasındaki müzeyi yine bu biletlerle gezebilirsiniz, dediler. Oradan çıkıp Ayasofya Meydanına çıktık. Ayasofya Meydanına girdik. Oraya serilmiş eski topları ve taş mermileri seyrederek Ayasofya’ya girdik. Her tarafını gezdik.

Biz çıkana kadar öğle geçmiş. Camiden çıkmışlar. Sultanahmet Camiine vardık. Burada öğle namazlarını kılalım diye merdivenlerden çıkarken Arkadaş, “benim abdestim yok” dedi. Sınavari (sıralanmış) musluklara gittik. Abdest aldı. Camiye girdik. Caminin içi çok geniş. At ile cirit oynanır. Kapıdan bakınca mihrabın yanındakiler ufak birer çocuk gibi görünüyorlar. Mahfilde namazı kıldık. Birçok kadınlar da camiye geziyorlar. Arkadaş da onlarla camiye gezdi. Ben orada oturdum. Mahfillerden birinde kadınlar

bir lafa tutuldular, bekliyorum,   km yorlar. Biraz daha bekledim. Geldi. O gelene kadar gelen giden kadınlara baktım. Caminin büyük direklerindeki musluklardan su içiyorlar. Hatta musluk önlerinde oluklar da var. Orada abdest alın rm  . Arkadaş gelince gösterdim. “Ya beni    te    te niçin d  arda abdest ald rd n?” diye   k   tı. Ben de bilmiyordum,   imdi gördüm, dedim. Gitti, su içti. Dikkat ettim. S ravarı direklerin hepsinde musluk var.   ok hayret ettim. Yapt ran ve yapana   ok dua ettim. Altı minaresi var. Birisini y km  lar, yeniden yapıyorlardı. Oradan da   ıktık. Son cemaat mevkiinde birkaç kişi oturmu lar, bir sergide tespih ve takke ve tunçtan   arık, deve gibi ufak tefekler sat yorlar. Bir koka tespih sordum. “  yle pahalı   eyler burada yok. Koka tespih   imdi doks n liraya, o da bulunmuyor” dediler.

Arkadaş “  imdi moda herkes konsolu   st ne koyuyorlar” diye bir deve heykeli aldı. İki buçuk lira verdik. Oradan indik. Geldi imiz Ayasofya Meydanından geri müzeye gidiyorduk. Baktık insanlar kar ıda bir yere gidiyorlar. Biz de oraya gittik. Burada bilet satılıyor. Kapıda bekçi ve polisler var. Biletimizi gösterdik. Onlar burada geçmez. “Burası Topkapı Sarayı Hazine kısmı buraya yeniden bilet alacaksınız” dediler. Oradan da iki bilet aldık. Bir odaya girdik. Lakin burası essahtan (sahiden) bir hazine imiş. Altın, cevahir, pırlanta ve ye im ta ları, yakutlar velhasıl dünyada ne kadar kıymetli ta  elmas ve eşya varsa hepsi burada mevcut. O   ah İsmail’in denilen bütün elmas, yakut z mr tlerle bezenmiş taht ve diğer bizim padi ahlara mahsus tahtlar, incili ta lar, Kur’an’lar, rahleler, kılıçlar, elbiseler, saraylarda kullanılmış bütün altın ve cevherli ka ıklar, sofralar, be ikler, sorgu lar vesaire dolu yedi sekiz odaya girdik. Bakma ile doyulacak ve içinden   ıkılacak yer değil. Hayran olduk, kaldık. Bir tacın   st nde büyük bir elmas ta  gördük. Arkadaş “  u bizim olsaydı, başka bir   ey istemezdim” dedi. Baktım yanında bir k  ıtta, “Bu ta a m tehas s lar bir kıymet takdir edememişlerdir. Dünyada bunun bir e i yoktur” diye yazılm  . Oradan kendimizi zor ayırdık, taşra   ıktık. Ve elimizdeki biletleri gösterip bunlarla ne tarafı geze e imizi sorduk. Sa  tarafı gösterdiler. Oraya vardık. Orası da büyük bir saray. Birçok odaları var. Girdik, bilete bakıp bir   ey demediler. Burada da benzer ve taşlardan oyulmu  heykeller, tahtlar, lahitler ve hayvan heykelleri, büyük ta lar kimi duvarlarda dayalı kimi orta yere oturtulmuş. İnsanların kaldırmaya g  leri yeti meyecek ta lar ve heykeller. İ kender’in tahtı ki odanın içinde koca bir da  gibi oturuyor. Ve bazı kafaları büyük bir kubbe gibi ağızları a ılm   heybetli büyük hayvan heykelleri var ki, insan bakmaya korkuyor. Arkadaş “ben bunlardan korkuyorum, gidelim” dedi.   ıkalım, dedik. Girdi imiz kapıyı

şaşırdık. Orada bir bekçiye sorduk. “Daha aşağıyı da gezip bitirmediniz. Lakin şu merdivenlerden yukarı çıkınız. Orayı da geziniz” dedi. On beş yirmi basamaklı merdivenlerden çıktık. Alttaki odaların aynı büyüklükte büyük odalar. On on beş kadar odalar girdik, çıktık. Buralarda da birçok küçük heykeller ve taşlar ve birçok eşyalar var. Halk güruh güruh gezip çıkıyorlar. Biz de arkalarına düşüp gücüle taşra çıktık. Baktık akşam olmuş. Çok da yorulduk. Artık gidelim dedik. Havlide giderken bir de baktık karşıdan Hakkı geliyor. “Nerede kaldınız? Ben de sizi kayboldular sandım” dedi. Haydi gidiyoruz, çok yorulduk, dedim. “Şu tarafta da eski yazılı levhalar ve kalemler müzesi var, orayı da gezdiniz mi?” dedi. Hayır orayı görmedik. Lakin artık gidelim, deyip yürüdük. Otele geldik. Akşam ezanı da okundu. Otelin bitişiğinde Hoca Paşa Camii varmış. Oraya gidip akşamı camide kıldık. Çok genç çok güzel sesi ve kıraati olan bir imamı var. Evvelce buranın çok meşhur bir imamı varmış. O, ölünce oğlunu imam yapmışlar. Doğrusu imamlığa layık bir zattır. Allah böyle muktedir genç hafızlarımızı çoğaltsın. Hava yine soğuk, yağmurlu. Yattık.

Sabahleyin kahvaltı yapınca dışarı çıktık. Köşeyi dönerken “hoş geldiniz” diye biri elime sarıldı. Baktım, Hacı Abdurrahmanların Eşref. Banka Müdürlüğünden mütekait ve Çorum’da “terzi kızlar” diye anılan ve sonradan evlerini vesair yerlerini satıp İstanbul’a göçen kızların kardeşi. Yanında karısı da varmış. O da bizim Arkadaşla görüştü. “Bize gidelim” dedi. Ben de vaktimiz olmadığını doktora gittiğimizi anlattım. Ve bizim İlice’nin yanındaki bağlarından ve ucuz sattıklarından bahsetti. Ben şimdi gel de gör. Camcı Hilmi Kadiroğlu o bağa neler yaptırdı. Tarlaya da bağ diktirdi. Havuz yaptırdı, dedim. Vedalaşıp ayrıldık. Gezdik, düdüklü tencere aradık, bulamadık. Artık vakit de geldi. Doktora gittik. Kapının ziline bastık, açıldı. Buyurun, dediler. Doktor elbisesini giyiyormuş.

Bizi misafir odasına aldılar. Sonra kendi de geldi. Doktor “epeyce bu gece ferahladığımı” söyledi. Arkadaşı çok itinalı bir şekilde muayene etti. Sağ tarafta bir şeyler geçmiş ama bir filmini aldirmayınca bir şey diyemem” dedi. Biz de öğle sonu gideceğimizi artık filmi burada aldirmamayacağımızı, Ankara’da aldırıp gönderebileceğimizi söyledik. Bir reçete yazdı. Üç çeşit hap yazmış. Hastanede yuttuğum ufacık haplardan bir şişe alıp beraber yutacağımızı, diğer iki hapi Arkadaşın yutacağını” söyledi. Evvelki gittiğimizde doktorun annesi yanımıza gelmişti, bu sefer gelmedi. Muayene ücreti vereyim diye cüzdanımı çıkardım. “Canım sen de para mı vereceksin. İşte bak birçok zahmet edip bir şeyler getirmişsiniz” dedi. Ben de onlar hediyedir, dedim ve yirmi lira

bıraktım. Yeter teşekkür ederim, dedi. Kalktık, merdiven başına kadar validesi de geldi. Vedala ıp  ıktık. Laleli dura ına geldik. So ukta beklemeyelim diye gelen bir tramvaya bindik. Bayezid önünde indik. Yel yağmur epeyce orada da bekledik. Süleymaniye Fatih camilerini de g r mek ve Kapalı  ar ıyı gezmek istedi isek de soğuk ve fırtına bizi vazgeçirdi. Otele geldik.   le olmuş. Yemek yedik. Otelle hesabı kestik. E yaları yerle tirdik. Vakit geldi. Abdullah gelecek, diye otelin salonunda bekledik. Baktık geç kalacağız, Hakkı'yı taksiye gönderdik. Hakkı taksiyi getirdi. Abdullah da geldi. Vedala tık. Ferit ve  sma  Süngü'ye selam gönderdik. Ve  sma  Süngü'n n iki gün evvel dünyaya gelen ikinci oğlunun hayırlı halef olmasını tarafımızdan söylemesini Abdullah'a tembih edip taksiye bindik, yürüdük. Köprüye geldik.  skele hınca hınç dolu. Biz bavulların yanında bekledik. Hakkı biletleri aldı. Köprüde iki tane vapur var. Haydarpaşa'ya gidecekler sol taraftaki vapura binecekler, dediler. Hakkı da siz gidin binin, ben de bavulları getireyim, diye gitti.  zdiham çok. Yiti e kakı a vapura bindik. Bu arada "bu vapur Kadıköy'e gidiyor, yanlış binenler insin" demezler mi? Vapur düdük çaldı. Kalkıyor, biz gibi yanlış binenler geri iskeleye inene kadar emdi imiz süt a zımızdan geldi. Ne ise indik. Vapur da hareket etti. O kalabalığın içinde bir de Hakkı koşarak geldi. "Ben size  u taraftakine binin dedim idi" diye söylendi. Artık aldırmadık, gittik. Öteki vapura atladık. Bu vapur da hareket etti. Hakkı bavulları iki askere teslim etmiş de bize gelmi mi . Vapurda oturacak yer kalmamış. Birisi kalkıp Arkada a yer gösterdi. Hakkı da bavulları getirdi. Bavulları yere koyup dikildik. Haydar Paşa'ya çıktık. Trene gittik. Biletlere bakarak kaçıncı vagon ve kaçıncı kanep  olduğunu bulup yerimize oturduk. Ferit'in annesi Fahriye Hanımla karısı Sevim geldiler. Köfte ve yaprak dolması azık getirmişler. Biraz oturdular, konuştuk, vedala ıp gittiler. Biz    m z yan yana yüzümüz trenin gittiği yöne gelmek üzere oturduk. Karşımıza da biri sivil, iki binba ı ve bir de yüksek mektep talebesi oturdular. Trende yemek bulunur diye arkadaşlar ekmek almamı lar. Bizim azık hepimize yetti, yedik, içtik. Birbirimize karşı hürmet ve sevgi göstererek konuştuk. Binba ının biri bizim Alaca kazasından imiş.  oktan ayrılmış. Merzifon'da da vazife ile bulunmuş. Şimdi Diyarbakır taraflarında imiş. Sivil binba ı Ankara'ya yakın bir askeri birlikte indi. Diğer arkadaşlar Ankara'ya kadar gitti. Ankara'ya sabaha karşı vardık.  ndik. Bir taksi tutup Kurtuluş'a damatların evine indik. Sevinç, Seyhan, baldız Safure Hanım, Fazlı, Faruk  ocuklar çok güvendiler. Bir haftadan fazla Ankara'da kaldık. Bir gün  ar ıya çıktık. Süleyman Köstekçi'nin evine u radık. Bir gün de bizim teyzenin kızı   kriye ve Seydimlerin Nazım'ın Yeni Mahalle'deki evlerine gittik. Teyze kızını evde bulamadık. Nazım'ın evine gittik. Annesi

Taybıllı kızı ve karısı bizim komşu Kuşçuların Emine çok güvendiler. Saat beş buçuğa kadar oturduk. Nazım orada tapu memuru bulunuyor. Daireden çıkmış ama eve gelmedi. Akşam döndük, eve geldik.

Çorumlu bildiklerden çoğu ve teyze kızı da oraya geldiler, görüştük. Arkadaş gidip Numune Hastanesinde Doktor İsmail Bey'e muayene olup filmini aldırdı. Filmi İstanbul'a Doktor Orhan Bey'e posta ile gönderdik. Bir gün Hacı Poyraz Hacı Ahmet hastalanmış. Ferit Kürkçü alıp Ankara'ya getirmiş. Beraber karısı ve anneliği Naciye Hanım da gelmişler. Seydim Atıflara misafir olmuşlar. Oradan da Atıf'ın karısı Cemile Hanım, hanımları alıp bize geldiler. Akşam gittiler. Biz de yemekten sonra Kayışların Zübide Hanımlara gittik. Oğlu Bahattin, kızı Emine ile damatlara yakın bir evde oturuyorlar. Çok memnun oldular. Oturduk. Önümüze elma, armut, köme, bisküvi vesaire getirdiler. Diğerlerinden yemedim ise de Zübeyde Hanım armutlardan soyup birkaç dilim verdi. Yedim. Eve geldik. Midem ağrıyordu. Hazım olmadı. Biraz uyudum. Gece uyanmışım, kalktım. Abdesthaneye gittim, zorlanarak kalktım. Sonra düştüm, bayılmışım. Beni alıp yatağa yatırmışlar. Gözümü açtım. "Ne oluyoruz?" dedim. Bir şey yok, diye beni teselli ettiler. Hepsi başucuma geldiler. Helalleştik. Fazlı'ya bu gün Çorum'a otobüs biletini almasını, öleceksem burada kalmayayım, dedim. İnşallah iyi olursun, bir şey olmaz, dediler. Herkes vazifesine gitti. Ben o gün akşama kadar ateşli bir halde yattım. Nişasta peltesi pişirdiler ve limonla kahve bönü karıp yedirdiler. İshal epeyce durdu. Akşam Fazlı geldi. Biletleri almış. "Yarın saat dokuzda gideceksiniz" dedi. Baldız Safure Hanım "bunları yalnız gönderemem, bana da bilet alın da beraber gideyim" dedi. Telefonla ona da bilet ayırt ettirildi.

Sabahleyin Seyhan bir taksi tuttu. Sevinç'le helalleştik, çok ağladı. Aşağıda komşu muallimin karısı Azize Hanım ve müezzinin karısı ve Zübeyde Hanım bulundular. Onlarla da helalleştik. Taksiye binip otobüse bineceğimiz yere geldik. Epeyce bekledik. Geldi. Seyhan ve Semih de bizimle gelmişti. Onlarla da helalleşip otobüse bindik. Saat ona geldi idi. Yürüdük. Hiçbir arızasız elhamdülillah saat dörtte Çorum'a geldik.

Bilgit, Veli Paşa Hanına geldi. Bizi karşıladı. Bir körüklü (fayton) tutup bizi eve gönderdi. Kapının önünde arabadan inerken Hacer elime sarıldı. Ağlamaya başladı. Alıp içeri girdim. Refet Baba, Saadet ve birçok bildik, gördük geldiler, görüştük. İşte bugün Mayıs'ın 12'nci günü. Şimdiye kadar sıhhatim çok iyi geçti. Orucumu da tuttum. Odada oturuyorum. Çok vakit taşra (dışarıya) çıkmıyorum. Vekâletten bir emir gelmiş. Haziranın dördünde



vazifeye başlayacakmışım. Allah sıhhatle muvaffak buyursun.   Amin.

 nşallah rahat bulur da vakit de olursa, nasıl hastalandığımı ve nasıl  stanbul’a Sanatoryuma yattığımı ve orada bulunduğum müddetçe geçen günlerin hatıralarını da yazacağım.  zin Allah’tandır.

Ha asıl anlatacağım noktayı unuttum. Evde birkaç günden sonra büyük kutu ile ayırdığım pulları aradım. Yerinde yeller esiyor. Refet’e sordum. “Biz hepsini gönderdik” demesin mi? Başıma bir kaynar su döküldü. Çok müteessir oldum. Ve hain Kamer’in bizi bihakkın aldattığına kani oldum. Arkadaş gece gündüz aklına geldikçe sızlanıyor. Ve ben de ondan aşağı kalmıyorum. Kalbimden gördüğümüz muameleye çok canım sıkılıyor.  yi kötü hiçbir şey konuşmak istemiyorum. Pulların benim ayırdığım pullar yok iken bin lira edeceğine kani idim. şimdi ise onlar da içinde verildiğine göre iki üç bin lira edeceğini biliyorum. Bunun için çok üzülüyorum. Ama eş dost “vücudun sıhhatte olsun, yanma” diye teselli ediyorlar. Lakin o eski Türk ve ecnebi pulları aklıma geldikçe bir daha öyle pulları elde etmeye imkân olmadığını düşünerek çok mahzun oluyorum. Allah soğukluğunu versin.

 stanbul’a gönderdiğimiz filmi doktor tetkik etmiş. Film çok ufak olduğundan “bir şey anlaşılmadığını, iki ay sonra büyük bir film aldırıp göndermemizi” mektupla bildirdi.

## 1960

*24 Nisan 1960*

### **Damat Faruk Daldal**

Damat Faruk Daldal bu sabah saat yedide otobüsle Ankara’ya gitmek üzere elimizi  p p evden  ıktı. Ankara’dan trenle Uşak’a gidecek.

*1 Mayıs 1960*

### **Erkek Tay**

Bu gün atımız erkek tay doğurdu.

*10 Mayıs 1960*

### **A. şahnalı Necip**

Faruk Ankara’dan Uşak’a hareket etti.

Ahmet şahnalı Necip kalp krizinden vefat etti.

*11 Mayıs 1960*

**Kelle Pişireceğiz**

Bugün 12 buçuk liraya bir sığır kellesi aldım.15 liraya aldığımız Hacer'in manda kellesini Hayriye'ye verdik.

*13 Mayıs 1960*

**İmam Hasan Kaçar**

İmam Hasan Kaçar izne gitti.

*14 Mayıs 1960*

**Faruk**

Faruk bugün anasına mektup göndermiş.

*15 Mayıs 1960*

**Asım Hafız**

Asım Hafız izinden geldi.

Bugün çamaşır yıkadılar.

*19 Mayıs 1960*

**İlhan'dan Mektup**

Bu yıl ilk olarak bağa bugün gidildi. Hakkı arabayı götürdü. Tay da anasının yanında gitti.

Bugün İlhan'dan mektup aldık.

At doğuralı bugün 21 gün olmuş.

*29 Haziran 1960*

**Ortakçı Bekir**

Bu gün Çomarlı bekçi, ortakçıdaki bağda bir ağacın dalının kırılıp yere düştüğünü haber verdi. Ortakçı Bekir'i çağırıp eve getirmesi tembih edildi.

*1 Temmuz 1960*

### **İlice Bağına**

Bugün İlice Bağına su verilecek, 24 saat su verilecek.

*1 Ağustos 1960*

### **Mart Nisan Ayları**

Bahur günleri 19 Rumi 1376 Ağustos.

Bugün sabah ve öğleden sonra az bulutlu geçecek. Bu yıl Mart ve Nisan ayları az yağışlı geçti.

*3 Ağustos 1960*

### **Nikah Merasimi**

Bu akşam Belediye Salonunda Eşref Mergen'in kızı Filiz'in, Ekrem Eşkinat'ın oğlu Mühendis Yücel ile nikâh merasimi var.

*10 Kasım 1960*

### **Yufka Ekmek**

Bu gün yufka ekmek yapıldı.

*13 Kasım 1960*

### **Kürt Kakuş'tan**

Bu gün Saraylı Köyünden Kürt Kakuş'tan evvelce aldığımız etlik iki keçi ve çebişi getirdiler, kestiler.

*30 Kasım 1960*

### **Bahar Ayları Gibi**

Bu gün Raşit Ağa 25 hak arpayı aldı.

Havalar bahar ayları gibi çok soğuk gidiyor.<sup>26</sup>

---

26 1960 yılı Ziraat Bankası cep ajandasının son sayfasında şu not bulunuyor: "Kayınvalide Asiye Hanım'ın vefatı 1 Ağustos 1942"

1961

17 Aralık 1961

### **Belim Çok Ağrıyor**

Bugünlerde belim çok ağrıyor. Kütüphaneye zor gidip geliyorum.

12 Şubat 1961

### **Takvim Yaprağında Çorum ile İlgili Bilgi**

Pazar günü Küçük Saatli Maarif Takvimi yaprağı Reis-ül Küttab Süleyman Feyzi Paşaca hazırlanan 17 maddelik bir ultimatomu 1787 yılı sonunda Rus sefirine verdiği yazılıdır. Hicri 1206 yılına tesadüf ediyor. Bizim Çorum'a yaptırdığı kütüphaneye konan ve el'an umumi kütüphanede bulunan yazma kitaplardaki muhbirde 1202 yazıldığına göre Süleyman Feyzi ... bu zat olduğu anlaşılmaktadır.

Ve Kara Alioğulları elinde bulunan vakfiyede kütüphaneye vakfettiği dükkân vesaire yazılıdır.

Bu vakfiye Kara Alioğullarından Köstekli Mehmet diye anılan zattadır. Kütüphaneye getirdi. Beraber okuduk. Vakfiyesiyle evladiye olmasına bakılırsa Süleyman Feyzi Paşa Kara Ali sülalesinden olması muhtemeldir. Şimdiki İstiklal İlkokulu yerindeki medrese ve havlisindeki kâğıt kütüphane 1324 Rumi ilan-ı hürriyete (1908 İkinci Meşrutiyet'in ilanı) kadar mevcut idi. Mektep yapılıncaya kütüphane yıkılmamıştı. Burada bulunan müzehheb bir Kur'an-ı Kerim ile bir de Tefsir-i Kebir İstanbul Evkaf Müzesine verilmiştir.

1962

24 Mart 1962

### **Elbise Param**

Bu gün Şevket'e 60 liraya diktiği elbise parasını verdim.

11 Haziran 1962

### **Hacı Hediyesi**

Bugün öğleden sonra Kütüphaneler Umum Müdürü Aziz Bey Amasya'dan Çorum Kütüphanesine geldi. Akşam yine Amasya'ya döndü.

Kuşçuoğlu Mehmet ve refİKası bizi ziyaretle hacı hediyesi takdim ettiler. Kına, hurma ve iki tespih.

**1963**

*4 Ocak 1963*

**Muzaffer Sarısözen**

Bugün Ankara’da meşhur radyo müzisyenlerinden Muzaffer Sarısözen  lm şt r.

*5 Ocak 1963*

**Bir Ziyafet**

Bugün kütüphanede yumurtayla, burma baklava ve çay ziyafeti verdim. Hava çok güzel. Bahar havası var.

*6 Ocak Pazar 1963*

**şefika çeksin Günahını**

Bu gece geç vakit biz yattıktan sonra kapı çalındı. şefika ile Tuygun Ankara’dan geldiler. Evlenmişler. Bir de Boşnak kızı almışlar. Kız  ocuk dokuz yaşlarında anca.

Neme lazım şefika çeksin günahını.

*4 şubat 1963*

**Arkadaş şehriye Hastalanmış**

Bugün  ğle st  eve gelirken İsmet As’a borcuma 75 lira verip çay ve birkaç parça yiyecek malzemesi alıp eve geldim.

Arkadaş şehriye hastalanmış. Doktora götürmüşler. Muayene olmuş, film  ekilm ş. Ciğerde yumurta büyüklüğünde yara olduğunu söylemişler. Hemen hastaneye yatırılmış.

8 Mart 1963

### **Arkadaşın Hastalığı**

Arkadaş Şehriye bugün saat dokuzda İskilip otobüsüyle Ankara'ya hastaneye yatmak üzere gitti. Allah hayırlı şifalar versin.

21 Mayıs 1963

### **Şehriye İyi Olmuş**

Arkadaş Şehriye hastanede iyi olmuş. Ailesiyle bugün eve geldi, yanında gelini Suna da vardı.

3 Haziran 1963

### **Birader Refet Hasta**

Bugün Refet Baba hastaneye yeni gelen Ali Bey'e muayeneye gitti. Hastaneye yatırmış. Ayaklarındaki şişlerin sızısından çok muzdarip Allah şifalar versin.

5- 6 Haziran 1963

### **Biraderi Kaybettik**

Bugün Refet Baba hastanede eşi Emine ve oğlu Hakkı yanında vefat etmiştir. Eve getirdiler. Bu gece evde kalacak.

(6 Haziran) Bugün de mezara konuldu.

26 Ekim 1963

### **Dört Aylık Maaş**

Bugün dört aylık ücret maaşımın havalesi geldi. Gittim, maaşımı aldım.

27 Ekim 1963

### **Baldız ve Oğlu**

Bağ kesmek ve kaynatmak için gelen baldız ve oğlu Faruk bugün ikindi vakti gittiler.

**1964**

*17 Mart 1964*

**Kavukçuların Hayri**

Kavukçuların Hayri'nin cenazesi toprağa kondu.

Hakkı ile İlçe'ye gittik. 10 şeftali fidanı diktik.

*1 Haziran 1964*

**İlçe Bağına**

İlçe Bağına ilaç yapıldı.

**1968**

*30 Ocak 1968*

**Aziz Berker**

Kütüphaneler Umum Müdürlüğünden Emekli Aziz Berker bugün İstanbul'da vefat etmiştir.

*9 Temmuz 1968*

**Orak Armudu**

Hakkı mutemetliğe, Saadet hamama, ben de bağa gittim. Orak armudu getirdim. 50 kuruştan Tozluburunlu Osman'a verdim.

### **Küçük Kardeşim Fehmi'nin Ruhuna İthaf**

*Üç yaşında baban gitti dünyadan  
Öksüz öksüz boynun büktün bir zaman  
Kardeşlerin asker olup gidince  
Ayrılık firkatin çektin bir zaman*

*Onlar geldi sonra sen asker oldun  
Çile çekip döndün dolaştın geldin  
Bu defa anneni çok hasta buldun  
Başında gözyaşı döktün bir zaman*

*Annen de öldü sen karalar bağladın  
Gittin mezarında çokça ağladın  
Yangı ile ciğerciğin dağladın  
Yaramıza biber ektin bir zaman*

*Meraklanıp her sözlere kızardın  
Ava gidip dağı taşı gezerdin  
Ah ettikçe ciğerleri ezerdin  
Söz tutmayıp ilik söktün bir zaman*

*Bu gidişle hastalığa tutuldun  
Kahpe felek oyununda utuldun  
Son deminde topraklara yutuldu  
Yataklarda dizler çöktün bir zaman*

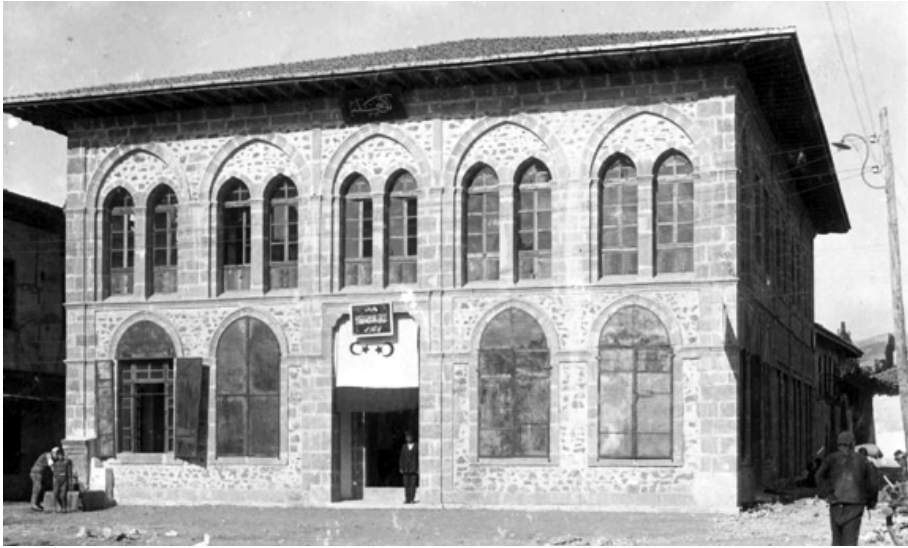
**Eşref Ertekin**



## FOTOĞRAF VE BELGELER



1892-1979  
Eşref Ertekin



Kütüphane binası, 1925.



1892-1979  
Eşref Ertekin



Odanın dışarıdan (yazlıktan) alınan kapı kısmı.



Eşref Ertekin sevenleriyle birlikte.



Eşref Ertekin odada.



Eşref Ertekin  ar ı d n   nde.



Bahçelievler Mahallesiinde açılan yeni kütüphane (Hasan Pa a Kütüphanesi).



Kütüphanenin açılış günü.



Orta Mektep talebeleri. Çorum Cami-i Kebir kuzey taraf şadırvanına açılan kapısı önünde, 1934.



Ortada Eşref Ertekin, sağında Amasya Bayezit Kütüphanesi Müdürü Muammer Ülker, solunda Kütüphane Memuru Hakkı Ertekin, Kasım 1961.



Eşref Ertekin kütüphanede, Mart 1962.





1967 Çorum İl Yıllığı yazılmak üzere İstanbul Süleymaniye Kütüphanesinden getirtilen el yazması kitabın bir örneğinin de kütüphanemizde bulunmak üzere istinsahı bitip kitabı yazan (teksir eden) Hafız Mehmet Kulu ve yazdıran Eşref Ertekin'in kitabı mukabele ederken alınan resimleri, 27 Ocak 1969.



Halef-selef (yeni kütüphane memuru İlhan Erdemli ile)



Eşref Ertekin oğlu Hakkı Ertekin'le beraber kütüphanede.

بسم الله الرحمن الرحيم وصل الله على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه  
 وبعد فان الانسان لا يشرف الا بما يعرف ولو بفضل اديبا يعقل ولا  
 ينحج الا بما يصح ولما كان القرآن العظيم اعظم كتاب انزل كان  
 المنزل عليه صلى الله عليه وسلم افضل نبي رسل وكانت امته من العرب  
 والهم افضل امه اخرجت للناس من الذم وكانت حملته اشرف هذه  
 الامة كقرآؤه ومقرئوه افضل هذه الامة كما اخبرنا الشيخ الامام  
 العالم ابو العباس احمد بن محمد بن الحضر الحنفي رحمه الله بقراءتي عليه  
 بسقم قاسيون ظاهر دمشق المحرقة في اوائل سنة احدى وسبعين  
 وسبعائة قال اخبرنا ابو العباس احمد بن ابي طاب بن نعمة الصالح  
 عليه سنة ثلوث وعشرين وسبعائة قال اخبرنا ابو طاب عبد اللطيف  
 بن محمد بن القبيصي في آخره اذنا قالوا اخبرنا ابو بكر احمد بن المقرب الكوفي  
 اخبرنا الامام ابو طاهر احمد بن علي بن عبيد الله البغدادي اخبرنا شيخنا  
 ابو علي المقرئ يعلى الحسن بن علي بن عبد الله القطار اخبرنا ابراهيم بن  
 احمد الطبري حدثنا ابو بكر احمد بن عبد الرحمن بن الفضل الجلي قال  
 حدثني عن ابن ابي اسحق عن ابي اسحق عن ابي اسحق عن ابي اسحق  
 بن ابراهيم حدثنا سعيد بن سعيد الجاني وكنا نغده من الابدال  
 عن ابي اسحق بن عبد الرحمن لفرقتي عن ابي اسحق عن ابي اسحق عن ابي اسحق  
 قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اشرف امتي حملة القرآن مثل هذه  
 ضعيف وقد رواه الطبري في المعجم الكبير من حديث ابي اسحق عن ابي اسحق  
 عن كامل بن عبد الله الراسبي عن ابي اسحق عن ابي اسحق عن ابي اسحق  
 لوله في نسخة اخبرنا امته حملة القرآن ولم يذكر في سنده واصواب ذكره كما اخبرنا  
 ستة العرب ابنه محمد بن علي مشافهة في دارها بسقم قاسيون سنة  
 ست وستين وسبعائة اخبرنا جدي علي بن احمد بن عبد الواحد قال  
 اخبرنا ابو سعد الصفار في كتابه انا زاهر بن طاهر سمعا اخبرنا  
 احمد بن الحسين كحافظ اخبرنا ابو عبد الرحمن السلمي وابو الحسين  
 محمد بن القاسم الفارسي املوا قالوا حدثنا ابو بكر محمد بن عبد الله بن  
 فربس حدثنا الحسين سفيان حدثنا ابو ابراهيم البرجاني قال حدثنا  
 عبد بن سعيد الجاني اخبرنا ابي اسحق بن عبد الله عن ابي اسحق  
 عن ابن عباس قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اشرف امتي

قوله في نسخة  
 له العباس بن  
 اخبرنا اخبرنا  
 يعني في نسخة  
 كثر مجموع  
 في نسخة

لوله في نسخة  
 هذا اخبرنا  
 الرازي برواه  
 عن ابي اسحق

Yusuf Bahri Hoca'nın Şifa-i Şerif kitabına şerhi.



Eşref Ertekin uzman kütüphaneci olarak çalıştığı yıllarda.



Çorum Göcen Ovacığı Köyünde, Merkezî Köycülük Şubesinin gezisinde doktorun pansuman yaptığı arkadaşı tarafından kaşı yarılmış çocuk, gezide bulunan arkadaşlardan bazıları ve köyün kâhyalarından Satılmış Kâhya.



Vali Arif Hikmet Bey, Belediye Reisi Dr. Pertev Kalelioğlu bir bayram merasiminde.





Alacahöyük'te kazı heyetiyle.

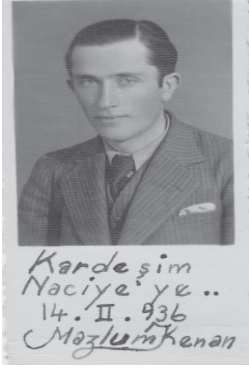


Halkevi gezileri. Elvan Çelebi Mektebi kapısı önünde Vali Süreyya Yurdakul ve Yarbay Vehbi Tınaz ve sair arkadaşlar. Yarbayın kızı ve Valinin torunları Maarif Müdürü Neşet Köse, İhsan Sabuncu, Sadi Leblebici, Şevket İstanbullu, İbrahim Bilan, Eşref Ertekin, Kâhya Hüseyin, Şoförler Kemal ve diğeri, muallimler.



Halkevi gezilerinden.

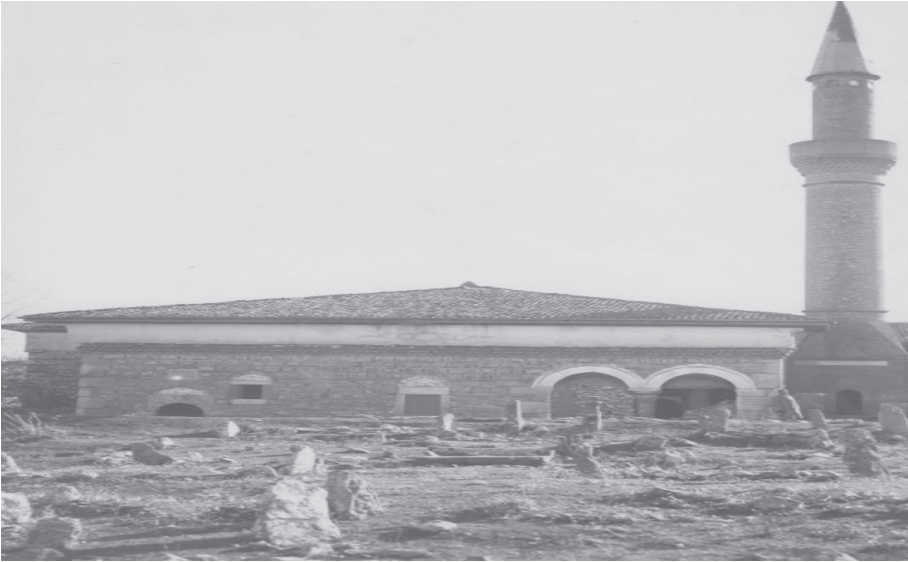




Kayı Pınarı'nda Halkevi gezilerinden.



Lâçin Nahiyesi.



Elvan Çelebi Türbe ve Cami-Mezarlık



Ova Saray'da halay.



Halkevi Köycülük Şubesi gezisinden. Babaoğlu Köyünde köylüler ve bandocular, çocuklar. Diğer köylerde hiç yanımıza gelmeyen kaçışan çocuklar burada hepsi gelip fotoğraflarımızı aldırılmışlardır. Temmuz 1938.



Alacahöyük'te.



 amlıca'da.



Lâçin'de.



Halkevi Müzesi, müze odası, bay-bayan mumyalar ve etnografik eserler.





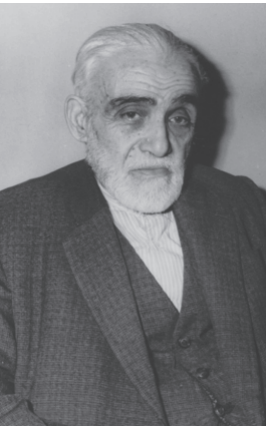
Eşref Ertekin ve bir arkadaş.



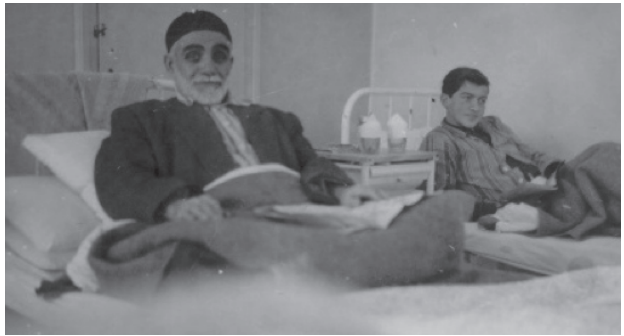
Çorum Parkında Atatürk Heykeli



1956 Validebağı Sanatoryum Üçüncü Servis 6. Koğuş önünde. Soldan: Eşref Ertekin, Asistan Tahsin Balcı, Doktor Orhan Üçsel, Öğretmen Şerafettin. Arkada: Doktor ve asistanın yanında hemşire ve diğerleri... bulunan arkadaşları Önde: Yüksek Babacan Sivas Gürün ilçesinden talebe.



2 Nisan 1969  
(Fotoğrafhane Yaşar)



Haydarpaşa - Maarif Vekâleti  
Validebağı Sanatoryumu Servis 3'te Oda 6'da Karyola 20.  
Yatağının içinde. Yanında karyolada yatan Ünyeli Cumhuriyet  
Duygu. Arkadaşlarından Şerafettin Öncü tarafından çekilmişti.  
20.02.1967.



Eşref Ertekin'in evi.



İlice'de bizim evin kuzeyden güneye doğru görünüşü.



Sanatoryumda        serviste.



Hakkı Ertekin, Doç. Dr. Meral Demiryürek ve Abdulkadir Ozulu ile görüşmelerinden birinde. 26 Şubat 2015.



Eşref Ertekin'in manevî oğlu ve yeğeni Hakkı Bülhan Ertekin ve Eşi Gülderen Hanım. 12 Mart 2015.





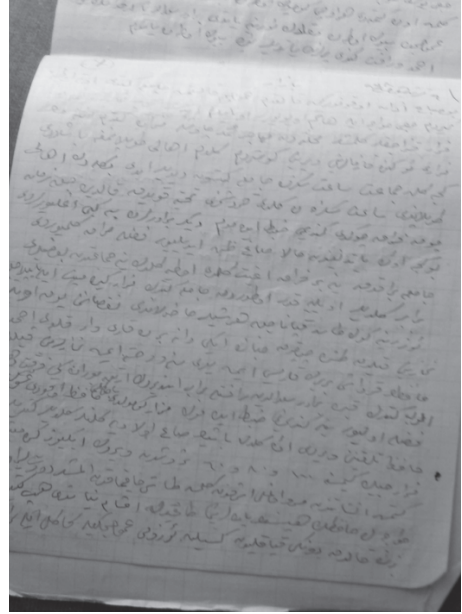
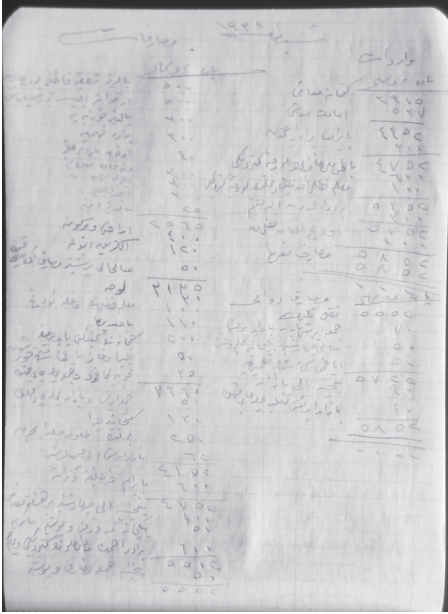
Hakkı Ertekin, E. Ertekin'in "Piyango Bileti Koleksiyonu" ile. 26 Şubat 2015.



Eşref Ertekin'in günlüklerini yazdığı defterler.

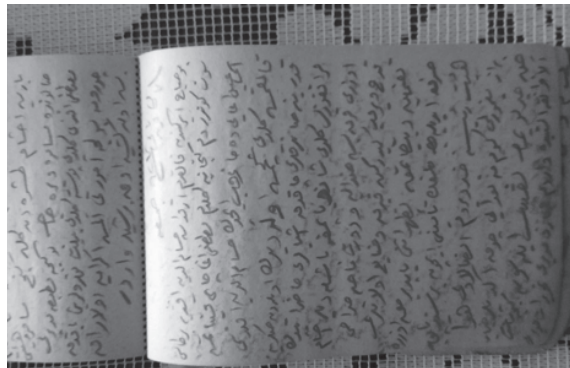
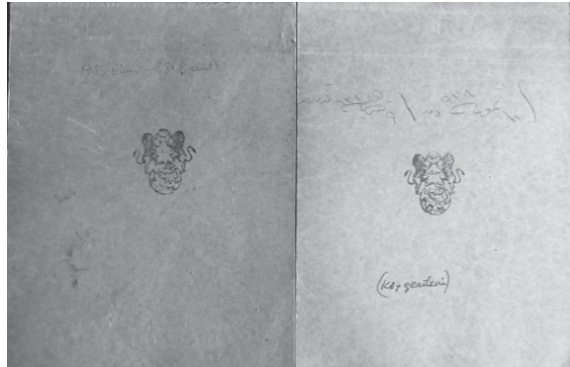


Farklı ebatlardaki günlük defterleri.



Eşref Ertekin'in günlüklerinde her ayın ilk günü öncesine ait bir sayfada gelir-gider aylık bütçe durumuna yer vermesine bir örnek.

Defterlerdeki el yazısına bir örnek.



Bloknot şeklindeki günlük defterlerinden örnekler.



## SÖZLÜK

-Günlüklerde Geçen Bazı Eskimiş Sözcükler ile Çorum Ağzından Kimi Örnekler-

**Ağdık göz:** Şaşı göz

**Aktarıcı:** Çatı kiremitlerini dizen veya aktaran kişi

**Anca:** Ancak

**Ardıç:** Bir ağaç türü

**Arkını işletmiyor:** Yaptığı işi devam ettirmemek

**Aşr-ı Şerif:** Kur'an'dan birkaç ayetin sesli olarak okunması

**Ayırt ettirme:** Ayırtma, seçme

**Bahana:** Bahane

**Banma:** Büyük bakır kazan

**Barana:** Yemekli, eğlenceli arkadaşlar arasında toplantı

**Baru:** Kalelerde iki burç arasındaki kalın bölüm

**Başına amel olmak:** Bir kişiyi rahatsız olacak kadar meşgul eden eşya veya kişi

**Bazık (Bağzık):** Çorum'da bir köy adı

**Bellemek:** 1. Bağ bahçe toprağını bel veya kürek gibi bir araçla aktarmak 2. Öğrenmek, tanımak.

**Berkili:** Pekiştirilmiş

**Berkitme:** Pekiştirme

**Boğanak:** Şiddetli yağmur, sağanak

**Bumbar (Mimbar):** Koyun, keçi bağırsağına pirinç veya bulgur doldurularak yapılan yemek

**Cabcık:** Şımarık, hobba

**Camış (=Kömüş):** Manda

**Cehri:** Boya hammaddesi olan bir bitki

**Cehrilik:** Cehri bitkisinin çok bulunduğu yer

**Cendere:** Kuru tahılların yağını veya yaş meyvelerin suyunu çıkarmak için kullanılan alet, araç

**Cevval:** Atılan, hareketli

**Cibre:** Yaş üzüm posası

**Culuk:** Hindi

**Çemremek:** Kıyafetin paça, kol veya eteklerini kıvrırmak, harekete geçmek

**Çeten:** Çubuklarla örülmüş kağıt kasası

**Çığnamak:** Ezmek için bir oluk içinde üzümün suyunu çıkarma, pekiştirme

**Çıkılamak:** Bir bez kap içine koymak, çıkın yapmak

**Çökek:** Bataklık, durgun su kenarı, balçık

**Dam yapı:** Kerpiç ev, ahşap yapı

**Dikilmek:** Ayakta durmak

**Dişimek:** Değirmen taşlarının dişlerini keskinleştirme

**Elleşmek:** Bir eşyayı elden ele vererek nakletmek taşımak

**Erişememek:** Yetişememek

**Erişmek:** Yetişmek, ulaşmak

**Fücceten:** Aniden, ansızın

**Gidişmek:** Kaşınmak

**Gözlemek:** Beklemek, bekçilik yapmak

**Gözletmek:** Bekletmek, geç kalmak

**Gucele (Gücele):** Güçlülük

**Gümele:** Ağaç dallarıyla yapılan gölgelik

**Güvenmek:** Sevinmek

**Hallaşmak:** Sohbet etmek, hal hatır sormak, dertleşmek

**Hark:** Su yolu

**Havli:** Avlu, bahçe

**Helke:** Bakırdan yapılmış bir çeşit su kabı, kulplu kova

**Hilye nefesi:** Peygamber için yazılmış şiir

**Hödüklemek:** Korkmak, ürküntü duymak, şaşalamak

**Hüşüm gelmek:** Ürpermek, korkmak

**Irgalamak:** Sallamak (Beşiği ırgala çocuk uyanmasın, dalı ırgala dut dökülsün)

**İstanpa:** Mühür ve kaşe gibi kazınmış yazılı eşyayı mürekkeplemek için içi bez veya sıkı pamuk ile doldurulmuş ve üzeri kalın bir bezle kaplanmış mürekkepli kutu

**İstanpato:** Yazı veya resim kabartma bulunan bir taş üzerine ince pelür bir kâğıt konur ve üzerine kopya kâğıdı ile sürtülür. Yazı veya resmin kopyası alınır. Bu işleme ıstanpato denir.

**İlişkir:** Sucuk

**İslim:** Buharla çalışan makinaların harekete hazır hale gelmesi

**İstinsah:** Çoğaltmak için bir yazı metninin başka bir kâğıda aynen yazılması

**İstop etmek:** Durmak, bir makinenin çalışmama durumu

**İtelemek:** İleri doğru sürmek, itmek

**İtham etmek:** Suçlamak

**İtmam etmek:** Tamamlamak, bitirmek

**Kânûn-ı evvel:** Aralık ayı

**Kânûn-ı sâni:** Ocak ayı

**Karın kazımak:** Hayvan içkembesini temizlemek

**Karman çorman:** Çok dağınık

**Kelik:** Küçük ev, güneşten ve yağmurdan korunacak kulübe

**Kerpiç:** Topraktan yapılan yapı malzemesi

**Kete:** Bir çeşit yağlı çörek

**Kıvrak:** 1. Canlı, hareketli, atik 2. Pamuk ve ipek karıştırılarak yapılan dokuma

**Kisve:** Kıyafet, giyim

**Koşum:** Araba hayvanının kayış takımı

**Kömbe:** İki saç arasında pişirilen çörek

**Köprücek:** Kilit dilinin uzandığı köprü şeklindeki demir parça

**Közlemek:** Kızartmak, ateşte pişirmek

**Kunnamak:** Yavrulamak

**Külük:** Balyoz, çekik

**Küre:** Topraktan yapılan büyük ocak

**Lando:** Binek arabası, fayton

**Mahfil:** Lokal, kulüp, toplanma yeri, camilerde parmaklıkla ayrılmış yerler

**Makad:** 1. Kıç, anüs 2. Minderli, alçak sedir

**Masaf:** Büyük tepsi

**Mebzul:** Çok olan, bolluk

**Mehil-münasip:** Olur, uygun görmek

**Muhayyer:** Seçip seçmemekte serbest bırakılmak, seçmeli

**Müşavere:** İstişarede bulunmak, bir konu üzerine fikir alışverişinde bulunmak

**Oturak:** Makad, kıç

**Pancarlı:** İçine kıyılmış ıspanak, soğan, kıyma et konularak yapılan fırın pidesi

**Pöhrek (Pörek):** Pişmiş topraktan su veya atık borusu

**Seğirtmek:** Koşmak

**Sızgıç:** Kavrulmuş yağlı et

**Silktirme:** Sallamak veya bir çubukla vurarak yaptırılan iş (Cevizi silktirdik)

**Soku:** Taş dibek, içinde bulgur dövülen taş

**Sorumak:** Emmek

**Sülüs kırması:** Arap harfleriyle bir yazı çeşidi

**Sürek:** 1. Süren, devam eden zaman 2. Satmak için pazara götürülen hayvan

**Sütire:** Perde, siper, korunak

**Şakırdı:** Alkış, ses

**Şapşak:** Ahşap veya kuru kabaktan su kabı

**Şaşalamak:** Şaşırmak, heyecanlanmak, şaşkınlık

**Şıra (Şire):** Üzüm suyu

**Taaccüp:** Hayret etmek

**Taş dişimek:** Değirmen taşlarının düzlüğünü çelik tarakla izlendirmek, dişlendirmek

**Tatavu:** Ramazan başlangıcından önceki gün

**Tavacı:** Tava yemeği satan veya yapan kişi

**Tefahür etmek:** İftihar etmek, gurur duy-mak

**Teşrin-i evvel:** Ekim ayı

**Teşrin-i sâni:** Kasım ayı

**Tezlenmek:** Acele etmek, titizlenmek

**Tezvarı:** Çabukça

**Tokat helkesi:** Küçük bakır kova

**Uruşturmak:** Karşılaştırmak

**Uyartmak:** Uyandırmak

**Üzellik (Üzerlik):** Bir ot, bitki (Bu bitkinin kurusu asılan yere örümcek yaklaşmaz)

**Velespit:** Bisiklet

**Verep:** Bayır, yokuş, yamaç, viraj

**Yanlılı:** İnsanın sırt bölgesi

**Yannama:** Ahşap bina yapımında kullanılan bir çeşit tahta

**Yelmek:** Bir iş için gezip dolaşmak

**Yerikli:** Gebe kadın

**Yuğurdüp:** Koşup

**Yüğürtmek:** Koşmak

**Zamah:** 1. Fener alayı 2. Gece yapılan kutlama

**Zarek:** Zeyrek bitkisi, zeyrek tohumu

**Zıbarmak:** Ölmek

**Zollu:** Güzel

**Zuval:** Kızılık bitkisi

## GÜNLÜKLERDE GEÇEN KİŞİ VE YER ADLARINDAN BAZILARI

**Ahmet/Birader Ahmet:** Eşref Ertekin'in kardeşi

**Ali Rıza Bey:** Çorum eski milletvekili

**Arkadaş:** Eşref Ertekin "arkadaş" kelimesini iki kişi için kullanıyor. Bunlardan birincisi eşi Şehriye Hanım, ikincisi ise kütüphanede beraber olduğu memur arkadaşı Sabit Efendi'dir.

**Asım Efendi:** Çorum'da Kabak Müezzinler diye bilinen meşhur ailedendir. Bu aile üç yüzyıla yakın bir zaman Çorum Ulu Camiinde müezzinlik görevi yapan hafızlar yetiştirmiştir. Asım Hafız bu müezzinler silsilesinin sonuncusu olmuştur. Yirminci yüzyılın ikinci yarısı içinde vefat etmiştir.

**Bahri Efendi (Kayış):** Hafız ve hattat. Çorum Ulu Camii imamlarındandır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında vefat etmiştir.

**Batumlu Hafız:** Yusuf Batum. Çorum Kubbeli Camii ve Ulu Camide imamlık yaptı. Çorum İmam Hatip Okulunun açıldığı yıl Kur'an-ı Kerim öğretmeni olarak hizmette bulundu. İmamlık görevinden emekli oldu. Ankara'da vefat etti.

**Belediye Reisi Şevket Efendi, Şevket Velipaşa:** Çorum eski belediye başkanlarındandır. Toprak sahibi ve çiftçi bir ailenin temsilcisi olmuştur. Milli Mücadele yıllarında Çorum'un istiklal mücadelesine katkılar sağlamasında öncülük edenler arasında yer almıştır. Modern tarıma geçişte Çorum çiftçilerine örnek olmuştur.

**Bilalzâde Ahmet Efendi:** Hakkı Bilal merhumun babasıdır.

**Çerkez Ahmet Efendi:** Merhum Mühendis Yaşar Karabek'in dedesidir. Kafkas muhacirlerindendir.

**Dr. Ali Bey (Emiroğlu):** Çorum Alacahöyük doğumludur. Dâhiliye mütehassısıdır. Uzmanlığını Fransa'da tamamlamıştır. Uzun yıllar siyaset ve vakıf hizmetleriyle meşgul oldu. Çorum'da kan bankası ve diyabet merkezi kurulmasında öncü olmuştur.

**Ethem Hoca:** 1928 öncesi hüsnühat dersi hocası olarak medrese ve mekteplerde görev yapmış ve 1928 sonrası kütüphane bünyesinde açılan müzeye müdür yapılmıştır.

**Fehmi:** Eşref Ertekin'in kardeşidir.

**Fırka:** Parti. Kitap içinde geçen fırka kelimeleri o dönemin Halk Fırkası ve Cumhuriyet Halk Partisini (CHP) anlatmak için kullanılmıştır.

**Fırka Binası:** Günümüzde Çorum Belediye Başkanlığının bulunduğu binadır.

**Hasan Basri (İlgaz):** Yirminci yüzyıl fotoğrafçılığına Çorum'da damgasını vurmuş atölye sahibi fotoğrafçıdır.

**Hilmi Efendi (Ölçekzâde Hilmi Efendi):** Tüccar ve toprak sahibi çiftçi. Eski belediye başkanlarından Hasan Efendi'nin kardeşidir.

**Hoca Fazlı Efendi (Sezgen):** Çorum'un değerli ve çok sevilen bir bilgini olan Fazlı Sezgen (Hoca Fazlı) 40 yıldan fazla bir süre sırasıyla rüştiye, idadi ve ortaokullarında aralıksız öğretmenlik yapmıştır. 1926 yılında emekliye ayrıldıktan ve kısa bir zaman da ilkokul öğretmenliği yaptıktan sonra, yine kısa fasıllarla Belediye Evlenme Memurluğu ve Müftü Müsevvidliğinde bulunmuştur.

**Hoca Fazlı Efendi için Mustafa Tütüncü Hatıra Defterine şu satırları yazmıştır:** “Âlim, fazıl ve dürüst ahlaklı bir insandı. Yüksek yaradılışlı, seciyeli ve haluk (iyi huylu) bir zattı. Derslerinde hiçbir zaman müsamaha göstermez, vazifesini dikkatle yapar, görevine son derece dikkat ve itina eder, talebesinin ufak ve uygunsuz hareketine hiçbir zaman müsamaha etmez velhasıl hakkıyla insan-ı kâmil bir zattı.”

**İsmail Ağa:** Turan Kütüphanesi çalışanıdır (Turan Kütüphanesinin asıl sahipleri Alaybeyoğulları'dır.)

**Kamil Efendi:** Hoca Kamil Efendi, Kara Kamil Efendi olarak da bilinir. Yedi Sekiz Hasan Paşa'nın İstanbul'da okuttuğu Çorumlulardandır. Osmanlı'nın son döneminde meşhur Kadıyyul Kuzat mektebinden mezun olmuş, hukukçudur. Cumhuriyet döneminde avukat olarak çalışmıştır. İmamlık ve vaizlik yapmıştır. Daha sonra İl Genel Meclisi üyeliğinde bulunmuş ve 1948 yılında Çorum'da vefat etmiştir.

**Kuşçuoğlu Hacı Bekir Efendi:** Eşref Ertekin'in mahalle komşusudur.

**Kürelî Hafız:** Çorum'da Küreliler diye tanınan ailedendir. Hafız ve müzisyendir.

**Kürt Hafız:** Kürt Hafız Mehmet Arif Efendi. Çorum Ulu Camii imam ve hatiplerindendir. Kiraat-ı aşere sahibidir. Osmanlı'nın son döneminde Ramazan aylarında İstanbul'a Saray'a davet edilerek mukabele okumuş ve imamlık görevinde bulunmuştur. Hayatı ve vefatı hakkında kitap içinde geniş bilgi vardır.

**Matbaa Müdürü Şükrü:** Çöplüoğlu Şükrü Efendi diye de bilinmektedir. Çorum Vilayet Matbaası müdürlüğü görevinde bulunmuştur. Çorum Vilayet Matbaasının gelişmesinde gayret göstermiştir.

**Mazlum Kenan Köstekçi:** (1910-1936) Çorum milletvekillerinden Süleyman Köstekçi'nin oğludur. Çorum Ziraat Mektebi mezunudur. Öğretmenlik kursuna devamla öğretmen olmuştur. İstanbul Öğretmen Okulundan da diploma almıştır. Şairdir. Şiirleri Varlık ve *Yedi Gün dergilerinde yer almış ve vefatından sonra şiirleri topluca Zakkum Çiçekleri adı altında İbrahim Alaaddin Gövsa'nın ön sözüyle birlikte yayımlanmıştır.*

**Muallim Mahir Efendi:** Mahir Tümer. İstiklal Savaşı yıllarında Çorum'da Milli Mücadeleye destek veren öğretmenler arasındadır. Garp cephesinde savaşa katılmıştır. Cumhuriyet döneminde öğretmenlik, okul yöneticiliği ve ilköğretim müdürlüğü görevlerinde bulunmuştur.

**Mustafa Ağa:** Çorum İl Kütüphanesi hizmetlisi olarak görev yapmış ve Eşref Ertekin'in en yakın arkadaşlarından biri olmuştur.

**Nazmi Efendi (Tombuş):** Tüccar ve Çorum eski belediye başkanlarındandır. Halk Fırkası Çorum İl Başkanlığı görevinde de bulunmuştur. Avukat, milletvekili İhsan Tombuş'un babasıdır. *Çorumlu dergisinde pek çok makale ve derleme yazıları vardır.*

**Necip Hafız:** Çorum Emir Ahmet Camii imam ve hatipliği görevinde iken vefat etti. Uzun boylu kibar bir zattı.

**Neşet Köseoğlu:** Maarif müdürü olarak Çorum'da görevde bulundu. *Çorumlu dergisinin çıkarılmasında öncü oldu. Eski eserler üzerine araştırma ve değerlendirmeler yapma konusunda ihtisas sahibidir. Bursa Müzesi Müdürlüğü ve Kütüphaneler ve Müzeler Umum Müdürlüğü bünyesinde çeşitli görevlerde bulundu.*

**Noter İhsan:** M. İhsan Sabuncuoğlu (1899-1983) Hukukçu. Çorum'da uzun yıllar noterlik yaptıktan sonra emekli oldu. Emeklilik yıllarında avukat olarak da hizmet verdi. *Çorum Tarihine Ait Derlemelerim 1-2 diye iki kitap yayımladı. Vefatından sonra bıraktığı yazı ve belgeler bir araya getirilerek Abdulkadir Ozulu tarafından Çorum Tarihine Ait Derlemelerim 3 adıyla kitaplaştırıldı. Ayrıca Çorum'un Maarif Hayatı adlı bir eseri daha vardır. Sabuncuoğlu'nun hayatı Çorum'un gelişmesi ve kalkınması yolunda mücadelelerle geçmiştir. Çok hareketli, heyecanlı, araştırmacı ve yazar bir insandı. Kendine güveni tam ve cesurdu. İnandığı fikri her ortamda tartışabilen bir şahsiyete sahipti. Altı erkek çocuk babası olmuş ve çocuklarının hepsine de yüksek tahsil yaptırmıştır.*

**Refet:** Eşref Ertekin'in kardeşidir.

**Remzi Efendi (Ahmet Remzi Dede):** Son asrın meşhur Mevlevi dedelerindendir. Kütüphaneci, Arapça, Farsça bilen Remzi Dede'nin İstanbul'da son görevi kütüphane müdürlüğü olmuştur.

**Rifat Rami (Arıncı):** (1898-1972) İskilip'te doğdu. Öğretmen, yazar, şair ve araştırmacıdır. Çorum ve Havalisi Şairleri, *Ülküç*, Kıbrıs Destanı, Ya Demokrasi Ya Ölüm, *Avize* isimli kitapları vardır.

**Sabit Efendi:** Çorum Kütüphanesinde Eşref Ertekin ile beraber memuriyette bulunmuştur. Dava Vekilliği de yapmıştır.

**Sadettin:** Eşref Ertekin'in kardeşidir.

**Sait:** Eşref Ertekin'in kayınbiraderidir.

**Sait Hafız:** Tapu Müdürlüğü yapmıştır. Aynı zamanda sesi çok güzel olan bir hafızdır.

**Sıklık ve Çomar Mevkileri:** Çorum'un doğusunda bulunan kırsal alan ve bağlık yöreler.

**Şair Kadri:** Osmancıklı şair Kadir Uslu (1869-1948). Mevrit manzumesi basılmıştır. Koyunbaba menakıbını manzum hale koymuştur. Âşık Kadri olarak bilinmektedir. Ne yazık ki şimdiye kadar şiirleri toplu halde yayımlanmamıştır.

**Şefik Bey:** Maarif müdürüdür. Amasya'ya gitmiştir.

**Turan Kütüphanesi:** 1920'li ve 1930'lu yıllarda Çorum'da faaliyette olan bir ticaret-hanenin adıdır. Kırtasiye ve tuhafiye çeşitleri alıp satmışlardır.

**Vehbi Bey:** Çorum'da maarif müdürü olarak görev yapmıştır (Çorum'dan Ankara'ya maarif müdür yardımcısı olarak gitmiştir).

**Yusuf Bahri:** (?-1838) Anadolu ve Mısır'da tahsil görmüş müderris ve şair. Çorum'da vefatına kadar müderrislik ve vaizlik yapmıştır. Hadis ilminde ün yapmıştır. Kabri Çorum Hıdırlık Mezarlığında Kerebi Gazi Türbesi doğusundaki küçük türbededir. Çorum Hasan Paşa Yazma Kütüphanesinde pek çok eseri bulunmaktadır.